T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

MEVLÂNA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

MEVLÂNA VE MEVLEVİLİK ARAŞTIRMALARI

ANA BİLİM DALI

MEVLÂNA MEVLEVİLİK ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI

MEVLÂNA MÜZESİ NR. 1177'DEKİ MESNEVÎ'NİN METNİ VE İZBUDAK TERCÜMESİNİN KARŞILAŞTIRILMASI (2. CİLT 3350-3796, 3. CİLT 1-376 BEYİTLER)

Kübra BULAK DENER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Ali TEMİZEL

Konya-2020

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü

MEVLÂNA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
INSTITUTE OF RUMI STUDIES

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	KÜBRA BULAK DENER
	Numarası	177201001013
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
	Tez Danışmanı	PROF. DR. ALİ TEMİZEL
	Tezin Adı	MEVLÂNA MÜZESİ NR. 1177'DEKİ MESNEVÎ'NİN METNİ VE İZBUDAK TERCÜMESİNİN KARŞILAŞTIRILMASI (2. CİLT 3350-3796, 3. CİLT 1-376 BEYİTLER)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **MEVLÂNA MÜZESİ NR. 1177'DEKİ MESNEVÎ'NİN METNİ VE İZBUDAK TERCÜMESİNİN KARŞILAŞTIRILMASI (2. CİLT 3350 - 3796, 3. CİLT 1 – 376. BEYİTLER)** başlıklı bu çalışma **24 / 08 / 2020** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı	Adı Soyadı	Jüri	İmza
Prof. Dr.	Ali TEMİZEL	Danışman	
Prof. Dr.	Semra TUNÇ	Asil	
Dr. Öğr. Üyesi	Fahrettin COŞGUNER (Üniversite Dışı)	Asil	
Prof. Dr.	Ahmet Kazım ÜRÜN	Yedek	
Doç. Dr.	Mücahit KÜÇÜKSARI (Üniversite Dışı)	Yedek	

Not:
Bu form ıslak imzalı olarak Enstitüye teslim edilecektir.
Yükseköğretim Kurulunun aldığı karar gereği tez ve CD içerisinde imzalı hali yer almayacaktır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ii
ÖZET v
SUMMARY vi
KISALTMALAR vii
GİRİŞ 1
MESNEVÎNİN TÜRKÇE TERCÜME ŞERHLERİ 1
BİRİNCİ BÖLÜM 4
1.1. MEVLÂNA 4
1.2. VELED ÇELEBİ İZBUDAK 7
1.3. REYNOLD ALLEYNE NICHOLSON 9
1.4. ABDULBÂKİ GÖLPINARLI 11
1.5. ADNAN KARAİSMAİLOĞLU 14
İKİNCİ BÖLÜM 16
MESNEVÎNİN NEŞRE HAZIRLANAN FARSÇA VE OSMANLI TÜRKÇESİ NÜSHALARI 16
2.1. MESNEVÎ (FARSÇA) 16
2.2. MESNEVÎ TERCÜMESİ (OSMANLI TÜRKÇESİ) 21
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 25
MESNEVÎ'NİN FARSÇA METNİ VE DEĞERLENDİRMESİ 25
3.1. METİN NEŞRE HAZIRLANIRKEN İZLENEN YÖNTEM 25
3.2. MESNEVÎ'NİN FARSÇA METNİ 27
3.3. DEĞERLENDİRME 75
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 78
FARSÇA VE TÜRKÇE BEYİTLERİN KARŞILAŞTIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ 78
4.1. KARŞILAŞTIRMALI METİN 78
4.2. DEĞERLENDİRME 177
SONUÇ 188
KAYNAKÇA 189
EKLER 191
EK-1. MEVLÂNÂ MÜZESİ NR. 1177'DEKİ MESNEVÎNİN TASHİHİ (2. CİLT 3350-3796, 3. CİLT 1-376 BEYİTLER) 191

ÖN SÖZ

Saygın bir eser olan Mesnevî, tüm dünyada yaklaşık sekiz asırdır din, ahlak tasavvuf ve kültür gibi birçok konuya ışık tutmuştur. Mevlâna'nın Mesnevî'sinin bilim ve kültür dünyasında evrensel bir boyut kazanması üzerine şerh, özet ve tercüme gibi birçok çalışma yapılmıştır. Mevlâna'nın döneminden günümüze kadar açmış olduğu bu aydınlık yolu anlamak, öğrenmek ve anlatmak isteyenler vasıtasıyla Mesnevi'nin pek çok çalışmaları yapılmıştır. Bu nadide ve önemli eserin, çoğaltılarak günümüze kadar gelen nüshaları arasında bazı farklılıklar oluştuğu gözlemlenmiştir. Bu çalışma, bu farklılıkların bir kısmını göstermek amacıyla ortaya konulmuştur.

Dört bölümden oluşan çalışmaya, klasik edebiyat ve dünya edebiyatı tarihinde önemli bir yere sahip olan şerhlerin başında gelen Mesnevînin Türkçe tercüme ve şerhleri hakkında kısaca bilgi sunularak başlanmıştır. Birinci bölümde, çalışmada adı zikredilen Mevlâna (1207-1273), Veled Çelebi İzbudak (1869-1953), Reynold Alleyne Nicholson (1868-1945), Abdulbâki Gölpınarlı (1900-1982) ve Adnan Karaismailoğlu (1957-) 'nun hayatları ve eserleri hakkında özet bilgi verilmiştir.

Veled Çelebi İzbudak'ın tercümeye esas aldığı nüsha Konya Mevlana Müzesi Ktp., M. 1177 yer alan Mesnevi nüshasıdır. Öncelikle Veled Çelebi İzbudak tarafından Osmanlı Türkçesiyle hazırlanan, Şücaeddin Onuk (5 Kânun-i sâni 1938- 1 Teşrin-i sâni 1942) tarafından yazıya geçirilen ve Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, nr. 5223'de yer alan eserin 2. cilt 5. defter ve 3. cilt 1. defter hakkında bilgi verilmiştir. Veled Çelebi İzbudak'ın bu Osmanlı Türkçesiyle yapılan tercümenin bugünkü latin harfli Türkçesi hazırlanmıştır ve tablo halinde Farsça metne uygun şekilde karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Ek olarak bu tabloya Abdülbaki Gölpınarlı'nın gözden geçirip MEB tarafından yayınlanan Türkçe beyitler de karşılaştırmalı olarak eklenmiştir. (Mevlâna-Mesnevî I-VI, Çeviren: Velede Çelebi İzbudak, Gözden Geçiren: Abdulbaki Gölpınarlı, İstanbul 1988, MEB Şark İslam Klasikleri)

Bu orijinal el yazması nüshaların nüsha tavsiflerine ikinci bölümde yer verilmiştir. Ayrıca Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, nr. 5223'de çalışılan bölümlerin orijinal metinden çekilen fotoğraflarından birkaçı, tanıtım amacıyla sunulmuştur.

Üçüncü bölümde, Veled Çelebi İzbudak'ın tercümesine esas olan orijinal Mesnevi ve Reynold Alleyne Nicholson ve Adnan Karaismailoğlu tarafından hazırlanan eserlerle Mesnevi metni karşılaştırılmıştır. Ortaya çıkan farklılıklar dipnotlarda yararlandığımız orijinal nüsha "M" harfiyle, orijinal nüshanın kenar ve haşiyesiyle yer alan bilgiler, ilaveler ve farklılıklar (M), Nicholson "N" harfi ve Adnan Karaismailoğlu "K" harfiyle gösterilmiş; bölüm sonunda değerlendirme olarak verilmiştir. Sonuçlar göz önüne alındığında orijinal nüshanın az bir farkla Adnan Karaismailoğlu'nun eserine daha yakın olduğu saptanmıştır.

Son bölümde ise, 5 Kanun-i Sani 1938- 1 Teşrin-i Sani 1942 tarihleri arasında Veled Çelebi İzbudak tarafından tercüme edilen ve Şücaeddin Onuk tarafından yazıya geçirilen Mevlâna'nın Mesnevîsi çalışılmıştır. Bu eser Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi ihtisas 5223 nr.de bulunmaktadır ve toplam 30 defterden oluşur. Eserin 1. cilt 1. defterinin başındaki Şücaeddin Onuk'un ifadesinden tercümenin MEB tarafından Abdülbaki Gölpınarlı adına basıldığı, ancak tercümenin aynen muhafaza edilmeyip değişikliklere maruz bırakılmasından dolayı eserin orijinalinin hazırlanıp Mevlâna Müzesi'ne verdiği anlaşılmaktadır.[1] Bu nedenle mevcut eserin 2. cilt 5. defter ve 3. cilt 1. defter Latin alfabesine aktarılmıştır. Bununla beraber Veled Çelebi İzbudak'ın neşre hazırlarken kullandığı Konya Mevlana Müzesi Ktp., M. 1177'de yer alan tercümenin ilgili kısmı ve ayrıca MEB tarafından Abdülbaki Gölpınarlı adına basılmış olan eserin orijinal metninin karşılaştırılması yapılmıştır. Bu üçlü karşılaştırmanın sonucunda beyitlerdeki eksikler, fazlalıklar ve yanlışlar gibi saptanan bulguların bir kısmı, ayrıntıları ile değerlendirme bölümünde verilmiştir.

Yapılan çalışmanın, bundan sonraki yapılacak olan mesnevî çalışmalarında yardımcı olması umulmaktadır.

[1] Ali Temizel, Mevlâna Çevresindekiler, Mevlevilik ve Eserleriyle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler, Konya, 2009, s. 129.

Çalışmamın her aşamasında bana yardımını ve teşvikini esirgemeyen değerli Hocam Prof. Dr. Ali TEMİZEL'e, manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan eşime ve aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Kübra BULAK DENER

Konya 2020

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	KÜBRA BULAK DENER
	Numarası	177201001013
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
	Tez Danışmanı	PROF. DR. ALİ TEMİZEL
	Tezin Adı	MEVLÂNA MÜZESİ NR. 1177'DEKİ MESNEVİ'NİN METNİ VE İZBUDAK TERCÜMESİNİN KARŞILAŞTIRILMASI (2. CİLT 3350-3796, 3. CİLT 1-376 BEYİTLER)

ÖZET

Çalışmanın esası olan nüsha, Konya Mevlana Müzesi Ktp., M. 1177 yer alan Mesnevi nüshasıdır. Söz konusu nüshanın 2. Cilt 3350-3796, 3. Cilt 1-376 Beyitlerin edisyon kritiği yapılmıştır. Bu edisyon kritik yapılırken Adnan Karaismailoğlu (Mevlana Celaleddin Muhammed, Mesnevi-i Ma'nevi (Farsça) I-III, hazırlayanlar: Adnan Karaismailoğlu Derya Örs, Ankara 2007, Akçağ Yayınları) çalışması ve Reynold Alleyne Nicholson'nın (The Mathnawi of Jalalu'ddin Rumi, Edited and Translated by Reynold A. Nicholson, 1381 Tahran) eseriyle karşılaştırma yapılmıştır ve beyitlerdeki farklı olan kelimeler, yazım değişiklikleri, eksik olan yerler dipnotta gösterilmiştir.

Veled Çelebi İzbudak tarafından Osmanlı Türkçesiyle hazırlanan, Şucaeddin Onuk tarafından düzenlenerek 5 Kanun-i Sani 1938- 1 Teşrin-i Sani 1942 tarihleri arasında kaleme alınan Mevlâna'nın Mesnevîsi Konya Mevlana Müzesi Kütüphanesi ihtisas 5223 nr.de bulunmaktadır ve bu eser toplam 30 defterden oluşmaktadır.

Bu tercümeye esas olan Farsça orijinal nüshasının edisyon kritikli metni sunulmuştur. Bu çalışmada Veled Çelebi İzbudak tarafından Osmanlı Türkçesiyle hazırlanan, Şucaeddin Onuk tarafından kaleme alınan Mesnevî tercümesinin ikinci cildinin birinci defteri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca Şucaeddin Onuk tarafından yazılan Osmanlı Türkçesi metin ile Abdulbaki Gölpınarlı tarafından yayınlanan Mevlâna-Mesnevî (Mevlana-Mesnevî I-VI, Çevirien: Velede Çelebi İzbudak, Gözden Geçiren: Abdulbaki Gölpınarlı, İstanbul 1988, MEB Şark İslam Klasikleri) isimli eserinin ilgili yerlerinin karşılaştırılması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mesnevî, İzbudak, Gölpınarlı, Karşılaştırmalı Tercüme

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	KÜBRA BULAK DENER
	Numarası	177201001013
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
	Tez Danışmanı	PROF. DR. ALİ TEMİZEL
	Tezin İngilizce Adı	A COMPARISON OF MATHNAWI'S TEXT IN MEVLÂNÂ MUSEUM NO:01177 AND IZBUDAK TRANSLATION (VOLUME 2 3350-3796, VOLUME 3 1-376 COUPLETS)

SUMMARY

The copy, which is the basis of the study, is the Mesnevi copy located in Konya Mevlana Museum Library, M. 1177. The editorial criticism of volume 2 3350-3796, Volume 3 1-376 couplets of the subject copy has been made. While this edition was made critical, Adnan Karaismailoglu (Mevlana Celaleddin Muhammed, Mesnevi-i Ma'nevi (Persian) I-III, prepared by: Adnan Karaismailoglu Derya Ors, Ankara 2007, Akcag Publications) and Reynold Alleyne Nicholson (The Mathnawi of Jalalu'ddin Rumi, Edited and Translated by Reynold A. Nicholson, 1381 Tahran) and the different words in the couplets, spelling changes, missing places are shown in the footnote.

Mevlana's Mathnawi, which is translated by Veled Celebi Izbudak in Ottoman Turkish and arranged by Sucaeddin Onuk between 5 Kanun-i Sani 1938 and 1 Tesrin-i Sani 1942, is in Konya Library of Mevlana Museum in number 5223 and consists 30 notebooks.

In this study, information is given about the first notebook of the second volume of the Mathnawi translation, which was prepared by Veled Celebi Izbudak in Ottoman Turkish and written by Sucaeddin Onuk. It is going to served a part of the edition critic work of the base of this translation of Persian originally issue. In addition, a comparison was made between the Ottoman Turkish text written by Sucaeddin Onuk and Mevlana-Mathnawi (Mevlana-Mathnawi I-VI, Translated by: Velede Celebi Izbudak, Reviewed by Abdulbaki Golpınarlı, Istanbul 1988, MEB Oriental Islam Classics) published by Abdulbaki Golpınarlı.

Key Words: Mathnawi, Izbudak, Golpinarli, Comparative Translate

Alaeddin Keykubat Yerleşkesi Müze Binası (Merkez Kütüphane Arkası) Kat: 1 Selçuklu / KONYA
Telefon: (0 332) 223 08 14 Faks: (0 332) 241 03 45
E-posta: mevlana@selcuk.edu.tr Elektronik Ağ: http://www.mevlana.selcuk.edu.tr

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m	Adı geçen makale
b.	Bin (oğul)
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
H	Hicri
haz.	Hazırlayan
Hz.	Hazreti
K	Adnan Karaismailoğlu
Ktp.	Kütüphane
M	Mesnevi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
N	Reynold Alleyne Nicholson
nr.	Numara
s.	Sayfa
S.	Sayı

GİRİŞ

MESNEVÎNİN TÜRKÇE TERCÜME ŞERHLERİ

Klasik edebiyat tarihinde önemli bir yere sahip olan şerhler, tüm zamanlara hitap etmemektedir. Her şerh farklı bakış açısıyla yorumlanmıştır. Bunun sonucu da, bir eserin birden fazla tercüme ve şerh edilmesine yol açmaktadır. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin altı cilt (defter) ve yaklaşık 25.700[2] beyitten oluşan Mesnevî'si, tasavvufi eserler arasında en çok tercüme ve şerhi yapılmış olan ve hala da yapılmakta olan eseridir.

Asırlardır kendinden bahsettirmeyi başaran Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin tercüme ve şerh edilmesindeki asıl amaç halk tarafından daha anlaşılır bir hale getirmektedir. Mesnevî'nin halk diliyle aynı dilde yazılmamasına rağmen fazla rağbet görmesi, yapılan tercüme ve şerhler sayesindedir. Mesnevî'nin elimizde oldukça fazla tercümesi bulunmaktadır. Bazılarının birkaç, bazılarının da sadece birinci cildi bulunmaktadır. Mesnevî dine, tasavvufa, sosyal yaşama ışık tutan bir eser olma özelliğini korumasına rağmen hala keşfedilmeyi bekleyen yönleri olduğu düşünülmektedir.

Osmanlı döneminde olduğu gibi Yirminci yüzyılda da Mevlana'nın Mesnevî'sinin tercüme ve şerhleri yapılmıştır. Yirminci yüzyıla gelmeden önce Mevlana'nın Mesnevî'si ile ilgili Osmanlı döneminde yapılan çalışmalara birkaç örnek verecek olursak;[3]

1. Ebu's-Su'ûd b. Sa'dullâh b. Lutfullâh b. İbrahim el-Hüseynî el-Kayserî: *Mesnevî Şerhi*.
2. Şem'î Şem'ullâh: *Şerh-i Mesnevî*.
3. Pîr Mehmed Efendi: *Hazînetü'l-ebrâr*.
4. Sarı Abdullah: *Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî*.
5. Murad Mehmed Efendi: *Hulâsatu'ş-şuruh*.
6. Hüseyin Avni Bey: *Mesnevî Tercümesi*.
7. Abidîn Paşa: *Tercüme ve Şerh-i Mesnevî*.

[2] Semih Ceyhan, "Mesnevi", Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), C. 29, Ankara, 2004, s.325.
[3] Ali Temizel, Asia Minor Studies, Vol. V, Tehran 2018, s. 6-8.

8. Veled Çelebi İzbudak: *Mesnevî Tercümesi.*
9. Tâhir-ül Mevlevî: *Şerh-i Mesnevî*.
10. Ahmed Avni Konuk: *Mesnev-î Şerif Şerhi*.

Mevlana'nın Mesnevî'sinin Yirminci yüzyılda yapılan Türkçe tercüme ve şerhlerinin bazıları da şu şekildedir;[4]

1. Tâhir-ül Mevlevî ve Şefik Can: *Mevlânâ- Mesnev-î Şerhi*.
2. Veled İzbudak: *Mesnevî I- VI*.
3. Abdülbâki Gölpınarlı: *Mesnevî Tercümesi ve Şerhi*.
4. A. Avni Konuk: *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî - Mesnev-î Şerif Şerhi.*
5. A. Avni Konuk: *Mesnev-î Şerif Şerhi (İndeksler ve Lügatçe ilavesiyle).*
6. Adnan Karaismailoğlu: *Mevlânâ- Mesnevî I- VI (İki cilt halinde).*
7. Prof. Dr. Derya Örs ve Prof. Dr. Hicabi Kırlangıç: *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî – Mesnevî I- VI.*
8. Ken'an Rifâî: *Şerh-i Mesnev-î Şerif.*
9. H. Hüseyin Top: *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî - Mesnev-î Manevî Şerhi.*
10. M. Muhlis Koner: *Mesnevî'nin Özü.*

Mesnevî Tercümesi isimli eser, Veled Çelebi İzbudak (1869-1953) tarafından Osmanlı Türkçesiyle 23 Ekim 1937-2 Şubat 1940 tarihleri arasında tercüme edilmiştir[5].

Eserin birinci cildinin birinci defterinin başında metnin tercümesinin dışında Şucaeddin Onuk'un eser hakkında yazdığı şu açıklama mevcuttur:

"Merhum Veled Çelebi Efendi Mesnevî Şerif'i tercümeye başladıkları zaman tarafımdan da istinsahını emir buyurmuşlar idi, fakir de emirlerine imtisalen kendi el yazıları ile olan defterlerden birinci cildin başından altıncı cildin sonuna kadar Hatime-i Velediye ile birlikte istinsah etmiş idim. Son defterin boş kalan sahifelerinde Divan-ı Kebir den muhtaratının bir kısmını kayıt ettim. Bu tercüme bilahare maarif vekâleti tarafından tab' ettirilmiş ise de tercüme aynen muhafaza edilmeyerek birçok

[4] a.g.e., s.8-39.
[5] Ali Temizel, Mevlana Çevresindekiler, Mevlevilik ve Eserleriyle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler, Konya, 2009, s. 129.

değişiklikler yapılmış olduğundan Çelebi Efendi'nin yapmış olduğu tercümeyi görmek isteyenlerin istifadelerini tayin ve bu fakir-i por taksir için de vesile-i rahmet olur ümidiyle Mevlana Müzesi Kütüphanesine bırakıyorum karin-i kabul olur ise ne mutlu."[6]

Yukarıdaki bu açıklamadan tab'ı yapılan eserin Abdulbaki Gölpınarlı tarafından yayınlanan Mevlâna-Mesnevî (Mevlana-Mesnevî I-VI, Çeviren: Veled Çelebi İzbudak, Gözden Geçiren: Abdulbaki Gölpınarlı, İstanbul 1988, MEB Şark İslam Klasikleri) isimli eser olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı eserin Osmanlı Türkçesinin Latin harfleriyle tarafımızdan hazırlanan kısmı ile Abdulbaki Gölpınarlı tarafından yayımlanan mezkur eserin ilgili yerlerinin karşılaştırılması yapılarak konuya ilgi duyanlara bir ışık sunulacaktır.

[6] a.g.e., s. 129.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. MEVLÂNA

Mevlâna, 30 Eylül 1207 (6 Rebiülevvel 604) tarihinde Horasan bölgesinin Belh şehrinde dünyaya gelir.[7] Mevlâna'nın babası Muhammed Bahaüddin Veled'dir. Esas adı Muhammed b. el-Hüseyin Ahmed el-Kübrâ olan Bahaüddin Veled'in[8] lakabı, Sultanü'l-Ulema'dır.[9] Mevlâna'nın annesi Mü'mine Hatun, Belh emiri Rühneddin'in kızıdır. Soyu 14. Göbekten Hz. Hüseyin'e dayandığı bilinmektedir. [10]

Muhammed Celâleddin Mevlâna'nın birçok lakabı vardır.

''Mevlâna'' unvanını özel isim olarak babası vermiştir. [11] ''Efendimiz, büyüğümüz'' anlamına gelmektedir.

''Mullâ (mollâ-monla)'' unvanı azda olsa kullanılmıştır. ''İlimle çok dolu olan'' anlamı vardır.[12]

''Hüdâvendigar'' unvanını babası vermiştir.[13] ''Asil, soylu, efendi'' anlamları vardır.

''Rumî-Konevî'' unvanı Anadolu'ya gelip uzun yıllar Konya'da yaşamasından dolayı verilmiştir.

''Belhî'' unvanını Mevlânâ, Mesnevînin girişinde adını Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin el-Belhî diye kaydetmiştir.[14]

Bahaüddin Veled ailesini ve müridlerini yanına alarak Belh'ten Hicaz'a gitmek için ayrılır. Hicaz'a giderken, önemli ilim ve kültür merkezleri olan Nişabur ve Bağdat'a uğrar. Mevlâna'nın yolu Nişabur'da Ferîdüddîn Attar ile kesişir. Mevlâna'ya

---

[7] Adnan Karaismailoğlu, "Mevlâna'nın Hayatı ve Çevresi", Konya'dan Dünyaya Mevlâna ve Mevlevilik, İstanbul 2002, s. 22.
[8] Molla Cami, Mevlâna Nureddîn Abdurrahmân b. Ahmed, Nefahatü'l-Üns min Hadarâti'l-Kuds, çev.: K. Candoğan – S. Malak, İstanbul, 1971, s.250.
[9] Eflâki, I, 169; Füruzanfer, s. 8; Ritter, Helmut, ''Celâleddin Rûmi,'' İ.A., İstanbul, 1988, II, 53.
[10] Ayten Lermioğlu, ''Mevlâna Celâleddin Rumî,'' V. U. M. K., Konya, 1982, s.174.
[11] Hilmi Yücebaş, Edebiyatımızda Mevlâna, İstanbul, 1959, s.3.
[12] Adnan, Karaismailoğlu, ''Mevlâna ve Kültürümüz'', Konya, 2005, s.35.
[13] Füruzanfer, s. 1-2.
[14] İsmet Kayaoğlu, ''Mevlâna ve Mevlevîlik'', Konya, 2002, s.1.

Esrarnâme adlı eserini hediye eder. [15] Babasına da "Çok zaman geçmeyecek ki, bu senin oğlun alemin yüreği yanıklarının yüreklerine ateş salacaktır," der. [16]

İzledikleri yol haritası Nişabur, Bağdat, Hicaz, Kudüs, Şam, Halep, Malatya, Erzincan, Sivas, Kayseri, Niğde ve Larendere'dir.[17]

Bahaeddîn Veled Karaman'da 1225 yılında henüz 17 yaşında olan Mevlâna'yı kafilenin üyelerinden olan Semerkantlı Lala Şerefeddîn'in kızı Gevher Hatun'la evlendirir ve bu evliliğin akabinde 1226'da Sultan Veled, sonrasında da Alaeddin Çelebi dünyaya gelir. Bahaeddîn Veled Selçuklu devlet hükümdarının davetiyle Konya'ya yerleşir. Ardından Konya'da Altınapa (Altun-aba/Altunpâ) Medresesi'nde iki yıl müderrislik yaptıktan sonra 18 Rebîülâhir 6 (23 Şubat 1231) tarihinde vefat eder.[18] Ardından Bahaeddîn Veled 'in müritleri Mevlânâ'nın etrafında toplanır. İlim adamı olmuş olan Mevlânâ, dersler ve vaazlar vermeye başlar.

Mevlânâ'nın Şems ile karşılaşması Kasım 1244'te gerçekleşir. Bu vuslatın ardından Mevlânâ neredeyse tüm zamanını Şemsle sohbet ederek geçirir. Bu durum Mevlânâ'nın müritlerini üzer ve Şems'e buğuz etmelerine sebep olur. Ancak bu muhabbet çok fazla sürmez. Şems 1247-1248 yılı içerisinde ortadan kaybolur.[19] Bu kayboluşun ardından Mevlâna Şems'i arar ama bulamaz ve uzun yıllar inzivaya çekilmesine sebep olur.

Hayatını "Hamdım, piştim, yandım" diyerek kendi kelamıyla özetleyen Mevlâna, 5 Cemaziyelahir 672/17 Aralık 1273' te fani dünyaya gözlerini kapar. Mevlâna'nın vasiyeti üzerine cenaze namazını kıldıracak olan Sadreddîn Konevî'nin fenalaşması sebebiyle Kadı Sirâceddîn namazı kıldırmış ve büyük bir kalabalıkla defnedilmiştir.[20]

---

[15] Ahmet Güzel, ''Aşkın Simurgu'', Konya, 2010, s.43.
[16] Şefik Can, Devletşah, s.249; Füruzanfer, s.25; ''Mevlâna-Hayatı-Şahsiyeti Fikirleri'', İstanbul, 1997, s.34.
[17] Gürer, age., s.25.
[18] a.g.e., s. 442.
[19] Adnan Karaismailoğlu, a.g.m., s. 25-26.
[20] Abdülbaki Gölpınarlı, Mevlâna Celâleddîn Hayatı, Felsefesi, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1999, s. 129.

ESERLERİ:

- Dîvân-ı Kebîr
- Mesnevî
- Fîhî Mâ Fîh
- Mecâlis-i Seb’a
- Mektûbât

1.2. VELED ÇELEBİ İZBUDAK

Veled Çelebi İzbudak Konya'da doğmuştur. Mevlâna'nın soyundan geldiği bilinir. İlk öğrenimini tamamladıktan sonra Mekteb-i Rüşdiyye'ye kaydolduysa da iki yıl sonra ayrılarak Sultan Veled Medresesi'ne girmiştir. Rüşdiyede başlayan şiir ve edebiyata karşı ilgisi artmıştır. Burada Farsça, Arapça, Mesnevi dersleri almıştır. Altı yıllık medrese eğitiminden sonra 1885 yılında Vilâyet Mektûbî Kalemi'nde görev almıştır. Bir süre sonra görevinden istifa etmiştir. 1888 yılında İstanbul'a gidip Bahâriye Mevlevîhânesi'ne yerleşmiştir. 1890 yılında Matbûât-ı Dâhiliyye Kalemi'nde kendisine bir memuriyet görevi verilmiştir. Ayrıca Kaptanpaşa Mekteb-i Rüşdiyyesi Farsça hocalığı yapmıştır. Ardından Arabî ve Fârisî muharrerât memuru unvanıyla Anter gazetesini teftişle görevlendirilmiştir. [21]

Yaklaşık 1894 yılında Veled Çelebi'nin bir oğlu dünyaya gelir. Ardından eşini kaybeder ve üzüntüsüne rağmen çalışmaya devam eder. 11 Mayıs 1901'de ikinci izdivacını yapar ve Zehra Hanım ile evlenir. İkinci eşinin ölümünden sonra da üçüncü izdivacını yapar ve ömrünün sonuna kadar Enise hanımla yaşar.[22]

Veled Çelebi II. Meşrutiyet'ten önce İttihat ve Terakkî Cemiyeti'ne girmiştir. Meşrutiyet ilân edilince istifa etmiştir. Galata Mevlevîhânesi'nde Abdullah Efendi'nin yerine şeyhlik yapmıştır. II. Meşrutiyet'ten sonra sadece kültür faaliyetlerinde bulunacak olan Türk Derneği isimli cemiyetin kuruluşuna öncülük etmiştir. Veled Çelebi, Dârülfünun ve Galatasaray Sultânîsi'nde Farsça hocalığı yapan Sultan Reşad tarafından 1910 yılında çelebilik makamına görevlendirilmiştir. 1915 yılında I. Dünya Savaşı sırasında hükümetin emriyle gönüllü Mevlevî dervişlerinden oluşturduğu Mücâhidîn-i Mevleviyye alaylarının kumandanı olarak Kanal Harekâtı'nda Şam'a gönderilmiştir.

Sultan Reşad'ın ölümünden sonra 1919 yılında Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi'nin teklifi ve Vahdeddin'in isteği üzerine çelebilik makamından ayrıldı. Ardından Şûrâ-yı Devlet âzalığına görevlendirilmiştir. Millî Mücadele başladığı yıl

[21] DİA, İslam Ansiklopedisi, C. 23, s.503, Ankara, 2007.
[22] Süleyman Efendioğlu, ''Veled Çelebi Türk Diline Medhal'', Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi , Erzurum 2000, s.21.

gizlice Antalya'ya, oradan Ankara'ya gider. Ankara Lisesi'nde Farsça hocalığı yapar. Ziya Gökalp ile birlikte Maarif Vekâleti tarafından kurulan Telif ve Tercüme Heyeti'ne üye seçilmiştir. Veled Çelebi 1923-1939 yılları arasında Kastamonu ve 1939-1943 yıllarında Yozgat milletvekilliği yapmıştır. Hayatının sonuna kadar Türk Dil Kurumu'nda çalışmalarını sürdürmüştür. 4 Mayıs 1953'te Ankara'da vefat etmiştir ve Asrî Mezarlığa defnedilmiştir.[23]

ESERLERİ:

- Türk Dili Lügati
- Oğuz Ata Orhun Abideleri
- Türk Diline Medhal, (İstanbul 1339).
- Letaif-İ Nasreddin Hoca, (İstanbul 1325-1327).
- El- İdrak Haşiyesi, (İstanbul 1936, Ankara 1989 [2. bs.]).
- Lisan-ı Farisi
- Atalar Sözü, (İstanbul 1936).
- Mesnevî Tercümesi (I-VI, İstanbul 1942-1946).
- Bedayi'ül Efkâr, (1894).
- Rubayat-I Hazret-İ Mevlânâ, (İstanbul 1896).
- Leyla ile Mecnun, (İstanbul 1895).
- Muvazene, (İstanbul 1895).
- Birbirimizi Kırmayalım, (İstanbul 1895).
- Arapça Gramer, (İstanbul 1908).
- Darülfünun Dersleri, (İstanbul 1912).
- Vasiyetname-İ Şerife Şerhi, Hayr'ül Kelam, (İstanbul 1914).
- Ferhengname-i Sadi Tercümesi, (İstanbul 1924).
- Divan-ı Türk-i Sultan Veled, (İstanbul 1925).
- Canlı Tarihler, Hatıralarım (İstanbul 1946).

[23] DİA, İslam Ansiklopedisi, C. 23, s.503, Ankara, 2007.

1.3. REYNOLD ALLEYNE NICHOLSON

Reynold Alleyne Nicholson 19 Ağustos 1868 yılında Yorkshire-Keighley'de doğmuştur. İlk öğrenimini Edinburg'da, yüksek öğrenimini Aberdeen Üniversitesi'nde başlayıp Cambridge Üniversitesi Trinity College'da bitirmiştir. Klasik Batı dilleri alanında üstün başarısı vardır. 1890 yılında Cambridge Üniversitesi'nde klasik etütler sınavlarında birinci olmuştur. Ardından Arapça ve Farsça zengin kitap koleksiyonuna sahip olan dedesinin sayesinde Doğu dillerine ilgi duymaya başlamıştır.[24] Doğu dillerine olan ilgisi, İran edebiyatı uzmanı Edward G. Browne ile tanışınca daha da artmıştır. Aynı dönemde Michael Jan de Goeje ve Theodor Nöldeke ile Leiden ve Strasburg'a gittiğinde tanışmıştır.

Nicholson 1893'te Trinity Koleji'nde öğretim üyesi olarak göreve başlamıştır. 1901 yılında Londra Üniversitesi Farsça Kürsüsü'ne görevlendirilmiştir. Bir yıl sonra E. G. Browne, Cambridge Üniversitesi Farsça Kürsüsü'nden Arapça Kürsüsü'ne tayin edilince Cambridge'e geri dönmüştür. 1926 yılına kadar Cambridge Üniversitesi Arapça Kürsüsü'nde görev yapmıştır. Browne'un ölümünden sonra Arapça Kürsüsü'ne profesör olarak görevlendirilmiştir. 1923 yılında British Academy'ye üye seçilmiştir. 1937 yılında Royal Asiatic Society'de altın madalya kazanmıştır. 1933 yılında emekliye ayrılmıştır. 1939 yılında sağlık durumundan ve II. Dünya Savaşı'nın başlamasından dolayı üstüne Cambridge de bombalanınca oradan ayrılıp Towyn kasabasına yerleşmiştir. Towny kasabasında yanında getirdiği az sayıdaki kitapla çalışmalarını sürdürmüştür. Tahran Üniversitesi 1944 yılında Nicholson'a doktora ünvanını layık görmüştür. 27 Ağustos 1945 yılında Chester'de vefat etmiştir.

Nicholson tasavvufu uzmanlık alanı seçen ilk İngiliz şarkiyatçısıdır. Nicholson'un gençlik yıllarından itibaren tasavvufa ve tarihine derin bir ilgisi vardır. Bu alanda birçok eser vermiş, çeşitli çalışmalar ve tercümeler yapmıştır. Onun en önemli eseri Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Mesnevî'sinin neşri ve anadili olan İngilizce'ye tercümesidir. El-Lüma adlı eseri tasavvuf alanında ilk Arapça klasiği olarak kabul edilmektedir. Yine tasavvufa dair ilk Farsça eseri olan Keşfü'l-mahcûb'u

[24] Abdülkadir Karahan, "İslâm Sufileri İçin İlk Söz", Reynold A. Nicholson, İslâm Sufileri, trc. Mehmet Dağ, I, VII-XVI, İstanbul 1978.

yayımlamıştır. Muhyiddin İbnü'l-Arabî ve İbnü'l-Fârız üzerine birçok çalışmalar yapmıştır ve dikkatleri tasavvufî Arap şiiri üzerine çekmiştir.[25]

ESERLERİ:

- Selected Poems from the Diwani Shamsi Tabriz, (Cambridge 1898).
- Tezkiretü'l-evliyâ neşri, (Londra 1905-1906).
- Literary History of the Arabs, (Londra 1907).
- Asceticism (Muslim), (Ansiklopedi Maddesi), Ency. of Religin and Ethics, 1909.
- İbnü'l-Arabî'nin Tercümânü'l-eşvâk adlı eserinin neşri ve İngilizce'ye çevirisi, (Londra 1911).
- A Translation of the Kashfu'l-mahjub of Ali b. Uthman al-Jullabi al-Hujwiri, the oldest Persian manual of sufism, Hucvîrî'nin Keşfu'l-mahcûb isimli eserinin İngilizce çevirisi, (Londra 1911).
- The Mystics of Islam, (Londra 1914).
- The Kitab al-luma fi't-Tasawwuf of Abu Nasr, (Serrac'ın Kitabu'l-Luma' adlı eserinin neşri, (Londra 1914).
- Studies in Islamic Poetry, (1921).
- Studes in Islamic Mysticism, (1921).
- Translations of Eastern Prose and Poetry, (1922).
- Mevlana'nın Mesnevî'sinin Mathnawi-i Ma'nawi adıyla neşri, İngilizce'ye çevirisi ve şerhi (Hayatının son yirmi yılını ayırdığı bu çalışma, 8 cild halinde basılmıştır, 1925-1940).
- The Idea of Personality in Sufism, (Cambridge 1923).
- A Persian Lyrics, (London 1931).
- The Tales of Mystic Meaning, (London 1931).
- The Farsnāme of Ibnü'l-Balkhī, (London 1921).[26]

[25] Türkiye Diyanet Vakfı, "İslam Ansiklopedisi", C 33, Ankara, 2007.
[26] Reynold Alleyne Nicholson, Mystics of Islam, s.90.

1.4. ABDULBÂKİ GÖLPINARLI

Abdülbâki Gölpınarlının baba tarafı Azerbaycan'da Gence'ye dayanır. Gence'den Bursa'ya göç etmişlerdir. Gölpınarlı soyadını, büyük babası Mustafa İzzet Efendi'nin dedesi Abbas Ağa'nın Gence'deki Gökçay bucağının Gölpınar (Gökbulak) köyünden olmasıdan dolayı almışlardır. Aile bundan dolayı Gölpınarlızâdeler diye tanınmıştır. [27]

Abdülbaki Gölpınarlı, 10 Ramazan 1317'de (12 Ocak 1900) İstanbul'un Kadırga semtinde dünyaya gelmiştir. Ailesi doğduğunda dedesinin adı olan Mustafa İzzet adını vermiştir. Daha sonra ailenin çocukları çok yaşamadığı için uzun ömürlü olsun diye adını Abdülbaki'ye çevirmişlerdir.[28] Büyük babası "Kıyâmî" mahlası ile şiirler yazmıştır. Aynı şekilde Abdülbâki Gölpınarlı'nın da şairlik tarafı iyidir. Dedesinin sayesinde Çağatayca ve Farsça öğrenmiştir. İstanbul'a geldiklerinde Nakşî olmuştur. Kültürlü bir ailede yetişmiştir. Sekiz yaşındayken Bahariye Mevlevîhânesi'ne başlayıp tasavvuf ve tarikat kültürü ile tanışmıştır. Abdülbaki, Gelenbevî İdâdîsi okulunun son sınıfında iken 1916'da babasının ölümü üzerine eğitimini yarıda bırakmıştır. Ardından çalışmaya başlamıştır. Coğrafya ve Farsça hocalığı, Vezneciler'de kâğıtçılık ve kitapçılık yapmıştır. Fakirlikten dolayı dostlarından birinin daveti üzerine 1920'de Çorum'un Alaca ilçesine gidip Kenzülirfan İlkmektebi'nde başmuavin, daha sonra da başmuallim olmuştur. 1924 yılında İstanbul'a geri dönmüştür. Erkek Muallim Mektebi'nde sınava girerek son sınıf öğrencisi olarak kabul edilmiştir. Okulunu 1925'te bitirip 15 Ağustos 1926 yılında, babasının ölümü sebebiyle yarım kalan devam süresini doldurmak için son sınıfına girdiği İstiklâl Lisesi'nden mezun olmuştur. 1930 yılında hem öğretmenlik yapmış hemde okuduğu Edebiyat Fakültesi'nde eğitimini tamamlamıştır. Konya, Kayseri, Balıkesir liselerinde edebiyat öğretmenliği yapmıştır. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde çalışmıştır. Tekrar Balıkesir'de edebiyat öğretmenliği ve Gazi Osman Paşa Ortamektebi'nde Türkçe öğretmenliği yapmıştır. Ayrıca Vefa Lisesi ve Kastamonu Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yapmıştır. 1939 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde okutman olarak başlamış ardından

[27] Ömer Faruk Akgün, "Abdulbaki Gölpınarlı", DİA, C.14, s. 146.
[28] Ali Alparslan, "Abdülbaki Gölpınarlı", 1. Baskı, Ankara 1996, s.4.

doçent olmuştur. Yunus Emre Hayatı adlı eserini doktora tezi olarak yapmıştır. Üniversitede Farsça ve metinler şerhi hocalığı yapmıştır. 1942 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne geçmiştir ve burada İslâm-Türk tasavvuf tarihi ve edebiyatı derslerini okutmuştur.1949 yılında emekli olmuştur. Tüm emeklilik hayatı boyunca kendini Mevlânâ, Mevlevîlik ve tarikatlarla ilgili araştırmalarına vermiştir. 25 Ağustos 1982'de vefat etmiştir. Kabri Üsküdar'da Seyitahmet deresindeki Şiî Mezarlığı'ndadır.[29]

ESERLERİ:

Abdülbaki Gölpınarlı'nın sayısı 114'e varan kitabı ve 400'ün üstünde ilmî makalesi vardır. Eserlerinden bazıları şunlardır:

- Melâmîlik ve Melâmîler, (İstanbul 1931).
- Bâki, (İstanbul 1932).
- Fuzulî, (İstanbul 1932).
- Kaygusuz Vizeli Alâeddin Hayatı ve Şiirleri, (İstanbul 1933).
- *"Yunus Emre'de Öz Türkçe Kelimeler"* (TM, IV [1934]).
- *"Âşık Paşa'nın Şiirleri"* (TM, V [1936]).
- Yunus Emre, (İstanbul 1936).
- Yunus ile Âşık Paşa ve Yunus'un Bâtınîliği, (İstanbul 1941).
- "Nâmık Kemal'in Şiirleri", Nâmık Kemal Hakkında, (İstanbul 1942)
- Pir Sultan Abdal, (Ankara 1943).
- *"İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı ve Kaynakları"* (İFM, XI/1-4 [1949-1950])
- *"Burgâzî ve 'Fütüvvet-nâme'si"* (İFM, XV/1-4 [1953-1954], s. 76-154)
- Divan Edebiyatı Beyânındadır, (İstanbul 1945).
- Mevlânâ Celâleddin: Hayatı, Felsefesi, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler, (İstanbul 1951).
- Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik, (İstanbul 1953).

[29] Türkiye Diyanet Vakfı, "İslam Ansiklopedisi", C. 14, Ankara, 2007.

- Kaygusuz Abdal, Hatayî, Kul Himmet, (İstanbul 1953).
- Naili-i Kadim, (İstanbul 1953).
- Nesimi-Usuli-Ruhi, (İstanbul 1953).
- Pir Sultan Abdal, (İstanbul 1953).
- Şeyh Galip, (İstanbul 1953).
- Divan Şiiri: XV-XVI. Yüzyıllar, (İstanbul 1954).
- Divan Şiiri: XVII. Yüzyıl, (İstanbul 1954).
- Divan Şiiri: XVIII. Yüzyıl, (İstanbul 1955).
- Divan Şiiri: XIX. Yüzyıl, (İstanbul 1955).
- Divan Şiiri: XX. Yüzyıl, (İstanbul 1955).
- *"Şeyh Seyyid Gaybî oğlu Şeyh Seyyid Hüseyn'in 'Fütüvvet-Nâme'si"* (İFM, XVII/1-4 [1955-1956]).
- Nasreddin Hoca, (İstanbul 1961).
- Yunus Emre ve Tasavvuf, (İstanbul 1961).
- Alevî-Bektaşî Nefesleri, (İstanbul 1963).
- Mevlevî Âdâb ve Erkânı, (İstanbul 1963).
- "*Bektaşîlik-Hurûfilik ve Faḍl Allah'ın Öldürülmesine Düşürülen Üç Tarih"* (ŞM, V [1964]).
- *"Hurûfîlik ve Mîr-i ʿAlem Celâl Bik'in Bir Mektubu"* (TM, XIV [1965]).
- Sımavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin, (İstanbul 1966).
- Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu, (I-IV, Ankara 1967-1994).
- 100 Soruda Tasavvuf, (İstanbul 1969).
- 100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar, (İstanbul 1969).
- Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi, (İstanbul 1972).
- *"Niyâzî-i Mısrî"* (ŞM, VII [1972]).
- Hurûfîlik Metinleri Kataloğu, (Ankara 1973).
- Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, (İstanbul 1977).

1.5. ADNAN KARAİSMAİLOĞLU

1957 yılında Trabzon'un Of ilçesinde doğan Adnan Karaismailoğlu, ilk ve orta öğrenimini Trabzon'da tamamlamıştır. 1979 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Dili ve Edebiyatı Bölümünü başarıyla bitirmiştir.

Karaismailoğlu bir yıl sonra Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda göreve başlamıştır. Doktora tezini 1985'te Prof. Dr. M. Nazif Şahinoğlu'nun danışmanlığında tamamlamıştır. 19 Mart 1990'da yardımcı doçent kadrosuna atanmıştır. Öte yandan, araştırmacı kimliğe sahip olan Adnan Karaismailoğlu, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Haluk İpekten'in danışmanlığında 1991 yılında yüksek lisans programını bitirir. 1990'da yardımcı doçent, 1991'de doçent ve 24 Mart 1997'de Kırıkkale Üniversitesinde profesörlük unvanlarını almıştır.[30]

Farsçanın yaşayan duayenlerinden olan Adnan Karaismailoğlu, halen Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümünde görevini icra etmektedir.

ESERLERİ:

- Sirâcî; Hayatı, Dîvânının Tenkitli Metni ve Tahlili (Yayımlanmamış doktora tezi), Erzurum, 1984.
- Sayfî-i Buhârâî ve Dîvânının Tenkitli Metni, Erzurum, 1990.
- Klâsik Dönem Türk Şiiri İncelemeleri, Ankara, 2001.
- Mevlânâ ve Mesnevî, Ankara, 2001.
- Baharistan, Câmî, Ankara, 2002 (Çeviri).
- Gülistan, Sa'dî, Ankara, 2002 (Çeviri).
- Mevlânâ ve Kültürümüz, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2005.
- Mesnevî'den Seçmeler, Ankara, 2005.
- Mesnevî-i Ma'nevî, I-VI, Konya, 2005 (Farsça tenkitli metin, Doç. Dr. Derya Örs'le birlikte); 2. baskı, I-III, Akçağ Yay., Ankara, 2007.

[30] http://adnankaraismailoglu.com/2016/02/28/biyografi/, Erişim Tarihi: 03.03.2020.

- Mevlâna Bibliyografyası, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya, 2006 (Sait Okumuş ve Fahrettin Coşguner ile birlikte). Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş Yeni baskı, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya 2013.
- Mevlânâ'nın Gözüyle… –İnsan ve Toplum–, Ankara: Hizmet-İş Sendikası Yay., 2007, K. Boy, 194 s.
- Mesnevî'den 800 Beyit, Konya Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya, 2007 (Yrd. Doç. Dr. Armağan Erdoğan ile birlikte).
- Mesnevî, Mevlânâ, I-II, Ankara, 2004; 2. baskı, I-III, Ankara, 2007, 3. baskı, Ankara, 2007 (tek cilt; Çeviri)
- Kutbü'n-nâyî Osman Dede'nin Âyîn-i Şerîfleri, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2008 (Timuçin Çevikoğlu ile birlikte).
- Mesnevî Gül Bahçesi, Konya 2015.

İKİNCİ BÖLÜM

MESNEVÎNİN NEŞRE HAZIRLANAN FARSÇA VE OSMANLI TÜRKÇESİ NÜSHALARI

2.1. MESNEVÎ (FARSÇA)

Nüsha Tavsifi:

Konya Mevlana Müzesi Ktp., M. 1177

1-6 Cilt 310 x 230 mm. 320 yk. bb. st. 4 stn. Nesih, Osman b. Abdullah, Rebiülevvel 723 H. (1323 M.). Tezhipli, kenarı cetvelli, dört yanı köşebentli, üstte ve altta madalyonlu şemseli, mıklapsız, siyah bir Osmanlı cildine sahiptir. Kenardaki cetvel, köşebentler, madalyonlar ve şemse, içi kabartma yaprak ve çiçek motiflerini hâvî ve basma. Bu cilt rahmetli Hattat ve Mücellit, tîr-en dâz Necmettin Okyay (vefat tarihi: 1396 H. 1976 M.) tarafından yapılmıştır.[31]

Kâğıdı fligransız, kalın, aharlı, koyu samânî Selçuk kâğıdıdır. Her sahifede 25 satır, her satırda 2 beyit vardır. Sahife kenarları ikişer surh cetvelle ayrılmıştır. Mısra aralarında da 3mm. fasılalı, ikişer surh cetvel mevcuttur. Bahis başları surhla ve iri nesihle yazılmıştır. Metin yazsısı Selçuk karakterini iyice gösteren nesihtir. Birinci yaprağın yüzünde Mevlana Dergâhı Kütüphanesine vakfedilen bir kitap olduğu yazmaktadır.[32]

Baş:

وقف و حبس و هذا المثنوى المعنوى على تربة المنورة المطهرة الشريفت اللطيفة المنسوبة المولانا و اولانا سر الله الاعظم والمكرم المعظم صاحب المقامات و الكرامات و مبنع الكمالات و الولايات معدز التصديق و التحقيق و التدقيق الصديق بن الصدّيق بن الصّديق سلتان العارفين والعاشقين مولانا جلال الحقّ والدين محمد البلْخ قدّسنا اللهُ...

Son: 318b

[31] Abdülbâki Gölpınarlı, Mevlânâ Müzesi Müzelik Yazma Kitaplar Kataloğu, Atatürk Türk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, XII. Dizi, S.10, Ankara 2003.
[32] a.g.e.

اللهم اغفر لمن طالع منه و دعا لكاتبه

تم التثنويات المعنويات

بعون الله و حسن توفيقه على يد اقل

عبادالله واحقرهم عثمان بن عبدالله

عتيق سلطان ولدنورنا الله

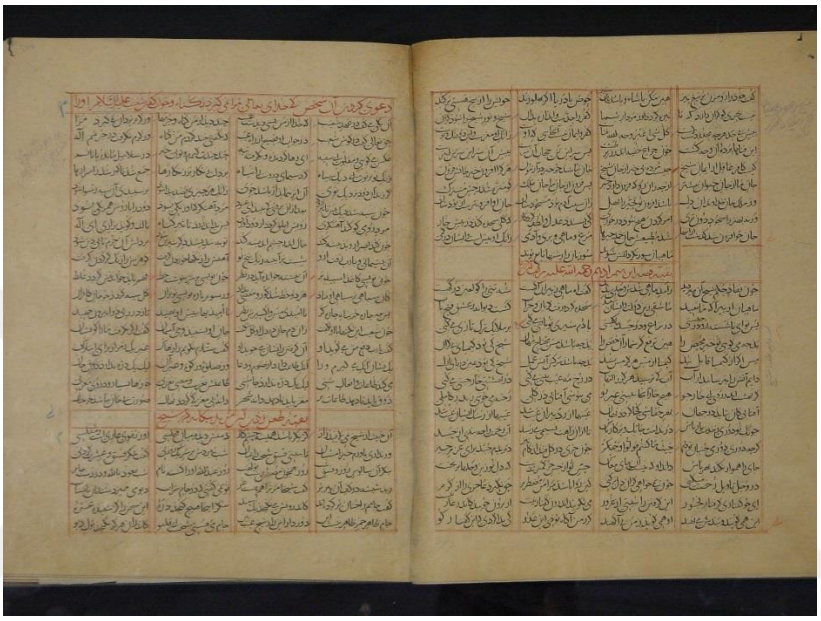
بنوره المؤبد آمين رب

العالمين

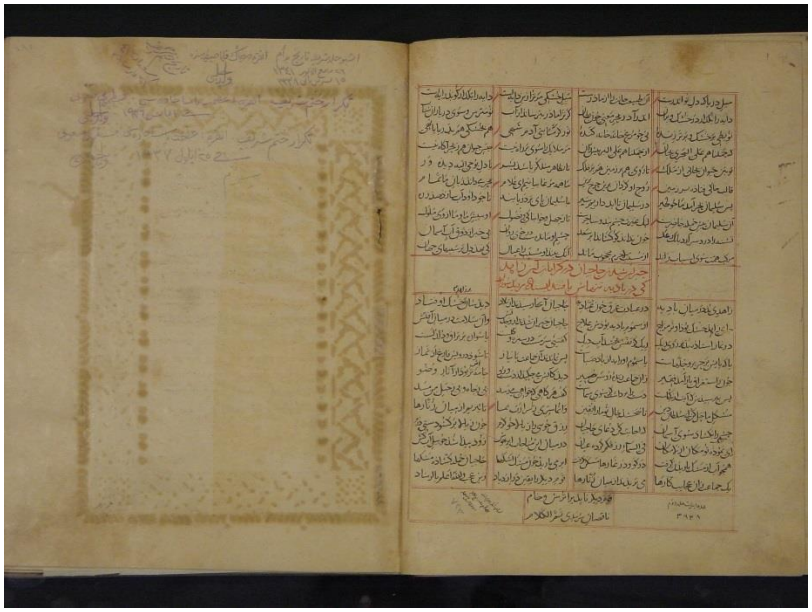
Çalışılan ikinci cilt hakkında bilgi:

İkinci cilt 91a da başlayıp 96b de biter. Metinin başında kûfi yazı ile hikayemizin başlığı yazılmıştır. Bu çalışmaya konu olan bölüm, ikinci cildin dördüncü defteridir ve aşağıda orijinal nüshanın birkaç sayfası verilmiştir.

Baş: 91a

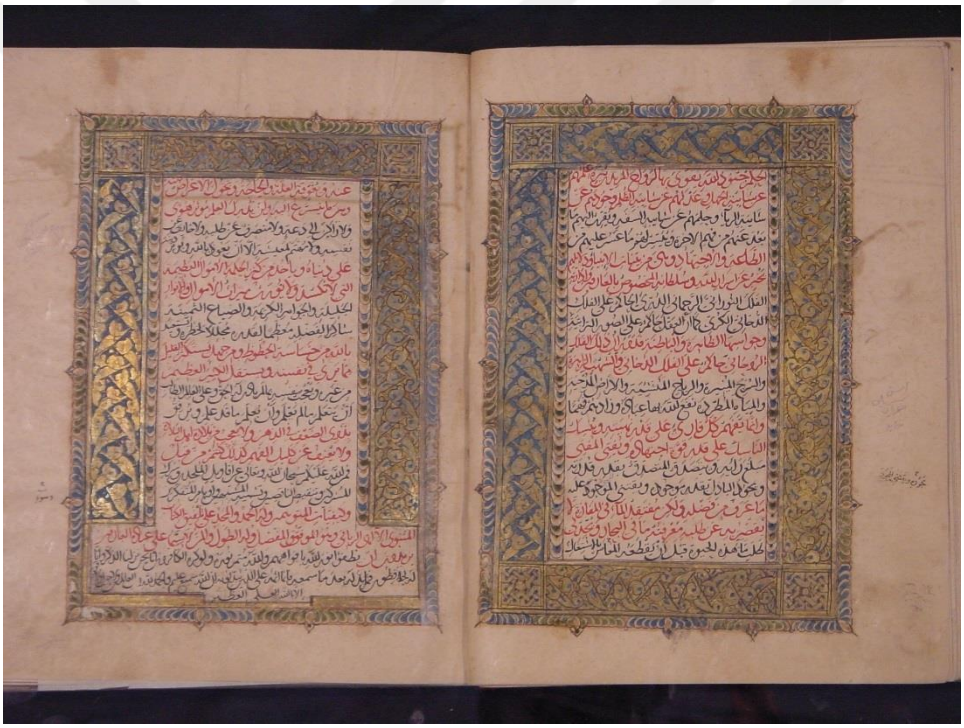
Son: 96b

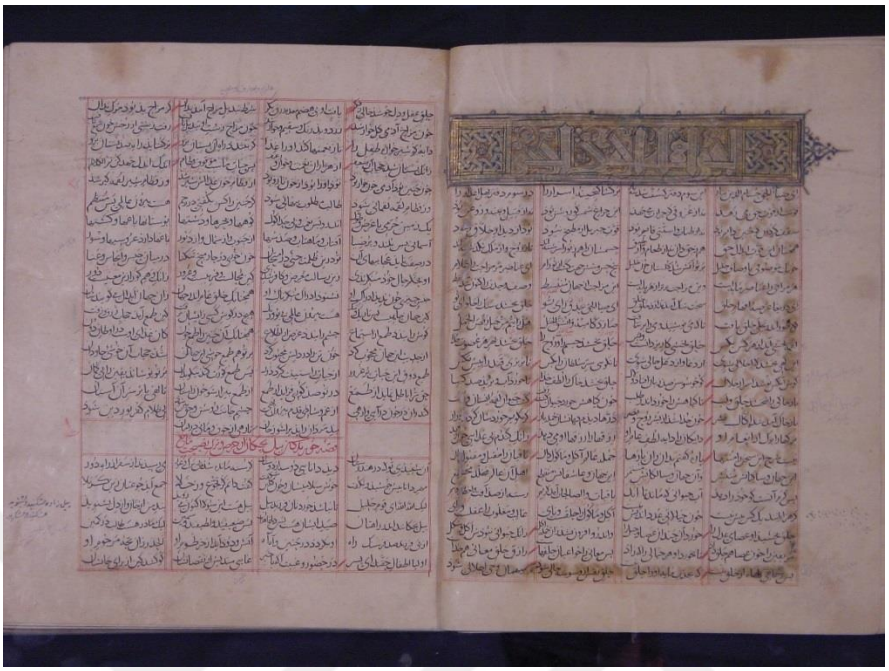
Çalışılan üçüncü cilt hakkında bilgi:

Üçüncü cilt 97b de başlamaktadır. Kenarları tezhipli olmak üzere kırmızı ve siyah mürekkeple yazılan "Mukaddime" vardır. Metinin başında kûfi yazı ile yazılmış "Besmele" ile 97b de başlar ve 102b de biter. Bu çalışmaya konu olan bölüm, üçüncü cildin birinci defteridir ve aşağıda orijinal nüshanın birkaç sayfası verilmiştir.

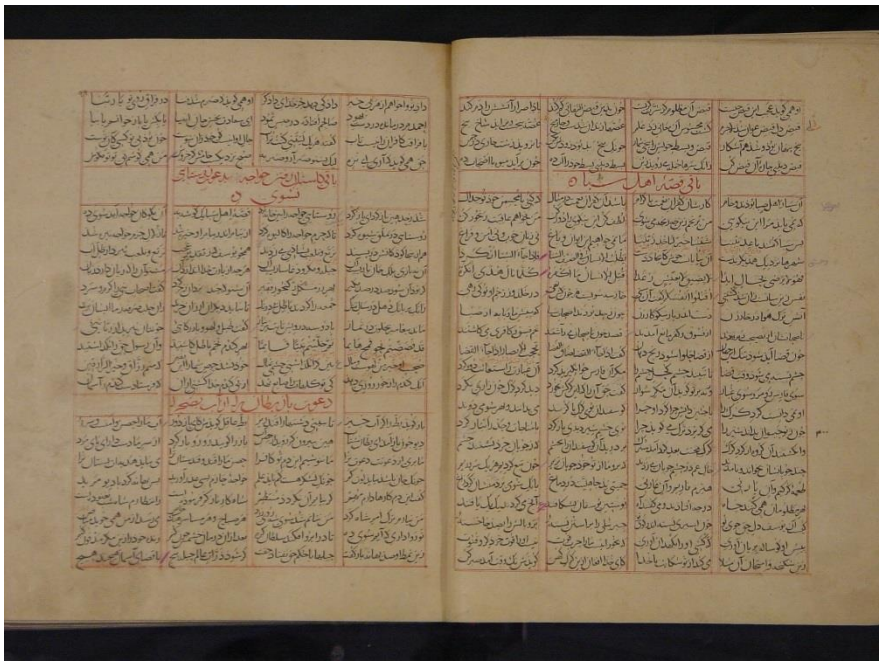
Baş: Mukaddime:

Baş: 97b

Son: 102b

2.2. MESNEVÎ TERCÜMESİ (OSMANLI TÜRKÇESİ)

Veled Çelebi İzbudak

Nüsha Tavsifi:

Konya Mevlana Müzesi Ktp., İhtisas, nr. 5223

30 defter halinde 1693 varak olan eser, beyaz-kahverengi karton kapaklı ve sırtı bez ciltlidir. Ciltlerin kapakları son yıllarda yapılmış ve iç varaklardan oldukça büyüktür. Ciltler, 370x260mm ebadında ve iç ebatlar ise farklıdır. Eser, sarı kâğıdın "a" yüzüne rik'a hatla ve kopye kalemiyle istinsah edilmiş olup, bütün yaprakların "b" yüzleri boştur. Bazı sayfaların altında dipnotlar vardır. Bütün defterlerin cilt, kâğıt ve yazı özellikleri aynıdır.

Eserde, beyit numaralarına yer verilmemiştir. Zaman zaman kırmızı kuru kalemle metin içerisine bazı işaretler konulmuştur. Dipnot çizgisi de yine kırmızı kuru kalemle çizilmiştir.

Baş: 1a

2. cilt, 5. defter ve III. cilt, 1. defter bir aradadır (24+25) 49 varaktır.

2. cilt, 5. defter 24 varaktır.

Baş: 1a

یوزی بر رنکده در. اما بر رومی دمیرجیلیک ایدرسه دومانک تأثیریله یوزی آلاق بولاق الور.

Son: 24a

اکینجی جلدک ترخمهسی بیتدی 13 صفر 1357/ 30 مارت 1304. 14 نیسان 1938. آنقره ده یکی هردمش عصمت پاشا جادهسنده کی اویمیزده بیتدی. ولد چلبی استنساخنک ختامی 17 عدم 1987.

3. cilt, 1. defter 25 varaktır.

Baş: 1a

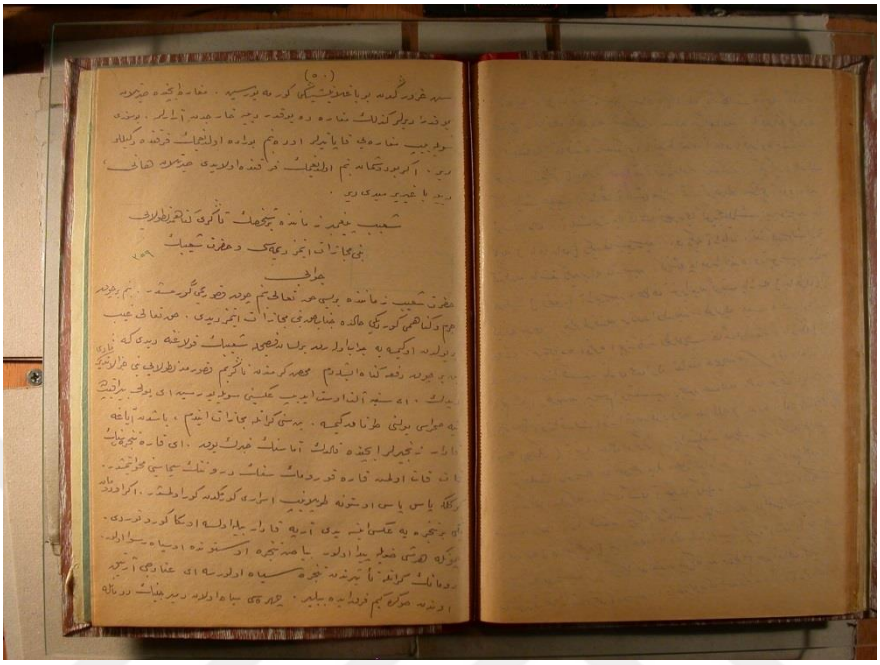
ترجمه یه باشلانیلدی 1 ماس 1928. 1 الاولربع 1257. استنساخ باشلانقیجی 17 اعسدس 1928.

Son: 25a

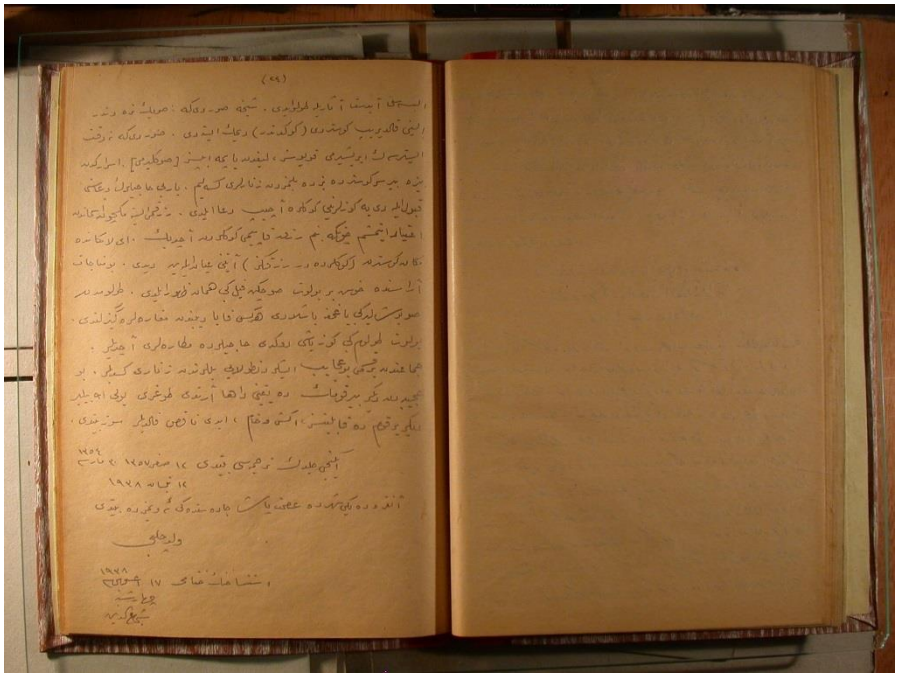
نشه کورورسک او نشه یی صولا میوه ورینجه اخوانه طاغیت.

İkinci cildin çalışılan bölümü:

Baş: 1a

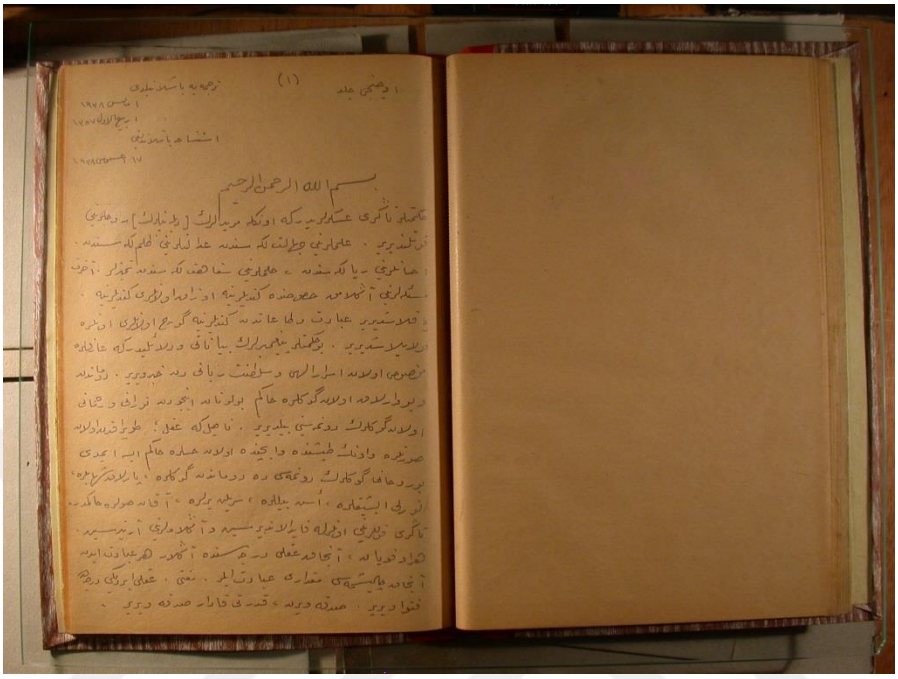

Son: 25a

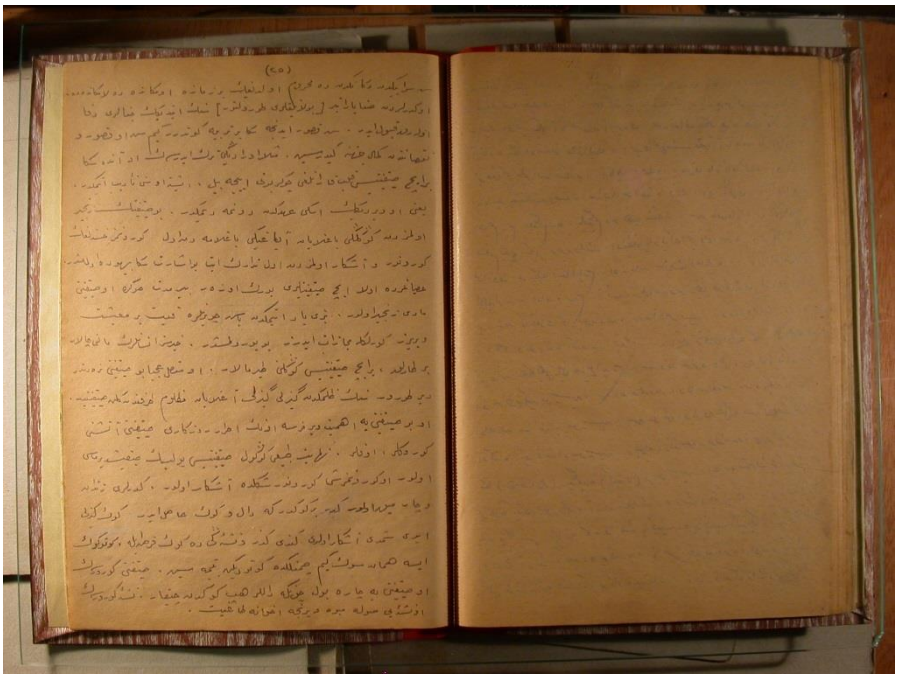

Üçüncü cildin çalışılan bölümü:

Baş: 1a

Son: 25a

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MESNEVÎ'NİN FARSÇA METNİ VE DEĞERLENDİRMESİ

3.1. METİN NEŞRE HAZIRLANIRKEN İZLENEN YÖNTEM

Bu bölümde yapılan çalışmada, Veled Çelebi İzbudak Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, nr. 5223'de Osmanlı Türkçesi olarak yer alan eserini neşre hazırlarken kullandığı Farsça el yazması olan nüshanın neşri gerçekleştirilmiştir. Modern Farsça yazım ve imla kuralları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Ayrıca çalışma esnasında Adnan Karaismailoğlu ve Nicholson'un eseriyle karşılaştırma yapılmıştır. Karşılaştırmanın sonuçları ise dipnot ve değerlendirme kısmında verilmiştir.

Metin neşre hazırlanırken:

Metinde gerekli yerlerde "ذ" harfi "د" harfine dönüştürülmüştür.

1. Beyit شذ← شد

"ک" harfi ile yazılan "گ" harfi, "گ" olarak düzeltilmiştir.

6. Beyit :کشتش←گشتش

Bazı bağlaçlardaki yazım farklılıklarında aşağıdaki verilen örnek gibi düzeltmeler yapılmıştır.

زانک← ز آنک جونک← چونکه جنانک← چنان که کرا← که را آنج← آنچه

برو← بر او ازو← از او کان← که آن درین← در این ازین← از این

Metin üzerindeki harekelere sadık kalınmıştır.

Metin üzerindeki dipnotlarda aynı beyitte 2 mısra arasını açmak için "*" işareti konulmuştur.

Metinde birleşik yazılan ön edat "به" ayrı yazılmıştır.

29. beyit بجاروب← به جاروب

Bazen tek nokta ile bazen üç nokta ile yazılan "پ" ve "چ" harfleri ise üç noktalı olarak hazırlanmıştır.

864. beyit بیجیده←پیچیده

3.2. MESNEVÎ'NİN FARSÇA METNİ

Konya Mevlana Müzesi Müzelik Eserler, nr. 1177 (EK-1.'de esere ait fotoğraflar verilmiştir.)

[91[a]]

دعوي كردن آن شخص[33] كه خداى تعالى مرا نمى گيرد به گناه و جواب گفتن شُعَيب عليه السّلام او را[34]

3350 آن یکی می گفت در عهدِ شُعَیب — که خدا از من بسی دیدست عیب

3351 چند دید از من گناه و جرمها — و ز کرم یزدان نمی گیرد مرا

3352 حق تعالی گفت در گوشِ شعیب — در جوابِ او فصیح از راهِ غیب

3353 که بگفتی چند کردم من گناه — وز کرم نگرفت در جُرمم الّه

3354 عکس می گویی و مقلوب ای سفیه — ای رها کرده ره و بگرفته تیه

3355 چند چندت گیرم و تو بی خبر — در سلا سل ماندهای پا تا به سر

3356 زنگِ تو بر توت ای دیگِ سیاه — کرد سیماي درونت را تباه

3357 بر دلت زنگار بر زنگارها — جمع شد تا کور شد ز اسرارها

3358 گر زند آن دود بر دیگِ نَوی — آن اثر بنماید ار باشد جَوی

3359 زآنکه هر چیزی به ضد پیدا شود — بر سپیدی آن سیه رسوا شود

3360 چون سیه شد دیگ پس تأثیر دود — بعد از این بر وی که بیند ای عنود[35]

3361 مردِ آهنگر که او زنگی بوَد — دود را با روش هم رنگی بوَد

3362 مرد رومی گو کند آهنگری — رویش ابلق گردد از دودآوری

3363 پس بداند زود تأثیرِ گناه — نالد و گوید بزاری اي الّه[36]

3364 چون کند اصرار و بد پیشه کند — خاک اندر چشمِ اندیشه کند

---

[33] آن شخص: آنش‌خص N

[34] شُعَيب عليه السّلام او را: شعيب او را N

[35] بيند اى عنود: بيند زود زود NK

[36] نالد و گويد بزارى اي الّه: تا بنالد زود گويد اي الّه N, K

3365 توبه تنْدیشد دگر شیرین شود بر دلش آن جُرم تا بی دین شود

3366 آن پشیمانی و یا رب رفت ازو[37] شِست بر آیینه زنگِ پنج تو

3367 آهنش را زنگها خوردن گرفت گوهرش را زنگ کم کردن گرفت

3368 چون نویسی کاغذِ اسپید بر آن نبشته خوانده آید در نظر

3369 چون نویسی بر سرِ بنْوشته خط فهم ناید خواندنش گردد غلط

3370 کآن سیاهی بر سیاهی اوفتاد هر دو خط شد کور و معنیی نداد

3371 ور سوم[38] باره نویسی بر آن[39] کل سیه کردی چو جانِ کافران[40]

3372 پس چه چاره جز پناهِ چاره گر ناامیدی مسّ و اکسیرش نظر

3373 ناامیدیها به پیشِ او نهید تا ز دردِ بی دوا بیرون جهید

3374 چون شعیب این نکته ها با او[41] بگفت ز آن دمِ جان در دلِ او گُل شکفت

3375 جانِ او بشْنید وحیِ آسمان گفت اگر بگرفت ما را کو نشان؟

3376 گفت یا رب دفعِ من می گوید او آن گرفتن را نشان می جوید او

3377 گفت ستارم نگویم رازهاش غیر یک [42]رمز از برایِ ابتلاش

3378 یک نشانِ آنکه می گیرم وَرا آنکه طاعت دارد از[43] صوم و[44] دعا

3379 وز صلات[45] و از زکات و غیرِ آن لیک یک ذرّه ندارد ذوقِ جان

3380 می کند طاعات و اَفعالِ سَنی لیک یک ذرّه ندارد چاشنی

3381 طاعتش نغز است و معنی نغز نی جوزها بسیار و در وی مغز نی

3382 ذوق باید تا دهد طاعات بَر مغز باید تا دهد دانه شجر

---

[37]ازو :از او: K
[38]سوم: سِیُم K
: [39] بر آن: بر سرش K
[40]کل سیه کردی چو جانِ کافران: پس سیه کردی چو جانِ پُر شَرَش K
[41]او: وی N, K
[42]غیر یک: جز یکی N, K
[43]از: و K
[44]و: - N
[45]صلات: نماز N, K

3383 دانـهٔ بـی مـغز کـی گـردد نـهـال؟ صـــورتِ بی جان نباشـــد جز خیال

بقیه طعن زدن آن مرید بیگانه در شیخ[46]

3384 آن خبیث از شـــیخ می لایید ژاژ کژنگر باشـــد همیشـــه چشـــمِ کاژ[47]

3385 کـه مَنَش دیـدم میـانِ مـجلســـی او ز تقوی عارِیَ است و مفلسی

3386 ور نـداری بـاورم خیز امشـــبـان[48] تـا ببینی فســـقِ شـــیخت را عیان

3387 شـــب ببردش بر ســـرِ یک روزنی گفت بنْگر فسـق و عشـرت کردنی

3388 بنْگر آن سـالوسِ روز و فسـقِ شب روز همچون مصـطفی شـب بولَهَب

3389 روز عبـدالله او را گشـــتـه نـام شـــب نَعُوذُ بالله و در دســـت جام

3390 دید شـــیشـــه در کفِ آن پیر پُر گفت شـیخا مر ترا هم هســـت غُر

3391 تو نمی گفتی که در جامِ شـــراب دیو می میزد شـــتـابـان نـاشـــتـاب

3392 گفت جـامم را چنـان پر کرده انـد کـاندرونش می نگنجد یـک ســـپند[49]

3393 بنْـگر اینـجـا هیـچ گنجـد ذرّه ای این ســـخن را کژ شـــنیده غرّه ای

3394 جامِ ظاهر خَمرِ ظاهر نیســـت این دور دار این را ز شـــیخِ غیب بین

3395 جام مَی هسـتی شـیخسـت ای فلیو کـانـدرآن هر انـدر نگنجـد بَولِ دیو[50]

[91^{b}]

3396 پُرّ و مـالامـال از نورِ حق اســـت جامِ تن بشْسـک و نور مطلق است[51]

3397 نورِ خورشـــیـد ار بیُفتـد بر حَـدَث او همـان نور اســـت نپْـذیرد خَبَـث

3398 شیخ گفت این خود نه جام است و نه مَی هین به زیر آ, مُنکِرا, بنْگر به وی

3399 آمـد و دیـد انـگبـینِ خـاص بـود کور شـــد آن دشـــمنِ کور و کبود

---

[46]بقیه طعنه زدن آن مرید بیگانه در شیخ: بقیهٔ قصهٔ طعنه زدن آن مرد بیگانه در شیخ N, K

[47]چشمِ کاژ: عقلِ کاژ N, K

[48]ور نداری باور خیز امشبان: ور که باور نیستت خیز امشبان N, K

[49]کاندرونش می نگنجد یک سپند: کاندر او اندر نگنجد یک سپند N, K

[50]کاندرآن هر اندر نگنجد بَولِ دیو: کاندر او اندر نگنجد بَولِ دیو N, K

[51]جامِ تن بشْک و نور مطلق است: جامِ تن بشکست نورِ مطلق است N, K

3400 گفت پیر آن دم مریدِ خویش را رو برایِ من بجو مَی ای کیا

3401 که مرا رنجی است مُضطر گشته ام من ز رنج از مَخْمَصه بگذشته ام

3402 در ضرورت هست هر مردار پاک بر سرِ مُنکر ز لعنت باد خاک

3403 گِردِ خُمخانه بر آمد آن مرید بهرِ شیخ از هر خُمی او[52] می چشید

3404 در همه خُمخانه ها او مَی ندید گشته بُد پُر از عسل خُمب[53] نبید

3405 گفت ای رندان! چه حال است این چه کار هیچ خُمّی در نمی بینم عُقار

3406 جمله رندان نزدِ آن شیخ آمدند چشم گریان دست بر سر می زدند

3407 در خرابات آمدی شیخِ اجل جمله مَیْ ها از قُدومت شد عسل

3408 کرده ای مُبْدَل تو مَی را از حَدَث جانِ ما را هم بدل کن از خَبَث

3409 گر شود دریا[54] پُر از خون مال مال کی خورد بندهٔ خدا الّا حلال

گفتنِ عایشه رَضِیَ اللهُ عَنْهَا مصطفی را علیه السّلام که تو بی مُصَلّی به هر جا نماز می کنی[55]

3410 عایشه روزی به پیغمبر بگفت یا رسولَ اللّه پیدا و نهفت[56]

3411 هر کجا یابی نمازی می کنی می دود در خانه ناپاک و دنی

3412 گرچه می دانی که هر طفلِ پلید[57] کرد مستعمَل به هر جا که رسید

3413 گفت پیغمبر که از بهرِ مِهان حق نَجِس را پاک گرداند بدان

3414 سجده گاهم را از آن رو لطفِ حق پاک گردانید تا هفتم طبق

3415 هان و هان ترکِ حسد کن با شهان ور نه ابلیسی شوی اندر جهان

3416 کو اگر زهری خورَد شهدی شود تو اگر شهدی خوری زهری بوَد

3417 کو بَدَل گشت و بَدَل شد کارِ او لطف گشت و نور شد هر نارِ او

---

[52]او: می N

53خُمب: خم N, K

[54]دریا: عالم N, K

[55]می کنی: می کنی چون است K

[56]پیدا و نهفت: تو پیدا و نهفت N, K

[57]گرچه می دانی که هر طفلِ پلید: مستحاضه و طفل و آلودهٔ پلید N

3418 قـوّتِ حـق بـود مـر بـابـیـل را ورنه مرغی چون کُشـد مر پیل را

3419 لشـکری را مرغکی چندی شـکست تا بدانی کآن صـلابت از حق اسـت

3420 گر تو را وسـواس آید زین قبیل رَو بخوان در[58] سـورهٔ اصـحابِ فیل

3421 ور کنی بـا او مِری و همسـری کافرم دان گر تو از وی[59] سـر بَری

کشیدنِ موش مهارِ شتر را و مُعجِب شدن در خود[60]

3422 موشـکی در کف مهارِ اشـتری در ربود و شـد روان او از مِری

3423 اشـتر از چُستی که با او شـد روان موش غِرّه شـد که هسـتم پهلوان

3424 بر شـتر زد پرتوِ انـدیشـه اش گفـت بنْمـایم ترا تو بـاش خوش

3425 تـا بیـامـد بر لـبِ جوبی[61] بزرگ کندر[62] او گشـتی زبون پیلِ سـترگ

3426 موش آنجا ایسـتاد و خشـک گشـت گفت اشـتر کای[63] رفیقِ کوه و دشـت

3427 این توقّف چیسـت حیرانی چرا پـا بـنـه مـردانـه انـدر جـو در آ

3428 تـو قلاووزی و پیش آهنـگِ من در مـیـانِ ره مـبـاش و تـن مـزن

3429 گفت این آبِ شـگرف است و عمیق من همی ترسـم ز غرقاب ای رفیق

3430 گفـت اشـتر تـا ببینم حـدِّ آب پا درو[64] بنْهاد آن اشـتر شـتاب

3431 گفت تا زانوسـت آب اي کور موش از چـه حیرانِ تو ای ننـگ و جوش[65]

3432 گفت مورِ تُسـت و ما را اژدهاسـت کـه ز زانو تـا بـه زانو فرقهاسـت

3433 گر ترا تـا زانُوَسـت[66] ای پُرهنر مر مرا صـد گز گذشـت از فرقِ سـر

3434 گفـت گسـتـاخی مکن بـارِ دگر تا نسـوزد جسـم و جانت از[67] شـرر

---

[58]در: تو N, K

[59]تو ازوی: زیشان K ,تو ز ایشان N

[60]مُعجِب شدن در خود: مُعجِب شدنِ موش در خود N, K

[61]جوبی: جویِ N, K

[62]کندر: کاندر N, K

[63]کای: ای N, K

[64]درو: در او N, K

[65]از چه حیرانِ تو ای ننگ و هوش: از چه حیران گشتی و رفتی ز هوش N, K

[66]زانُوَست: زانو است N

[67]از: زین N, K

3435 تو مِری با مثلِ خود موشـــان بکن با شـــتر مر موش را نبْود ســـخُن

3436 گفـت تـوبـه کـردم از بـهرِ خـدا بـگـذران زین آبِ مُهلِـک مر مرا

3437 رحم آمد مر شـــتر را گفت هین برجِـه و بر کودبـانِ من نشـــین

3438 این گذشـــتن شـــد مســـلّم مر مرا بـگـذرانم صـــــد هزاران چون ترا

3439 چون پیمبر نیســـتی پس رَو به راه تا رســـی از چاه روزی ســـویِ جاه

[92[a]]

3440 رَو[68] رعیّت باش چون سلطان نه ای تگ مران چون مردِ کشـــتیبان نه ای

3441 چون نـه ای کـامل دَکان تنها مگیر شـــو بحکمِ دســـت[69] تا گردی خمیر

3442 اَنصِـتُوا را گوش کن خاموش باش چون زبانِ حق نگشـــتی گوش باش

3443 ور بگویی شـــکلِ اســـتفســـار گو با شـــهنشـــاهان تو مســـکین وار گو

3444 ابتدایِ کبر و کین از شـهوت اسـت راســـخیِ شـــهوتت از عادت اســـت

3445 چون ز عادت گشت محکم خویِ بد خشـــم آید بر کســـی کِت واکشـــد

3446 چونکه تو گِل خوار گشتی هر که او واکشـــد از گِـل ترا بـاشـــد عدو

3447 بت پرســـتان چونکه گِرد بت تنند[70] مـانعـانِ راهِ خود[71] را دشـــمننـد

3448 چونکه کرد ابلیس خو با ســـروَری دیـد آدم را بتـحـقیر[72] از خـری[73]

3449 که بِه از من ســـروَری دیگر بوَد تا که او مسجودِ چون من کس شود؟

3450 سـروَری زهرسـت جز آن روح را کـو بـوَد تـریـاق لانـی ز ابـتـدا

3451 کوه اگر پُر مار شـــد باکی مدار کو بوَد انـدر درون[74] تریـاق زار

3452 سـروَری چون شـد دماغت را ندیم هر که بشْـکسـتت شـود خصـمِ قدیم

---

[68]رَو: تو N, K

[69]شو بحکمِ دست: دست خوش می باش N, K

[70]بت پرستان چونکه گِرد بت تنند: بت پرستان چنکه خو بابُت کنند N

[71]خود: بت N

[72]بتحقیر: حقیر او K

[73]دید آدم را بتحقیر از خری: دید آدم را به چشم منکری N

[74]اندر درون: در اندرون N

3453 چون خلافِ خویِ تو گوید کسی کینه ها[75] خیزد ترا با او بسی

3454 که مرا از خویِ من بر می کنَد خویش بر من میر و[76] سروَر می کند[77]

3455 چون نباشد خویِ بد سرکش[78] درو کی فروزد از خلاف آتش درو؟[79]

3456 با مخالف او مدارایی کند در دلِ او خویش را جایی کند

3457 زآنکه خویِ بد[80] گشتست[81] استوار مورِ شهوت شد ز عادت همچو مار

3458 مارِ شهوت را بکُش در ابتلا ورنه اینک گشت مارت اژدها

3459 لیک هر کس مور بیند مارِ خویش تو ز صاحب دل کن استفسارِ خویش

3460 تا نشد زر مس نداند من مسم تا نشد شه دل نداند مُفلسم

3461 خدمتِ اکسیر کن مس وار تو جور می کش ای دل از دلدارِ تو

3462 کیست دلدار اهلِ دل نیکو بدان که چو روز و شب جَهانند[82] از جهان

3463 عیب کم گو بندهٔ الله را متّهم کم کن به دزدی شاه را

کراماتِ آن درویش که در کشتی بدزدیش متّهم کردند[83]

3464 بود درویشی درونِ کشتیی ساخته از رَختِ مَردی پشتیی

3465 یاوه شد همیانِ زر او خفته بود جمله را جُستند و او را یک[84] نمود

3466 کین فقیرِ خفته را جویم هم کرد بیدارش ز غم صاحب درم

3467 کان درین[85] کشتی حُرَمْدان گم شدست جمله را جُستیم نتْوانی تو رَست

3468 دلق بیرون کن برهنه شو ز دلق تا ز تو فارغ شود اوهامِ خلق

---

[75]کینه ها: کینها N
[76]میر و: چو K
[77]خویش بر من میر و سروَر می کند: مر مرا شاگرد و تابع می کند N
[78]سرکش: محکم N
[79]آتش درو: آتش کده N
[80]زشت: بد N, K
[81]گشتست: نگشتست K, بگشتست N
[82]جهانست: جهانند N, K
[83]کراماتِ آن درویش که در کشتی بدزدی متّهم کردند: کراماتِ آن درویش که در کشتی متّهمش کردند N, K
[84]یک: هم N, K
[85]کان درین: که در این N, K

3469 گفت یا رب مر غلامت را[86] خسان متّهم کردند فرمان در رسان

3470 چون به درد آمد دلِ درویش از آن سر برون کردند هر سو در زمان

3471 ماهیانِ بی حد از دریایِ ژرف[87] در دهانِ هر یکی دُرّی شگرف

3472 صد هزاران پیش[88] از دریایِ پُر در دهانِ هر یکی دُرّ و چه دُر!

3473 هر یکی دُرّی خراجِ مُلکتی کز اله است این ندارد شرکتی

3474 دُرّ چند انداخت در کشتی و جَست مر هوا را کرد[89] کرسی و نشست

3475 خوش مربّع چون شهان بر تختِ خویش او فرازِ اوج و کشتی اش به پیش

3476 گفت رَو! کشتی شما را حق مرا تا نباشد با شما دزدِ گدا

3477 تا که را باشد خسارت زین فراق من خوشم جفتِ حق و با خلق طاق

3478 نی[90] مرا او تهمتِ دزدي نهد نی[91] مهارم را به غمّازی دهد

3479 بانگ کردند اهلِ کشتی کای[92] هُمام از چه دادندت چنین عالی مقام

3480 گفت از تهمت نهادن بر فقیر وز حق آزاری پیِ چیزی حقیر

3481 حَاشَ لِلّه! بل ز تعظیمِ شهان که نبودم بر[93] فقیران بد گمان

3482 آن فقیران لطیفِ خوش نفس کز پیِ تعظیمشان آمد عبس

3483 آن فقیری بهرِ پچاپیچ نیست بل پیِ آن که به جز حق هیچ نیست

3484 متّهم چون دارم آنها را که حق کرد امینِ مخزنِ هفتم طبق

3485 متّهم نفس است نی[94] عقلِ شریف متّهم حسّ است نی[95] نورِ لطیف

3486 نفس سوفسطایی آمد می زنش کِش زدن سازد نه حجّت گفتنش

---

[86]را: این N
[87]ماهیانِ بی حد از دریایِ ژرف: صد هزاران ماهی از دریایِ ژرف N, K
[88]پیش: ماهی N, K
[89]کرد: ساخت N, K
[90]نی: نه N
[91]نی: نه N
[92]کای: ای N
[93]بر: در K
[94]نی: نه N
[95]نی: نه N

3487 معجزه بیند فروزد آن زمان بعد از آن گوید خیالی بود آن

[92b]

3488 ور حقیقت بود[96] آن دید عجب چون[97] مقیمِ چشم نامد روز و شب

3489 آن مقیمِ چشمِ پاکان می بود نی قرینِ چشمِ حیوان می شود

3490 کآن عجب زین حسّ دارد عار و ننگ کی بوَد طاوس اندر چاهِ تنگ

3491 پس مخوان بسیار گویم ای عمو [98] من ز صد یک گویم و آن همچو مو

تشنیعِ صوفیان پیشِ شیخ بر آن صوفی که بسیار می گوید[99]

3492 صوفیان بر صوفیی شَنعه زدند پیشِ شیخِ خانقاهی آمدند

3493 شیخ را گفتند دادِ جانِ ما تو از این صوفی بجو ای پیشوا

3494 گفت آخر چه گله ست ای صوفیان؟ گفت این صوفی سه خو دارد گران

3495 در سخن بسیار گو همچون جَرَس در خورش افزون خورَد از بیست کس

3496 ور بخسبد هست چون اصحابِ کهف صوفیان کردند پیشِ شیخ زَحْف[100]

3497 شیخ رو آورد سویِ آن فقیر که ز هر حالی که هست اوساط گیر

3498 در خبر خَیْرُ الْاُمُر اَوسَاطُهَا نافع آمد ز اعتدال اَخْلَاطُهَا

3499 گر یکی خِلطی فزاید[101] از عَرَض در تن مردم پدید آید مرض

3500 بر قرینِ خویش مفْزا در صفت کان فراق آرد یقین در آخرت[102]

3501 نطق موسی بود با اندازه لیک[103] هم فزون آمد ز گفتِ یارِ نیک

3502 آن فزونی با خِضِر آمد شِقاق گفت رَو تو مُکْثِری هذا فِراق

---

[96]بود: بودی N

[97]چون: پس N

[98]پس مخوان بسیار گویم ای عمو: تا نگویی مر مرا بسیار گو N, K

[99]تشنیعِ صوفیان پیشِ شیخ بر آن صوفی که بسیار می گوید: تشنیعِ صوفیان بر آن صوفی که پیشِ شیخ بسیار می گوید N, K

[100]زَحْف: زهف N

[101]فزاید: فزون شد N, K

[102]آخرت: عاقبت N, K

[103]بود با اندازه لیک: بُد بر اندازه ولیک N, K

3503 موســـیا! بســـیار گویی خیز رَو[104] ور نه با من گنگ باش و کور شـو

3504 ور نرفتی وز سـتیزه شِـسـته ای تو به معنی رفته ای بگسـسـته ای

3505 چون حدث کردی تو ناگه در نماز گویـدت ســویِ طهـارت رَو بتـاز

3506 ور نرفتی خشـک خَنبان می شـوی خود نمازت رفت بنشین[105] ای غَوی

3507 رَو برِ آنـهـا کـه هم جفـتِ تُـونـد عـاشـــقـان و تشـــنـهٔ گفـتِ تُـونـد

3508 پـاســـبـان بر خوابنـاکـان بر فزود مـاهیـان را پـاســـبـان حـاجـت نبود

3509 جامه پوشان را نظر بر جامه شوست[106] جانِ عریان را تجلّی جامه جوست[107]

3510 یـا ز عریـانـان به یکســـو باز رَو یا چو ایشـان فارغ از تن جامه شـو

3511 ور نهٔ قادر[108] که کل عریان شـوی جـامـه کم کن تـا رهِ اوســـط روی

عذر گفتنِ فقیر به شیخ

3512 پس فقیر آن شـــیخ را احوال گفت عـذر را بـا آن غرامـت کرد جفـت

3513 مر ســـؤالِ شـــیخ را داد او جواب چون جواباتِ خضـر خوب و صـواب

3514 آن جـوابـاتِ ســـــؤالاتِ کـلـیـم کِش خضـــر بنْمود از ربَّ کریم[109]

3515 گشت مشکلهاش حل و[110] افزون زیاد از پـیِ هر مشـــکلش مفتـاح داد

3516 از خِضِـر درویش هم میراث داشـت در جوابِ شـــیخ همّت بر گماشـــت

3517 گفت راهِ اوسـط ار چه حکمت اسـت لیـک اوسـط نیز هم با نسـبت اسـت

3518 آبِ جو نسـبت به اشـتر هسـت کم لیـک بـاشـــد موش را آن همچو یَم

3519 هر که را باشـــد وظیفه چار نان[111] دو خورَد یا سه خورَد هست اوسط آن

---

[104]خیز رَو: دور شو N, K

[105]بنشین: پیشین K

[106]بر جامه شوست:بر گازر است N, K

[107]جامه جوست: زیور است N, K

[108]قادر: تانی N, K

[109]کریم: علیم N, K (M)

[110]و : N

[111]هر که را باشد وظیفه چار نان: هر کرا بود اشتهای چارنان N

3520 ور خورد هر چار دور از اوسط است | او اســـیرِ حرص مانندِ بط اســـت

3521 هر که او[112] را اشـــتها دَه نان بود | شش خورد می دان که اوسط آن بوَد

3522 چون مرا پنجاه نان هســـت اشـــتها | مر ترا شـــش گرده هم دســـتیم نی

3523 تو بـــه دَه رکعـت نمـاز آیی ملول | من بـه پـانصـــد در نیایم در نُحُول

3524 آن یـکی تـا کـعبـه حـافی میرود | و ین[113] یکی تا مسجد از خود می شود

3525 آن یکی در پـاکبـازی جـان بـداد | وین[114] یکی جان کَنْد تا یک نان بداد

3526 این وَسَـــط در بـا نهـایـت میرود | کـه مرا[115] آن را اوّل و آخر بوَد

3527 اوّل و آخـر بـبـایـد تـا در آن | این[116] تصـوّر گنجد اوّل [117]یا میان

3528 بی نهـایـت چون نـدارد دو طرف | کی بوَد او را میـانـه مُنْصَـــرَف

3529 اول و آخر نشـــانش کس نـداد | گـفـت لَوْ کَـانَ لَـهُ الْبَـحْـرُ مـداد

3530 هفـت دریـا گر شـــود کلّی مـدیـد | نیســت مر پایان شــدن را هیچ امید

3531 باغ و بیشـه گر بوَد[118] یک سـر قلم | زین ســـخن هرگز نگردد هیچ کم

3532 آن همـــه حِبْر و قلم فـانی شـــود | وین حـدیـثِ بی عـدد بـاقی بوَد

3533 حـالـتِ من خواب را مـانَـد گهی | خواب پنـدارد مر آن را گمرهی

[93^{a}]

3534 چشـــمِ من خفتـه دلم بیـدار دان | شـــکـلِ بی کـارِ مرا بر کـار دان

3535 گفـت پیغمبر کـه عَیْنَـایَ تَنـام | لا یَـنَـامُ قَـلْـبِـی عَـنْ رَبِّ الْانَـام

3536 چشـمِ تو بیدار و دل خفته به خواب | چشـــمِ من خفتـه دلم در فتحِ بـاب

3537 مر دلم را پنج حسَّ دیگر اســـت | حسَّ دل را هر دو عالم منظر اسـت

---

[112]او: - K
[113]و ین: وآن N
[114]و ین: وآن N
115مرا: مر N
[116]این: در N, K
[117]اوّل: اوسط N, K
[118]بوَد:شود N

3538 تو ز ضـعفِ خود مکن در من نگاه بر تو شب بر من همان شب چاشتگاه

3539 بر تو زندان بر من آن زندان چو باغ عین مشـــغولی مرا گشـــتـه فراغ

3540 پایِ تو در گِل مرا گِل گشـــته گل مر ترا مـاتم مرا ســـور و دُهُـل

3541 در زمینم بـا تو ســـاکن در محـل مـی دوم بر چرخِ هفتم چون زُحَـل

3542 همنشـینت من نِیَم سـایهٔ من اسـت برتر از اندیشـــه ها پایهٔ من اســت

3543 زانکه من ز اندیشـه ها بگذشـته ام خـارجِ انـدیشـــه پویـان گشـــتـه ام

3544 حـاکمِ انـدیشـــــه ام محـکوم نـی زانـکـه بنّـا حـاکم آمـد بر بِنـا[119]

3545 جملـه خلقـان سُـــخرهٔ اندیشـــه اند زآن سـبب خسـته دل و غم پیشـه اند

3546 قاصـــدا[120] خود را به اندیشـــه دهم چون بخواهم از میانْشـــان بر جهم

3547 من چو مرغِ اَوجم اندیشـــه مگس کی بوَد بر من مگس را دســـترس

3548 قـاصـــــدا زیر[121] آیم از اَوجِ بلنـد تـا شـــکســـتـه پـایگـان بر من تنند

3549 چون ملالم گیرد از سُـفلی صـفات بر پرم همچون طُیُورُ الصَّـــــافَّـات

3550 پرَّ من رُستست[122] هم از ذاتِ خویش بر نچســـانم دو پر من با سِـــریش

3551 جعفرِ طیّـار را پّر جـاریـه اســـت جعفرِ طرّار را پَر عـاریـه ســـت

3552 نزدِ آنکه لَمْ یَذُقْ دعوی اســـت این نزدِ سُـــکّانِ اُفُق معنی اســـت این

3553 لاف و دعوی باشـد این پیشِ غُراب دیـگِ تـی و پُر یـکی پیشِ ذُبـاب

3554 چونکه در تو می شـــود لقمه گهر تن مزن چنـدانـکـه بتُوانـی بـخور

3555 شـــیخ روزی بهرِ دفعِ ســـوء ظن در لگن قَی کرد پُر در شـــد لگن

3556 گوهرِ معقول را محســـوس کرد پیرِ بینـا[123] بـهرِ کم عقلیِ مَرد

3557 چونکه در معده شـــود پاکت پلید قفل نِـهْ بر حلق و پنهـان کن کلید

---

[119]بِنا: بنی N
[120]قاصدا: قاصد N
[121]زیر:ریر N
[122]رُستست: رسته ست N
[123]بینا: برنا N

3558 هر که در وی لقمه شد نورِ جلال هر چه خواهد تا بخورد او را حلال

بیان دعوی عین آن دعوی گواهِ صدقِ خویش است[124]

3559 گر تو هستی آشنایِ جانِ من نیست دعوی گفتِ معنی لانِ من

3560 گر بگویم نیم شب پیشِ تُوَم هین مترس از شب که من خویشِ تُوَم

3561 این دو دعوی پیشِ تو معنی بوَد چون شناسی بانگِ خویشاوندِ خود

3562 پیشی و خویشی دو دعوی بود لیک هر دو معنی بود پیشِ فهمِ نیک

3563 قُربِ آوازش گواهی می دهد کین دم از نزدیکِ یاری می جهد

3564 لذّتِ آوازِ خویشاوند نیز شد گوا بر صدقِ آن خویشِ عزیز

3565 باز بی الهام احمق کاو ز جهل می نداند بانگِ بیگانه ز اهل

3566 پیشِ او دعوی بوَد گفتارِ او جهلِ او شد مایهٔ انکارِ او

3567 پیشِ زیرک کاندرونش نورهاست عینِ این آواز معنی بود راست

3568 یا به تازی گفت یک تازی زبان که همی دانم زبانِ تازیان

3569 عینِ تازی گفتنش معنی بوَد گر چه تازی گفتنش دعوی بوَد

3570 یا نویسد کاتبی بر کاغذی:[125] کاتب و خط خوانم و من امجدی

3571 این نوشته گر چه خود دعوی بوَد هم نوشته شاهدِ معنی بوَد

3572 یا بگوید صوفیی دیدی تو دوش در میانِ خواب سجّاده به دوش

3573 من بُدم آن وآنچه گفتم خواب در با تو اندر خواب در شرحِ نظر

3574 گوش کن چون حلقه اندر گوش کن آن سخن را پیشوایِ هوش کن

3575 چون ترا یاد آید آن خواب این سخن معجزِ نو باشد و زرَّ کهُن

3576 گر چه دعوی می نماید این ولی جانِ صاحب واقعه گوید بلی

3577 پس چو حِکمت ضالهٔ مؤمن بوَد آن ز هر که بشْنود مُوقِن شود[126]

---

[124]بیانِ آن دعوی عین آن دعوی که گواهِ صدقِ خویش است: بیانِ آن دعوی عین آن دعوی گواهِ صدقِ خویش است N, K

[125]کاغذی: کاغدی K

[126]شود: بوَد N, K

3578 چونکه خود را پیشِ او یابد فقط کی[127] بوَد شک چون کند خود را غلط

3579 تشنه ای را گر[128] بگویی تو شتاب در قدح آب است بسْتان زود آب

3580 هیچ گوید تشنه کین دعوی است رَو از بَرَم ای مدّعی مهجور شو

[93^{b}]

3581 یا گواه و حجّتی بنْما که این[129] جنسِ آب است و از آن ماء معین

3582 یا به طفلِ شیر مادر بانگ زد که بیا من مادرم هان ای ولد

3583 طفل گوید مادرا حجّت بیار تا که با شیرت بگیرم من قرار

3584 در دلِ هر امّتی کز حق مزه ست روی و آوازِ پیمبر معجزه ست[130]

3585 چون پیمبر از برون بانگی زند جانِ امّت در درون سجده کند

3586 زانکه جنسِ بانگ او اندر جهان از کسی نشْنیده باشد گوشِ جان

3587 آن غریب از ذوقِ آوازِ غریب در نشاط آیدی حق گردد قَریب[131]

سجده کردنِ یحیی علیه السّلام در شکمِ مادر مسیح را علیه السّلام[132]

3588 مادرِ یحیی به مریم در نهفت پیشتر از وضعِ حملِ خویش گفت

3589 که یقین دیدم درونِ تو شهی است کو اُولُو الْعَزْم و رسولِ آگهی است

3590 چون برابر اوفتادم با تو من کرد سجده حملِ من ای ذوُالْفِطَن[133]

3591 این جنین مر آن جنین را سجده کرد کز سجودش در تنم افتاد درد

3592 گفت مریم من درونِ خویش هم سجده ای دیدم از این طفلِ شکم

---

[127]که: چون N, K

[128]گر: چون N, K

[129]این: دین N

[130]معجزه ست: معجزست N

[131]در نشاط آیدی حق گردد قَریب: از زبانِ حق شنود اِنَّی قَریب N, K

[132]سجده کردنِ یحیی علیه السّلام در شکمِ مادر مسیح را علیه السّلام : سجده کردن یحیی علیه السّلام در شکمِ مادر مسیح علیه السّلام را N

[133]ای ذوُالْفِطَن: اندر زمن N

اِشکال آوردن بر این قصّه

3593 ابلهـان گوینـد کین افســـانــه را خط بکش زیرا دروغ اســت و خطا

3594 زانکه مریم وقتِ وضعِ حملِ خویش بود از بیگانـه دور و هم ز خویش[134]

3595 از برونِ شــهر آن شـیرین فسـون تـا نشـــد فـارغ نیـامـد خود درون

3596 چون بزاییـد[135] آنگهـانش بر کنـار بـر گـرفـت و بُـرد تـا پیـشِ تبـار

3597 مــادرِ یحیی کجـا دیـدش کــه تـا گویـد او را این ســخن در مـاجرا

جوابِ اِشکال

3598 این بداند کآن که اهلِ خاطر اســت غایبِ آفاق او را حاضـــر اســت

3599 پیشِ مریم حـاضـــر آیـد در نظر مادرِ یحیی که دور اسـت از بصـر

3600 دیده ها بســته ببیند دوســت را چون مُشَبّک کرده باشـد پوسـت را

3601 ور ندیدش نز برون و نز اندرون از حـکـایـت گیر معنی ای زبون

3602 نی[136] چنان کافسـانه ها بشْـنیده بود همچو شـین بر نقشِ آن چفسـیده بود

3603 تـا همی گفـت آن کلیلـه بی زبـان چون سخن گوشد[137] ز دمنه بی بیان

3604 ور بـدانســتـنـد لـحـنِ هـمـدگـر فهمِ آن[138] چون کرد بی نطقی بشـر

3605 در میانِ شـیر و گاو آن دمنه چون شـد رسـول و خواند بر هر دو فسـون

3606 چون وزیرِ شـــیر شـــد گـاوِ نَبیل چون ز عکسِ ماه ترسـان گشـت پیل

3607 این کلیله و دمنه جمله افتر اســت ور نه کی با زاغ لکلک را مِریسـت

3608 ای برادر قصّــه چون پیمانه ایسـت انـدر وی معنی مثـالِ دانـه ایســت[139]

3609 دانــهٔ مـعـنـی بـگـیـرد مـردِ عـقـل ننْگرد پیمـانــه را گر گشـــت نَقـل

---

[134]زانکه مریم وقتِ وضعِ حملِ خویش بود از بیگانه دور و هم ز خویش: مریم اندر حمل جفت کس نشد N

[135]بزاییـد: بزادش N, K

[136]نی: نه N

[137]گوشد: نوشد N, K

[138]آن: کن N

[139]اندر وی معنی مثالِ دانه ایست: معنی اندر وی مثالِ دانه ایست N, K

3610 مـاجرایِ بلبـل و گـل گوش دار گرچـه گفتی نیســت آنجـا آشـــکار

سخن گفتن به زبانِ حال و فهم کردنِ آن

3611 مـاجرایِ شـــمع بـا پروانــه تـو بشْـــنو و معنی گزین ز افســانه تو

3612 گر چه گفتی نیست سِرّ گفت هست هین به بالا پر مپر چون جغد پست

3613 گفت در شطرنج کین خانهٔ رُخ است گفت خانه اش از کجا آمد به دست[140]

3614 خـانــه را بخْرید یـا میراث یـافت فرّخ آنکس کو سـویِ معنی شـتافت

3615 گفت نحوی زَیْد عَمْراً[141] قَدْ ضَـرَب گفـت چونش کرد بی جُرمی ادب

3616 عَمْرو[142] را جُرمش چه بُد کآن زیدِ خام بـی گنــه او را بزد همچون غلام

3617 گـفـت ایـن پـیـمـانــهٔ مـعـنـی بـوَد گر معنی را کـه پیمانه اســت رد[143]

3618 زید و عَمْرو[144] از بهرِ اِعرابست و ساز گر دروغ است آن تو با اِعراب ساز

[94[a]]

3619 گفت نی[145] من آن ندانم عَمْرو[146] را زیـد چون زد بی گنـاه و بی خطـا

3620 گفت از ناچار و لاغی بر گشـــود عَمْرو[147] یک واوِ[148] فزون دزدیده بود

3621 زیـد واقف گشـــت دزدش را بزد چونکه از حد[149] بُرد او را حد سـزد

پذیرا آمدنِ سخنِ باطل در دلِ باطلان

3622 گفت اینک راســت پَذْرفتم به جان کژ نمـایـد راســـت در پیشِ کژان

3623 گر بگویی احولی را مَه یکی اسـت گویدت این دوست در وحدت شکی است

---

[140]گفت خانه اش از کجا آمد به دست: گفت خانه از کجاش آمد به دست N, K

[141]عمْرا: عمْروا K

[142]عَمْرو: عَمْرM

[143]گر معنی را که پیمانه است رد: گندمی بسْتان که پیمانه است رد N, K

[144]عَمْرو: عَمْرM

[145]نی: نه

[146]عَمْرو: عَمْرM

[147]عَمْرو: عَمْرM

[148]واو: واوی N

[149]حد: حدّش N

[150]گویدت این دوست در وحدت شکی است: گویدت این دوست و در وحدت شکی است N, K

3624 ور بر او[151] خندد کسی گوید دُو است راست دارد این سزایِ بَد خُو است

3625 بر دروغان جمع می آید دروغ لِلْخَبِیثات اَلْخَبِیثین زد فروغ

3626 دل فراخان را بوَد دستِ فراخ چشم کوران را عِثارِ سنگلاخ

جستنِ آن درخت که هر که میوهٔ آن را خورَد نمیرد[152]

3627 گفت دانایی برایِ داستان که درختی هست در هندوستان

3628 هر کسی کز میوه آن[153] خورْد و بُرد در جهان نی پیرشود او نی بمُرد[154]

3629 پادشاهی این شنید از صادقی بر درخت و میوه اش شد عاشقی

3630 قاصدی[155] دانا ز دیوانِ ادب سوي هندستان روان کرد از طلب

3631 سالها می گشت آن قاصد از او گِردِ هندستان براي جست و جو

3632 شهر شهر از بهرِ این مطلوب گشت نه جزیره ماند و نه کوه و نه دشت[156]

3633 هر که را[157] پرسید کردش ریشخند کین که جوید جز مگر[158] مجنونِ بند

3634 بس کسان صَفعش زدند اندر مزاح بس کسان گفتند ای صاحب فلاح

3635 جست و جویِ[159] چون تو زیرک سینه صاف کی تهی باشد کجا باشد گزاف

3636 وین مراعاتش یکی صَفعِی دگر وین ز صفعِ آشکارا سخت تر

3637 می ستودندش به تسخر کای بزرگ در فلان اقلیم بس هول و سترگ[160]

3638 در فلان بیشه درختی هست سبز بس بلند و هول و هر شاخیش گبز[161]

3639 قاصدِ شه بسته در جُستن کمر می شنید از هر کسی نوعی خبر

---

[151]بر او: برو N

[152]جستنِ آن درخت که هر که میوهٔ آن را خورَد نمیرد: جستنِ آن درخت که هر که میوهٔ آن درخت خورَد نمیرد N, K

[153]آن: او N, K

[154]در جهان نی پیرشود او نی بمُرد: نی شود او پیر نی هرگز بمُرد N, K

[155]قاصدی: قصدان N

[156]نه جزیره ماند و نه کوه و نه دشت: نی جزیره ماند و نی کوه و نی دشت K

[157]هر که را: هر کرا N

[158]مگر: مگو N

[159]جویِ: جوی K

[160]در فلان اقلیم بس هول و سترگ: در فلان جایی درختی بس سترگ N

[161]بس بلند و هول و هر شاخیش گبز: بس بلند و پهن و هر شاخیش گبز N, K

3640 بس سیاحت کرد آنجا سالها — می فرستادش شهنشه مالها

3641 چون بسی دید اندر آن غربت تَعَب — عاجز آمد آخرالامر از طلب

3642 هیچ از مقصود اثر پیدا نشد — زآن غَرَض غیرِ خبر پیدا نشد

3643 رشتهٔ اومیدِ او بگسسته شد — جستهٔ او عاقبت ناجُسته شد

3644 کرد عزمِ بازگشتن سویِ شاه — اشک می بارید و می بُریّد راه

شرح کردنِ شیخ سرَّ آن درخت با آن طالبِ مقلّد

3645 بود شیخی عالمی قطبی کریم — اندر آن منزل که آیِس شد ندیم

3646 گفت: من نومید پیشِ او روم — ز آستانِ او به راه اندر شوم

3647 تا دعایِ او بوَد همراهِ من — چونکه نومیدم من از دلخواهِ من

3648 رفت پیشِ شیخ با چشمِ پُر آب — اشک می بارید مانندِ سحاب

3649 گفت شیخا وقتِ رحم و رِقَّت است[162] — ناامیدم وقتِ لطف این ساعت است

3650 گفت وا گو کز چه نومیدیستت — چیست مطلوبِ تو؟ رُو با چیستت؟

3651 گفت شاهنشاه کردم اختیار — از براي جُستنِ یک شاخسار

3652 که درختی هست نادر در جهات — میوهٔ او مایهٔ آبِ حیات

3653 سالها جُستم ندیدم زان[163] نشان — جز که طنز و تسخرِ این سرخوشان

3654 شیخ خندید و بگفتش ای سلیم — این درختِ علم باشد در علیم

3655 بس بلند و بس شگرف و بس بسیط — آبِ حیوانی ز درياي محیط

3656 تو به صورت رفته ای ای بی خبر[164] — زآن ز شاخِ معنیی بی بار و بَر[165]

3657 گه درختش نام شد گاه[166] آفتاب — گاه بحرش نام گشت و گه سحاب[167]

---

[162]رِقَّت است: رأفتست N

[163]زان: یک N, K

[164]ای بی خبر: گم گشتهٔ N

[165]زآن ز شاخِ معنیی بی بار و بَر: زآن نمی بایی که معنی هشتهٔ N

[166]گاه: گه K

[167]گاه بحرش نام گشت و گه سحاب: گاه بحرش نام شد گاهی سحاب N

3658 این[168] یکی کش صد هزار آثار خاست کمترین آثارِ او عمرِ بقاست

3659 گر چه فرد است او اثر دارد هزار آن یکی را نام شاید بی شمار

3660 آن یکی شخص ترا باشد پدر در حقِ شخصی دگر باشد پسر

3661 در حقِ دیگر بوَد قهر و عدو در حقِ دیگر بوَد لطف و نکو

3662 صد هزاران نام و او یک آدمی صاحبِ هر وصفش از وصفی عمی

[94^{b}]

3663 هر که جوید نام گر صاحب ثِقه است همچو تو نومید و اندر تفرقه ست

3664 تو چه بر چفسی بر این نامِ درخت تا بمانی تلخ کام و شور بخت

3665 در گذر از نام و بنْگر در صفات تا صفاتت ره نماید سوي ذات

3666 اختلافِ خلق از نام اوفتاد چون به معنی رفت آرام اوفتاد

منازعتِ چهار کس جهتِ انگور که هر یکی به نامِ دیگر فهم کرده بود آن را

3667 چار کس را داد مردی یک درم آن یکی گفت این به انگوری دهم

3668 آن یکی دیگر عرب بُد گفت: لا من عِنَب خواهم نه انگور ای دغا

3669 آن یکی تُرکی بُد و گفت این بَنُم من نمی خواهم عنب خواهم اُزُم

3670 آن یکی رومی بگفت این قیل را ترک کن خواهیم اِستافیل را

3671 در تنازع آن نفر جنگی شدند که ز سرَّ نامها غافل بُدند

3672 مشت بر هم می زدند از ابلهی پُر بُدند از جهل و از[169] دانش تهی

3673 صاحبِ سِرّی عزیزي صد زبان گر بُدی آنجا بدادی صلحشان

3674 پس بگفتی او که من زین یک درم آرزویِ جمله تان را [170]می خرم[171]

3675 چونکه بسْپارید دل را بی دَغَل این درمْتان می کند چندین عمل

---

[168]این: آن N, K

[169]و از: وز N

[170]آرزویِ جمله تان را: آرزویِ جمله شان را N

[171]می خرم: می دهم N, K

3676 یک درمْتان می شود چار اَلْمُراد چار دشمن می شود یک ز اتّحاد

3677 گفت هر یکْتان دهد جنگ و نفاق[172] گفتِ من آرد شما را اتّفاق

3678 پس شما خاموش باشید اَنْصِتُوا تا زبانْتان من شوم در گفت و گو

3679 گر سخنْتان می نماید صد[173] نَمَط[174] در اثر مایهٔ نزاع است و سخط

3680 گرمی عاریّتی نَدْهد اثر گرمیِ خاصیّتی دارد هنر[176]

3681 سرکه را گر گرم کردی ز آتش آن چون خوری سردی فزاید بی گمان

3682 زانکه آن گرمیِ او دهلیزیَ است طبعِ اصلش سردیَ است و تیزیَ است

3683 ور بوَد یخ بسته دوشاب ای پسر چون خوری گرمی فزاید در جگر

3684 پس ریایِ شیخ بِه ز اخلاصِ ما[177] کز بصیرت باشد آن وین از عمی[178]

3685 از حدیثِ شیخ جمعیّت رسد تفرقه آرد دَمِ اهلِ جسد

3686 چون سلیمان کز سوی حضرت بتاخت او زبانِ جمله مرغان را شناخت

3687 در زمانِ عدلش آهو با پلنگ اُنس بگرفت و بُرون آمد ز جنگ

3688 شد کبوتر ایمن از چنگالِ باز گوسفند از گرگ ناورد احتراز

3689 او میانجی شد میانِ دشمنان اتّحادی شد میانِ پَرْزنان

3690 تو چو موری بهرِ دانه می دَوی هین سلیمان جو چه می باشی غَوی

3691 دانه جو را دانه اش دامی شود و آن سلیمان جوی را هر دو بوَد

3692 مرغِ جانها را در این آخِر زمان نیستشان از همدگر یک دم امان

3693 هم سلیمان هست اندر دَورِ ما کو[179] دهد صلح و نماند جَورِ ما

---

[172]نفاق: فراق N, K
[173]صد: یک K
[174]گر سخنتان می نماید صد نمط: گر سخنتان در توافق موثقه است N
[175]نزاع است و سخط: نزاع و تفرقه است N
[176]هنر: اثر K
[177]ما: ماست K
[178]عمی: عماست K
[179]کو: کاو N

3694 قولِ اِنْ مِنْ اُمَّةٍ را یاد گیر تا به الّا و خَلَا فِیهَا نَذَیر

3695 گفت خود خالی نبودست اُمّتی از خلیفهٔ حقّ و صاحب همّتی

3696 مرغِ جانها را چنان یکدل کند کز صفاشان بیِ غِش و بی غِل کند

3697 مشفقان گردند همچون والده مسلمون را گفت نَفْسٌ واحده

3698 نفسِ واحد از رسولِ حق شدند ور نه هر یک دشمنِ مطلق بُدند

برخاستنِ مخالفت و عداوت از میانِ انصار به برکتِ رسول صلی الله علیه و السلام[180]

3699 دو قبیله کاوْس و خَزرَج نام داشت یک ز دیگر جانِ خون آشام داشت

3700 کینه هاي کهنه شان از مصطفی محو شد در نورِ اسلام و صفا

3701 اوّلا اخوان شدند آن دشمنان همچو اَعدادِ عِنَب در بوستان

3702 و ز دَمِ اَلْمُؤمِنُون اِخْوَه به پند در شکستند و تنِ واحد شدند

3703 صورتِ انگورها اِخوان بوَد چون فشردی شیرهٔ واحد شود

3704 غوره و انگور ضِدّانند لیک چونکه غوره پخته شد شد یارِ نیک

3705 غوره ای کو سنگ بست و خام ماند در ازل حق کافرِ اصلیش خواند

3706 نی اخی نی نَفْسِ واحد باشد او در شقاوت نحسِ ملحد باشد او

[95^{a}]

3707 گر بگویم آنچه او دارد نهان فتنهٔ افهام خیزد در جهان

3708 سِرَّ کبرِ کور نامذکور بِه دودِ دوزخ از اِرَم مهجور بِه

3709 غورهایِ نیک کایشان قابلند از دَمِ اهلِ دل آخر یک دلند

3710 سوي انگوری همی رانند تیز تا دُوِی برخیزد و کین و ستیز

3711 پس در انگوری همی درّند پوست تا یکی گردند وحدت وصفِ اوست

3712 دوست دشمن گردد ایرا هم دُو است هیچ یک با خویش جنگی در نبست

---

[180]به برکتِ رسول صلی الله علیه و السلام: به برکتِ رسول علیه و السلام K

3713 آفرین بر عقلِ[181] کلّ اوستاد صد هزاران ذرّه را داد اتّحاد

3714 همچو خاکِ مفترِق در رهگذر یک سبوشان کرد دستِ کوزه گر

3715 که اتّحادِ جسمهاي آب و طین هست ناقص جان نمی مانَد بدین

3716 گر نظایر گویم اینجا در مثال فهم را ترسم که آرد اختلال

3717 هم سلیمان هست اکنون لیک ما از نشاطِ دوربینی در عَما

3718 دوربینی کور دارد مرد را همچو خفته در سرا کور از سرا

3719 مُولَعیم اندر سخنهاي دقیق در گِرِهها باز کردن ما عشیق

3720 تا گره بندیم و بگشائیم ما در شکال و در جواب آیین فزا

3721 همچو مرغی کو گشاید بندِ دام گاه بندد تا شود در فن تمام

3722 او بوَد محروم از صحرا و مرج عمرِ او اندر گره کاری است خَرْج

3723 خود زبونِ او نگردد هیچ دام لیک پَرّش در شکست افتد مدام

3724 با گره کم کوش تا بال و پرت نسْکلد یک یک از این کرّ و فرت

3725 صد هزاران مرغ پرهاشان[182] شکست و آن کمین گاهِ عوارض را نبست

3726 حالِ ایشان از نُبی خوان ای حریص نَقَّبُوا فِیهَا ببین هَلْ مِن مَحِیص

3727 از نزاعِ تُرک و رومی و عرب حل نشد اِشکالِ انگور و عنب

3728 تا سلیمانِ لَسین معنوی در نیاید بر نخیزد این دُوِی

3729 جمله مرغانِ منازع باز وار بشْنوید این طبلِ بازِ شهریار

3730 ز اختلافِ خویش سوي اتّحاد هین ز هر جانب روان گردید شاد

3731 حَیْثُ مَا کُنْتُمْ فَوَلُّوا وَجْهَکُم نَحْوَهُ ه‘ذَا الَّذِی لَمْ یَنْهَکُم

3732 کور مرغانیم و بس ناساختیم کآن سلیمان را دمی نشْناختیم

3733 همچو جُغدان دشمنِ بازان شدیم لاجرم وامانده ویران شدیم

---

[181] عقل: عشق N, K

[182] پرهاشان: پاهاشان N

3734 می کنیم از غایتِ جهل و عَما قصدِ آزارِ عزیزانِ خدا

3735 جمعِ مرغان کز سلیمان روش اند[183] پُر و بال بی گنه کی بر کَنند

3736 بلکه سوي عاجزان چینه کشند بی خلاف و کینه آن مرغان خوشند

3737 هدهدِ ایشان پیِ تقدیس را می گشاید راهِ صد بلقیس را

3738 زاغِ ایشان گر به صورت زاغ بود بازِ همّت آمد و مازاغ بود

3739 لکلکِ ایشان که لک لک می زند آتش توحید در شک می زند

3740 و آن کبوترْشان ز بازان نشْکُهَد باز سر پیشِ کبوترْشان نهد

3741 بلبلِ ایشان که حالت آرد او در درونِ خویش گلشن دارد او

3742 طوطیِ ایشان ز قند آزاد بود کز درون قندِ ابد رویش نمود

3743 پاي طاوسانِ[184] ایشان در نظر بهتر از طاوس پرّانِ [185]دگر

3744 مَنْطِقُ الطَّیْرانِ خاقانی صداست منطق الطّیرِ سلیمانی کجاست

3745 تو چه دانی بانگِ مرغان را همی چون ندیدستی سلیمان را دمی

3746 پرَّ آن مرغی که بانگش مطرب است از برونِ مشرق است و مغرب است

3747 هر یک آهنگش ز کرسی تا ثری است وز ثری تا عرش در کرّ و فری است

3748 مرغ کو بی این سلیمان میرود عاشقِ ظلمت چو خفّاشی بوَد

3749 با سلیمان خو کن ای خفّاشِ رد تا که در ظلمت نمانی تا ابد

3750 یک گزی ره که بدان سو می روی همچو گز قطبِ مساحت می شوی

3751 وآنکه لنگ و لوک آن سو می جهی از همه لنگی و لوکی می رهی

قصّهٔ بط بچگان که مرغِ خانگی میپروردشان

3752 تخمِ بطّی گرچه مرغِ خانه ات[186] کرد زیرِ پَر چو دایه تربیت[187]

---

[183]روش اند: روشنند K

[184]طاوسان: طاووسان N, K

[185]طاوس پرّان: طاووس پرّان N, K

[186]خانه ات: خانهنگی N

[187]کرد زیرِ پَر چو دایه تربیت: زیر پر خبیش کردت داگی N

3753 مـادرِ تو بطّ آن دریـا بُـدســـت دایه ات خاکی بُد و خشـکی پرسـت

[95b]

3754 میلِ دریـا کـه دلِ تو انـدر اســـت آن طبیعت جانْت را از مادر اســت

3755 میلِ خشکی مر تو را زین دایه است دایـه را بگذار کـاو بد رایه اســـت

3756 دایه را بگذار بر خشـــک و بران انـدرآ در بحـرِ معنـی چون بطـان

3757 گر ترا مـادر بترســـاند از[188] آب تو مترس و سـوي دریا ران شـتاب

3758 تو بطی بر خشـک و بر تر زنده ای نـی چو مرغِ خـانـه خـانـه کنـده ای

3759 تـو ز کَـرَّمْـنَـا بَـنِـی آدم شـــهـی هم بـه خشـــکی هم بـه دریـا پـا نهی

3760 کـه حَمَلْنَـاهُمْ عَلَی الْبَحْرِ بـه جـان از حَمَلْنَـاهُمْ عَلَـی الْبَر پیش ران

3761 مر ملایک را سـوي بَر راه نیسـت جنسِ حیوان هم ز بحر آگاه نیســت

3762 تو به تن حیوان به جانی از مَلَک تـا رَوی هم بر زمین هم بر فلـک

3763 تـا بـه ظـاهر مَثْلُکُمْ بـاشـــد بشـــر بـا دل یُـوحـی اِلَـیْـهِ دیـده وَر

3764 قـالـبِ خـاکـی فتـاده بـر زمـیـن روحِ او گردان بر آن چرخِ برین

3765 مـا همـه مرغـابیـانیم ای غلام بـحـر مـی دانـد زبـانِ مـا تـمـام

3766 پس ســـلیمان بحر آمد ما چو طَیْر در ســـلیمـان تـا ابـد داریم سَـــیْر

3767 بـا ســـلیمـان پـای بر [189]دریـا بنـه تا چو داود آب ســـازد صـــد زره

3768 آن سلیمان پیشِ جمله حاضـر است لیک غیلت چشـم بند و سـاحر اسـت

3769 تا ز جهل و خوابناکی و فضـــول او بـه پیش مـا و مـا از وی ملول

3770 تشـنه را دردِ سـر آرد بانگِ رعد چون نداند کو گشـــاند ابرِ ســـعد

3771 چشـمِ او ماندسـت در جویِ روان بـی خـبـر از ذوقِ آبِ آســـمـان

3772 مرکبِ همّت ســوي اســباب راند از مســبَّـب لاجرم محجوب مـانـد

---

[188]از: ز N, K

[189]بر: در N, K

3773 آنکه بیند او مسبَّب را عیان کی نهد دل بر سببهاي جهان

حیران شدنِ حاجیان در کراماتِ آن زاهد که در بادیه تنهاش یافتند استادی ریگ سوزان[190]

3774 زاهدی بُد در میانِ بادیه در عبادت غرق چون عبّادیه

3775 حاجیان آنجا رسیدند از بلاد دیده شان بر زاهدِ خشک اوفتاد

3776 جاي زاهد خشک بود او تر مزاج از سَمومِ بادیه بودش علاج

3777 حاجیان حیران شدند از وحدتش و آن سلامت در میانِ آفتش

3778 در نماز اِستاده بُد بر روي ریگ ریگ کز تَفَّش بجوشد آبِ دیگ

3779 گفتیی سرمست در سبزه و گُل است یا سواره بر برااق و دُلدُل است

3780 یا که پایش بر حریر و حلّه هاست یا سَموم او را بِه از بادِ صباست

3781 پس بماندند آن جماعت با نیاز[191] تا شود درویش فارغ از نماز[192]

3782 چون ز استغراق باز آمد فقیر زآن جماعت زنده ای روشن ضمیر

3783 دید کآبش می چکید از دست و رو جامه اش تر بود ز آثارِ وضو

3784 پس بپرسیدش که آبت از کجاست دست را بر داشت کز سویِ سماست

3785 گفت هر گاهی که خواهی می رسد بی زچاه و بی ز حَبْلٍ مِنْ مَسَد

3786 مشکلِ ما حل کن ای سلطانِ دین تا ببخشد حالِ تو ما را یقین

3787 وانما سِرّی ز اسرارت به ما تا ببرّیم از میان زنّارها

3788 چشم را بگشود سوي آسمان که اجابت کن دعاي حاجیان

3789 رزق جویی را ز بالا خو گَرَم تو ز بالا بر گشودستی دَرَم

3790 ای نموده تو مکان از لامکان فِی الْسَّمَاءِ رِزقُکُم کرده عیان

3791 در میانِ این مناجات ابرِ خوش زود پیدا شد چو پیلِ آب کش

---

[190] حیران شدنِ حاجیان در کراماتِ آن زاهد که در بادیه تنهاش یافتند استادی ریگ سوزان: حیران شدنِ حاجیان در کراماتِ آن زاهد که در بادیه تنهاش یافتند N, K

[191] پس بماندند آن جماعت با نیاز: ایستادند انتضار او در نماز N

[192] تا شود درویش فارغ از نماز: مانده بُد اِستاده در فکر دراز N

3792 همچو آب از مَشــک باریدن گرفت در گو و در غارها مســکن گرفت

3793 ابر می بارید چون مشــک اشــکها حـاجیـان جملـه گشـــاده مشـــکهـا

3794 یـک جماعت زآن عجایب کـارها مــی بُـریـدنـد از مـیـان زنّـارهـا

3795 قـومِ دیـگـر را یـقـیـن در ازدیـاد زین عجـب وَاللهُ اَعْلَم بِـالْرَّشَـــاد

3796 قومِ دیـگر نـاپـذیرا تُرش و خـام نـاقصـــانِ ســرمـدی تَمَّ الْکَلَام[193]

[193]تمام شد روز، شنبه چهارم ما ربیعال آلاخر سبعمأة و ثلاثه و عشرین

[96^{b}]

[مقدمه ئفتر سوم]

بِسمِ اللهِ الرَّحمنِ الرَّحِيمِ

اَلْحِكَمُ جُنُدُ اللهِ يُقَوّى بِهَا اَرْوَاحَ الْمُرِ بدِينَ يُنَزَّهُ عِلمَهُمْ عَنْ شَـاءِبَةِ الْجَهْلِ و عَدْلَهُم عَنْ شَـاءِبَةِ الظَّلْمِ وَ جُدَهُمْ عَنْ شَاءِبَةِ الرَّيَاءِ وَ حِلمَهُمْ عَنْ شَءِبَةِ السَّفَهِ وَ نُقَرَّبُ اِلَنهِمْ مَا بَعُدَ عَنْهُم مِنْ فَهْمِ الْآخِرَةِ وَ نُسَرُّ لَهْمْ مَا عَسُرَ عَلَنهِمْ مِنَ الطَّاعَةِ وَالْاِجْتِهَادِ وَ هِيَ مِنْ بَنَّاتِ الْاَنْبِيَاءِ وَ دَلَاءِلِهِمْ تُخْبِرُ عَنْ اَسْرَارِ اللهِ وَ سُلْطَانِهِ الْمَخْصُوصِ بِالْعَارِفِينَ وَ اِدَارَتِهِ الْفَلَكَ النُّورَانِيَّ الرَّحْمَانِيَّ الدُّرِّيَّ الْحَاكِمَ عَلَى الْفَلَكِ الدُّخَانِيَّ الْكُرِيَّ كَمَا اَنَّ الْعَقْلَ حَاكِمٌ عَلَى الصُّـوَرِ التُّرَابِيَّةِ وَ حَواسَّـهَا الظَّاهِرَةِ وَالْبَاطِنَةِ فَدَوَرَانُ ذلِكَ الْفَلَكِ الرُّوحَانِيَّ حَاكِمٌ عَلَى الْفَلَكِ الدُّخَانِيَّ وَالشُّـهُبِ الزَّاهِرَةِ وَالسُّـرُجِ الْمُنِيرَةِ وَالرَّيَاحِ الْمُنْشَءَةِ وَالْاَرَاضِـى الْمَدْحِيَّةِ وَالْمِيَاهِ الْمُطَّرِدَةِ نَفَعَ اللهُ بِهَا عِبَادَهُ وَ زَادَهُمْ فَهْماً وَ اِنَّمَا نَفْهَمُ كُلُّ قَارِءٍ عَلى قَدْرِ نُهْيَتِهِ وَ نَنْسِكُ النَّاسِكُ على قَدْرِ قُوَّةِ اِجْتِهَادِهِ وَ يُفْتِى الْمُفْتِى مَبْلَغَ رَأْيِهِ وَ يَتَصَـدَّقُ الْمُتَصَـدَّقُ بِقَدْرِ قُدْرَتِهِ وَ يَجُودُ الْبَاذِلُ بَقَدْرِ مَوْجُودِهِ وَ يَقتَنِى الْمَجُودُ عَلَيْهِ مَا عَرِفَ مِنْ فَضْـلِهِ وَلكِنْ مُفْتَقِدُ الْمَاءِ فِى الْمَفَازَةِ لَا يَقْصُرُ بِهِ عَنْ طَلَبِهِ مَعْرِفَتُهُ مَا فِى الْبِحَارِ وَ يَجِدُّ فِى طَلَبِ مَاءِ هذِهِ الْحَيَاةِ قَبْلَ اَنْ يَقْطَعَهُ الْمَعَاشُ بِالْاِشْـتِغَالِ **[97^{a}]** عَنْهُ وَ تُعَوَّقَهُ الْعِلَّةُ وَالْحَاجَةُ وَ تَحُولَ الْاَغْرَاضُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ مَا يَتَسَرَّعُ اِلَيْهِ وَ لَنْ يُدْرِكَ الْعِلْمَ مُؤْثِرُ هَوًى وَ لَا رَاكِنٌ اِلى دَعَةٍ وَ لَا مُنْصَرِفٌ عَنْ طَلَبِهِ وَ لَا خَاءِفٌ عَلى نَفْسِهِ وَ لَا مُهْتَمٌّ لِمَعِشَةٍ اِلَّا اَنْ نَعُوذَ بِاللهِ وَ يُؤْثِرَ دِينَهُ على دُنْيَاهُ وَ يَأْخُذَ مِنْ كَنْزِ الْحِكْمَةِ الْاَمْوَالَ الْعَظِيمَةَ الَّتِى لَا تُكْسَـدُ وَ لَا تُورَثُ مِيرَاثَ الْاَمْوَالِ وَالْانوَارَ الْجَلِيلَةَ وَالْجَوَاهِرِ الْكَرِيمَةَ وَالضَّـيَاعَ شَـاكِراً لِفَضْـلِهِ مُعَظَّماً لِقَدْرِهِ مُجَلَّلاً لِخَطَرِهِ وَ يَسْـتَعِذَ بِاللهِ مِنْ خَسَـاسَـةِ الْحُظُوظِ وَ مِنْ جَهْلٍ يَسْـتَكْثِرُ الْقَلِيلَ مِمَّا يَرى فِى نَفْسِـهِ وَ يَسْـتَقِلُّ الْكَثِيرَ الْعَظِيمَ مِنْ غَيْرِهِ وَ يَعْجِبُ بِنَفْسِـهِ بِمَا لَمْ يَأْذَنْ لَهُ الْحَقُّ وَ عَلَى الْعَالِمِ الطَّالِبِ اَنْ يَتعَلَّمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ وَ اَنْ يُعَلِّمَ مَا قَدْ عَلِمَ وَ يَرْفُقَ بِذَوِى الضَّـعْفِ الذِّهْنِ وَ لَا يُعْجِبَ مِنْ بَلَادَةِ اَهْلِ الْبَلَادَةِ وَ لَا يُعَنِّفَ على كَلِيلِ الْفَهْمِ كَذلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللهُ عَلَيْكُمْ سُبْحَانَهُ وَ تَعَلى عَنْ اَقَاوِيلِ الْمُلْحِدِينَ وَ شِرْكِ الْمُشْرِكِينَ وَ تَنْقِيصِ النَّاقِصِـينَ وَ تَشْبِيهِ الْمُشَبِّهِينَ وَ سُوءِ اَوْهَامِ الْمُتَفَكِّرِينَ وَ كَنْفِيَّاتِ الْمُتَوَهِّمِينَ وَ لَهُ الْحَمْدُ وَالْمَجْدُ على تَلْفِيقِ الْفِيقِ الكِتَابِ المَثْنَوِىَّ الْاِلهِىَّ الرَّبَّانِىَّ وَ هُوَ الْمُوَفَّقُ وَالْمُفْضِلُ وَ لَهُ الطَّوْلُ وَالْمَنَّ لَا سِيَّما على عِبَادِهِ الْعَارِفِينَ نُرِيدُونَ اَنْ نُطْفِءُوا نُورَ اللهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الزِّكْرَ وَ اِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَاِنَّمَا اِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ اِنَّ اللهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ و اَلحمدُلِلهِ رَبّ العالمين

[97b]

1 ای ضـــیاءالحق حســـام الدّین بیار این ســوم دفتر که سـنّت شـد سـه بار

2 بـر گشـــا گـنـجـیـنـهٔ اســـرار را در ســـــوم دفـتـر بـهِـل اَعـذار را

3 قـوّتـت از قـوّتِ حـق مـی زهـد نه از [194] عُروقی کز حرارت می جهد

4 این چراغِ شـــمس کو روشـــن بوَد نـه از [195] فتیـل و پنبـه و روغن بوَد

5 ســـقفِ گردون کو چنین دایم بوَد نـه از [196] طنـاب و اُســـتنی قـایم بوَد

6 قـوّتِ جـبـریـل از مـطـبـخ نـبـود بـــود از دیـــدارِ خـــلّاقِ وجـــود

7 هـمـچـنـان ایـن قـوّتِ ابـدالِ حـق هم ز حق دان نه از [197] طعام و از طبق

8 جسـمشـان را هم ز نور اِسـرشَـته اند تـا ز روح و از مَلَـک بگذشـــتـه اند

9 چونکه موصـــوفی به اوصـــافِ جلیل بر تو آتش شـــد گلســـتان چون خلیل[198]

10 پنج حس و شش جهت گشت از تو رام[199] ای عنـاصـــــر مر مزاجـت را غلام

11 هر مزاجی را عناصـــر مایه اســـت وین مزاجت برتر از هر پایه اســـت

12 ایـن مـزاجـت از جـهـانِ مُـنـبسِـــط وصـــفِ وحدت را کنون شـــد مُلتقِط

13 ای دریغا عرصهٔ اَفهامِ خلق ســـخـت تنـگ آمـد نـدارد خلق حلق

14 ای ضـــیـاءالحق بـه حِـذقِ رای تو حلق بخشـــــد ســـنـگ را حلوای تو

15 کوهِ طور انـدر تـجلّی حلق یـافـت تا که مَیْ نوشـــید و مَیْ را بر نتافت

16 صَـــــارَ دَکّـاً مِنْـهُ وَانْشَـــقَّ الْجَبَـل هَـلْ رَأَیْتُمْ مِنْ جَبَـل رَقْصَ الْجَمَـل

17 لقمه بخشـــی آید از هر کس به کس[200] حلق بخشـــی کارِ یزدان اســـت و بس

18 حلق بخشـــــد جســـم را و روح را حلق بخشـــد بهرِ هر عضـــوت جدا

---

[194]نه از: نز K
[195]نه از: نز K
[196]نه از: نز K
[197]نه از: نز K
[198]بر تو آتش شد گلستان چون خلیل: ز آتشِ امراض بگذر چون خلیل N, K
[199]پنج حس و شش جهت گشت از تو رام: گردد آتش بر تو هم بَرْد و سلام N, K
[200]از هر کس به کس: از هر تبس N

19 این گهی بخشد که اجلالی شوی از[201] دغا و از[202] دغل خالی شوی

20 تا نگویی سِرَّ سلطان را به کس تا نریزی قند را پیشِ مگس

21 گوشِ آنکس نوشد اسرارِ جلال کو چو سوسن صدزبان افتاد و لال

22 حلق بخشد خاک را لطفِ خدا تا خورَد آب و برُویَد صد گیا

23 باز خاکی را ببخشد حلق و لب تا گیاهش را خورَد اندر طلب

24 چون گیاهش خورد حیوان گشت زفت گشت حیوان لقمهٔ انسان و رفت

25 باز خاک آمد شد اَکّالِ بشر چون جدا شد از بشر روح و بصر

26 ذرّه ها دیدم دهانْشان جمله باز گر بگویم خوردشان گردد دراز

27 برگها را برگ از اِنعامِ او دایگان را دایه لطفِ عامِ او

28 رزقها را رزقها او می دهد زآنکه گندم بی غذایی چون زهد

29 نیست شرحِ این سخن را منتها پاره ای گفتم بدانی زآن[203] پارها[204]

30 جمله عالم آکل و مأکول دان باقیان را مُقبِل و مقبول دان

31 این جهان و ساکنانش مُنتشِر وآن جهان و سالکانش مُستمِر

32 این جهان و عاشقانش مُنقطِع اهلِ آن عالم مُخلَّد مُجتمِع

33 پس کریم آن است کو خود را دهد آب حیوانی که مانَد تا ابد

34 باقیاتُ الصّالحات آمد کریم رَسته از صد آفت و اَخطار و بیم

35 گر هزارانند یک کس بیش نیست چون خیالات عدد اندیش نیست

36 آکل و مأکول را حلق است و نای غالب و مغلوب را عقل است و رای

37 حلق بخشید او عصاي عدل را خورد آن چندان عصا و حَبل را

38 واندر او افزون نشد ز آن جمله اکل زانکه حیوانی نبودش اکل و شکل

---

[201]از: وز N, K
[202]از: وز N
[203]از آن: - N, K
[204]پارها: پاره ها K

39 مر یقین را چون عصـــا هم حلق داد تـــا بخورد او هر خیـالی را کـه زاد

40 پس معانی را چو اَعیان حلقهاســـت رازقِ حلقِ معـانی هم خـداســـت

41 پس زتـا مـاهی هیچ از خلق نیســـت کـه بـه جذبِ مایه او را حلق نیســـت

42 حلقِ نفس از وسـوسـه خالی شـود[205] مـیـهـمـان وحـی اجـلالـی شـــود[206]

[98[a]]

43 حلقِ عقل و دل چو شـــد خـالی ز فکر یـافتِ او بی هضـــم معده رزق بکر[207]

44 شـــرط تـبـدیـلِ مـزاج آمـد بِـدان کـز مـزاجِ بـد بـوَد مـرگِ بَـدان

45 چون مزاجِ آدمی گِـل خوار شـــد زرد و بدرنگ و سـقیم و خوار شـد

46 چون مزاجِ زشـــتِ او تبدیل یـافت رفت زشـتی از رخش چون شـمع تافت

47 دایـه ای کو شـــیر خواره طفل را[208] تـــا ز نـعـمـتـهـا کـنـد او را غـذا[209]

48 گر ببنـدد راهِ آن پســـتـــان بر او[210] بر گشـــاید راه صـــد بُســـتان بر او[211]

49 زانکه پسـتان شـد حجابِ آن ضـعیف از هزاران نـعمـت و خوان و رَغیف

50 پس حیـاتِ مـاســـت موقوفِ فِطـام انـدک انـدک جـهـد کـن تَـمَّ ٱلـکَـلام

51 چون جنین بُـد آدمی خونخوار بود[212] بـود او را بود از خون تـار و پود[213]

52 از فِطـامِ خون غـذایش شـــیر شـــد وز فطـامِ شـــیر لـقمـه گیر شـــد

53 وز فـطـامِ لـقمـه لـقمـانـی شـــود طـالـبِ مطلوبِ[214] پنـهـانـی شـــود

54 گر جنین را کس بـگفتی در رَحِم هســـت بیرون عـالمی بس مُنتظِم

---

[205]حلق نفس از وسوسه خالی شود: حلقِ جان از فکر تن خالی شود N, K

[206]میهمان وحی اجلالی شود: وآنگهان روزیش اجلالی شود N, K

[207]حلقِ عقل و دل چو خالی شد ز فکر* یافتِ او بی هضم معده رزق بکر: - N, K

[208]دایه ای کو شیر خواره طفل را: دایه ای کو طفلِ شیرآموز را N, K

[209]تا ز نعمتها کند او را غذا: تا به نعمت خوش کند پَدفوز را N, K

[210] بر او: برو N

[211]بر او: برو N

[212]خونخوار بود: بُد خون غذا N, K

[213]بود او را بود از خون تار و پود: از نجس پاکی بَرَد مؤمن کذا N, K

[214]مطلوب: اشکار N, K

55 یک زمینی خرّمی با عرض و طول اندر او بس[215] نعمت و بی چند [216] أکول

56 کوهها و بحرها و دشتها بوستان ها باغها و کَشتها

57 آسمانی بس بلند و پُر ضیا آفتاب و ماهتاب و صد سُها

58 از جنوب و از شمال و از دَبور باغها دارد عروسیها و سور

59 در صفت ناید عجایبهاي آن تو در این ظلمت چه ای[217] در امتحان

60 خون خوری در چارمیخِ تنگنا در میانِ حبس و آنجاس و عَنا

61 او به حُکمِ حالِ خود مُنکر بُدی زین رسالت مُعرِض و کافر شدی

62 کاین محال است و فریب است و غرور زانکه وهم کور از این معنیست دور[218]

63 جنسِ چیزی چون ندید ادراکِ او نشْنود ادراکِ مُنکِرناکِ او

64 همچنان که خلقِ عام اندر جهان زآن جهان اَبدال میگویندشان

65 کین جهان چاهی است بس تاریک و تنگ هست بیرون عالمی بی بو و رنگ

66 هیچ در گوشِ کسی زیشان نرفت کین طَمَع آمد حجابِ ژرف و زفت

67 گوش را بندد طمع از استماع چشم را بندد غرض از اطّلاع

68 همچنانکه آن جنین را طَمْعِ خون کآن غذاي اوست در اوطانِ دون

69 از حدیثِ این جهان محجوب کرد خونِ تن را بر دلش محبوب کرد[219]

70 بر تو هم طمع خوشی این جهان شد حجابِ آن خوشی جاودان[220]

71 طمع دوق این حیات پر غرور از حیات راستینت کرد دور[221]

72 پس طمع کورت کند نیکو بدان بر تو پوشاند یقین را بی گمان[222]

---

[215]بس: صد N, K

[216]بی چند: چندین N, K

[217]چه ای: چیی N

[218]زانکه وهم کور از این معنی است دور: زآنکه تصویری ندارد وهمِ کور N, K

[219]خونِ تن را بر دلش محبوب کرد: غیرِ خون او می نداند چاشت خورد N, K

[220]بر تو هم طمع خوشی این جهان* شد حجابِ آن خوشی جاودان: - N, K

[221]طمع زوق این حیات پر غرور* از حیات راستینت کرد دور: - N, K

[222]پس طمع کورت کند نیکو بدان* بر تو پوشاند یقین را بی گمان:- N, K

73 حق تو را باطل نماید از طمع | در تو صد کوری فزاید از طمع[223]

74 از طمع بیزار شو چون راستان | تا نهی پا بر سر آن آستان[224]

75 کندر آن در چون در آئی وارهی | از غم و شادی قدم بیرون نهی[225]

76 چشم جانت روشن و حق بین شود | بی ظلام کفر نور دین شود[226]

77 پند مردان را پذیرا شو بجان | تا رهی از خوف و مانی در امان[227]

قصهٔ خورندگانِ پیل بچگان[228] از حرص و ترکِ نصیحتِ ناصح

78 آن شنیدی تو که در هندوستان | دید دانایی دوسد از دوستان[229]

79 گرسنه مانده شده بی برگ و عور | می رسیدند از سفر از راهِ دور

80 مِهرِ دانائیش جوشید و بگفت | خوش سلامیشان و چون گلبن شکفت

81 گفت دانم کز تجوّع وز خلا | جمع آمد جوعتان[230] زین کربلا

82 لیک الله الله ای قومِ جلیل | تا نباشد خوردتان فرزندِ پیل

83 پیل هست این سو که اکنون می روید | پند من از جان و از دل بشنوید[231]

84 پیل بچگانند اندر راهتان | صیدِ ایشان هست بس دلخواهتان

85 بس ضعیفند و لطیف و سمین[232] | لیک مادر هست طالب در کمین

86 از پیِ فرزند صد فرسنگ راه | او بگردد در حَنین و آه آه

87 آتش و دود آید از خرطومِ او | اَلْحَذَر زآن بچهٔ[233] مرحومِ او

88 اولیا اطفالِ حقّند ای پسر | در حضور و غیبت آگه با خبر[234]

---

[223]حق تو را باطل نماید از طمع* در تو صد کوری فزاید از طمع: - N, K

[224]از طمع بیزار شو چون راستان* تا نهی پا بر سر آن آستان: - N, K

[225]کندر آن در چون در آئی وارهی* از غم و شادی قدم بیرون نهی: - N, K

[226]چشم جانت روشن و حق بین شود* بی ظلام کفر نور دین شود:- N, K

[227]پند مردان را پذیرا شو بجان* تا رهی از خوف و مانی در امان: - N, K

[228]بچگان: بچه N, K

[229]دوسد از دوستان: گروهی N, K

[230]جوعتان: رنجتان N, K

[231]پند من از جان و از دل بشنوید: پیلزاده مشکنید و بشنوید N, K

[232]و سمین: بس سمین N, K

[233]بچه: کودک N, K

[234]در حضور و غیبت آگه با خبر: غایبی و حاضری بس باخبر N, K

89 غـائبی منْـدیش از نقصـــــانشـــــان کو کَشَـــد کین از براي جـانشـــان

[98^{b}]

90 گـفـت اطـفـالِ مـنـنـد ایـن اولـیـا در غـریـبـی فـرد از کـار و کـیـا

91 از بـراي امـتـحـان خـوار و یـتـیـم لیـک انـدر سِـــر منم یـار و نـدیم

92 پشـــت دارِ جملـه عصـــمتهـاي من گـویـیـا هسـتـنـد خـود اجـزاي مـن

93 هـان و هـان این دلق پوشـــانِ منند صـــد هزار انـدر هزار و یـک تنند

94 ورنـه کی کردی بـه یـک چوبی هنر مـوســـی فـرعـون را زیـر و زبـر

95 ور نه کی کردی به یک نفرینِ چنان[235] نوح شـرق و غرب را غرق و مهان[236]

96 بـرنـگـنـدی یـک دعـاي لـوطِ راد شـــهـرهـای کـافـران را الـمـراد[237]

97 گشـت شـهرسـتان چون فردوسـشـان دجلـۀ آبِ ســیـه رَو بـین نشـــان

98 سـوي شـام اسـت این نشـان و این خبر در رهِ قُـدســـش بـبـیـنـی در گـذر

99 صـــد هزاران ز انبیايِ حق پرســـت خود به هر قرنی ســیاســتها بُدســت

100 گر بـگـویـم وین بیـان افزون شـــود خود جگر چه بْوَد که کُهها خون شـود

101 خون شـود کُهها[238] و باز آن بفْسـرد تـو نـبـیـنـی خون شـــدن کوری و رد

102 طَـرفـه کـوری دوربـیـنِ تـیـزچشـــم لیـک از اشـــتر نبیـنـد غیرِ پشـــم

103 مو به مو بیند ز حرصِ خود بشـــر[239] رقصِ او خـالی ز خیر و پُر ز شـــر[240]

104 رقص آنجا کن که خود را بشْـــکنی پـنـبـه را از ریـشِ شـــهـوت بَـرکَـنـی

105 رقص و جولان بر ســـرِ میدان کنند رقص انـدر خـونِ خـود مردان کـنـنـد

106 چون رهند از دسـت خود دسـتی زنند چون جهند از نقص بر[241] رقصـی کنند

---

[235]چنان: بد N, K

[236]غرق و مهان: غرقابِ خود N, K

[237]شهرهای کافران را المراد: جمله شهرستانشان را بی مراد N, K

[238]کُهها: که ها N

[239]مو به مو بیند ز حرصِ خود بشر: مو به مو بیند ز صرف حرصِ انس N, K

[240]رقصِ او خالی ز خیر و پُر ز شر: رقصِ بی مقصود دارد همچو خرس N, K

[241]بر: خود N, K

107 مطربانْشـــان از درون دف می زنند بحرها در شـــورشـــان کف می زنند

108 تو نبینی لیک بهر گوشـــشـــان برگها بر شـاخها شـد[242] کف عیان[243]

109 تـو نـبـیـنـی بـرگـهـا را کـف زدن گـوش دل بـایـد نـه ایـن گـوشِ بـدن

110 گوشِ سَـــر بر بند از هزل و دروغ تـا ببینی شـــهرِ جـانِ بـا فروغ[244]

111 سِـــر کَشَـــد گوشِ محمّد در ســـخُن کِـش بـگـویـد در نُـبـی حـق هُـو اُذُن

112 سربه سر گوش است و چشم است این نَبی رحمتِ او مُرضـع است او ما صـبی[245]

113 این ســـخن پـایـان نـدارد بـاز ران ســـوي اهـلِ پیـل و بـر آغـاز ران

بقیهٔ قصهٔ متعرضان پیل بچگان

114 هر دهـان را پیـل بویی می کنـد گِردِ مـعـدة هر بشـــر بر مـی تـنـد

115 تـا کـجـا یـابـد کبـابِ پورِ خویش تـا نـمـایـد انتقـام و زورِ خویش[246]

116 تـا کـجـا بـوي کـبـاب بـچـه را یـابـد و زخـمش زنـد انـدر جـزا[247]

117 لـحـمـهـاي بـنـدگـانِ حق خوری[248] غـیـبـتِ ایشـــان کـنـی کـیـفـر بـری

118 هان کـه بویاي دهانتان خالق اســـت کی بَرَد جان غیرِ آن کو صـادق اسـت

119 وای آن افســـوســـیی کِش بوی گیر بـاشـــد انـدر گور مُنـکَر یـا نـکیر

120 نی دهان دزدیدن امکان ز آن مِهان نـی تـوان خـوش کردن از دارو دِهـان

121 آب و روغن نیســـت مر روپوش را راهِ حیلـت نیســـت عقـل و هوش را

122 چنـد کوبـد زخمـهـاي گرزشـــان بر ســـرِ هر ژاژخـا و مُـرزشـــان

123 گـرزِ عـزرائـیـل را بـنْـگـر اثـر گـر نـبـیـنـی چـوب و آهن در صُـــوَر

124 هم بـه صـــورت می نماید گـه گهی زآن همـان رنـجـور بـاشـــد آگـهـی

---

[242]شد: هم N, K

[243]کف عیان: کف زنان N, K

[244]تا ببینی شهرِ جانِ با فروغ: تا ببینی شهرِ جان را با فروغ N

[245]رحمتِ او مُرضع است او ما صبی: تازه زو ما مُرضِع است او ما صَبی N, K

[246]تا کجا یابد کبابِ پورِ خویش* تا نماید انتقام و زورِ خویش: N, K(M) || تا زند اندر جزا صد زخم و نیش: (M)

[247]تا کجا بوي کباب بچه را* یابد و زخمش زند اندر جزا:- N, K

[248]لحمهاي بندگانِ حق خوری: گوشهاي بندگانِ حق خوری N, K

125 گوید آن رنجور کای یار حرم[249] چیست این شمشیر بر فرقِ سرم[250]

126 ما نمی بینیم باشد این خیال چه خیال است این که هست این ارتحال[251]

127 چه خیال است این که آن[252] چرخ نگون از نهیبِ این خیالی شد کنون

128 گرزها و تیغها محسوس شد پیش بیمار و سرش منکوس شد

129 او[253] همی بیند که آن از بهرِ اوست چشمِ دشمن بسته زآن و چشمِ دوست

130 حرصِ دنیا رفت و چشمش تیز شد چشمِ او روشن گهِ چون خونریز شد

131 مرغِ بی هنگام شد آن چشمِ او از نتیجهٔ کبرِ او و خشمِ او

132 سر بریدن واجب آمد مرغ را کو به غیرِ وقت جنباند دَرا

133 هر زمان نزعی است جزوِ جانت را بنْگر اندر نزعِ جان ایمانت را

134 عمرِ تو مانندِ همیانِ زر است روز و شب مانندِ دینار اشمر است

135 میشمارد می دهد زر بی وقوف تا که خیالی[254] گردد و آید خُسوف

136 گر ز کُه بستانی و ننْهی به جای اندر آید کوه ز آن دادن ز پای

137 پس بنه بر جای هر دم را عوض تا ز وَاسْجُدْ وَاقْتَرِب یابی غرض

138 در کمالِ[255] کارها چندین مکوش جز به کاری که بوَد در دین مکوش

[99a]

139 عاقبت تو رفت خواهی ناتمام کارهایت ابتر و نانِ تو خام

140 وآن عمارت کردنِ گور و لَحَد نی به سنگ است و نه چوب و نی لُبَد

141 بلکه خود را در صفا گوری کَنی در منیِ او کُنی دفنِ منی

142 خاکِ او گردی و مدفونِ غمش تا دمت یابد مددها از دمش

---

[249]کای یار حرم: ای یارانِ من N, K

[250]بر فرقِ سرم: بر سارانِ من N, K

[251]هست این ارتحال:این هست ارتحال N, K

[252]آن: این N, K

[253]او: چو N

[254]خیالی: خالی N, K

[255]کمال: تمامی N, K

143 گـورخـانـه قـبّـه هـا و کُـنـگـره نبْود از اصـــحـابِ معنی آن سَـــره

144 بنْگر اکنون زنـده اطلس پوش را هیچ اطلس دســـت گیرد هوش را

145 در عذابِ مُنکَر اســـت آن جان او کـــژدُمِ غـــم در دل غـــمـــدانِ او

146 از برون بر ظـاهرش نقش و نگـار وز درون ز انـدیشـــه ها او زار زار

147 وآن یـکـی بـیـنـی در آن دلـقِ کـهـن چون نبات اندیشـــه و شـــکَر ســـخن

بازگشتن بحکایتِ پیل و پندِ آن ناصح [256]

148 گفت نـاصـــح بشْـــنوید این پندِ من تـا دل و جـانْتـان نـفتـد در مُمتحَن

149 بـا گیـاه و برگهـا قـانـع شـــویـد در شـــکـارِ پیـل بچگـان کم رَویـد

150 من برون کردم ز گردن وامِ نُصـــح جز ســـعـادت کی بوَد انجـامِ نُصـــح

151 مـن بـه تـبـلـیـغِ رســـالـت آمـدم تـا رهـانـم مـر شـــمـا را از نَـدَم

152 هین مبـادا کـه طَمَع رهْتـان زنـد طَـمْـعِ بـرگ از بـجـهـاتـان بـرکَـنَـد

153 این بگفت و خیربـادی کرد و رفت گشـــت قحط و جوعشـــان در راه زفت

154 نـاگهـان دیـدنـد برگ[258] جـاده ای بـچـهٔ پیـلـی خـوشـــی نـوزادهـای[259]

155 انـدر افتـادنـد چون گرگـانِ مســـت پاک خوردندش فرو شـــســـتند دســـت

156 آن یـکـی همـره نـخـورد و پنـد داد کـه حـدیـثِ آن فـقـیـرش بـود یـاد

157 از کـبـابـش مـانـع آمـد آن ســـخـن بـخـتِ نـو بـخشـــد ترا عقـلِ کـهـن

158 پس بیُفتـادنـد و خفتنـد آن همـه و آن گرســـنه چون شـــبان اندر رمه

159 دیـد پیلی ســـهمنـاکی می رســـیـد اولا آمـد ســـــوي حـــارس دویـد

160 بوی می کرد آن دهانش را ســـه بار هـیـچ بـویـی زو نـیـامـد نـاگـوار

161 چنـد بـاری گِردِ او گشـــت و برفت مر وَرا نـازرد آن شـــــه پیـلِ زفـت

---

[256]بازگشتن بحکایتِ پیل و پندِ آن ناصح: بازگشتن بحکایتِ پیل N, K

[257]نفتد در مُمتحَن: نگردد مُمتحَن N, K

[258]برگ: سوی N, K

[259]بچهٔ پیلی خوشی نوزادهای: پورِ پیلی فربهی نوزادهای N, K

162 مر لب هر خفتهٔ را بوی کرد بوی می آمد ورا ز آن خفته مرد

163 کز[260] کبابِ پیل زاده خورده بود بر درانید و بکشتش پیل زود

164 در زمان او یک به یک را زآن گروه می درانید و نبودش زآن شکوه

165 بر هوا انداخت هر یک را گزاف تا همی زد بر زمین می شد شکاف

166 ای خورندهٔ خونِ خلق از راه بَرْد تا نیارد[261] خونِ ایشانت نَبَرْد

167 مالِ ایشان خونِ ایشان دان یقین زآنکه مال از زور آید در یمین

168 مادرِ آن پیل بچگان کین کَشَد فیل بچه خواره را کیفر کُشَد

169 پیل بچّه می خوری ای پاره خوار هم بر آرد خصمِ پیل از تو دَمار

170 بوی رسوا کرد مکر اندیش را پیل داند بویِ بچهٔ[262] خویش را

171 آنکه یابد بویِ حق را از یَمَن چون نیابد بوي باطل را ز من

172 مصطفی چون بوی بُرد[263] از راه دور چون نیابد از دهانِ ما بُخور

173 هم بیابد لیک پوشانَد ز ما بوي نیک و بد بر آید بر سما

174 تو همی خسپی و بوي آن حرام می زند بر آسمانِ سبزفام

175 همرهِ انفاسِ زشتت می شود تا به بوگیرانِ گردون می رود

176 بوي کبر و بوي حشم[264] و بوي آز در سخن گفتن بیاید چون پیاز

177 گر خوری سوگند من کی خورده ام از پیاز و سیر تقوی کرده ام

178 آن دمِ سوگند غمّازی کند بر دماغِ همنشینان بر زند

179 پس دعاها رد شود از بوي آن آن دلِ کژ می نماید از زبان

180 اِخْسَؤُا آید جوابِ آن دعا چوبِ رد باشد جزاي هر دغا

181 گر حدیثت کژ بوَد معنیت راست آن کژي لفظ مقبولِ خداست

---

[260] کز: از N, K

[261] نیارد: نه آرد N, K

[262] بچه: طفل N, K

[263] بوی بُرد: بُرد بوی N, K

[264] حشم: حرص N, K

بیانِ آن که خطایِ محبّان بهتر از صوابِ بیگانگان است[266,265]

182 آن بلال صـــــدق در بـانـگ نمـاز حَیَّ را هَیَّ همی کفـت[267] از نیـاز

183 تا بگفتند ای پیمبر اســت نیســت[268] این خطـا اکنون کـه آغـاز بنـاســت

[99^b]

184 ای رســول و شــهســوار کردگار[269] یـک مـؤذن کـو بـود افصـــح بیـآر

185 عیـب بـاشـــد اول دین و صـــلاح لـحـن خـوانـدن لـفـظ حـی عـلـی الـفـلاح

186 خشـــم پیغمبر بجوشـــید و بگفـت یـک دو رمـزی از عنـایـات نـهـفـت

187 کـای خســـان نـزد خـدا هَیّ بـلال بهتر از صـد حیّ و حّی و قیل و قال

188 وامشـــورانـیـد تـا مـن رازتـان وانـــگـــویـم آخـر و آغـازتـان

189 گـر نـداری تـو دم خـوش در دعـا رو دعـا مـی خـواه ز اخـوان صـــفـا

امر حق به موسی که مرا به دهانی خوان که بدان دهان گناه نکردهٔ[271,270]

190 بـهـر ایـن فـرمـود بـا مـوســـی خـدا وقـت حـاجـت خـواســـتن انـدر دعـا[272]

191 ای کلیم الله ز من مـی جو پنـاه[273] بـا دهـانـی کـه نـکـردی تـو گـنـاه

192 گفـت موســـی من نـدارم آن دهـان گـفـت مـا را از دهـانِ غـیـر خـوان

193 از دهـانِ غـیـر کـی کـردی گـنـاه از دهـانِ غـیـر بـر خـوان کـای الـه

194 آنـچـنـان کن کـه دهـانهـا مر تو را در شـــب و در روزهـا آرد دعـا

195 از دهـانـی کـه نـکـردســـتـی گـنـاه و آن دهـانِ غیر بـاشـــد عـذرخواه

---

[265]بیانِ آن که خطایِ محبّان بهتر از صوابِ بیگانگان است: بیانِ آن که خطایِ محبّان بهتر از صوابِ بیگانگان است نزد هحبوب N

[266]بیانِ آن که خطایِ محبّان بهتر از صوابِ بیگانگان است: - A

[267]کفت: خواند N

[268]تا بگفتند ای پیمبر است نیست: تا بگفتند ای پیمبر نیست راست N

[269]ای رسول و شهسوار کردگار: ای نبی و ای رسول کردگار N

[270]امر حق به موسی که مرا به دهانی خوان که بدان دهان گناه نکردهٔ: بیانِ آنکه خطایِ محبّان بهتر است از صوابِ بیگانگان بر محبوب امرِ حق به موسی علیه السلام که مرا به دهانی خوان که بدان دهان گناه نکرده ای K

[271]امر حق به موسی که مرا به دهانی خوان که بدان دهان گناه نکردهٔ: امر حق تعالی به موسی علیه السلام کی مرا به دهانی خوان که بدان دهان گناه نکردهٔ N

[272]بهر این فرمود با موسی خدا * وقت حاجت خواستن اندر دعا: - N, K

[273]ای کلیم الله ز من می جو پناه: گفت ای موسی ز من می جو پناه N, K

196 یـا دهـانِ خـویشـــتن را پـاک کـن روحِ خـود را چـابـک و چـالاک کن

197 ذکرِ حق پاک اسـت چون پاکی رسـید رخـت بـر بـنـدد بـرون آیـد پـلـیـد

198 می گریزد ضـــدّهـا از ضـــدّهـا شـــب گریزد چون بر افروزد ضـــیا

199 چون در آیـد نـامِ پـاک انـدر دهـان نـی پـلـیـدی مـانَـد و نـی انـدُهـان

در بیانِ آنکه الله گفتنِ نیازمند عینِ لبّیک گفتنِ حقّ است

200 آن یـکـی الله مـی گـفـتـی شـــبـی تا که شـیرین می شـد از ذکرش لبی

201 گفت شیطانش خمش ای سخت رو[274] ایـن هـمـه الله را لـبّـیـک کـو

202 می نیـاید یـک جواب از پیشِ تخت چنـد الله می زنی بـا رویِ ســخـت

203 او شـــکســته دل شـد و بنْهاد ســر دید در خواب او خِضِـر را در خُضَـر

204 گفـت هین از ذکر چون وامـانـده ای چون پشـــیمانی از آن کِش خوانده ای

205 گـفـت لـبّـیـکـم نـمـی آیـد جـواب زآن همی ترســم کـه بـاشـم ردَّ بـاب

206 گفت او را کـه خدا گفت این به من[275] کـه بـرو بـا او بـگـو ای ممـتـحـن[276]

207 نی کـه[277] آن الله تو لبیـک مـاســت آن نیاز و سـوز و دردت پیک ماست[278]

208 نـــی تـو را در کـار مـن آورده ام نی کـه من مشـــغول ذکرت کرده ام[279]

209 حیلـه هـا و چـاره جوییـهـاي تـو جـذبِ مـا بود و گشـــاد آن پـاي تو

210 ترس و عشـقِ تو کمندِ لطفِ ماسـت زیرِ هر یـا ربَّ تو لبّیکهـاســـت

211 جانِ جاهل زین دعا جز دور نیسـت زآنکه یا رب گفتنش دسـتور نیسـت

212 بر دهان و بر دلش قفل اسـت و بند تـا نـنـالـد بـا خـدا وقـتِ گـزنـد

213 داد مر فرعون را صـد مُلک و مال تـا بـکـرد او دعـوي عـزّ و جـلال

---

[274]گفت شیطانش خمش ای سخت رو: گفت شیطان آخر ای بسیارگو N, K

[275]گفت او را که خدا گفت این به من: گفت آن اللهِ تو لبّیکِ ماست N, K

[276]که برو با او بگو ای ممتحن: وآن نیاز و درد و سوزت پیکِ ماست N, K

[277]نی که:گفت NK

[278]نی که آن الله تو لبیک ماست* آن نیاز و سوز و دردت پیک ماست: - N, K

[279]نی تو را در کار من آورده ام * نی که من مشغول ذکرت کرده ام: - N, K

214 در همه عمرش ندید او دردِ سر تا ننالد سوي حق آن بد گهر

215 داد او را جمله مُلکِ این جهان حق ندادش درد و رنج و اندُهان

216 درد آمد بهتر از مُلکِ جهان تا بخوانی مر خدا را در نهان

217 خواندنِ بی درد از افسردگی است خواندنِ با درد از دل بُردگی است

218 آن کشیدن زیرِ لب آواز را یاد کردن مبدأ و آغاز را

219 آن شده آوازِ صافی و حزین ای خدا وی مُستغاث و ای امیر[280]

220 نالهٔ سگ در رهش بی جذبه نیست زآنکه هر راغب اسیرِ رهزنی است

221 چون سگِ کهفی که از مردار رَست بر سرِ خوانِ شهنشاهان نشست

222 تا قیامت می خورد در[281] پیشِ غار آبِ رحمت عارفانه بی تَغار

223 ای بسا سگ پوست کو را نام نیست لیک اندر پرده بی آن جام نیست

224 جان بده از بهرِ این جام ای پسر بی جهاد و صبر کی باشد ظفر

225 صبر کردن بهرِ این نبْود حَرَج صبر کن کَالْصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَج

226 زین کمین بی حزم و صبری[282] کس نجست[283] حزم را خود صبر باشد پا و دست

227 صبر[284] کن از خورد کین زهرین گیاست حزم کردن زور و نورِ انبیاست

228 کاه باشد کو به هر بادی جهد کوه کی[285] مر باد را وزنی نهد

229 هر طرف غولی همی خواند تو را کای برادر راه خواهی هین بیا

[100[a]]

230 ره نمایم همرهت باشم رفیق من قلاووزم در این راهِ دقیق

231 نی قلاووز[286] است و نی ره داند او یوسفا کم رَو سوي این گرگ خو

---

[280]امیر: مُعین N, K

[281]در: او N, K

[282]بی حزم و صبری: بی صبر و حزمی N, K

[283]نجست: نَرَست K

[284]صبر: حزم N, K

[285]کوه کی: کوده کی N

[286]قلاوز: قلاووز N, K

232 حزم آن[287] بـاشـــد کـه نفْریبـد ترا چرب و نـوش و دامـهـاي ایـن ســـرا

233 کـه نـه چَربش دارد و نی نوش او سِـــحر خوانَـد می دمـد در گوش او

234 کـه بیـا مـهمـانِ مـا ای روشـــنی خـانـه آنِ تســـت و تـو آنِ مـنـی

235 حزم آن بـاشـــد کـه بهرِ دفع را[288] تـخـمـه ام گـویـی ز انـواعِ ابـا[289]

236 یا ســرم درد اســت دردِ ســر بَبر یـا مرا خوانـدســـت آن خـالو پســـر

237 زآنکه یـک نوشـــت دهد با نیشـــها کـه بکـارد در تو نوشـــش ریشـــهـا

238 زر اگر پنجـاه یـا شـــصـــتـت دهـد ماهیا او گوشـــت در شـــســـتت دهد

239 گر دهـد خود کی دهـد آن پُر حِیَـل جوزِ پوســـیدســـت و[290] گفتارِ دغل

240 زَغزَغِ آن مغزت و عقلـت را بَرَد[291] صـــد هزاران عقل را[292] یک نشْـمرد

241 یارِ تو خُورجین توســت و کیســه ات گر تو رامینی مجو جز ویســـــه ات

242 ویســه و معشــوقِ تو هم ذاتِ تســت وین بـرونـیـهـا همـه آفـاتِ تســـت

243 حزم آن باشـــد که چون دعوت کنند تو نـگویی مســـت و خواهـانِ منند

244 دعوتِ ایشـــان صـــفیرِ مرغ دان کـان[293] کند صـــیّاد در مَکمَن نهـان

245 مـرغِ مـرده پـیش بـنْـهـاده کـه ایـن می کند آن[294] بـانگ و آواز و[295] حَنین

246 مرغ پنـدارد کـه جنس اوســـت او جمع آیـد بر دردشـــان پوســـت او

247 جز مگر مرغی کـه حزمش داد حق تـا نـگـردد گـیـجِ آن دانـه و مَـلَـق

248 هســـت بی حزمی پشـــیمـانی یقین بشْـنو این افســانه را در شـــرحِ این

---

[287]آن: این K
[288]حزم آن باشد که بهرِ دفع را: حزم آن باشد که گویی تُخمه ام N, K
[289]تخمه ام گویی ز انواعِ ابا: یا سقیمم خستهٔ این دَخمه ام N, K
[290]و: - N, K
[291]زَغزَغِ آن مغزت و عقلت را بَرَد: زَغزَغِ آن عقلت و مغزت را بَرَد N, K
[292]را: ره N
[293]کان: که N, K
[294]آن: این N, K
[295]و: - N

فریفتنِ روستائی شهری را و به دعوت خواندن به لابه و الحاحِ بسیار

249 ای برادر بود اندر ما مضی — شهری با روستایی آشنا

250 روستایی چون سویِ شهر آمدی — خرگه اندر کویِ آن شهری زدی

251 دو مهَ و سه ماه مهمانش بُدی — بر دکانِ او و بر خوانش بُدی

252 هر حوایج را که بودش آن زمان — راست کردی مردِ شهری رایگان

253 رو به شهری کرد و گفت ای خواجه تو — هیچ می نایی سوي ده فُرجه جو

254 الله الله جمله فرزندان بیار — کین زمانِ گلشن است و نو بهار

255 یا به تابستان بیا وقتِ ثمر — تا ببندم خدمتت را من کمر

256 خیل و فرزندان و قومت را بیار — در دهِ ما باش سه ماه و چهار

257 در[296] بهاران خطّهٔ دِه خوش بوَد — کشت زار و لالهٔ دلکش بوَد

258 وعده دادي خواجه[297] او را دفع حال — تا بر آمد بعدِ وعده هشت سال

259 او به هر سالی همی گفتی که کی — عزم خواهی کرد کآمد ماهِ دی

260 او بهانه ساختی کامسال مان — از فلان خطّه بیامد میهمان

261 سالِ دیگر گر توانم وارهید — از مهمّات آن طرف خواهم دوید

262 گفت هستند آن عیالم منتظِر — بهرِ فرزندانِ تو ای اهلِ بِر

263 باز هر سال از طمع او آمدی[298] — خیمه اندر خانهٔ شهری زدی[299]

264 خواجه هر سالی ز زرّ و مالِ خویش — خرجِ او کردی گشادی بالِ خویش

265 آخرین کرّت سه ماه آن پهلوان — خوان نهادش بامدادان و شبان

266 از خجالت باز گفت او خواجه را — چند وعده چند بفْریبی مرا

267 گفت خواجه جسم و جانم وصل جوست — لیک هر تحویل اندر حُکمِ اوست[300]

---

[296]در: که N, K

[297]خواجه: شهری N, K

[298]باز هر سال از طمع او آمدی: باز هر سالی چو لکلک آمدی N, K

[299]خیمه اندر خانهٔ شهری زدی: تا مقیمِ قبّهٔ شهری شدی N, K

[300]اوست: هوست N, K

268 آدمی چون کشـــتی اســـت و بادبان تـــا کـــی آرد بـــاد را آن بـــاد ران

269 بـاز ســـوگنـدان بـدادش کـای کریم گـیـر فـرزنـدان بـیـا بـنْـگـر نـعـیـم

270 دســـتِ او بگرفت ســـه کرّت به عهد کـــالله الله زو بـــیـــا بـــنْـــمـــای جـــهـــد

271 بعدِ ده ســـال و به هر ســـالی چنین لابـــه هـــا و وعـــده هـــاي شـــکّـــريـــن

272 کـودکـانِ خـواجـه گـفـتـنـد ای پـدر مـاه و ابر و ســـایـه هم دارد ســـفر

273 حقّهـا بـر وی تـو ثـابـت کـرده ای رنـــجـــهـــا در کـــارِ او بـــس بُـــرده ای

274 او همی خواهد[301] که بعضـی حقَّ آن واگـزارد چـون شـــوی تـو مـیـهـمـان

[100^b]

275 بس وصـــیّـت کرد مـا را او نهـان کـه کشـــیـدش ســـوي ده لابـه کنـان

276 گفت حقّ اسـت این ولی ای سـیبویه اِتَّـقِ شَـــرَّ مَـنْ اَحْسَـــنْـت اِلَـیْـه[302]

277 دوســـــتـــی تـــخـــمِ دمِ آخـــر بـــوَد ترســم از وحشـت که آن فاسـد شـود

278 صـــحبتی باشـد چو شـمشـیرِ قَطوع همچو دی در بوســـتـــان و در زُروع

279 صـــحبتی باشـــد چو فصـــلِ نو بهار زو عمـارتـهـا و دخـلِ بـی شـــمـار

280 حزم آن بـاشـــــد کـه ظنَّ بـد بَری تـا گـریـزی و شـــوی از بـد بَـری

281 حزم سـوء الظّنّ فرمود[303] آن رسـول هر قـدم را دام مـی دان ای فضـــول

282 رویِ صـــحرا هســـت هموار و فراخ هر قدم دامی اســـت کم ران اُوســـتاخ

283 آن بُـزِ کـوهـی دَوَد کـه دام کـو چـون بـتـازد دامـش افـتـد در گـلـو

284 آنـکـه می گفتی کـه کو اینـک ببین دشـــــت مـی دیـدی نمی دیـدی کمین

285 بی کمین و دام و صـــیّـاد ای عَیار دُنبـه کی بـاشـــد میـانِ کشـــت زار

286 آنـکـه گســـتـاخ آمـدنـد انـدر زمین اســـتخوان و کلّـه هـاشـــان را ببین

287 چون به گورسـتان روی ای مرتضـی اســـتخوانْشـــان را بپرس از مامضـــی

---

[301]خواهد: خواند N

[302]اِتَّقِ شَرَّ مَنْ اَحْسَنْت اِلَیْه: اِتَّقِ مِنْ شَرَّ مَنْ اَحْسَنْت اِلَیْه N, K

[303]فرمود: گفتست N, K

288 تـا ببینی ظـاهر آن مســتـانِ زور[304] چـون فـرو رفـتـنـد در چـاهِ غـرور

289 چشـــم اگر داری تو کورانــه میـا ور نداری چشـــم دســـت آور عصـــا

290 آن عصـــــاي حزم و اســـتـدلال را چـون نـداری دیـد مـیـکـن پـیشـــوا

291 ور عصـــاي حزم و اسـتدلال نیسـت بی عصـا کش بر سـرِ هر ره مایسـت

292 گـام زآن ســـان نِـهْ کـه نـابینـا نـهد تـا کـه پـا از چـاه و از ســـگ وا رهد

293 لـرز لـرزان و بـه ترس و احتیـاط مـی نـهـد پـا تـا نـیُـفـتـد در خُـبـاط

294 ای زدودی جَســـتـه در ناری شـــده لقمـه جُســـتـه لقمـهٔ مـاری شـــده

قصّهٔ اهلِ سبا و طاغی کردنِ نعمت ایشان را

295 تـو نـخـوانـدی قصّـــهٔ اهـلِ ســبـا یـا بخوانـدی و نـدیـدی جز صـــدا

296 از صـــدا آن کوه خود آگاه نیســـت ســـویِ معنی هوشِ که را راه نیســـت

297 او همی بانگی کند بی هوش و گوش [305] چون خَمُش گردی تو او هم شـد خموش

298 داد حـق اهـلِ ســبـا را بس فـراغ صـــد هزاران قصـــر و ایوانها و باغ

299 شُـــکرِ آن نـگزاردنـد آن بـدرگـان در وفـا بـودنـد کـمـتـر از ســـگـان

300 مـر ســـگـی را لـقمـهٔ نـانـی ز در چـون رســـد بر در همی بنـدد کمر

301 پـاســـبـان و حـارسِ در می شـــود گرچه بر وی جور و ســختی می رود

302 هم بر آن در باشـــدش باش و قرار کـفـر دانـد[306] کـرد غـیـری اخـتـیـار

303 ور ســـگی آید غریبی روز و شـــب آن ســـگـانـش مـی کـنـنـد آن دم ادب

304 کـه بَرو آنجـا کـه اوّل منزل اســـت حقَّ آن نـعمـت گروگـانِ دل اســـت

305 می گزندش کـه بَرو بر جـاي خویش حـقَّ آن نـعـمـت فـرو مـگـذار بـیـش

306 از درِ دل وَ اهـلِ دل آبِ حـیـات چند نوشـــیدی و وا شـــد چشـــمهات

---

[304] تا ببینی ظاهر آن مستان زور: تا به ظاهر بینی آن مستانِ کور N, K

[305] بی هوش و گوش: بی گوش و هوش N, K

[306] داند: دارد N, K

307 بس غذایِ سُـــکر و وجد و بی خودی — از دلِ[307] اهـلِ دلان بـر جـان زدی

308 باز این در را رها کردی ز حرص — سوی[308] هر دکّان همی گردی ز حرس[309]

309 بـر درِ آن مُـنـعِـمـانِ چـرب دیـگ — مـی دوی بـهـرِ ثَـریـدِ مـرده ریـگ

310 چربش آنجا دان که جان فربه شـــود — کـارِ نـااومـیـد آنـجـا بِـهْ شـــود

جمع آمدنِ اهلِ آفت هر صباحی بر درِ صومعهٔ عیسی علیه السّلام جهتِ طلبِ شفا به دعایِ او

311 صـومعهٔ عیسـی اسـت خوانِ اهلِ دل — هـان و هـان ای مبتلا این در مهـل

312 جمع گشـــتنـدی ز هر اطراف خلق — از ضـریر و شـل و لنگ و اهلِ دلق[310]

313 بر درِ آن صـــومعهٔ عیســی صـــباح — تـا بـه دم اوشـــان رهـانـد از جُنـاح

314 او چو گشـتی فارغ از اورادِ خویش[311] — چاشـــتگه بیرون شـــدی آن خوب کیش

315 جـوق جـوق مـبـتـلا دیـدی نـزار — شِـــســـتـه بر در در امیـد و انتظـار

316 پس دعـا کردی و گفتی از خـدا[312] — حـاجت و مقصـــود جملـه شـــد روا[313]

317 هین روان گردیـد بـی رنـج و عنـا — ســـــویِ غـفّـاری و اکـرامِ خـدا

318 جملگان چون اشـــترانِ بســـته پای — کـه گشـــایی زانویِ ایشـــان بـه رای

[101[a]]

319 بی توقف جملـه شـــادان در امـان[314] — از دعـاي او شـــدنـدی پـا دوان

320 آزمـودی تـو بســـی آفـاتِ خـویـش — یـافتی صـــحّت از این شـــاهانِ کیش

321 چـنـد آن لـنـگـیِ تـو رهـوار شـــد — چـنـد جـانـت بـی غـم و آزار شـــد

322 تو[315] مُغفَّل رشـــته ای بر پای بند — تـا ز خـود هم گـم نـگـردی ای لـونـد

---

[307]دل: در N, K

[308]سوی: گِرد N, K

[309]ز حرس: چو حرس N

[310]از ضریر و شل و لنگ و اهلِ دلق: از ضریر و لنگ و شل اهلِ دلق N, K

[311]او چو گشتی فارغ از اورادِ خویش: او چو فارغ گشتی از اورادِ خویش N, K

[312]پس دعا کردی و گفتی از خدا: گفتی ای اصحابِ آفت از خدا N, K

[313]حاجت و مقصود جمله شد روا: حاجتِ این جملگانْتان شد روا N, K

[314]بی توقف جمله شادان در امان: خوش دوان و شادمانه سویِ خان N, K

[315]تو: ای N, K

323 ناسپاسی و فراموشیِ تو یاد[316] ناورد آن عسل نوشی تو

324 لاجرم آن راه بر تو بسته شد چون دلِ اهلِ دل از تو خسته شد

325 زودشان دریاب و استغفار کن همچو ابری گریه هایِ زار کن

326 تا گلستانشان سویِ تو بشْکفد میوه هاي پخته بر خود واکَفَد

327 هم بر آن در گَرد کم از سگ مباش با سگِ کهف ار شدستی خواجه تاش

328 چون سگان هم مر سگان را ناصحند که دل اندر خانهٔ اوّل ببند

329 اولین در را که خوردی استخوان[317] سخت گیر و حق گزاری را ممان[318]

330 می گزندش تا ز ادب آنجا رود وز مقام اولین مفلح شود

331 می گزندش کای سگِ طاغی برو با ولیَّ نعمتت یاغی مشو

332 بر همان در همچو حلقه بسته باش پاسبان و چابک و برجَسته باش

333 صورتِ نقضِ وفایِ ما مباش بی وفایی را مکن بیهوده فاش

334 مر سگان را چون وفا آمد شعار رَو سگان را ننگ و بد نامی میار

335 بی وفایی چون سگان را عار بود بی وفایی چون روا داری نمود

336 حق تعالی فخر آورد از وفا گفت مَنْ اَوْفی بِعَهْدٍ غَیْرُنَا

337 بی وفایی دان وفا با ردَّ حق بر حقوقِ حق ندارد کس سَبَق

338 حقَّ مادر بعد از آن شد کان کریم کرد او را از جنینِ تو غریم

339 صورتی کردت درونِ جسمِ او داد در حملش[319] وَرا آرام و خو

340 همچو جزوِ متّصل دید او ترا متّصل را کرد تدبیرش جدا

341 حق هزاران صنعت و فن ساختست تا که مادر بر تو مِهر انداختست

342 پس حقِ حق سابق از مادر بوَد هر که آن حق را نداند خر بوَد

---

[316]یاد: یار N

[317]اولین در را که خوردی استخوان: آن درِ اوّل که خوردی استخوان N, K

[318]سخت گیر و حق گزاری را ممان: سخت گیر و حق گزارآن را ممان N, K

[319]حلمش: حلمت N

343 آنکه مادر آفرید و ضَـــرع و شـــیر | بـا پـدر کردش قرین آن خود بگیر
344 ای خـداونـد ای قـدیم احســـانِ تو | آنـکـه دانـم و آنـکـه نـی هـم آنِ تـو
345 تـو بفرمودی کـه حق را یـاد کن | زانـکـه حقَّ مـن نـمـی گـردد کـهُـن
346 یـاد کن لطفی کـه کردم آن صُـــبوح | بـا شـــمـا از حفظ در کشـــتیِ نوح
347 اصـــل و اجداد شـــما را آن زمان[320] | دادم از طـوفـان و از مـوجـش امـان
348 آبِ آتش خـو زمـین بـگـرفتـه بـود | مـوجِ او مـر اوجِ کُـه را مـی ربـود
349 حـفـظ کـردم مـن نـکـردم ردّتـان | در وجـــودِ جَـدَّ جَـدَّ جَـدّتـــان
350 چون شـدی سـر پشـتِ پایت چون زنم | کـارگـاهِ خویش ضـــایع چون کنم
351 چون فـدایِ بی وفـایـان می شـــوی | از گـمـانِ بـد بـدان ســـو مـی روی
352 من ز ســـهو و بـی وفـایـهـا بَری | ســـوي مـن آنـی گـمـانِ بـد بَـری
353 این گـمـانِ بـد بر آنجـا بر کـه تو | می شـوی در پیشِ همچون خود دو تو
354 بس گرفتی یـار و همراهـانِ زفـت | گر ترا پرســم که کو گویی که رفت
355 یـارِ نیـکـت رفـت بـر چرخِ برین | یـارِ فســقـت رفـت در زیرِ زمین[321]
356 تـو بـمـانـدی در مـیـانـه آنـچـنـان | بـی مـدد چـون آتشـــی از کـاروان
357 دامـنِ او گـیـر ای یـارِ دلـیـر | کـو مُـنـزَّه بـاشـــد از بـالا و زیـر
358 نی چو عیسـی سـویِ گردون بر شـود | نـی چـو قـارون در زمـین انـدر رود
359 بـا تو بـاشـــد در مکـان و لا مکـان[322] | چـون بـمـانـی از ســـرا و از دکـان
360 او بـر آرد از کـدورتـهـا صـــفـا | مـر جـفـاهـاي تـرا گـیـرد وفـا
361 چون جفا آری فرســتد گوشـــمـال | تـا ز نقصـــان وا رَوی ســـویِ کمال
362 ترک وردی چون کنی تو در زمـان | قبض و تـاریکیـت آیـد نیـک دان[323]

---

[320] اصل و اجداد شما را آن زمان: پیله بابایانتان را آن زمان N, K
[321] در زیرِ زمین: در قعرِ زمین N, K
[322] لا مکان: بی مکان N, K
[323] ترک وردی چون کنی تو در زمان* قبض و تاریکیت آید نیک دان: چون تو وِردی تَرک کردی در رَوِش* بر تو قبضی آید از رنج و تَبِش N, K ((M))

363 آن ادب کردن بوَد یعنی مکن هیچ تحویلی از آن عهدِ کهُن

364 پیش از آن کین قبض زنجیری شود این که دلگیری است پا گیری شود

365 رنجِ معقولت شود محسوس و فاش تا نگیری این اشارت را به لاش

366 در معاصی قبضها دلگیر شد قبضها بعد از اجل زنجیر شد

367 نُعْطِ مَنْ اَعْرَض هُنَا عَنْ ذِکْرِنَا عِیشَةً ضَنْکاً وَ نَحْزِی بِالْعَمی

368 دزد چون مالِ کسان را می بَرَد قبض و دل تنگی دلش را می خلد

[101^{b}]

369 او همی گوید عجب این قبض چیست قبضِ آن مظلوم کز شرّت گریست

370 چون بدین قبض التفاتی کم کند بادِ اصرار آتشش را دم کند

371 قبضِ دل قبضِ عوان شد لاجرم گشت محسوس آن معانی زد عَلَم

372 غصّه ها[324] زندان شدست و چارمیخ غصّه[325] بیخ است و بُرویَد شاخ بیخ

373 بیخ پنهان بود و شد هم آشکار[326] قبض و بسطِ خویش را بیخی شمار[327]

374 چونکه بیخِ بد بوَد زودش بزن تا نُرویَد زشت خاری در چمن

375 قبض دیدی چارهٔ آن قبض کن زآنکه سرها جمله می رُویَد ز بُن

376 بسط دیدی بسطِ خود را آب دِه چون بر آید میوه با اصحاب دِه

---

[324] غصّه ها: قبضها N

[325] غصّه: قبض N

[326] بیخ پنهان بود و شد هم آشکار: بیخ پنهان بود هم شد آشکار N, K

[327] قبض و بسطِ خویش را بیخی شمار: قبض و بسطِ اندرون بیخی شمار N, K

3.3. DEĞERLENDİRME

Çalışmanın temelini oluşturan Farsça el yazması nüshanın 2. Cilt- 3350-3796 ve 3. Cilt 1-376 beyitleri arası modern Farsçaya çevrildi. Adnan Karaismailoğlu ve Nischolson ile karşılaştırma yapıldı. Bu bulgular dipnotta en ufak detayına kadar gösterildi. Örnek verecek olursak onlardan bir kaçı şu şekildedir:

Nicholson metindeki "كين" sözcüklerini "كاين", "كو" sözcüklerini de "كاو" şeklinde yazmıştır:

Orijinal metin : کو دهد صلح و نماند جَورِ ما

Nicholson: کاو دهد صلح و نماند جَورِ ما

Nicholson ve Karaismailoğlu bazı kelimeleri farklı yazmıştır:

Orijinal metin: قبض و بسطِ خویش را بیخی شمار

Nicholson ve Karaismailoğlu: قبض و بسطِ اندرون بیخی شمار

Asıl nüshada olduğu halde bazı başlık ve beyitler Nicholson ve Karaismailoğlu'nda bulunmadığı belirlenmiştir:

Orijinal metin: آن نیاز و سوز و دردت پیک ماست

Nicholson ve Karaismailoğlu: -

Bazı hikâye başlıklarını farklı yazmışlardır:

Orijinal metin: بازگشتن بحکایتِ پیل و پندِ آن ناصح

Nicholson ve Karaismailoğlu: بازگشتن بحکایتِ پیل

Nicholson ve Karaismailoğlu bazı yerlerde anlaşılanı farklı kelime ile ifade etmiştir:

Orijinal metin:قبض و بسطِ خویش را بیخی شمار

Nicholson ve Karaismailoğlu: قبض و بسطِ اندرون بیخی شمار

Nicholson ve Karaismailoğlu Bazı yerlerde metnin asılında yer alan fiil yerine farklı fiil kullanmışlardır:

Orijinal metin: حزم سوء الظّنّ فرمود آن رسول

Nicholson ve Karaismailoğlu: حزم سوء الظّنّ گفتست آن رسول

Nicholson ve Karaismailoğlu, metine göre tamlamaları ters vermiştir.

Orijinal metin: ماهیانِ صد هزار دریایِ ژرف

Nicholson ve Karaismailoğlu: صد هزاران ماهی از دریایِ ژرف

Nicholson ve Karaismailoğlu'nun eserlerinde olmayan beyitler

Adnan Karaismailoğlu	**Reynold Alleyne Nicholson**	**Farsça Metin**	**Beyit Numarası**
-	-	حلقِ عقل و دل چو شد خالی ز فکر یافتِ او بی هضم معده رزق بکر	43
-	-	بر تو هم طمع خوشی این جهان شد حجابِ آن خوشی جاودان	70
-	-	طمع دوق این حیات پر غرور از حیات راستینت کرد دور	71
-	-	پس طمع کورت کند نیکو بدان بر تو پوشاند یقین را بی گمان	72

73	حق تو را باطل نماید از طمع در تو صد کوری فزاید از طمع	-	-
74	از طمع بیزار شو چون راستان تا نهی پا بر سر آن آستان	-	-
75	کندر آن در چون در آئی وارهی از غم و شادی قدم بیرون نهی	-	-
76	چشم جانت روشن و حق بین شود بی ظلام کفر نور دین شود	-	-
77	پند مردان را پذیرا شو بجان تا رهی از خوف و مانی در امان	-	-
116	تا کجا بوي کباب بچه را یابد و زخمش زند اندر جزا	-	-
190	بهر این فرمود با موسی خدا وقت حاجت خواستن اندر دعا	-	-
207	نی که آن الله تو لبیک ماست آن نیاز و سوز و دردت پیک ماست	-	-
208	نی تو را در کار من آورده ام نی که من مشغول ذکرت کرده ام	-	-

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FARSÇA VE TÜRKÇE BEYİTLERİN KARŞILAŞTIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. KARŞILAŞTIRMALI METİN

2. CİLT			
ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN GÖZDEN GEÇİRDİĞİ MEB TARAFINDAN BASILAN TERCÜME	**KONYA MEVLÂNA MÜZESİ KTP., İHTİSAS, NR. 5223** **ŞUCAEDDİN ONUK**	**FARSÇA METİN**	**NO**
BİRİNİN ULU TANRI GÜNAH YÜZÜNDEN BENİ SUÇLU TUTMUYOR, BANA CEZA VERMİYOR DİYE İDDİAYA GİRİŞMESİ VE ŞUAYB ALEYHİSSELÂM'IN ONA CEVAP VERMESİ	**ŞUAYB PEYGAMBER ZAMANINDA BİR ŞAHSIN TANRI GÜNAHIMDAN DOLAYI BENİ MÜCAZAT ETMEZ DEMESİ VE HAZRETİ ŞUAYBIN CEVABI**	**دعوي كردن آن شخص[328] كه خداى تعالى مرا نمى گـيرد به گناه و جواب گفتن شُعَيب عليه السّلام مر او را[329]**	
Şuayb zamanında birisi, "Tanrı benden nice ayıplar gördü.	Hz. Şuayb zamanında birisi Hak Teâlâ benim çok kusurumu görmüştür.	آن يكى مى گفت در عهدِ شُـعَيب كه خدا از من بسـى ديدسـت عيب	3350
Nice suçlarda bulundum. Böyle olduğu halde kereminden bana ceza vermiyor, beni muahaze etmiyor" dedi.	Benim birçok cürm ve günahımı gördüğü halde Cenab-ı hak beni mücazat etmez dedi.	چنـد ديـد از من گنـاه و جرمهـا و ز كرم يزدان نمـى گيرد مرا	3351
Ulu Tanrı, Şuayb'ın kulağına dedi ki. "Ona gayıp âleminden fasih bir dille cevap ver:	Hak Teâlâ gayb bir yoldan o kimseye cevap olarak lisan-ı fasihle Şuayb'ın kulağına dedi ki:	حق تعالى گفت در گوشِ شـعيب در جوابِ او فصـيح از راهِ غيب	3352

[328] آن شخص: آنش‌خص N
[329] شُعَيب عليه السّلام مر او را: شعيب او را N

Sen, ben ne kadar suç işledim, öyle olduğu halde Tanrı kereminden suçuma bakmıyor, bana mücazat etmiyor dedin ama,	Ben birçok defa günah işledim muhassın kereminden tanrım kusurumdan dolayı beni cezalandırmadı dedin.	کـه بـگفتی چنـد کردم من گنـاه وز کرم نـگرفـت در جُرمم الّـه	3353
Ey aykırı düşünceli, ey sersem, ey yolu bırakıp da çölü tutmuş!	Ey sefih alt üst edip aksini söylüyorsun ey yolu bırakıp yine sahrası yolunu tutan kimse.	عکس می گویی و مقلوب ای سفیه ای رهـا کرده ره و بگرفتـه تیـه	3354
Seni nice kereler cezalandırdım. Fakat senin haberin yok. Ayağından tepene kadar zincirler içinde kalmışsın.	Ben seni kerratla mücazat ettim. Baştan ayağa kadar zincirler içinde kaldın ama senin haberin yok.	چنـد چنـدت گیرم و تو بی خبر در سلا سل ماندهٔ[330] پا تا به سر	3355
A kara kazan, isin, pasın kat, kat; için, yüzün berbat!	Ey kara tencere senin kat kat olman kara kurumun senin derununun simasını mahvetmiştir.	زنگِ تو بر توت ای دیگِ سـیاه کرد سـیمـای درونـت را تبـاه	3356
Gönlünde is üstünde is, kurum üstünde kurum. Bu is ve kurum bir derecede ki nihayet gönlün, bütün sırlara karşı kör olmuş.	Gönlüne pas pas üstüne toplanıp esrarı görmekten kör olmuştur.	بر دلـت زنـگـار بر زنـگـارهـا جمع شـد تا کور شـد ز اسـرارها	3357
Eğer o is, kurum, yeni bir kazana ursa bir arpa tanesi kadar küçük bile olsa eseri görünür.	Eğer o duman yeni bir tencereye aksetse yeri arpa kadar bile olsa o sana görünürdü.	گر زنـد آن دود بر دیـگِ نَوی آن اثر بنمـایـد ار بـاشـد جَوی	3358
Çünki her şey, zıddiyle meydana çıkar. Bembeyaz kazanın beyazlığı ütünde o kara is berbat bir şekilde kendini gösterir.	Çünkü her şey zıddıyla peyda olur beyaza tencere üstünde o siyah rüsva olur.	زآنکه هر چیزی به ضـد پیدا شـود بر سـپیدی آن سـیه رسـوا شـود	3359
Fakat dumanın tesiriyle kazan karardı mı artık onun üstünde	Dumanın kerratla tesirinden tencere siyah olursa ey inatçı	چون سـیه شـد دیگ پس تأثیر دود بعد از این بر وی کـه بیند ای عنود[331]	3360

[330] ماندهٔ: مانده ای N

[331] بیند ای عنود: بیند زود زود N, K

isi, kurumu kim görür a inatçı?	artık ondan sonra kim fark edebilir.		
Demirci zenci olursa yüzü, dumanla isle aynı renktedir.	Çehresi siyah olana demircinin dumanla yüzü bir renktedir.	مردِ آهنگر که او زنگی بوَد دود را با روش هم رنگی بوَد	3361
Fakat beyaz adam demirciliğe kalkışırsa yüzü yer yer kararır, kızarır.	Ama bir Rumi demircilik ederse dumanın tesiriyle yüzü allak bullak olur.	مرد رومی گو کند آهنگری رویش ابلق گردد از دودآوری	3362
Bu takdirde de günahın tesirini derhal anlar da ağlayıp sızlamaya başlar ve "Aman Yarabbi" demeğe koyulur.	O kimse günahın tesirini bilir feryat eder inleyerek Ya Rabbi der.	پس بداند زود تأثیرِ گناه تا بنالد زود گوید اي الّه	3363
Fakat bir adam, günahta ısrar eder, kötülüğü kendine sanat edinir, düşünce gözüne toprak saçarsa,	Israr edip de kötü bir meslek tutarsa endişe gözüne toprak saçar.	چون کند اصرار و بد پیشه کند خاک اندر چشمِ اندیشه کند	3364
Artık tövbe etmeyi bile aklına getirmez; o suç gönlüne tatlı gelir, böyle böyle nihayet dinsiz olur gider.	Artık tövbeyi düşünmez müsterih olup o günah gözüne şirin görünür dinsiz olur.	توبه تنْدیشد دگر شیرین شود بر دلش آن جُرم تا بی دین شود	3365
O pişman oluş, o "Yarabbi" deyiş ondan zail olur, gönül aynasının yüzünü beş kat pas örter.	Ondan pişmanlık veya Rabbi diye münacat gitti aynasına beş katlı pas oturdu.	آن پشیمانی و یا رب رفت از او[332] شِست بر آیینه زنگِ پنج تو	3366
Paslar, demirini yemeğe, gevherini yok etmeğe başlar.	Aynasının demirini pas yemeğe başladı aynanın cilası pas tutmaktan dolayı zail oldu.	آهنش را زنگها خوردن گرفت گوهرش را زنگ کم کردن گرفت	3367
Beyaz bir kâğıda yazı yazarsan o yazı, kâğıda bakar bakmaz okunur.	Beyaz kâğıda yazı yazarsan o yazı nazarında okunaklı olur.	چون نویسی کاغذِ اسپید بر آن نبشته خوانده آید در نظر	3368
Yazılı kâğıda bir yazı yazarsan okunur ama iyi anlaşılmaz, insan yanılabilir.	O yazı üzerine bir yazı daha yazarsan anlaşılmaz olur yanlış okunur.	چون نویسی بر سرِ بنْوشته خط فهم نآید خواندنش گردد غلط	3369

[332]از او: ازو N

Çünki o karalanmış kâğıt üstüne kara yazı yazıldı mı her iki yazı da körleşir, hiçbir mânası kalmaz.	Çünkü siyah üstüne bir siyah daha geçince her iki yazıda kör olur bir mana ifade etmez.	کآن ســـیاهی بر ســـیاهی اوفتاد هر دو خط شـد کور و معنیی نداد	3370
O kâğıda üçüncü defa bir şey yazarsan kâfirlerin canı gibi tamamıyla kapkara olur.	Onun üstüne üçüncü kere bir daha yazarsan kâfirler ruhu gibi hepsi simsiyah olur.	ور سوم[333] باره نویسی بر سرش پس ســـیه کردی چو جانِ کافرش[334]	3371
Şu halde her şeye çare bulan Tanrı'ya sığınmaktan başka ne çare var? Bakırın ümitsizliğine iksir, ancak onun nazarıdır.	Çare kılana ilticadan başka ne çare kalır nevmitlik bakırdır onun iksiri nazar-ı dikkattir.	پس چه چاره جز پناهِ چاره گر نـاامیـدی مسّ و اکســـیرش نظر	3372
Ümitsizlikleri ona arzedin de devasız derdinizden kurtuluverin!	Nevmitlikleri nazar-ı dikkat önüne koyunuz ki devasız dertten harice sıçrayasınız.	نـاامیـدیهـا بـه پیشِ او نـهیـد تـا ز دردِ بی دوا بیرون جهیـد	3373
Şuayb ona bu nükteleri söyleyince Şuayb'ın nefesleri yüzünden adamın gönlünde güller açıldı.	Hz. Şuayb bu nükteleri ona söyleyince o can nefesinden onun gönlünde güller açıldı.	چون شـعیب این نکته ها با او[335] بگفت ز آن دمِ جان در دلِ او گُل شـکفت	3374
Canı, gökyüzünden gelen vahiy sesini duydu. Dedi ki. "Eğer bizi cezalandırdıysa nişanesi nerede?"	Vahy-i asumaniyi can işitti ve (Tanrı bizi muaheze eyledi hani nişanı) dedi.	جـانِ او بشْـــنید وحیِ آســـمـان گفت اگر بگرفت ما را کو نشـــان	3375
Şuayb "Yarabbi, beni kabul etmiyor. Bu muhazeye, bu cezaya nişane aramakta" dedi.	Şuayb (Ya Rabbi o bana müdafaa ediyor o muahezenin nişanı hani diyor) dedi.	گفت یا رب دفعِ من می گوید او آن گرفتن را نشـــان می جوید او	3376
Tanrı "Ben ayıpları örtücüyüm, sırlarını söylemem. Ancak iptilâsına dair şu tek remzi söyleyeyim:	Hak Teâlâ buyurdu ki: Ben settâ**r**ım onun sırlarını söylemem ancak iptilasına delalet eden bir işareti söyleyim.	گفـت ســـتـارم نگویم رازهـاش جز یـکی رمز از برایِ ابتلاش	3377

[333]سوم: سِیُم K
[334]جانِ کافرش: جانِ پُر شَرَش K
[335]او: وی N, K

Onu cezalandırdığımın bir nişanesi şu: Oruç tutmak da dua etmekte,	Ben ona mücazat ettiğimin bir nişanı odur ki o oruçtan daavat kısmından taatler yapar.	یک نشـــانِ آنکه می گیرم وَرا آنکه طاعت دارد از[336] صوم و[337] دعا	3378
Namaz kılmakta, zekât vermekte… Başka ibadetlerde bulunmakta. Fakat ruhu bir zerre bile zevk duymuyor.	Yine namaz, zekat ve emsali fakat (hiçbir ibadetten) canı zevk almaz.	وز نماز و از زکات و غیرِ آن لیک یک ذرّه ندارد ذوقِ جان	3379
Ne güzel ibadetler ediyor, ne hoş işlerde bulunuyor. Fakat bir parçacık bile tat yok.	Ta'atler yapar yüksek ef'alde bulunur ama zerre çeşnisini tatmaz.	می کند طاعات و اَفعالِ سَـــنی لیک یک ذرّه ندارد چاشـــنی	3380
İbadeti kışırdan ibaret, içi yok. Cevizler çok ama içleri boş!	Ta'ati latiftir ama lüb değildir cevizler çok ama içi yoktur.	طاعتش نغز است و معنی نغز نی جوزها بسیار و در وی مغز نی	3381
İbadetlerin netice vermesi için zevk gerek. Tohumun ağaç olması için iç gerek!	Ta'atten müstefit olmak için zevk gerektir. Ağaç yemiş verince içi gerektir.	ذوق باید تا دهد طاعات بَر مغز باید تا دهد دانه شـــجر	3382
İçsiz tohum, fidan olur mu? Cansız suret de hayalden başka bir şey değil.	İçsiz daneden dal sürer mi cansız suret hayalden başka bir şey olmaz.	دانهٔ بی مغز کی گردد نهال صورتِ بی جان نباشد جز خیال	3383
O HALE ÂŞİNA OLMIYAN MÜRİDİN ŞEYHİ KINAMASI HİKÂYESİNİN SONU	**NAEHİL MÜRİDİN ŞEYHE TA'N ETMESİ HİKÂYENİN BAKIYYESİ**	**بقیه طعنه زدن آن مرد بیگانه در شیخ**[338]	
O habis, şeyh hakkında hezeyanlarda bulunmaktaydı. Eğri bakan kişinin gözü daima eğri ve aykırı görür.	O habis şeyh hakkında hezeyan etti, şaşı göz daima ters bakar.	آن خبیث از شـــیخ می لائید ژاژ کژنگر باشد همیشه چشمِ کاژ[339]	3384
"Ben, onu bir mecliste gördüm, takvası yok, bir müflisten ibaret.	Diyordu ki: Ben onu bir mecliste gördüm o takvadan arî bir müflistir.	که مَنَش دیدم میانِ مجلســـی او ز تقوی عارِیَ اســت و مفلســی	3385

[336] از: و K
[337] و: - N
[338] بقیه طعنه زدن آن مرد بیگانه در شیخ: بقیهٔ قصهٔ طعنه زدن آن مرد بیگانه در شیخ N, K
[339] چشمِ کاژ: عقلِ کاژ N, K

İnanmıyorsan bu gece kalk da şeyhinin fıskını apaçık gör" dedi.	Bana inanmazsan bir gece kalk şeyhinin fıskını ayanen göresin.	ور نداری باور خیز امشبان[340] تا ببینی فسقِ شیخت را عیان	3386
Geceleyin o adamı bir pencere başına götürdü, dedi ki: "Fasikliğe bak, işreti gör"	Bir gece bir pencere önüne götürdü (bak fısk ve fücura ayş u işrete) dedi.	شب ببردش بر سرِ یک روزنی گفت بنْگر فسق و عشرت کردنی	3387
Gündüzün riyasiyle gecenin fıskını seyret. Gündüz Mustafa gibi, gece Ebuleheb gibi!	Bak şu gündüzün riyakârlığına, gece fasıklığa, gündüzün Muhammed Mustafa gece Ebu Leheb'tir.	بنْگر آن سالوسِ روز و فسقِ شب روز همچون مصطفی شب بولَهَب	3388
Gündüz adı Abdullah, gece elinde kadeh, neuzübillâh!"	Gündüzün adı Abdullah'tır, gece neuzübillâh.	روز عبدالله او را گشته نام شب نَعُوذُ بالله و در دست جام	3389
Pîrin elinde dolu bir kadeh vardı. Mürit bunu görünce "Şeyhim, sen de mi aldatıcısın?	Derviş elinde dolu şişeyi görünce dedi ki şeyhim sen de mi aldatıcısın.	دید شیشه در کفِ آن پیر پُر گفت شیخا مر ترا هم هست غُر	3390
Sen, "Şeytan, şarap kadehine hemencecik işeyiverir" demez miydin?" dedi.	Şeyh şarap camı hakkında (şeytan koşarak koşmayarak içine işer) demiyor muydun?	تو نمی گفتی که در جامِ شراب دیو می میزد شتابان ناشتاب	3391
Şeyh dedi ki: "Benim kadehimi öyle doldurdular ki içine tek bir üzerlik tohumu bile sığmaz.	Şeyh dedi ki camımı o kadar doldurdular ki ona bir üzerlik dahi sığmaz.	گفت جامم را چنان پر کرده اند کاندرونش می نگنجد یک سپند[341]	3392
Bir bak hele… Buraya bir zerre bile sığar mı? Sen sözü yanlış anlamışsın, aldanmışsın.	Şuna bak bir zerre sığar mı aldanmış kimse bu sözü ters işitmiş.	بنْگر اینجا هیچ گنجد ذرّه ای این سخن را کژ شنیده غرّه ای	3393
Bu zâhiri şarap, zâhiri kadeh değil ki. Onu, gaybı bilen şeyhten uzak bil!	Bu zahir kadehi, zahir şarabı değildir gaip bilen şeyhten bu uzaktır.	جامِ ظاهر خَمرِ ظاهر نیست این دور دار این را ز شیخِ غیب بین	3394
Be ahmak, şarap kadehi, şeyhin varlığıdır. Oraya	Şarap kadehi şeyhin varlığıdır ey ahmak ona şeytanın sidiği asla sığmaz.	جام می هستی شیخ ای فلیو کاندر او اندر نگنجد بَولِ دیو	3395

[340] ور نداری باور خیز امشبان: ور که باور نیستت خیز امشبان N, K

[341] کاندرونش می نگنجد یک سپند: کاندر او اندر نگنجد یک سپند N, K

Şeytan'ın sidiğine asla yol yok!			
O varlık, Tanrı nuruyla dolu, hem de dudağına kadar. Ten kadehi kırılmış, mutlak nur kalmıştır.	Hak nurundan dopdoludur ten camı kırılmış nur-ı mutlak kalmıştır.	پُرّ و مالامال از نورِ حق اســـت جامِ تن بشْــک و نور مطلق اســت[342]	3396
Güneşin nuru, pislik üstüne düşmekle pislenmez ya, yine aynı nurdur"	Güneşin nuru pisliğe düşse o yine ayn nurdur pislik kabul etmez.	نورِ خورشـــید ار بیُفتد بر حَدَث او همـان نور اســـت نپْذیرد خَبَث	3397
Şeyh bu sözleri söyledikten sonra "Bu, ne kadehtir, nasıl şarap, bir gel de bak be hey münkir" dedi.	Şeyh dedi ki nefsü'l- emirde bu ne kadehtir, ne şaraptır ey münkir aşağıya gel. Ona bak.	شیخ گفت این خود نه جام است و نه مَی هین به زیر آ مُنکِرا بنْگر به وی	3398
Mürit gelip baktı, gördü ki halis bal. O mânasız düşmansa kör oldu, bir şey göremedi.	Gelip gördü ki halis bal şerbeti idi o ters ters gören düşman kör oldu.	آمـد و دیـد انـگبینِ خـاص بود کور شـد آن دشـمنِ کور و کبود	3399
O zaman pîr, müridine dedi ki: "Yürü ey ulu mürit bana şarap bul.	O vakit pir müridine (Efendi haydi bana şarap getir.	گفـت پیر آن دم مریـدِ خویش را رو برایِ من بـجو مَـی ای کیـا	3400
Bir hastalığım var, şarap içmek zaruretindeyim. Hastalıktan ölüm haline geldim, hatta bu halden de ileri bir hale düştüm.	Hastayım muztar kaldım hastalıktan bayılacak hale geldim) dedi.	که مرا رنجی است مُضـطر گشـته ام من ز رنج از مَخْمَصـه بگذشـته ام	3401
Zaruret vakti her pis, temiz sayılır. İnkâr edene lânet, başına toprak!	Zarurette her murdar pak sayılır münkirin başına lanet toprağı saçılsın.	در ضـرورت هسـت هر مردار پاک بر ســرِ مُنکر ز لعنت باد خاک	3402
Fakat küplerin hiç birin de şarap bulamadı.	Küp dizili şaraphaneye o mürit gitti şeyh için her küpün tadına baktı.	گِردِ خُمخـانـه بر آمـد آن مریـد بهرِ شـیخ از هر خُمی او[343] می چشـید	3403

[342]جامِ تن بشْک و نور مطلق است: جامِ تن بشکست نورِ مطلق است N, K

[343]او: می N

Hurma şarabiyla dolu olan küpler, balla dolmuştu.	Bütün küplüceli meyhanede şarap bulamadı, şarap küpleri hep bal ile dolu idi.	در همه خُمخانه ها او مَی ندید گشته بُد پُر از عسل خُمَّ نبید	3404
"Rintler, bu ne hal, bu ne iş? Hiçbir küpte şarap bulamıyorum" dedi.	(Ey rintler ne hadir bu ne iş hiçbir küpte şarap bulamıyorum) dedi.	گفت ای رندان چه حال است این چه کار هیچ خُمّی در نمی بینم عُقار	3405
Bütün Rintler, ağlayıp ellerini başlarına vurarak Şeyhin yanına geldiler.	Hep rintler şeyh hazretine geldiler ağlar gözle elini başlarına koydular.	جمله رندان نزدِ آن شیخ آمدند چشم گریان دست بر سر می زدند	3406
"Ey ulu şeyh, sen meyhaneye geldin, bütün şaraplar, kudümünün hürmetine bal oldu.	Ey ulu şeyh sen harabata gelince kudümünden bütün şaraplar bal kesildi.	در خرابات آمدی شیخِ اجل جمله مَیْها از قُدومت شد عسل	3407
Şarabı arıttın, bizim canlarımızı da kötü huylardan arıt, tebdil et "dediler.	Sen şarabı pislikten kurtardın bizim canımızı da türlü habasetten tebdil eyle.	کرده ای مُبْدَل تو مَی را از حَدَث جانِ ما را هم بدل کن از خَبَث	3408
Cihan, baştanbaşa ağız ağıza kanla dolu olsa Tanrı kulu yine ancak helâl yer.	Deniz kanla ağız ağıza dolu Tanrı kulu helalden başka bir şey içmez.	گر شود دریا[344] پُر از خون مال مال کی خورد بندهٔ خدا الّا حلال	3409
TANRI RAZI OLSUN, AYŞE'NİN MUSTAFA SALLÂLLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM'E "SEN SECCADE YAYMADAN HER YERDE NAMAZ KILIYORSUN" DEMESİ	**HAZRETİ AİŞE'NİN CENAB-I PEYGAMBERE (SEN NAMAZGÂHTAN BAŞKA HER YERDE NAMAZ KILIYORSUN) DEMESİ**	**گفتنِ عایشه رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهَا مصطفی را علیه السّلام که تو بی مُصَلّی به هر جا نماز می کنی**[345]	
Bir gün Ayşe, Peygamber'e dedi ki. "Ey Tanrı Resulü, sen aşikâr, gizli.	Hz. Aişe Cenab-ı peygambere dedi ki: Ya Resulullah gizli ve aşikâr.	عایشه روزی به پیغمبر بگفت یا رسولَ اللّٰه پیدا و نهفت[346]	3410
Neresini bulursan orada namaz kılmaktasın. Halbuki evde pis adamlar da gezip tozuyor.	Neresi olsa namaz kılıyorsun hâlbuki eve temiz olmayan şeyler sürünebilir.	هر کجا یابی نمازی می کنی می دود در خانه ناپاک و دنی	3411

[344] دریا: عالم N, K

[345] می کنی: می کنی چون است K

[346] یا رسولَ اللّٰه پیدا و نهفت: یا رسولَ اللّٰه تو پیدا و نهفت N, K

Sen de bilirsin ki pis çocuklar, nereye varırsa orasını pislerler.”	Bilirsin ki temiz olmayan çocuk neresi rast gelirse işini görüverir.	گرچه می دانی که هر طفلِ پلید[347] کرد مستعمَل به هر جا که رسید	3412
Peygamber, “Şunu bil: Tanrı, büyüklere pis şeyleri temiz etmiştir.	Hazreti peygamber buyurdu ki: Bil ki Cenabhak büyükler için pislikleri pak eyler.	گفت پیغمبر که از بهرِ مِهان حق نَجِس را پاک گرداند بدان	3413
Hakk’ın lûtfu, bu yüzden secdegâhımı, ta yedinci kat göğe kadar arıttı” diye cevap verdi.	O sebepten lutf-l İlâhî benim seccadegahımı yedi kat göğe kadar pak eyledi.	سجده گاهم را از آن رو لطفِ حق پاک گردانید تا هفتم طبق	3414
Kendine gel, kendine. Padişahlara hasede kalkışma. Terk et hasedi. Yoksa âlemde sen de bir iblis olursun.	Sakın ha sakın, sultanlara haset etmekliği terk eyle yoksa âlemde iblis kesilirsin.	هان و هان ترکِ حسد کن با شهان ور نه ابلیسی شوی اندر جهان	3415
Veli, zehir yese bal olur… Sen bal yesen zehir kesilir.	O zat zehir yerse bal olur sen bal yersen zehir olur.	کو اگر زهری خورَد شهدی شود تو اگر شهدی خوری زهری بوَد	3416
O, varlığını Tanrı varlığına tebdil etmiştir. İşi de eşyayı tebdil etmedir. O, lûtuftan ibaret bir hale gelmiştir, her türlü ateşi de nur olmuştur.	Çünkü o tebdil olunmuştur hep kalp ile iş görür letafet hasıl etmiştir. Nârı nur olmuştur.	کو بَدَل گشت و بَدَل شد کارِ او لطف گشت و نور شد هر نارِ او	3417
Ebabil kuşlarında Tanrı kuvveti vardı. Yoksa bir kuşcağız nasıl olurda bir fili helâk edebilirdi?	Ebabilde Hak kuvveti var idi yoksa bir kuş fili nasıl öldürebilirdi.	قوّتِ حق بود مر بابیل را ورنه مرغی چون کُشد مر پیل را	3418
Koca bir orduyu birkaç kuş kırıp geçirdi. Bak da bu kudretin Tanrı’dan olduğunu bil.	Koca bir orduyu birkaç kuşcağız kırdı bilesin ki o salâbet Haktan gelmiştir.	لشکری را مرغکی چندی شکست تا بدانی کآن صلابت از حق است	3419
Eğer bundan şüpheye düşersen yürü var, Eshabı Fil suresini oku.	Bu kabil şeylerden sana vesvese gelirse Eshab-ı Fil kısasında haydi oku.	گر تو را وسواس آید زین قبیل رَو بخوان در[348] سورهٔ اصحابِ فیل	3420

[347]گرچه می دانی که هر طفلِ پلید: مستحاضه و طفل و آلودهٔ پلید N

[348]در: تو N, K

Onunla inada kalkışır, beraberlik dâvasına girişirsen, yok mu? Eğer onlardan başını kurtarabilirsen beni de kâfir bil sen!	Eğer onunla mücadele edersen kendini de o sırada tutarsan başını onun elinden kurtarabilirsen ben kâfirim.	ور کنی با او مِری و همســری کافرم دان گر تو زیشان[349] سر بَری	3421
FARENİN DEVE YULARINI ÇEKMESİ VE KENDİ KENDİSİNE GURURLANMASI	**FARE DEVENİN YULARINI ÇEKERKEN KENDİ KENDİNE GURURLANMASI**	**کشیدنِ موش مهارِ شتر را و مُعجِب شدن در خود[350]**	
Bir fareceğiz, bir devenin yularını eline aldı, kurula kurula yola düştü.	Farecik bir deve yularını bağlayıp çalım satarak gidiyordu.	موشــکی در کف مهارِ اشــتری در ربود و شــد روان او از مِری	3422
Deve, tabiatındaki mülâyimlik yüzünden onunla beraber yürümeye koyuldu. Fare "Ben, ne de pehlivan, ne de yiğit ermişim" diye gurura düştü.	Deve çevik bir vaziyette onunla yollanınca fare mağrur olup ben de pehlivanım diyordu.	اشتر از چُستی که با او شد روان موش غِزّه شــد که هســتم پهلوان	3423
Düşüncesinin ışığı deveye aksetti. "Hele hoşindi. Ben sana gösteririm!" dedi.	Onun fikri ışığı deveye aks edip (Hoş ol. Ben sana gösteririm) dedi.	بر شــتر زد پرتوِ اندیشــه اش گفـت بنْمـایم ترا تو بـاش خوش	3424
Gide, gide bir büyük ırmak kenarına geldiler. Öyle büyük, öyle derindi ki ulu bir fil bile o ırmakta zebun olurdu.	Büyük bir ırmak kenarına geldiler ki o ırmakta müthiş fil bile zebun olurdu.	تـا بیـامـد بر لـبِ جویِ بزرگ کندر[351] او گشـتی زبون پیلِ سـترگ	3425
Fare orada duru, kaskatı kesildi. Deve "Ey dağda, ovada bana arkadaş olan,	Fare orada durdu kaskatı kesildi deve dedi ki: Ey dağda ovada yoldaşım.	موش آنجا ایسـتاد و خشـک گشـت گفت اشتر کای[352] رفیقِ کوه و دشت	3426
Bu duraklama ne, niye şaşırdın? Irmağa ercesine ayak bas, gir suya!	Bu duruş ne oluyor hayranlık neden (ileri geldi) gel şu ırmağa merdane ayak bas.	این توقّف چیســـت حیرانی چرا پـا بنــه مـردانــه انـدر جـو درآ	3427

[349]زیشان: زایشان N
[350]مُعجِب شدن در خود: مُعجِب شدنِ موش در خود N, K
[351]کندر: کاندر N, K
[352]کای: ای N, K

Sen kılavuzsun, benim öncümsün. Yol ortasında durup susma" dedi.	Sen benim önde giden kılavuzumsun öyle yol ortasında kala kalma.	تو قلاووزی و پیش آهنـگِ من در میـانِ ره مبـاش و تن مزن	3428
Fare dedi ki: "Bu su, pek büyük, pek derin bir su. Arkadaş, ben boğulmaktan korkuyorum."	Fare dedi ki: bu cesim, derin sudur ben içinde gark olmaktan korkarım ey refik.	گفت این آبِ شگرف است و عمیق من همی ترسم ز غرقاب ای رفیق	3429
Deve "Hele bir göreyim, ne kadarmış bu su?" deyip hemen ayağını attı.	Deve: Bakayım ne derecedir dedi hemen deve ırmağa ayağını daldırdı.	گفـت اشـــتر تـا ببینم حـدِّ آب پا در او بنْهاد آن اشـــتر شـــتاب	3430
Dedi ki: "A kör sıçan, su diz boyiymiş. A hayvanların kusuru, neden şaşırdın?"	Dedi ki: Ey köstebek topu diz kapağına kadar bir sudur ey vuhuşa âr olan neye şaşaladın.	گفت تا زانوست آب اي كور موش از چـه حیرانِ تو ای ننگ و هوش[353]	3431
Fare, "Sana karınca ama bize ejderha! Dizden dize fark var.	Dedi ki sana karınca gelen bize göre ejderhadır çünkü dizden dize fark vardır.	گفت مورِ توست و ما را اژدهاست که ز زانو تا به زانو فرقهاســـت	3432
Ey hünerli deve, sana diz boyu ama benim tepemden yüz arşın geçer." dedi.	Ey hünerli zat senin dizine kadarsa benim yüz kere tepemden aşmıştır.	گر ترا تا زانُوَســت[354] ای پُرهنر مر مرا صد گز گذشت از فرقِ سر	3433
Deve dedi ki: "Öyleyse bir daha küstahlık etme de cismin, canın yanıp yakılmasın.	Dedi ki: Öyleyse başka bir defa daha küstahlık etme ki cisim ve canın kıvılcımdan yanmasın.	گفـت گســـتـاخی مکن بـارِ دگر تا نسـوزد جسـم و جانت از[355] شـرر	3434
Sen, kendin gibi farelerle boy ölçüş. Deveyle sıçanın sözü yoktur."	Sen kendin gibi farelerle mücadele et deve ile farenin sözü olmaz.	تو مِری با مثلِ خود موشــان بکن با شــتر مر موش را نبْود ســخُن	3435
Fare, "Tövbe ettim, Tanrı hakkı için beni bu helâk edici sudan geçir." dedi.	Fare dedi ki: Tövbe ettim Allah aşkına beni bu mühlik sudan geçir.	گفـت تـوبـه کردم از بـهرِ خـدا بگذران زین آبِ مُهلِک مر مرا	3436
Deve acıdı, "Haydi hörgücüme sıçra, otur.	Deve merhamete gelip dedi ki: Haydi sıçra.	رحم آمد مر شـــتر را گفت هین برجِـه و بر کودبـانِ من نشـــین	3437

[353]از چه حیرانِ تو ای ننگ و هوش: از چه حیران گشتی و رفتی ز هوش N, K
[354]زانُوَست: زانو است N
[355]از: زین N, K

Bu geçiş, benim işim. Seni de, senin gibi yüzlercesini de geçiririm" dedi.	Şu kusgunuma otur. Bu geçirmek sana mahsustur yoksa senin gibi yüz bin tane olsa yine geçiririm.	این گذشـــتن شـــد مســـلّم مر مرا بگـذرانم صـــــد هزاران چون ترا	3438
Madem ki peygamber değilsin, yola düş de günün birin de kuyudan kurtulup yüce bir makama erişesin.	Madem peygamber değilsin imdi doğru yolunu yürü ta kim bir gün kuyudan (kurtulup) mansıba erişesin.	چون پیمبر نیســتی پس رَو به راه تا رســی از چاه روزی ســویِ جاه	3439
Sultan değilsen yürü, raiyet ol. Kaptan değilsen gemiyi öyle alabildiğine yürütme.	Sultan değilsen yürü ahaliden ol gemici değilsen hızlı koşturma.	رَو[356] رعیّت باش چون ســـلطان نهٔ[357] خود مران چون مردِ کشـــتیبان نهٔ[358]	3440
Ticarette kâmil değilsen yalnız başına dükkân açma; yoğrulup kemale gelinciye dek birisinin hükmü altına gir.	Üstad-ı kâmil değilsen yalnız dükkân açma elin hükmü altında ol ki hamur olasın.	چون نهٔ[359] کامل دَکان تنها مگیر ســوی حکمِ دســت[360] تا گردی خمیر	3441
"Susun, dinleyin" emrini işit, sükût et. Madem ki Tanrı dili olamadın, kulak kesil.	(Susunuz) ferman-I İlâhîsini dinle ve sus Hak dili bari değilsen kulak ol.	اَنصِتُوا را گوش کن خاموش باش چون زبانِ حق نگشـتی گوش باش	3442
Söylersen bile sual tarzında söz söyle. Padişahlar padişahıyla edepli konuş!	Söylersen de istizah tarzında söyle şahenşahlarla miskînâne konuş.	ور بگویی شـــکلِ اســـتفســـار گو با شـهنشـاهان تو مســکین وار گو	3443
Kibir ve kinin başlangıcı şehvettendir. Şehvetinin yerleşip kuvvetlenmesi de itiyat yüzündendir.	Kibrin kinin iptidası şehvetten ileri gelir. Şehvetinin yerleşmesi de âdet hükmüne geçer.	ابتدایِ کبر و کین از شـهوت اسـت راسـخیِ شـهوتت از عادت اسـت	3444
Kötü huy, âdet edindiğinden dolayı sağlamlaşır, yerleşir. Seni ondan vazgeçirmek isteyene kızarsın.	Fena huy âdet edinmekle muhkemleşirse seni men eden kimseye hışm edersin.	چون ز عادت گشـت محکم خویِ بد خشـــم آید بر کســـی کِت واکشـــد	3445

[356]رَو: تو N, K
[357]نهٔ: نه ای K
[358]نهٔ: نه ای K
[359]نهٔ: نه ای K
[360]سوی حکمِ دست: دست خوش می باش N, K

Toprak yemeye alışırsan kim seni bundan menetmeye kalkışırsa onu düşman sayarsın.	Sen kil yiyici olursan seni kilden men edenlere düşman olursun.	چونکه تو گِل خوار گشتی هر که او واکشـــد از گِل ترا باشـــد عدو	3446
Puta tapanlar, bu tapmayı huy edindiklerinden menedenlere düşman olmuşlardır.	Putperestler put etrafında dönüp (ibadete) alıştıklarından yollarına mani olanlara düşmandırlar.	بت پرســـتان چونکه گِرد بت تنند[361] مـانعـانِ راهِ خود[362] را دشـــمنند	3447
İblis, ululanmayı huy edinmişti de eşekliğinden Âdem'i kendisinden aşağı gördü.	Şeytan serverliğe alışmakla eşekliğinden Âdem'i hakir gördü.	چونکه کرد ابلیس خو با سـروَری دید آدم را بتحقیر[363] از خری[364]	3448
"Benden daha ulu başka birisi yok ki. Benim gibi bir kişi, ona secde eder mi?" dedi.	Benim gibi kimsenin secdegâhı olacak derecede benden efdal bir server olur mu diyordu.	که بِه از من ســروَری دیگر بوَد تا که او مسـجودِ چون من کس شـود	3449
Ululuk zehirdir. Ancak, ta ezelden panzehire sahip olan ruh müstesna.	Serverlik zehirdir ancak ezelden tiryak mahalli olan ruh müstesnadır.	سـروَری زهر است [365]جز آن روح را کـو بـوَد تـریـاق لانـی ز ابـتـدا	3450
Dağ, yılanla dolu ise içersinde panzehir yeri bulundukça korkma.	Dağ yılanla dolu bile olsa içinde tiryaklık olduktan sonra hiç perva etme.	کوه اگر پُر مار شـد باکی مدار کو بوَد اندر درون[366] تریاق زار	3451
Kafana ululuk yerleşmiş, onun için kim seni kırarsa onu ezelî düşman sayarsın.	Serverlik bir kere dimağının nedimi olursa her kim bu hevesini kırarsa hasm-ı kadimin olur.	سـروَری چون شـد دماغت را ندیم هر که بشْـکستت شـود خصـمِ قدیم	3452
Birisi huyuna aykırı söz söylerse ona bir hayli kinlenirsin.	Bir kimse huyunun hilafi söz söylerse ona karşı içinde kinler tepreşir.	چون خلافِ خویِ تو گوید کســی کینه ها[367] خیزد ترا با او بســی	3453

[361]بت پرستان چونکه گِرد بت تنند: بت پرستان چنکه خو باُبت کنند N
[362]خود: بت N
[363]بتحقیر: حقیر او K
[364]دید آدم را بتحقیر از خری: دید آدم را به چشم منکری N
[365]زهر است: ذهرست N
[366]اندر درون: در اندرون N
[367]کینه ها: کینها N

Beni huyumdan çevirecek, şakirt haline sokacak, kendisine tâbi kılacak dersin.	Beni huyumdan vazgeçirecek de kendini üstüme reis ve server eyleyecektir dersin.	که مرا از خویِ من بر می کنَد خویش بر من میر و[368] سـروَر می کند[369]	3454
Böyle adamın kötü huyu serkeş olmasa, o huya aykırı şeylere niye ateşlenir, kızar;	İçindeki kötü huy isyan etmemiş olsaydı onun hilafına ateşler neyene parlardı.	چون نباشد خویِ بد سرکش[370] در او کی فروزد از خلاف آتش در او[371]	3455
Yahut muhalife müdana eder, onun gönlünde bir yer kazanır?	Muhalifine o müdara eder onun gönlünde kendine bir mevki edinir.	با مخالف او مدارایی کند در دلِ او خویش را جایی کند	3456
Çünki kötü huyu adamakıllı kuvvetlenmiştir. Karınca gibi olan şehveti, itiyat yüzünden adeta ejderha kesilmiştir.	Çünkü kötü huy yerleşmiştir itiyat ede ede şehvet karıncası yılan gibi olmuştur.	زآنکه خویِ بد بگشتست استوار مورِ شهوت شد ز عادت همچو مار	3457
Şehvet yılanını önceden öldür. Yoksa hemencecik ejderhalaşır.	Müptela olduğun şehvet yılanını öldür yoksa işte yılanın ejderha olmuştur.	مارِ شهوت را بکُش در ابتدا ورنه اینک گشت مارت اژدها	3458
Fakat herkes, yılanını karınca görür. Sen, kendini bir gönül sahibine sor!	Fakat herkes kendi yılanını karınca görür sen kendini sahib-dillerden sor.	لیک هر کس مور بیند مارِ خویش تو ز صاحب دل کن استفسارِ خویش	3459
Bakır, altın olmadıkça bakırlığını; gönül, padişah olmadıkça müflisliğini bilmez.	Altun olmadıkça bakır ben bakırım demesini bilmez padişah olmadıkça (müflis olan) gönül müflisim demez.	تا نشد زر مس نداند من مسم تا نشد شه دل نداند مُفلسم	3460
Bakır gibi sen de iksire hizmet et. Gönül, dildarın cevrini çek.	Sen de bakır gibi iksire hizmet eyle ey sevgili gönül cevr ve eziyet çek. Sevgili kimdir.	خدمتِ اکسیر کن مس وار تو جور می کش ای دل از دلدارِ تو	3461
Dildar kimdir? İyice bil. Dildar ehli dildir. Çünkü ehli dil olan, gece ve gündüz gibi cihandan kaçıp durmakta, âlemde eğleşmemektedir.	Ehl-i dildir, bunu iyi bil çünkü o gece ve gündüz gibi dünyadan kaçmaktadır.	کیست دلدار اهلِ دل نیکو بدان که چو روز و شب جَهانند از جهان	3462

[368]میر و: چو K
[369]خویش بر من میر و سروَر می کند: مر مرا شاگرد و تابع می کند N
[370]سرکش: محکم N
[371]آتش در او: آتش کده N

Tanrı kulunun ayıbını az söyle, padişahı hırsızlıkla az kına.	Tanrı kulunu ta'yip etme, padişahı hırsızlıkla itham eyleme.	عیب کم گو بندهٔ الله را متّهم کم کن به دزدی شاه را	3463
GEMİDE BİR DERVİŞİ HIRSIZLIKLA TÖHMET ALTINA ALMALARI	**GEMİDE HIRSIZLIKLA İTHAM EDİLEN DERVİŞİN KERAMETİ**	**کراماتِ آن درویش که در کشتی بدزدی متّهمش کردند**[372]	
Bir gemide bir derviş vardı. Erliği kendisine arka yastığı yapmış, ona dayanmıştı.	Gemi içinde bir derviş var idi birisinin eşya yüküne dayanmıştı.	بود درویشی درونِ کشتیی ساخته از رَختِ مَردی پشتیی	3464
Gemide bir kese altın kayboldu. O, uyuyordu. Herkesi aradılar. Birisi onu da gösterip,	Bir para çantası kayboldu o uyuyordu herkesi aradılar bir o kaldı.	یاوه شد همیانِ زر او خفته بود جمله را جُستند و او را یک[373] نمود	3465
"Bu uyuyan yoksulu da arıyalım" dedi. Para sahibi derdinden onu da uyandırdı.	Şu yatan fakire de soralım, dediler para sahibi kederinden dolayı onu da uyandırdı.	کین فقیرِ خفته را جویم هم کرد بیدارش ز غم صاحب درم	3466
"Bu gemide bir kese kayboldu. Herkesi aradık, bu arayıştan sen kurtulamazsın.	Dedi ki: Bu gemide bir çanta kaybolmuştur herkesi aradık sen kurtulamazsın.	که در این کشتی حُرَمْدان گم شدست جمله را جُستیم نتْوانی تو رَست	3467
Hırkanı çıkar, soyun da senin hakkında kimsenin şüphesi kalmasın" dedi.	Hırkandan soyun hırkayı çıkar halk senin hakkında tevehhümden kurtulsun.	دلق بیرون کن برهنه شو ز دلق تا ز تو فارغ شود اوهامِ خلق	3468
Derviş "Yarabbi, şu aşağılık kişiler, kulunu töhmet altına alıyorlar, fermanını eriştir" dedi.	Derviş dedi ki: Ya Rabbi, süprüntüler kulunu itham ettiler ferman-ı İlâhîni eriştir.	گفت یا رب مر غلامت را[374] خسان متّهمی[375] کردند فرمان در رسان	3469
Dervişin gönlü dertlenir dertlenmez hemen denizin her tarafından yüzbinlerce balık baş çıkardı.	Dervişin gönlü o muameleden mükedder olunca derhal her cihetten baş çıkardılar.	چون به درد آمد دلِ درویش از آن سر برون کردند هر سو در زمان	3470

[372] کراماتِ آن درویش که در کشتی بدزدی متّهمش کردند: کراماتِ آن درویش که در کشتی متّهمش کردند N, K

[373] یک: هم N, K

[374] را: این N

[375] متّهمی: متّهم K

-	Büyük denizden her hadsiz hesapsız balıklar ki her birinin ağzında iri bir inci var idi.	ماهیانِ صد هزار دریایِ ژرف[376] در دهانِ هر یکی دُرّی شگرف	3471
Her birinin ağzında bir inci vardı. Ama ne inci?	O dopdolu denizde yüz binlerden fazla, her biri ağzında birer inci ama ne inci.	صد هزاران پیش[377] از دریایِ پُر در دهانِ هر یکی دُرّ و چه دُر	3472
Her tanesi bir memleket haracı. Tanrı'dan geliyor, elbette eşi bulunmaz.	Her bir inci bir memleket haracına bedel idi. Şeriki olmayan tanrı canibinden geliyordu.	هر یکی دُرّی خراجِ مُلکتی کز اله است این ندارد شرکتی	3473
Derviş gemiye birkaç inci atıp fırladı, havayı âdeta kendisine bir taht edip oturdu.	Gemiye biraz inci attı kendisi fırlayıp havayı kendine kürsü yaptı ve oturdu.	دُرً چند انداخت در کشتی و جَست مر هوا را کرد[378] کرسی و نشست	3474
Padişahlar gibi tahtının üstüne bağdaş kurup kuruldu. O, havanın yücesinde, gemi de onun önünde!	Tahtına kurulan padişahlar gibi o tepede bağdaş kurdu gemide önünde idi.	خوش مربّع چون شهان بر تختِ خویش او فرازِ اوج و کشتی اش به پیش	3475
Dedi ki: "Yürüyün, gidin. Gemi sizin Hak benim. Yoksul bir hırsız sizinle bir arada olmasın!	Dedi ki gidiniz gemi sizin hak benim siz bir fakir derdiyle mükedder olmayasınız.	گفت رَو کشتی شما را حق مرا تا نباشد با شما دزدِ گدا	3476
Bakalım, bu ayrılıktan kim ziyan eder? Ben hoşum; Hak'la çift, halktan tek!	Bakalım bu ayrılıştan kim kaybeder. Ben Hak ile çift, Haktan tek olarak hoş bir âlemdeyim.	تا که را[379] باشد خسارت زین فراق من خوشم جفتِ حق و با خلق طاق	3477
O, ne beni hırsızlıkla töhmet altına alır, ne yularımı bir gammaza verir!"	Hak Teâlâ ne bana hırsızlık töhmeti koyar ne yularımı bırakmaz eline verir.	نی[380] مرا او تهمتِ دزدي نهد نی[381] مهارم را به غمّازی دهد	3478

[376] ماهیانِ صد هزار دریایِ ژرف: صد هزاران ماهی از دریایِ ژرف N, K
[377] پیش: ماهی N, K
[378] کرد: ساخت N, K
[379] تا که را: تا کرا N
[380] نی: نه N
[381] نی: نه N

Gemidekiler dediler ki: “Ey ulu, sana bu yüce makamı ne yüzden verdiler?”	Gemi halkı çağırıp dediler ki ey ulu zat bu âli makamı sana nereden verdiler.	بانگ کردند اهلِ کشتی کای[382] هُمام از چه دادندت چنین عالی مقام	3479
Derviş, “Yoksulu töhmet altına almak, hor, hakîr bir şey için Hakk’ı incitmek yüzünden.	Dedi ki bir fakire töhmet bırakmaktan, hiçbir şeyi olmayan bir hakir için Hakkı incitmenizden dolayı.	گفت از تهمت نهادن بر فقیر وز حق آزاری پیِ چیزی حقیر	3480
Hâşa, bu yüzden değil. Ululara tâzim ettiğimden. Çünkü ben, yoksullar hakkında hiç kötü zanna düşmedim.	Fakir dediğim hâşâ belki o padişahlara tazimen kullandım fakirlere asla sû-I zannım yoktur.	حَاشَ لِلّٰه بل ز تعظیمِ شهان که نبودم بر[383] فقیران بد گمان	3481
Onlar öyle lâtif, öyle nefesleri hoş kişilerdir ki onları ululamak için Tanrı’dan “Abese” suresi geldi.	O latif ve musahabeti hoş fakirlere tazimen Kur’an-ı Kerime’de (kaş çatıp baş çevirdi) ayeti nazil oldu.	آن فقیران لطیفِ خوش نفس کز پیِ تعظیمشان آمد عبس	3482
Onların yoksulluğu, dünyayı dönüp dolaşma yüzünden ve dünyalık için değil... Hak’tan başka hiçbir şey olmadığından onlarda yokluğu, yoksulluğu kabul etmişlerdir.	O öyle dünyevi türlü i’vicâclar için fakir değil malın anunçundur ki Haktan başka bir şeyi yoktur manasınadır.	آن فقیری بهرِ پچاپیچ نیست بل پیِ آن که به جز حق هیچ نیست	3483
Nasıl töhmet altına alabilirim ki Hak, onları yedinci kat göke kadar hazinelerine emin etmiştir” dedi.	Tanrının yedi tabaka göklerin emini yaptığı zatı ben nasıl itham ederim.	متّهم چون دارم آنها را که حق کرد امینِ مخزنِ هفتم طبق	3484
Töhmetli nefistir; yüce akıl değil. Töhmetli duygudur; lâtif nur değil.	Müttehem olan nefistir akl-ı şerif değildir müttehem olan hiss-i cismandır nur-ı latif değildir.	متّهم نفس است نی[384] عقلِ شریف متّهم حسّ است نی[385] نورِ لطیف	3485

[382]کای: ای N
[383]بر: در K
[384]نی: نه N
[385]نی: نه N

Nefis Sofestai olmuştur, vur nefsin kafasına! Çünkü hakikati kötekle anlar, delil getirmekle değil.	Nefis sofestai olmuştur vur ana onu döğmek gerektir delil getirmeye luzum yok.	نفس ســوفســطایی آمد می زنش کِش زدن ســازد نه حجت گفتنش	3486
Mucize görür, aydınlanır. Sonradan der ki: O bir hayaldi.	Mucizeyi görür o zaman tenevvür eder ondan sonra (o hayal idi) der.	معجزه بینـد فروزد آن زمـان بعـد از آن گویـد خیـالی بود آن	3487
Hakikat olsaydı o gördüğüm şaşılacak şey gece gündüz gözümün önünde dururdu.	O acib görüş hakiki olaydı gece gündüz gözde yerleşmek olmaz mıydı.	ور حقیقـت بود[386] آن دیـد عجـب چون[387] مقیمِ چشـم نامد روز و شـب	3488
Halbuki o temiz gözlerde mukimdir, hayvan gözüne karin olmaz.	O (hakiki görüş) paklar gözünde mukim olur hayvan gözüne mukarin olmaz.	آن مـقیمِ چشـــمِ پـاکـان می بود نـی قرینِ چشـــمِ حیوان می شـــود	3489
O şaşılacak şey, o mucize, bu duygudan utanır çekinir. Tavus kuşu, hiç dar bir kuyuya girer mi?	O (sofestai) bu histen âr eder tavus dar kuyuya girer mi.	کان عجب زین حسّ دارد عار و ننگ کـی بوَد طـاوس انـدر چـاهِ تنـگ	3490
Sakın bana, çok söylüyor deme. Ben, yüzde birini söylüyorum, söylediğim de pek cüzi, muhtasar!	Ey amca! Bana çok söyler deme ben yüzde birini söylüyorum oda fil kadar.	پس مخوان بســیار گویم ای عمر [388] من ز صـــد یک گویم و آن همچو مو	3491
SOFİLERİN, ŞEYHİN HUZURUNDA ÇOK SÖZ SÖYLEYEN SOFİYİ KINAMALARI	**SUFİLERİN ŞEYH HUZURUNDA ÇOK SÖYLEYEN SUFİDEN ŞİKÂYETLERİ**	**تشنیعِ صوفیان پیشِ شیخ بر آن صوفی که بسیار می گوید[389]**	
Sofiler, bir sofiyi kınayıp tekke şeyhinin yanına gelerek,	Sufiler hankah şeyhinin huzuruna gelip bir sufiden şikâyet ettiler.	صـوفیان بر صـوفیی شَـنعه زدند پیشِ شـــیخِ خـانقـاهی آمـدنـد	3492
Şeyhe "Ey ulumuz, medet. Bu sofiden öcümüzü al" dediler.	Şeyhe dediler ki: Ey pirimiz bizim canımızın hakkını şu sufiden ara.	شـــیخ را گفتنـد دادِ جـانِ مـا تو از این صـوفی بجو ای پیشـوا	3493

[386]بود: بودی N

[387]چون: پس N

[388]پس مخوان بسیار گویم ای عمر: تا نگویی مر مرا بسیار گو N, K

[389]تشنیعِ صوفیان پیشِ شیخ بر آن صوفی که بسیار می گوید: تشنیعِ صوفیان بر آن صوفی که پیشِ شیخ بسیار می گوید N, K

Şeyh "Sofiler, şikâyetiniz neden" diye sorunca birisi "Bu sofinin üç kötü huyu var:	Şeyh dedi ki: Ey sufiler neden şikâyetiniz var dedi ki: O sufinin ağır üç huyu var.	گفت آخر چه گله ست ای صوفیان گفت این صوفی سه خو دارد گران	3494
Söze başladı mı çan gibi susmak bilmez, boyuna söyler. Yemeğe girişti mi yirmi kişinin öğününden fazla yemek yer.	Söz söylersek çan gibi çok söyler birisi de yirmi kişinin yemesinden fazladır.	در سخن بسیار گو همچون جَرَس در خورش افزون خورَد از بیست کس	3495
Yattı mı, uyudu mu Eshabı Kehf'e benzer" dedi. Sofiler, bu üç huy, yol ehline yaraşmaz diye şeyhin huzurunda savaşa giriştiler.	Uyursa da Eshab-ı Kehf uykusuna yatar sufiler şeyh huzuruna dizilmişlerdi.	ور بخسبد هست چون اصحابِ کهف صوفیان کردند پیشِ شیخ زَحْف[390]	3496
Şeyh o fakire yüz çevirip dedi ki: "Ne halin olursa olsan, o halde itidali koru.	Şeyh o fakire yüz çevirip (her halin ortasını ihtiyar ile) dedi.	شیخ رو آورد سوی آن فقیر که ز هر حالی که هست اوساط گیر	3497
"İşlerin hayırlısı orta hallisidir" diye haberde bile var. Vücuttaki Ahlât itidal yüzünden faydalı.	Haberde gelmiştir ki: Her işin hayırlısı ortasıdır ahlâtın ortası faydalıdır.	در خبر خَیْرُ الْاُمُر اَوسَطُهَا نافع آمد ز اعتدال اَخْلَاطُهَا	3498
Bunların biri herhangi bir ârızî sebeple fazlalaştı mı insanın bedeninde hastalık meydana gelir.	Ârazda ahlâtın biri fazla görünürse insan vücudunda hastalık yüz gösterir.	گر یکی خِلطی فزاید[391] از عَرَض در تِن مردم پدید آید مرض	3499
Yoldaşına pek yüklenme, çok söz söyleme, onu pek övme. Çünkü bu, nihayet ayrılığa sebep olur.	Evsafında arkadaştan fazla olma çünkü o encamkâr ayrılığı intaç eder.	بر قرینِ خویش مفْزا در صفت کان فراق آرد یقین در آخرت[392]	3500
Musa'nın sözü, kendince haddindeydi ama o iyi dosta fazla geldi.	Hazret-i Musa'nın sözü ölçülü idi ama iyi dostunun sözünden fazla geldi.	نطق موسی بود با اندازه لیک[393] هم فزون آمد ز گفتِ یارِ نیک	3501

[390] زَحْف: زهف N

[391] فزاید: فزون شد N, K

[392] آخرت: عاقبت N, K

[393] بود با اندازه لیک: بُد بر اندازه ولیک N, K

O fazlalık da Hızır'la arasının açılmasına sebep oldu. Musa'ya "Haydi, git… Sen çok söylüyorsun. Gayri ayrılık geldi, çattı!	O fazlalık Hızır'la ayrılığı intaç eyledi. Haydi sen çok sözlüsün ayrılıyoruz dedi.	آن فزونی با خِضِـــر آمد شِـــقاق گفـت رَو تو مُکْثِری هـذا فِراق	3502
Musa, sen ne fazla konuşuyorsun, git, uzaklaş. Yahut da benimle olunca kör dilsiz kesil.	Ey Musa çok sözlüsün, kalk git yahut benim yanımda dilsiz ve kör ol dedi.	موســیا بســیار گویی خیز رَو[394] ور نه با من گنگ باش و کور شو	3503
Yok eğer gitmez, inadına otururbut hakikatte de bence gitmiş, benden ayrılmış sayılırsın" dedi.	Gitmez inadına otururbut sen sahi gitmiş ve ayrılmış, sayılırsın.	ور نرفتی وز ستیزه شِسته ای تو به معنی رفته ای بگسسته ای	3504
Meselâ namazda ansızın yellensen, biriside sana git yeniden aptes al dese,	Mesela sen namazda yellenirsen sana koş abdest tazele dediler.	چون حدث کردی تو ناگه در نماز گویدت ســوی طهارت رَو بتاز	3505
Gitmez, orada kakılır kalır, namaz kılmağa devam edersen istediğin kadar eğil bükül, yat kalk. Be şaşkın, zaten namazın gitti!	Gitmez de kaskatı orada kımıldar dururbut namazın kaskatı olmuştur ey azgın otur.	ور نرفتی خشک خَنبان می شوی خود نمازت رفت بنشین[395] ای غَوی	3506
Yürü, seninle eş olanların, sözünü sohbetini susamışçasına sevenlerin yanına var.	Senin eşin olanların yanına git kim onlar senin kelamına âşık müştaktırlar.	رَو برِ آنهـا کـه هم جفـتِ تُونـد عـاشــقـان و تشــنـهٔ گفـتِ تُونـد	3507
Bekçi, uyuyanlara göredir. Balıkların bekçiye ne ihtiyacı var?	Bekçiyi uyuyanlar için koyarlar balıkların bekçiye ne ihtiyaçları olur.	پاســبان بر خوابناکان بر فزود مـاهیـان را پاســبان حاجت نبود	3508
Çamaşırcıya elbise giyenler muhtaçtır. Çırçıplak canın ziyneti Tanrı tecellisidir.	Elbise giyenlerin çamaşırcılarla alakası olur uryanın canı libas-ı tecellaya taliptir.	جامه پوشـان را نظر بر جامه شوست[396] جانِ عریان را تجلّی جامه جوست[397]	3509

[394]خیز رَو: دور شو N, K
[395]بنشین: پیشین K
[396]بر جامه شوست:بر گازر است N, K
[397]جامه جوست: زیور است N, K

Ya çıplakları bırak, bir yana çekil. Yahut onlar gibi elbiseden vazgeç!	Ya uryanlardan başkaları yanına git yahut onlar gibi elbise giyenden fariğ ol.	یا ز عریانان به یکســو باز رَو یا چو ایشـان فارغ از تن جامه شـو	3510
Yok eğer tamamiyla soyunamıyorsan bari elbiseni azalt da orta halli ol!"	Büsbütün uryan olmaya kadir olamazsan az elbise giy ki evsat tarikda gitmiş olasın.	ور نمی قادر[398] که کل عریان شـوی جامه کم کن تا رهِ اوســط روی	3511
FAKİRİN ŞEYHE ÖZRÜNÜ ARZ ETMESİ	**DERVİŞİN ŞEYHE İTİZARI**	**عذر گفتنِ فقیر به شیخ**	
Fakir, o şeyhe ahvalini anlattı, suçuna özürler diledi.	İmdi fakir o şeyhe ahvalini anlattı itizarını ef'aliyle çift (ve muvafık) kıldı.	پس فقیر آن شـیخ را احوال گفت عذر را با آن غرامت کرد جفت	3512
Şeyh'in sualine, Hızır'ın cevapları gibi güzelce, doğruca cevaplar verdi.	O şeyhin sualine cevap verdi Hızır'ın cevabı gibi güzel ve doğru idi.	مر سـؤالِ شـیخ را داد او جواب چون جواباتِ خضـر خوب و صـواب	3513
Nitekim Kelîmin suallerine Hızır'ın Alîm Tanrı'dan verdiği cevaplarla,	Hazreti Hızır'ın turuk-ı Rabb-i Kerime'den gösterdiği Kelimullahla sual ve cevapları üzerine.	آن جـوابـاتِ ســـؤالاتِ کـلـیـم کِش خضـر بنْمود از ربِّ کریم[399] علیم	3514
Musa'nın müşkülleri halloldu. Hızır, Musa'ya, her müşkulü için anlatılamıyacak derecede miftahlar verdi.	Onat müşkülleri halloldu ve beyanından fazla her müşkülü için miftah verdi.	گشـت مشـکلهاش حل افزون زیاد از پیِ هر مشـــکلش مفتـاح داد	3515
Dervişe Hızır'dan mirastı, o da şeyhin suallerine cevap vermede himmet etti.	Dervişde Hızır'dan miras almıştı şeyhe cevap hususunda sarf-ı himmet eyledi.	از خِضِر درویش هم میراث داشت در جوابِ شـیخ همّت بر گماشـت	3516
Dedi ki: "Orta yol hikmetse de bu orta hallilik de nispidir.	Dedi ki orta tarik gerçi mahz-ı hikmettir ama ortanın da bir nispeti vardır.	گفت راهِ اوسـط ار چه حکمت اسـت لیک اوسـط نیز هم با نسـبت اسـت	3517
Su, deveye göre azdır, fakat fareye göre deniz gibiydi.	Irmak suyu deveye nispetle pek ehemmiyetsizdir ama fareye deniz gibi gelir.	آبِ جو نسـبت به اشـتر هسـت کم لیک باشـد موش را آن همچو یَم	3518

[398]قادر: تانی N, K
[399]کریم: - N, K

Birisinin dört ekmeğe ihtiyacı olurda iki yahut üç tanesini yerse bu, orta bir yiyiştir.	Bir adamın hissesi dört ekmekse iki yahut üç yediği takdirde o ortadır.	هر که را باشد وظیفه چار نان[400] دو خورَد یا سه خورَد هست اوسط آن	3519
Fakat dördünü de yerse bu yiyiş, orta bir yiyiş değildir ki. O adam, kaz gibi hırsına esir olmuştur.	Dördünü de yerse ortalıktan uzaktır o kaz gibi hırsın esiridir.	ور خورد هر چار دور از اوسط است او اسیرِ حرص مانندِ بط است	3520
Birisinin on ekmeğe iştahı olsa da altısını yese bu yeyiş orta sayılır.	Bir adamın on ekmeğe iştahı olursa altı tane yerse bil ki o ortasıdır.	هر که او[401] را اشتها دَه نان بود شش خورد می دان که اوسط آن بوَد	3521
Fakat benim elli ekmeğe ihtiyacım var, senin altı yufkaya müsavi değiliz ki.	Benim iştahım elli ekmeğedir seninki altı girdedir. Benim emsâlim değildir.	چون مرا پنجاه نان هست اشتها مر ترا شش گرده هم دستیم نی	3522
Sen on rekât namaz kılınca usanırsın, ben beş yüz rekât namaz kılsam usanmam.	Sen on rekât namazla usanırsın ben beş yüz rekâtla takatsiz kalmam.	تو به دَه رکعت نماز آیی ملول من به پانصد در نیایم در نُحُول	3523
Birisi, ta Kâbe'ye kadar yaya gider, öbürü mesçide varıncaya kadar kendisinden geçer.	O biri yayan Kâbe'ye kadar gider bu biri mescide varıncaya kadar kendinden geçer.	آن یکی تا کعبه حافی میرود و ین[402] یکی تا مسجد از خود می شود	3524
Birisi o kadar cömerttir ki gönlü bulanmadan canını bile verir, öbürü bir dilim ekmek verebilmek için can çekişir.	O biri hüsnühalle can verdi bu biri terk-i hayat etti de bir ekmek vermedi.	آن یکی در پاکبازی جان بداد وین[403] یکی جان کَنْد تا یک نان بداد	3525
Bu orta halli oluş, sona göredir; önü, sonu olan şeye nispetledir.	O kimse sona kadar orta halde hareket eyler ki onun evveli ve ahiri vardır.	این وَسَط در با نهایت میرود که[404] مرا آن را اوّل و آخر بوَد	3526
Bir şeyde evvel, âhir olmalı ki ortası tasavvur edilebilsin.	Evvel ve ahir gerektir ki ya başta veya ortada bu tasavvur sığa.	اوّل و آخر بباید تا در آن این[405] تصوّر گنجد اوّل [406]یا میان	3527

[400]هر که را باشد وظیفه چار نان: هر کرا بود اشتهای چارنان N
[401]او: - K
[402]و ین: وآن N
[403]و ین: وآن N
[404]که: کنه N
[405]این: در N, K
[406]اوّل: اوسط N, K

Sonsuz şeyin önü, sonu nasıl olur. Önü, sonu olmıyanın ortası nasıl bulunur?	İki tarafı olmayan binihayenin ortası bulunmak nasıl olur.	بی نهایت چون ندارد دو طرف کی بوَد او را میانه مُنْصَرَف	3528
Tanrı, "Deniz mürekkep olsa biterdi de Rabbimin kelimeleri bitmezdi" dedi; Kimse Tanrı tecellisinin evvelini, âhirini göremedi.	Onun evvel ve ahir kimse nişanesini gösterse de ki Tanrı (Erkânü'l-bahr İla-âhir) buyurdu.	اول و آخر نشانش کس نداد گفت لَوْ کَانَ لَهُ الْبَحْرُ مداد	3529
Hattâ yedi deniz, tamamiyla mürekkep olsa gene biteceğini umma.	Yani eğer yedi derya mürekkep olsa hitam bulunmasına hiç ümit yoktur.	هفت دریا گر شود کلّی مدید نیست مر پایان شدن را هیچ امید	3530
Bağ, orman baştanbaşa kalem olsa bu söz, yine eksilmez.	Bağ orman seraser kalem olsa bu söz asla kesilmez.	باغ و بیشه گر بوَد[407] یک سر قلم زین سخن هرگز نگردد هیچ کم	3531
O mürekkebin, o kalemlerin hepsi biter de sonu olmayın bu söz yine kalır.	O mürekkep ve kalem hep fani olup bu sayısız Kelamullah baki kalır.	آن همه حِبْر و قلم فانی شود وین حدیثِ بی عدد باقی بوَد	3532
Benim halim uyuyan adamın haline benzer. Gören sapık, beni uyuyor sanıyor.	Benim halim rüyaya benzer bazı gümrah onu bazı kere rüya sanır.	حالتِ من خواب را مانَد گهی خواب پندارد مر آن را گمرهی	3533
Halbuki bil ki gözüm uyur, gönlüm uyanıktır. Bil ki işsiz güçsüz gibi duruyorum ama işimde var, gücüm de!	Gözüm uyur ama gönlümü uyanık bil benim boş duran şeklimi sen faaliyette bil.	چشمِ من خفته دلم بیدار دان شکلِ بی کارِ مرا بر کار دان	3534
Peygamber "Gözlerim uyur ama Tanrı lûtfiyla kalbim uyumaz" dedi.	Hz. Peygamber buyurdu ki gözlerim uyur ama Hak tarafından kalbim uyumaz.	گفت پیغمبر که عَیْنَایَ تَنام لا یَنَامُ قَلْبِی عَنْ رَبَّ الْانَام	3535
Senin gözün açık, kalbin uyuyor; benim gözüm uyuyor, gönlüme kapı açılmış!	Senin gözün uyanık kalbin uykuya dalmış benim gözüm uyur gönül kapısı açık.	چشمِ تو بیدار و دل خفته به خواب چشمِ من خفته دلم در فتحِ باب	3536
Gönlün ayrı beş duygusu var, gönül duygusuna iki cihan da pencere.	Gönlümde başka bir beş his daha var gönül hissinin cihan manzurudur.	مر دلم را پنج حسَّ دیگر است حسَّ دل را هر دو عالم منظر است	3537

[407] بوَد:شود N

Sen, kendi zayıflığınla bana bakma… Sana gece çağı ama o gece, bana kuşluk vakti.	Sen bana kendi zaafınla bakma sana göre gece, o gece bana kuşluktur.	تو ز ضعفِ خود مکن در من نگاه بر تو شب بر من همان شب چاشتگاه	3538
Sana zindan, fakat o zindan bana bahçe gibi. Meşguliyetin ta kendisi bana istirahat hali.	Sana zindan o zindan bana bağ gibidir aynı meşguliyet bana boş oturuştur.	بر تو زندان بر من آن زندان چو باغ عین مشـــغولی مرا گشـــته فراغ	3539
Senin ayağın balçıkta, bana balçık gül kesilmiş. Sana yas, bana düğün, dernek davul zurna!	Senin ayağın çamurda bana o çamur gül olmuştur sana matem bana düğün davuldur.	پایِ تو در گِل مرا گِل گشـته گل مر ترا مـاتم مرا ســـور و دُهُل	3540
Seninle yeryüzünde oturup duruyorum ama Zuhal yıldızı gibi yedinci kat gökün üstünde koşup durmaktayım.	Yeryüzünde seninle beraber bir mahalde sakinim hâlbuki ben Zuhal gibi yedinci kat gökte gezerim.	در زمینم با تو ســـاکن در محل می دوم بر چرخِ هفتم چون زُحَل	3541
Seninle oturan ben değilim, benim gölgem. Mertebem, düşüncelerden üstün.	Şu seninle oturan ben değilim benim gölgemdir benim mertebem tefekkürler katındadır.	همنشـینت من نِیَم سـایهٔ من اسـت برتر از اندیشــه ها پایهٔ من اسـت	3542
Çünki ben düşüncelerden, vesveselerden geçtim, onların dışında koşup gezmekteyim.	Çünkü ben düşüncelerden geçmişim düşünceler haricinde koşuyorum.	زانکه من ز اندیشـه ها بگذشـته ام خـارجِ اندیشـــه پویان گشـــته ام	3543
Ben endişelere hâkimim, mahkûm değil. Usta, binaya hâkimdir.	Düşünceye hâkim mahlûk değilim zira binaya usta hâkimdir.	حـاکمِ انـدیشـــــه ام محکوم نی زانکـه بنّـا حـاکم آمـد بر بِنـا[408]	3544
Bütün halk, endişelere, vesveselere mahkûmdur. O yüzden hepsinin gönlü hasta, hepsi gamlı, gussalıdır.	Bütün insanlar düşünce eridirler ondan dolayı gönülleri hasta ve mükedderdirler.	جمله خلقان سُـــخرهٔ اندیشـــه اند زآن سبب خسته دل و غم پیشه اند	3545
Onların arasından çıkıp kurtulmak istersem kendimi mahsustan endişeli gösteririm.	Onların içinden fırlayıp çıkmak istemezsem kasten kendimi düşünceye vururum.	قاصـدا[409] خود را به اندیشـه دهم چون بخواهم از میانْشـان بر جهم	3546

[408] بِنا: بنی N
[409] قاصدا: قاصد N

Ben, yücelerde uçan bir kuşum, endişe sinek! Sinek nasıl olurda beni elde edebilir?	Ben yükseklerde uçan kuş gibiyim düşünce de sinektir sinek beni nasıl elde edebilir.	من چو مرغِ اَوجم اندیشـــه مگس کی بوَد بر من مگس را دسـترس	3547
Ayakları kırık olanlar da benimle buluşsunlar, konuşsunlar diye gökün yücelerinden kasten aşağıya inerim.	Kırkayaklılarda bana çatsınlar diye kasten göklerin balasından aşağı inerim.	قاصـــدا زیر[410] آیم از اَوجِ بلند تا شـــکســـته پایگان بر من تنند	3548
Aşağılık sıfatlardan usandım mı melekler gibi uçuveririm.	Aşağı makamlardan usandığımda saf saf uçan kuşlar gibi uçarım.	چون ملالم گیرد از سُـفلی صـفات بر پرم همچون طُیُورُ الصَّـــافَّات	3549
Benim kanadım, kendinden çıkmadır. Vücuduma iki kanad yapıştırmadım ben.	Benim kanadım kendimden bitmiştir ben çirişle iki kanat yapıştırmam.	پرَّ من رُستست[411] هم از ذاتِ خویش بر نچسـبانم دو پر من با سِـریش	3550
Cafer-i Tayyar'ın kanadı kendindendir, Cafer-i Tarrar'ın kanadı ise iğreti.	Cafer-i Tayyar'ın kanadı ber devamdır yan kesici Cafer'in kanadı iğretidir.	جعفرِ طیّار را پّر جاریه اســـت جعفرِ طرّار را پَر عاریه ســـت	3551
Tatmayan adama göre bu, dâvadan ibarettir. Fakat makamı yüce kişilere göre dâva değil, mânadır.	Tatmayanlara göre bu söz bir davadır fakat yüksek makamlar sakinlerine göre mahz-ı manadır.	نزدِ آنکه لَمْ یَذَقْ دعوی اسـت این نزدِ سُـــکّانِ اُفُق معنی اســـت این	3552
Bu söz, kargaya göre lâftan, kuru iddiadan ibarettir. Nitekim sineğe göre dolu tencere ile boş tencere birdir.	Kargaya göre bu yer laf ve davadır sineğe göre dolu veya boş tencere birdir.	لاف و دعوی باشد این پیشِ غُراب دیـگِ تی و پُر یکی پیشِ ذُبـاب	3553
İçinde lokma gevher olduktan sonra çekinme muktedir olduğun kadar ye!	Sen lokmanı cevher yapabiliyor musun sesini çıkarma istediğin kadar ye.	چونکه در تو می شـود لقمه گهر تن مزن چنـدانکـه بتْوانی بخور	3554
Şeyhin biri bir gün, halkın kötü zannını gidermek için leğene kustu, leğen inciyle doldu.	Şeyh bir gün suizanı defetmek kastıyla leğene kay etti lakin inci ile doldu.	شـیخ روزی بهرِ دفعِ ســوء ظن در لگن قَی کرد پُر در شـــد لگن	3555

[410] زیر:ریر N
[411] رُستست: رسته ست N

Bu suretle o basiret sahibi pir, halkın az akıllılığına acıyıp ancak akılla anlaşılır inciyi gözle görülür inci haline getirdi.	İnsanların aklı azlığından dolayı uyanık pir makul olan cevheri mahsusi hale getirdi.	گوهرِ معقول را محســـوس کرد پیرِ بینـــا[412] بـهرِ کم عقلیِ مَرد	3556
Fakat midende temiz de pis murdar bir hale geliyorsa boğazını kilitle, anahtarı da sakla.	Midende pak bir şey pis olursa boğazına kilit vur, anahtarını da kaybet.	چونکه در معده شـــود پاکت پلید قفل نِهْ بر حلق و پنهان کن کلید	3557
Lokma, kimde ululuk nuru haline gelirse ne dilerse yesin… Ona helâl!	Bir kimsenin lokması nur-l İlâhî olursa ne isterse yesin ona helaldir.	هر که در وی لقمه شـد نورِ جلال هر چه خواهد تا بخور او را حلال	3558
DOĞRULUĞUNA KENDİSİ TANIK OLAN İDDİA	**AYNI İDDİA MÜDDEİNİN DOĞRULUĞUNA DELALET ETTİĞİNE DAİR DAVANIN BEYANIDIR**	**بیانِ آن دعوی عین آن دعوی گواهِ صدقِ خویش است**[413]	
Eğer benim canıma âşina isen bilirsin ki şu mânalı sözüm boş dâva değildir.	Sen benim canıma aşina isen şu manidar kelam dava değildir.	گر تو هســـتی آشـــنایِ جانِ من نیســـت دعوی گفتِ معنی لانِ من	3559
Gece yarısında bile senin yanındayım; kendine gel. Geceleyin korkma; ben senin adamınım, hısmınım dersem,	Gece yarısı ben (senin yanındayım geceden korkma ki akraban buradayım) dedim.	گر بـگویم نیم شـــــب پیشِ تُوَم هین مترس از شب که من خویشِ تُوَم	3560
Bu iki iddia da eğer hısımlarının sesini tanırsan sence doğrudur.	Akrabanın sesini işitince bu iki dava sence mahz-ı mana olur.	این دو دعوی پیشِ تو معنی بوَد چون شناسـی بانگِ خویشاوندِ خود	3561
Yanında olmak da, hısmın bulunmak da iddiadır ama iyi anlıyan kişiye göre ikisi de mânadan ibarettir ve doğrudur.	Onda olmak, akraba bulunmak ikisi de davadır ama güzel anlayışa göre her ikisi de manadır.	پیشـی و خویشـی دو دعوی بود لیک هر دو معنی بود پیشِ فهمِ نیـک	3562

[412] بینا: برنا N

[413] بیانِ آن دعوی عین آن دعوی که گواهِ صدقِ خویش است: بیانِ آن دعوی عین آن دعوی گواهِ صدقِ خویش است N, K

Sesinin yakından gelişi de şehadet eder ki bu nefes, bir sevgilinin yanından gelmekte.	Sesinin yakınlığı sana şehadet eder ki bu anda yanında bir arkadaşın zuhur etti.	قُربِ آوازش گواهی می دهد کاین دم از نزدیکِ یاری می جهد	3563
Hısımların seslerindeki tat da o hısmın doğruluğuna şahittir.	Akraba sesinin lezzeti dahi o aziz akrabanın doğruluğuna şahit olmuştur.	لذّتِ آوازِ خویشاوند نیز شد گوا بر صدقِ آن خویشِ عزیز	3564
Fakat Tanrı ilhamına mazhar olmıyan ve bilgisizliğinden yabancı sesiyle akraba sesini birbirinden ayırt edemeyen ahmağa göre,	Yine ilhamdan uzak bir ahmak dahi vardır ki o cehlinden yabancı ile ailesi sesini ayıramaz.	باز بی الهام احمق کاو ز جهل می نداند بانگِ بیگانه ز اهل	3565
Bu adamın sözü dâvadan ibarettir. Bu ahmağın bilgisizliği, inkârına sebep olur.	O ses o ahmak yanında mücerret bir dava olur onun cehli inkârına maya olur.	پیشِ او دعوی بوَد گفتارِ او جهلِ او شد مایهٔ انکارِ او	3566
Fakat gönlünde Tanrı nurları olan akıllı, anlayışlı kişiye göre bu ses, mânanın ta kendisidir ve doğrudur.	Gönlü münevvir âkıl yanında ise aynı ses dosdoğru mana (ve hakikat) olur.	پیشِ زیرک کاندرونش نورهاست عینِ این آواز معنی بود راست	3567
Bu, şuna benzer: Arapça bilen birisi, Arapça "Ben Arapça bilirim" dese,	Yahut birisi Arabî lisanla Arapça (ben Arapların dilini biliyorum) dese.	یا به تازی گفت یک تازی زبان که همی دانم زبانِ تازیان	3568
Onun Arapça bilirim demesi dâvadır ama Arapça söyleyişi de mânadır, dâvasının ispatıdır.	Onun Arapça biliyorum diye söylenmesi bir dava ise de yine bu sözü Arap lisanıyla, faifadesi mana ve hakikattir.	عینِ تازی گفتنش معنی بوَد گر چه تازی گفتنش دعوی بوَد	3569
Yahut bir kâtip, kâğıdın üstüne "Ben kâtibim, yazı okuyabilirim, yüce bir kişiyim" diye yazsa,	Yahut bir hattat bir kâğıt üzerine (ben hattatım yazıları okur bir mütehassısım) diye yazsa.	یا نویسد کاتبی بر کاغذی[414] کاتب و خط خوانم و من امجدی	3570
Bu yazı, filvaki dâvadır ama, yazılan şey de dâvanın doğruluğuna şahittir.	Bu yazı gerçi mücerret bir dava ise de yine o yazı manevi bir şahittir.	این نوشته گر چه خود دعوی بوَد هم نوشته شاهدِ معنی بوَد	3571

[414] کاغذی: کاغدی K

Yahut da bir sofi "Dün akşam rüyada birisini gördün ya hani omuzun da seccade vardı.	Yahut bir sufi sana (dün gece rüyada omuzu seccadeli birini gördün.	یا بگوید صـــوفیی دیدی تو دوش در میانِ خواب ســـجّاده به دوش	3572
İşte o benim. Rüyada sana nazardaki feyizleri anlatmıştım.	Sana uykuda gece söyleyen o kimse ben idim ki celb-i dikkat etmiştim.)	من بُدم آن وآنچه گفتم خواب در با تو اندر خواب در شـــرحِ نظر	3573
Onları kulağına küpe et. O sözü aklına rehber yap, sözlere uy dese,	Dinle kulağındaki küpe gibi daima zihninde dursun o sözü aklın için bir mukaddime kıl dese.	گوش کن چون حلقه اندر گوش کن آن ســـخن را پیشـــوایِ هوش کن	3574
Bu söz, sana rüyayı hatırlatır. Yeni bir mucize, eski bir altındır.	Rüyadaki bir söz hatırına gelince bu sana bir mucize ve bir antika altın olur.	چون ترا یاد آید آن خواب این سـخن معجزِ نو بـاشـــــد و زرِّ کـهُن	3575
Bu söz, dâva gibi görünür ama rüyayı görenin ruhu "Evet" der. Tasdik eder.	Bu şeklen bir dava gibi gelir ama vâkı'a sahibinin canı (evet) der.	گر چه دعوی می نماید این ولی جـانِ صـــاحب واقعه گوید بلی	3576
Hikmet, müminin kaybolmuş malı olduğundan kimden duysa inanır, kabul eder.	İmdi madem ki hikmet mü 'minin aradığı bir gaibedir onu kimden işitirse yakinen inanır.	پس چو حِکمت ضـــالهٔ مؤمن بوَد آن ز هر که بشْـنود مُوقِن شـود[415]	3577
Fakat kendisini hikmetin yanında bulursa nasıl şüphe edebilir, nasıl yanılabilir?	Çünkü kendini ancak o hikmetin huzurunda bulur (gözü önünde gibi görür) ise artık şüphe kalır mı kendini nasıl galata düşürür.	چونکه خود را پیشِ او یـابد فقط که[416] بوَد شـک چون کند خود را غلط	3578
Susuz birisine "Acele et, çabuk, kadehteki suyu al iç" desen,	Bir susuza (koş, kadehte su var çabuk iç haydi) dersen.	تشـنه ای را گر[417] بگویی تو شـتاب در قدح آب اسـت بسْـتان زود آب	3579
Susuz, "Bu bir dâvadan ibaret. Yürü ey dâvacı benden uzaklaş"	Hiç susuz kimse (canım bu onun bir iddiasından ibarettir ey davacı çekil yanımdan) der mi.	هیچ گوید تشـنه کین دعوی اسـت رَو از بَرَم ای مـدّعی مهجور شـــو	3580

[415]شود: بوَد N, K
[416]که: چون N, K
[417]گر: چون N, K

Yahut "Kadehtekinin su, o içilen güzel, berrak su olduğuna dair bana bir delil göster!" der mi?	Yahut şahit ve hüccet göster ki bu su cinsinden midir, ta'mı latif su kısmından mıdır der mi.	یـا گواه و حجّتی بنْمـا کـه این[418] جنسِ آب اسـت و از آن ماء معین	3581
Ana, süt emer çocuğuna "Gel yavrum, süt em, ben senin ananım" dese,	Yahut süt çocuğuna anası bağırıp (oğlum gel, ben annenim) derse.	یا به طفلِ شـــیر مادر بانگ زد کـه بیـا من مـادرم هـان ای ولـد	3582
Çocuk "Ana, sütünü emersem karnım doyacak mı bir delil göster!" der mi?	Çocuk (anne delilini göster ki sütünü emmeye karar vereyim) der mi.	طفـل گویـد مـادرا حجّـت بیـار تا که با شـــیرت بگیرم من قرار	3583
Her ümmetin gönlünde Hak'tan bir tat vardır. Peygamberlerin yüzü ve sesi de mucizedir.	Her ümmetin gönlünde Hak tarafından bir zevk vardır peygamberin yüzü, sesi (onlara) mucizedir.	در دلِ هر امّتی کز حق مزه سـت روی و آوازِ پیمبر معجزه سـت[419]	3584
Peygamber, dışardan seslendi mi ümmetin canı, içerden secde eder.	Hariçten peygamber seda edince ümmetin ruhu içinden secde eyler.	چون پیمبر از برون بـانگی زنـد جـانِ امّت در درون ســـجده کند	3585
Çünkü can kulağı, âlemde hiç kimseden o sese benzer bir ses duymamıştır.	Çünkü can kulağı âlemde o sesin cinsini kimseden işitmemiştir.	زانکه جنسِ بانگ او اندر جهان از کســی نشْـنده باشـد گوشِ جان	3586
O misilsiz ruh, o misli olmıyan sesten neşelenir, Tanrı'ya yaklaşır.	O garip olan ruh o garip olan sesin zevkinden şenlenir Hakka yakınlaşır.	آن غریــب از ذوقِ آوازِ غریــب در نشـاط آیدی حق گردد قَرِیب[420]	3587
YAHYA ALEYHİSSELÂM'IN, ANASININ KARNINDAYKEN İSA ALEYHİSSELÂM'A SECDE ETMESİ	**HAZRETİ YAHYA ANASI KARNINDA CENAB-I İSA'YA SECDE EYLEMESİ**	**سجده کردنِ یحیی علیه السّلام در شکمِ مادر مسیح را علیه السّلام[421]**	
Yahya'nın anası, Meryem'e hamlini vazetmeden az önce gizlice dedi ki:	Yahya'nın annesi vaz-ı haml etmezden evvel gizlice Hazreti Meryem'e demişti.	مـادرِ یحیی بــه مریم در نهفـت پیشـتر از وضـعِ حملِ خویش گفت	3588

[418]این: دین N

[419]معجزه ست: معجزست N

[420]در نشاط آیدی حق گردد قَرِیب: از زبانِ حق شنود اِنَّی قَرِیب N, K

[421]سجده کردنِ یحیی علیه السّلام در شکمِ مادر مسیح را علیه السّلام : سجده کردن یحیی علیه السّلام در شکمِ مادر مسیح علیه السّلام را N

"Karnında bir padişah var. Ülülazm ve her şeyi bilen bir peygamberdir. Ben bunu yakinen gördüm.	Kim yakinen gördüm ki senin karnında ûlu'l-azmden ve vâkıf peygamberlerden bir sultan vardır.	که یقین دیدم درونِ تو شهی است کو اُولُو الْعَزْم و رسولِ آگهی است	3589
Sana rastlayınca karnımda ki çocuğum hemen secdeye vardı.	Ne vakit sana karşı gelirsem ey keskin anlayışlı hanım benim karnımdaki secde eder.	چون برابر اوفتادم با تو من کرد سجده حملِ من ای ذُوالْفِطَن[422]	3590
Karnımdaki çocuk, karnındaki çocuğa secde etti. Secdesinden bedenime titreme düştü"	Bu cenin o cenine secde ediyor o secdeden benim vücudumda bir ıstırap hâsıl olur.	این جنین مر آن جنین را سجده کرد کز سجودش در تنم افتاد درد	3591
Meryem de "Ben de karnımdaki çocuğun secde ettiğini hissettim" dedi.	Meryem'de (bende kendi içimde karnımdaki çocuktan bir secde (emaresi) duyuyorum) dedi.	گفت مریم من درونِ خویش هم سجده ای دیدم از این طفلِ شکم	3592
BUNA DAİR ŞÜPHE	**BU KISSA HUSUSUNDA ŞÜPHELENME**	**اِشکال آوردن بر این قصّه**	
Ahmaklar derler ki: "Bırak şu masalı. Yalan, yanlış.	Ahmaklar derler ki: Bu efsaneye bir hat (-ı butlan) çek çünkü yalandır, hatadır.	ابلهان گویند کین افسانه را خط بکش زیرا دروغ است و خطا	3593
Meryem, doğuracağı zaman yabancıdan da uzaktı, akrabadan da.	Çünkü Meryem vaz-ı haml esasında yabancıdan da akrabadan da uzaktı.	زانکه مریم وقتِ وضعِ حملِ خویش بود از بیگانه دور و هم ز خویش[423]	3594
O güzel hatun şehirden dışarı çıktı. Doğurmadıkça şehre girmedi.	O cazibesi tatlı hanım şehir haricinde doğurmadıkça şehre girmedi.	از برونِ شهر آن شیرین فسون تا نشد فارغ نیامد خود درون	3595
Doğurunca yavrusunu kucağına alıp, bağrına basıp soyunun, sopunun yanına geldi.	Doğurunca o vakit onu kucağına alıp ailesi huzuruna getirdi.	چون بزایید[424] آنگهانش بر کنار بر گرفت و بُرد تا پیشِ تبار	3596

[422] ای ذُوالْفِطَن: اندر زمن N

[423] زانکه مریم وقتِ وضعِ حملِ خویش بود از بیگانه دور و هم ز خویش: مریم اندر حمل جفت کس نشد N

[424] بزایید: بزادش N, K

Yahya'nın anası, onu nerede gördü de bu hikâyeyi anlattı, bu sözü söyledi?"	Yahya'nın annesi onu nerede gördü ki o Meryem'e bu sözü ve macerayı söylesin.	مـادرِ یحیی کجـا دیـدش کـه تـا گوید او را این ســخن در ماجرا	3597
BU ŞÜPHEYE VERİLEN CEVAP	**ŞÜPHENİN CEVABI**	**جوابِ اِشکال**	
Bunu ilhama mazhar olan, afakta, gayıp âleminde bulunan şeyleri yanındaymış gibi bilen kişi anlar.	Bunu hatırası sağlam olan afaktaki gaip ona göre hâzır olan kimse bilir.	این بداند کآن که اهلِ خاطر است غایبِ آفاق او را حاضــر اســت	3598
Yahya'nın anası, uzakta olmakla beraber Meryem'in yanında bulunabilir.	Yahya'nın annesi göze görünmediği halde Meryem'in nazargâhında hazır olabilir.	پیشِ مریم حاضــر آید در نظر مادرِ یحیی که دور است از بصـر	3599
Vücut, göz göz olunca gözler kapalı olduğu halde de sevgilinin yüzü görülebilir.	Vücudu kafes haline geldiğinde göz dostunu gözü kapalı iken görür.	دیده ها بســته ببیند دوســت را چون مُشَبّک کرده باشد پوست را	3600
Mamafih baş gözüyle de göremediğini, can gözüyle de göremediğini farz et, ne çıkar? Ey düşkün, sen kısadan hisse almaya bak!	Farz et ki ne zahirde ne bâtında görmemiştir ey zebun kimse sen hikâyeden manasını al.	ور ندیدش نز برون و نز اندرون از حکـایـت گیر معنی ای زبون	3601
Kıssaları duyup" Nakış" kelimesine "Ş" harfinin eklendiği gibi o kıssaların suretine bağlanan, dış yüzüne kapılan kişiye benzeme.	Hiç böyle masallar işitilmedi mi şın harfi gibi onun nakşı kuyruğuna bağlanmadı mı.	نی[425] چنان کافسانه ها بشْنیده بود همچو شین بر نقشِ آن چفسیده بود	3602
Dilsiz Dimne, Kelile'ye nasıl söz söyler? Söz söylemekten aciz Dimne, Kelile'ye meramını nasıl anlatırdı?	O Kelile dilsiz olduğu halde ifadesiz bir tarzda Dimne'ye söz söylemedi mi.	تـا همی گفت آن کلیلـه بی زبـان چون سخن گوشد[426] ز دمنه بی بیان	3603
Tutalım, bunlar, birbirlerinin sözlerini anladılar, söz söylemeden meramlarını ifade eden bu hayvanların ne	Onlar birbirinin dilinden anladılarsa insanlar natıkasız onu nasıl anladı.	ور بـدانســتنـد لـحـنِ همـدگـر فهمِ آن[427] چون کرد بی نطقی بشـر	3604

[425]نی: نه N
[426]گوشد: نوشد N, K
[427]آن: کن N

demek istediklerini insan nasıl anlıyabilir?			
Dimne, aslanla öküz arasında nasıl bir elçi oldu, ikisini de nasıl kandırdı?	Aslanla öküz arasına her ikisi de elçi olup birtakım efsaneler söylediler.	در میانِ شیر و گاو آن دمنه چون شد رسول و خواند بر هر دو فسون	3605
O akıllı öküz nasıl aslana vezir oldu. Fil, ayın aksinden nasıl korktu?	Âkıl öküz nasıl aslanın veziri oldu fil ayın gölgesinden nasıl korktu.	چون وزیرِ شیر شد گاوِ نَبیل چون ز عکسِ ماه ترسان گشت پیل	3606
Bu Dimne ve Kelile hikâyesinin hepsi yalan. Yoksa karganın leylekle ne alışverişi olur, nasıl leylekle savaşır?" deme.	Bu Kelile ve Dimne hep iftira da yoksa bağda karga ile leyleğin mücadelesi ne demektir.	این کلیله و دمنه جمله افتریست ور نه کی با زاغ لکلک را مِری ست	3607
Kardeş, kıssa bir ölçeğe benzer, mâna içindeki taneye.	Ey birader kıssa kap gibidir içindeki manada dane misalidir.	ای برادر قصّه چون پیمانه ایست اندر وی معنی مثالِ دانه ایست[428]	3608
Akıllı kişi taneyi alır, ölçek var mı, yok mu? Ona bakmaz.	Âkıl kimse mana danesi alır mevsuken nakl edilse dahi kaba bakmaz.	دانهٔ معنی بگیرد مردِ عقل ننْگرد پیمانه را گر گشت نَقل	3609
Aralarında sözden eser yok, fakat bülbülle gülün macerasına dinle!	Her ne kadar ortada aşikâr mükâleme yoksa da sen ey birader gül ve bülbül macerasına kulak ver.	ماجرایِ بلبل و گل گوش دار گرچه گفتی نیست آنجا آشکار	3610
HÂL DİLİYLE SÖZ SÖYLEYİŞ VE ANLAŞILMASI	**HAL DİLİYLE SÖZ SÖYLENİP ONUN ANLAŞILMASI**	**سخن گفتن به زبانِ حال و فهم کردنِ آن**	
Mumla pervanenin başından geçenleri duy, bunların mânasına vâkıf ol güzelim.	Sen şem ile pervanenin macerasını dinleyip masalını ihtiyar eyle.	ماجرایِ شمع با پروانه تو بشْنو و معنی گزین ز افسانه تو	3611
Aralarında bir söz yok ama sözün sırrı, mânası var ya. Agâh ol, yücelere uç, baykuş gibi aşağılarda uçma.	Söz olmasa bile sözün sırrı vardır haydi yükseğe uç baykuş gibi aşağı uçma.	گر چه گفتی نیست سِرّ گفت هست هین به بالا پر مپر چون جغد پست	3612

[428] اندر وی معنی مثالِ دانه ایست: معنی اندر وی مثالِ دانه ایست N, K

Birisi “Burası satrançta ruh hanesi” demiş. Bu sözü duyan “O, evi nereden elde etmiş?”	Satrançta (bu ruhun hanesidir) der öbürü de (o evi nereden bulmuş.	گفت در شطرنج کین خانهٔ رُخ است گفت خانه اش از کجا آمد به دست[429]	3613
Satın mı almış, yoksa mirasa mı konmuş?” diye sormuş. Ne mutlu mâna anlayına!	Evi satın mı aldı miras mı kaldı) der. Âkıl odur ki mana cihetine koşmuştur.	خانه را بخْرید یا میراث یافت فرّخ آنکس کو سویِ معنی شتافت	3614
Nahivcilerden biri “Zeyd, Amr’ı dövdü” diye bir misal getirmiş. Dinliyen “Suçu yokken neye dövmüş?	Bir nahivci (Zeyd Amr’ı döğdü) der öbürü de suçu yok(iken) neye tedip eyledi.	گفت نحوی زَیْد عَمْرواً قَدْ ضَرَب گفت چونش کرد بی جُرمی ادب	3615
Amr’ın ne suçu varmış ki o çiğ Zeyd, onu köleler gibi suçsuz dövüyor?” der.	Amr’ın suçu ne idi ki ham Zeyd kölesi gibi suçsuz onu dövdü, dedi.	عَمْرو را جُرمش چه بُد کآن زیدِ خام بی گنه او را بزد همچون غلام	3616
Nahivci, “Bu, mâna ölçeğinden ibaret. Sen buğdayı almaya bak, ölçeğe lüzum yok.	O biri dedi ki bu mananın kabıdır kap lazım değil sen manayı al.	گفت این پیمانهٔ معنی بوَد گر معنی را که پیمانه است رد[430]	3617
Zeyd’le Amr, irap için kullanılan misallerde geçer. Onlar yalan olsa bile sen irabı düzeltmeye çalış!” derse de,	Zeyd, Amr’, irap ve tanzîm-ı kelam içindir yalan ise sen irapla meşgul ol.	زید و عَمْرو از بهرِ اِعرابست ساز گر دروغ است آن تو با اِعراب ساز	3618
Öbürü “Ben onu, bunu bilmem. Zeyd, Amr’ı suçsuz,sebepsiz nasıl dövdü” deyince,	Dedi ki: Ben onu bunu bilmem suçu günahı yokken Zeyd Amr’ı niye dövdü.	گفت نی من آن ندانم عَمْرو را زید چون زد بی گناه و بی خطا	3619
Nahivci naçar kalır, alaya başlar: Amr, fazla olarak bir “V” çalmıştı.	Naçar işi latifeye bozdu (Amr fazla bir vav çaldı.).	گفت از ناچار و لاغی بر گشود عَمْرو یک واوِ[431] فزون دزدیده بود	3620
Zeyd, anlayınca o hırsızı dövdü. Çünkü Amr, haddi aşmıştı, tabii haddini bildirmek lâzım!	Zeyd buna vâkıf oldu dövdü hırsızı tecavüz edince hadde müstehakteshin oldu.	زید واقف گشت و دزدش را بزد چونکه از حد[432] بُرد او را حد سزد	3621

[429]گفت خانه اش از کجا آمد به دست: گفت خانه از کجاش آمد به دست N, K

[430]گر معنی را که پیمانه است رد: گندمی بسْتان که پیمانه است رد N, K

[431]واو: واوی N

[432]حد: حدّش N

BÂTIL GÖNÜLLERİN BÂTIL SÖZÜ KABUL ETMESİ	BATILLAR YANINDA BATIL SÖZÜN MAKBUL OLMASI	پذیرا آمدنِ سخنِ باطل در دلِ باطلان	
Bunun üzerine o adam “Hah, doğru. Şimdi bunu canla başla kabul ettim” der. Doğru bile eğrilere eğri görünür.	Dedi ki: İşte şimdi işin doğru oldu canlı bir emniyetle gidiyorum ters tabi’atlılar huzurunda ters şey doğru görünür.	گفت اینک راست پَذْرفتم به جان کژ نماید راست در پیشِ کژان	3622
Bir şaşıya “Ay birdir” desen “İkidir, bir olmasında şüphe var” der.	Bir şaşıya (ay birdir) dersen sana der ki: Bu birlikte şüphelidir.	گر بگویی احولی را مَه یکی است گویدت این دوست در وحدت شکی است	3623
Birisi alay eder, güler ve “Sahi, iki” derse bu sözü doğru olarak kabul eder. Kötü huyun lâyığı budur.	Eğer birisi yüzüne gülerek ikidir derse doğru addeder, bu fena, huyluluğun cezasıdır.	ور بر او[434] خندد کسی گوید دُو است راست دارد این سزایِ بَد خُو است	3624
Yalancılar yalanla konuşurlar “Pis şeyler, pislere aittir” sözü ışık verip durmaktadır.	Yalan yalanlarla toplaşır (habislere habisler layıktır) ayet-i kerimesi mazmunı onu tenvir ediyor.	بر دروغان جمع می آید دروغ لِلْخَبِيثَات اَلْخَبِيثين زد فروغ	3625
Gönlü açık olanların elleri de açık olur. Körlerin taşlık yerde düşmeleri de pek tabiîdir.	Geniş ova, gönlü genişlere layıktır gözü kör olanlara da taşlıkta kayıp düşmek mukadderdir.	دل فراخان را بوَد دستِ فراخ چشم کوران را عِثارِ سنگلاخ	3626
BİRİSİNİN, MEYVASINI YİYENİN ÖLÜMDEN KURTULUP EBEDÎ HAYATA ULAŞACAĞI AĞACI ARAMAYA KALKIŞMASI	**(KİM ONUN MEYVESİNİ YERSE ÖLMEZ) DENİLEN AĞACIN ARANMASI**	**جستنِ آن درخت که هر که میوهٔ آن را خورَد نمیرد[435]**	
Bilgili biri, hikâye yollu “Hindistan’da bir ağaç vardır.	Âlimlerden biri hikâye olarak, Hindistan’da bir ağaç vardır, dedi.	گفت دانایی برایِ داستان که درختی هست در هندوستان	3627

[433]گویدت این دوست در وحدت شکی است: گویدت این دوست و در وحدت شکی است N, K

[434]بر او: برو N

[435]جستنِ آن درخت که هر که میوهٔ آن را خورَد نمیرد: جستنِ آن درخت که هر که میوهٔ آن درخت خورَد نمیرد N, K

Meyvasını yiyen ne ihtiyarlar ne ölür!" der.	Kim onun meyvesini yerse dünyada ne ihtiyarlar, nede ölür.	هر کسی کز میوه آن[436] خورْد و بُرد در جهان نی پیرشـــود او نی بمُرد[437]	3628
Bir padişah bunu duyar, doğru sanıp o ağaca ve meyvasına âşık olur.	Bir padişah doğru bir adamdan bunu işitti, ağaca da meyvesine de âşık oldu.	پادشـــاهی این شـــنید از صـــادقی بر درخت و میوه اش شـد عاشـقی	3629
Bu ağacı bulmak, meyvasını getirmek üzere divan adamlarından bilgili birisini Hindistan'a yollar.	Divan-ı edepten âlim bir elçiyi, aramak için Hindistan cihetine gönderdi.	قـاصـــــدی[438] دانـا ز دیوانِ ادب سـوي هندسـتان روان کرد از طلب	3630
Adamcağız yıllarca Hindistan'da o ağacı arar, tarar.	O elçi senelerce o maksatla, arayıp taramak için Hindistan etrafını dolaştı.	سـالها می گشـت آن قاصـد از او گِردِ هندسـتان براي جسـت و جو	3631
Bulmak için şehir şehir gezer, ne ada bırakır, ne dağ bırakır, ne ova bırakır!	Bu matlub uğrunda şehir şehir gezdi ne cezire kaldı, ne dağ, ne ova.	شـهر شـهر از بهرِ این مطلوب گشـت نـه جزیره ماند و نه کوه و نه دشـــت[439]	3632
Kime sorduysa "Bu ne arıyor, deli mi, ne?" diye güler, alay eder.	Kime sordu ise alay etti (bunu kim arar, meğerki bağlanacak bir deli olmalı) dedi.	هر که را[440] پرسـید کردش ریشـخند کین که جوید جز مگر[441] مجنونِ بند	3633
Niceler alaya alıp döverler, niceler istihza edip "Akıllı,	Çok kimseler alay olarak boynuna sille vurdu çok kimseler de dedi ki: Ey sahip-i felah.	بس کسـان صَفعش زدند اندر مزاح بس کسـان گفتند ای صـاحب فلاح	3634
Senin gibi zeki ve temiz kişinin bu arayışında elbette bir esas var, hiç boş olur mu?" derler.	Senin gibi âkıl temiz yürekli kimsenin arayıp taraması nasıl boş olur nasıl saçma olur.	جسـت و جوي چون تو زیرک سـینه صـاف کی تهی باشـــد کجا باشـــد گزاف	3635
Ona alay yollu ettikleri bu riayet de ayrı bir tokat hatta bu eni konu tokattan da beter!	Böyle poh pohlasalarda başka bir nev boyun sillesidir bu, aşikâre silleden daha katıdır.	وین مراعـاتش یکی صَـــفعِ دگر وین ز صـــفعِ آشـــکارا ســـخت تر	3636

[436]آن: او N, K
[437]در جهان نی پیرشود او نی بمُرد: نی شود او پیر نی هرگز بمُرد N, K
[438]قاصدی: قصدان N
[439]نه جزیره ماند و نه کوه و نه دشت: نی جزیره ماند و نی کوه و نی دشت K
[440]هر که را: هر کرا N
[441]مگر: مگو N

Bazıları alaya alıp "Ey ulu kişi pek korkunç, pek geniş bir iklim olan filân iklimde.	Alay olarak sena ederler dediler ki: Ey büyük zat filan iklimde kayıp korkunç ve iri.	می ستودندش به تسخر کای بزرگ در فلان اقلیم بس هول و سترگ[442]	3637
Falan ormanda yemyeşil bir ağaç vardır. Pek yüce, pek korkunç. Her dalı koskocaman" derler.	Filan ormanda bir yeşil ağaç vardır ki çok yüksek ve korkunç ve her dalı gayet kalın.	در فلان بیشه درختی هست سبز بس بلند و هول و هر شاخیش گبز[443]	3638
Padişah adamı, kimden ne duyarsa aramak için gayret kemerini kuşanır.	Padişahın elçisi aramaya himmet kemerini bağladı herkesten bu yolda malumat alırdı.	قاصدِ شه بسته در جُستن کمر می شنید از هر کسی نوعی خبر	3639
Orada nice yıllar gezip tozar. Padişah da ona mallar yollar durur.	Hindistan'da senelerce seyahat etti. Padişah ona boyna mallar gönderiyordu.	بس سیاحت کرد آنجا سالها می فرستادش شهنشه مالها	3640
Gurbet diyarında bir hayli zahmetlere uğrar, nihayet âciz kalır.	O gurbette çok zahmetler çektiğinden akıbet aramadan aciz kaldı.	چون بسی دید اندر آن غربت تَعَب عاجز آمد آخرالامر از طلب	3641
Ne maksudundan bir eser görünür, ne de sözden başka bir şey!	Maksuttan hiç eser peyda olmadı o garazdan mücerred haberden başka bir şey çıkmadı.	هیچ از مقصود اثر پیدا نشد زآن غَرَض غیرِ خبر پیدا نشد	3642
Ümit ipi üzülür, aradığını aramaz olur, usanır.	Ümidi epey koptu aradığı aranmamış oldu.	رشتهٔ اومیدِ او بگسسته شد جستهٔ او عاقبت ناجُسته شد	3643
Padişah yanına dönmeye niyet eder, ağlıya, ağlıya yola düşer.	Padişah canibine avdete azm eyledi gözyaşı dökerek kat-ı mesafe eylerdi.	کرد عزمِ بازگشتن سویِ شاه اشک می بارید و می بُریّد راه	3644
ŞEYHİN O MUKALLİT TALİBE, O AĞACIN SIRRINI ANLATMASI	**O MUKALLİT TALİBE BU ŞEYHİN O AĞAÇ SIRRINI ŞERH ETMESİ**	**شرح کردنِ شیخ سرَّ آن درخت با آن طالبِ مقلّد**	
Meğerse o nedimin ye'se kapılıp geriye döndüğü memlekette kerem sahibi,	Âlim bir şeyh var idi ki sahib-i keramet bir kutup idi ki o nedimin me'yûs olduğu memlekette sakin idi.	بود شیخی عالمی قطبی کریم اندر آن منزل که آیِس شد ندیم	3645

[442] در فلان اقلیم بس هول و سترگ: در فلان جایی درختی بس سترگ N

[443] بس بلند و هول و هر شاخیش گبز: بس بلند و پهن و هر شاخیش گبز N, K

kutuplardan âlim bir şeyh varmış.			
Nedim, ümitsiz bir halde " Önce onun tekkesine gideyim de oradan yola düşeyim.	Nedim kendi kendine dedi ki: Ben artık ümitsiz olarak padişah huzuruna gidiyorum bari şeyhin asitanından hareket eyleyeyim.	گفت من نومید پیشِ او روم ز آستانِ او به راه اندر شوم	3646
İstediğimi bulamadım, ümidim kesildi. Bâri duası yoldaşım olsun" der;	Mademki ben matlubumdan ümitsizim bari şeyhin duası bana yoldaş olsun.	تا دعایِ او بوَد همراهِ من چونکه نومیدم من از دلخواهِ من	3647
Gözleri yaşlı bulut gibi yaş döke, döke Şeyhin huzuruna varır.	Yaşlı gözlerle şeyhin huzuruna gitti bulut gibi yaş yağdırıyordu.	رفت پیشِ شیخ با چشمِ پُر آب اشک می بارید مانندِ سحاب	3648
"Şeyhim, acımanın, esirgemenin tam zamanı. Ümidim kesildi. Lûtfedecek an, bu an!" der.	Dedi ki: Ey şeyh merhamet ve rikkat vaktidir ümitsizim lutuf ve inayet vakti bu saattir.	گفت شیخا وقتِ رحم و رِقّت است[444] ناامیدم وقتِ لطف این ساعت است	3649
Şeyh, "Ümitsizsen bile söyle. Matlûbun ne? Neye yüz tuttun?" diye sorar.	Şeyh dedi ki ümitsizsin ama söyle bakayım matlubun nedir ve neye talipsin.	گفت وا گو کز چه نومیدیستت چیست مطلوبِ تو رُو با چیستت	3650
Nedim, "Bir padişahım var, beni bir ağaç aramak üzere gönderdi.	Dedi ki padişahım bir ağacı aramak için benim hidmetimi ihtiyar etti.	گفت شاهنشاه کردم اختیار از براي جُستنِ یک شاخسار	3651
Ama nasıl ağaç? Âlemde bulunmaz bir şey. Meyvası, Âbıhayatın aslı.	Cihan-ı alemde nadir bir ağaç vardır ki meyvesi ab-ı hayattır.	که درختی هست نادر در جهات میوهٔ او مایهٔ آبِ حیات	3652
Yıllardır aradım bir nişanesini bile bulamadım, ancak bu sarhoşlar, benimle eğlendiler, beni alaya aldılar işte o kadar!" der.	Senelerce araştırdım ondan bir nişan göremedim ancak bir takım sarhoşların alayına ve masharaya almalarına duçar oldum.	سالها جُستم ندیدم زان[445] نشان جز که طنز و تسخرِ این سرخوشان	3653

[444] رِقَّت است: رأفتست N

[445] زان: یک N, K

Şeyh gülümser de der ki: “Ey sâf adam, bu ağaç, ilim sahibindeki ilimdir.	Şey güldü dedi ki: Ey sîne saf, o allamelerde olan ilim ağacıdır.	شـــیخ خندید و بگفتش ای ســـلیم این درخـتِ علم بـاشـــد در علیم	3654
Pek yüce, pek büyük ve etrafa yayılmış bir ağaçtır o! Hattâ ağaç da ne demek her tarafı kaplıyan deniz gibi Âbıhayattır!	Çok büyük, çok geniş çok uzun ab-ı hayattır, bahrı muhitadır.	بس بلند و بس شـگرف و بس بسـیط آبِ حـیـوانـی ز دریـای مـحـیـط	3655
Sen surete kapılmış yolunu yitirmişsin. Mânayı elden bıraktığın için onu bulamıyorsun.	Sen suret cihetine gittin onun için mahsulsüz yemişsiz mana ağacından bihabersin.	تو بـه صـــورت رفته ای ای بی خبر[446] زآن ز شاخِ معنیی بی بار و بَر[447]	3656
Ona gâh ağaç derler, gâh güneş. Gâh deniz adını takarlar, gâh bulut!	Ona gah ağaç adı verirler, gah güneş gah deniz diye ad konur gah bulut derler.	گه درختش نام شـــد گاه[448] آفتاب گاه بحرش نام گشـت و گه سـحاب[449]	3657
Hulâsa o öyle şeydir ki yüz binlerce eseri var. En aşağılık hassası, sahibine ebedî bir hayat bağışlamasıdır.	İşte bu yüz binlerce adı olan birdir eserlerinin en aşağısı ebedî hayattır.	این[450] یکی کش صـد هزار آثار خاسـت کمترین آثـارِ او عمرِ بقـاســـت	3658
Tektir ama binlerce eseri, nişanesi var. O bire sayısız adlar gerek.	O tektir ama bin tane adı vardır o bir taneye hesapsız ad verilmiştir.	گر چه فرد است او اثر دارد هزار آن یکی را نام شـــاید بی شـــمار	3659
Bir adam senin baban olur ama başka birisinin de oğludur.	Mesela bir şahıs senin baban olur başka bir şahıs hakkında da evlat olur.	آن یکی شـــخص ترا باشـــد پدر در حقِ شـخصـی دگر باشـد پسـر	3660
Birisine düşmandır, onun hakkında kahırdan ibarettir. Diğer birine lûtfeder, iyilikle bulunur, onca iyidir.	Birisi hakkında mücessem fert ve düşman olur diğeri hakkında da lütuf ve iyilik olur.	در حـقِ دیـگر بـوَد قهر و عـدو در حـقِ دیـگر بـوَد لـطف و نـکو	3661

[446]ای بی خبر: گم گشتهٔ N
[447]زآن ز شاخِ معنیی بی بار و بَر: زآن نمی بایی که معنی هشتهٔ N
[448]گاه: گه K
[449]گاه بحرش نام گشت و گه سحاب: گاه بحرش نام شد گاهی سحاب N
[450]این: آن N, K

Bir tek adam olduğu halde bak, yüz binlerce adı var. Bir vasfını bilen öbüründen âmadır, öbür vasfını bilmeyebilir.	Yüz bin tane adı var bir adamdır onun her vasfını bilen bir vasfından cahil olabilir.	صـــد هزاران نام و او یک آدمی صاحبِ هر وصفش از وصفی عمی	3662
Kim, bu ad doğru ad diye isme yapışır, onu arasa senin gibi ümitsizliğe düşer, perişan olur.	Nam arayan kimse eğer inanır bir zat ise o da senin gibi ümitsizdir tefrikaya düşmüştür.	هر که جوید نام گر صاحب ثِقه است همچو تو نومید و اندر تفرقه ست	3663
Niye bu ağacın adına yapışırsın da dili, damağı acı, talihsiz bir hale düşersin?	Sen bu ağacın adına ne saplanırsın kim ondan dolayı mükedder ve talihsiz kalıyorsun.	تو چه بر چفسی بر این نامِ درخت تا بمانی تلخ کام و شـــور بخت	3664
Addan geç, sıfatına bak da sıfatlar, seni zata ulaştırsın.	Namdan vazgeç mana ve sıfata bak ki o sıfatlar sana zat cihetine yol göstersin.	در گذر از نام و بنْگر در صـفات تا صـــفاتت ره نماید ســوي ذات	3665
Halkın ihtilâfı addan meydana gelir. Fakat mânaya ulaşınca rahatlaşırlar.	Halk namdan dolayı ihtilafa düştüler mana âlemine erişince dinlendiler (müsterih oldular).	اخـتـلافِ خـلـق از نـام اوفـتـاد چون بـه معنی رفت آرام اوفتـاد	3666
BİRBİRLERİNİN DEDİĞİNİ ANLAMAYAN DÖRT KİŞİNİN ÜZÜM İÇİN KAVGAYA TUTUŞMALARI	**DÖRT KİŞİNİN ÜZÜM İÇİN MÜNAZAASIDIR Kİ HER BİRİ ONU BAŞKA BİR AD İLE ANLAMIŞTI**	**منازعتِ چهار کس جهتِ انگور که هر یکی به نامِ دیگر فهم کرده بود آن را**	
Adamın biri, dört kişiye bir dirhem verdi. Adamlardan birisi "Ben bu parayı "engûr'a" vereceğim" dedi.	Bir adam dört kişiye bir dirhem vermişti birisi (parayı engûra verelim) dedi.	چـار کس را داد مردی یک درم آن یکی گفت این بـه انگوری دهم	3667
Öbürü Araptı, Lâ dedi, "Ben "inep" isterim herif, engûr istemem."	O biri Arap idi dedi ki: hayır ey azgın herif ben ineb isterim engûr istemem dedi.	آن یـکی دیـگر عرب بُـد گفـت لا من عِنَـب خواهم نـه انگور ای دغـا	3668
Üçüncü Türk'tü, "Bu para benim'' dedi, "Ben inep istemem, üzüm isterim."	O biri Türk idi (bu benimdir ben ineb istemem üzüm isterim) dedi.	آن یکی تُرکی بُـد و گفـت این بَنُم من نمـی خواهم عنـب خواهم اُزُم	3669

Dördüncüde Rum'du, dedi ki: "Bırak bu lâfları. Biz İstafil isteriz."	O biri Rum idi (bu dedikoduyu bırak vazgeç ben istafil isterim) dedi.	آن یکی رومی بگفت این قیل را ترک کن خواهیم اِستافیل را	3670
Derken savaşa başladılar. Çünkü adların sırrından gafildiler.	İsimlerin sırrından gafil olduklarından o adamlar münazaalarında cenge başladılar.	در تنازع آن نفر جنگی شدند که ز سرِّ نامها غافل بُدند	3671
Ahmaklıktan birbirlerini yumruklamağa koyuldular. Bilgisizlikle dolu, bilgiden boş adamlardı bunlar.	Ahmaklıklarından birbirlerine yumruk vuruyorlardı cehaletle dolmuş ve ilimden boş idiler.	مشت بر هم می زدند از ابلهی پُر بُدند از جهل و از[451] دانش تهی	3672
Sır sahibi, yüzlerce dil bilir, kadri yüce birisi orada olsaydı, onları uzlaştırırdı.	Vâkıf-ı esrar, çok dil bilir bir aziz orada olaydı onları sulha eriştirirdi.	صاحبِ سِرّی عزیزي صد زبان گر بُدی آنجا بدادی صلحشان	3673
Onlara "Ben bu bir dirhemle hepinizin isteğini yerine getiririm.	O zat derdi ki ben bu bir dirhemden hepinizin istediklerini satın alırım.	پس بگفتی او که من زین یک درم آرزویِ جمله تان را [452]می خرم[453]	3674
Gönlünüzü gıllügışsız bana teslim edin. Bu bir dirheminiz, sizin istediğiniz şeylerin hepsini yapar.	Siz kalbinizi hezeyandan âri bir zata ısmarlasanız bu bir dirheminiz birçok iş görür.	چونکه بسْپارید دل را بی دَغَل این درمْتان می کند چندین عمل	3675
Bir dirheminiz dört muradı da yerine getirir, dört düşman da uzlaşır, birliğe ulaşır, bir olur.	Hasılı bir dirheminiz dört olur dört düşman ittihat ederek birleşir.	یک درمْتان می شود چار اَلْمُراد چار دشمن می شود یک ز اتّحاد	3676
Sizin sözleriniz savaşa, nifaka sebep olur. Fakat benim sözüm, sizleri birleştirir.	Her birinizin sözü cenk ve nifak hasıl eder benim sözüm size ittifak getirir.	گفت هر یکتان دهد جنگ و نفاق[454] گفتِ من آرد شما را اتّفاق	3677
Siz susun, dinleyin de konuşma hususunda diliniz ben olayım.	İmdi siz sakit olunuz (susunuz) dedikodunuzda sizin lisanınız ben olayım.	پس شما خاموش باشید اَنْصِتُوا تا زبانْتان من شوم در گفت و گو	3678

[451] و از: وز N
[452] آرزویِ جمله تان را: آرزویِ جمله شان را N
[453] می خرم: می دهم N, K
[454] نفاق: فراق N, K

Sizin sözünüz yüz türlüdür, eseriyse ancak savaş ve kızgınlıktan ibaret.	Eğer sözünüz şekilde yüz adet görünürse eserinde de niza'a hiddete sebep olur.	گر سخنْتان می نماید صد[455] نَمَط[456] در اثر مایهٔ نزاع است و سخط[457]	3679
İğreti hararetin tesiri yoktur. Fakat insanın kendisinden olan hararet müessirdir.	İğreti aşk ve hararet bir eser vermez asıl hüner kendi hassasiyetinde hararet olmalı.	گرمی عاریّتی نَدْهد اثر گرمیِ خاصیّتی دارد هنر[458]	3680
Sirkeyi ateşte ısıtsan da yiyince yine bürudeti arttırır.	Sirkeyi ateşte ısıtsan bile içince şüphesiz o bürudeti artırır.	سرکه را گر گرم کردی ز آتش آن چون خوری سردی فزاید بی گمان	3681
Çünki o hararet, iğretidir. Asli tabiatında bürudet ve keskinlik vardır.	Çünkü o sıcaklığı arızîdir onun asıl tabiatı bürudet ve serinliktir.	زانکه آن گرمیِ او دهلیزیَ است طبعِ اصلش سردیَ است و تیزیَ است	3682
Oğul, pekmez buz tutsa da yine yiyince ciğerdeki harareti fazlalaştırır.	(Duşab)ı karla doldursan dahi yiyince ciğerde hararet artırır.	ور بوَد یخ بسته دوشاب ای پسر چون خوری گرمی فزاید در جگر	3683
Şu halde şeyhin riyası, bizim ihlâsımızdan daha yeğ. Çünki o riya basiretten meydana gelmedir, bu ihlâs körlükten!	İmdi şeyhin riyası bizim ihlasımızdan iyidir çünkü onun riyası basiretten bizim ki körlükten gelir.	پس ریایِ شیخ بِه ز اخلاصِ ما[459] کز بصیرت باشد آن وین از عمی[460]	3684
Şeyhin sözü, insana cemiyet-i hâtır verir, hasetçilerin nefesi ise tefrika.	Şeyhin sözünden topluluk husule gelir erbab-ı hasedin sözü dağınıklık getirir.	از حدیثِ شیخ جمعیّت رسد تفرقه آرد دَمِ اهلِ حسد	3685
Süleyman, Tanrı tecellisine uğrayınca bütün kuşların dillerini öğrenmiş oldu.	Süleyman peygamber Hak canibinden avdet ettiğinde o bütün kuşların dilini öğrendi.	چون سلیمان کز سوی حضرت بتاخت کو زبانِ جمله مرغان را شناخت	3686
Onun adalet devrinde ceylân, kaplanla uzlaşmış, savaşı bırakmıştı.	Onun zaman-ı adaletinde geyikle kaplan ünsiyet hasıl edip cenkten vazgeçtiler.	در زمانِ عدلش آهو با پلنگ اُنس بگرفت و بُرون آمد ز جنگ	3687

[455]صد: یک K
[456]گر سخنتان می نماید صد نمط: گر سخنتان در توافق موثقه است N
[457]نزاع است و سخط: نزاع و تفرقه است N
[458]هنر: اثر K
[459]ما: ماست K
[460]عمی: عماست K

Güvercin doğanın pençesinden emindi, koyun kurttan çekinmiyordu.	Güvercin şahinin pençesinden emin oldu koyun kurttan ihtiraz etmiyordu.	شـــد کبوتر ایمن از چنگالِ باز گوســـفند از گرگ ناورد احتراز	3688
Süleyman, düşmanlar arasında meyancılık etti, bütün kuşların arasında birlik husule geldi.	Süleyman düşmanlar arasında meyancı olmuştu kanatlı hayvanlar arasında ittihat oldu.	او میانجی شـــد میانِ دشـــمنان اتّحـادی شـــد میـانِ پَـرْزنـان	3689
Sen bir karıncaya benzersin, tane toplamak için koşup durmaktasın. Fakat behey azgın. Süleyman buracıkta, sen ne arıyorsun?	Sen karıncasın tane peşinde koşuyorsun haydi Süleyman'ı ara. Niçin azgın oluyorsun.	تو چو موری بهرِ دانـه می دَوی هین سـلیمان جو چه می باشـی غَوی	3690
Tane arayana tane, tuzaktır. Fakat Süleyman arayan hem Süleyman'ı bulur, hem taneyi elde eder.	Tane arayana nefis tane tuzak olur. Süleyman arayan her ikisini de bulur.	دانه جو را دانه اش دامی شـــود و آن سـلیمان جوی را هر دو بوَد	3691
Bu ahir zamanda kuşlara bir an bile birbirlerinden aman yoktur.	Bu ahir zamanda can kuşlarına yekdiğerinden bir anda emniyet yoktur.	مرغِ جانها را در این آخِر زمان نیسـتشـان از همدگر یک دم امان	3692
Devrimizde de Süleyman var: Bizi sulha kavuşturur, zulmümüzü giderir.	Bizim devrimimizde de Süleyman vardır ki o sulhu bahşeder ve aramızda cenk kalmaz.	هم سـلیمان هسـت اندر دَورِ ما کو[461] دهد صـلح و نماند جَورِ ما	3693
"Hiçbir ümmet yoktur ki aralarında bir korkutucu olmasın" âyetini oku.	(Hiçbir millet yoktur ki onlar içlerinde kendilerini irşat ve tahzir edenden hali olsun) ayet-i kerimesini hatırla.	قـولِ اِنْ مِـنْ اُمَّـةٍ را یـاد گـیـر تـا بـه الّا و خَـلَا فِـیـهَـا نَـذَیـر	3694
Tanrı "Hiçbir ümmet bulunamaz ki içlerinde bir Tanrı halifesi, bir himmet sahibi bulunmasın" dedi.	Buyuruyor ki hiçbir ümmet halife-i İlahîden sahip-himmetten boş kalmaz.	گفت خود خـالی نبودســـت اُمّتی از خلیفهٔ حقّ و صـــاحب همّتی	3695
O halife, onların gönüllerini o kadar birleştirir gibi sâflıktan hiçbir gıllügışları kalmaz.	Onlar can kuşlarına öyle gönül birliği bahşederler ki	مرغِ جـانهـا را چنـان یکدل کنـد کز صفاشان بیِ غِش و بی غِل کند	3696

[461]کو: کاو N

	gönülleri kemal-ı safvetinden gıl ve gaşsız eylerler.		
Hepsini ana gibi birbirini esirger bir hale getirir. Onun için Müslümanlara "Tek bir nefis" demiştir.	Ana gibi şefkatli olurlar Cenabıhak Müslümanları bir şahıs add eylemiştir.	مشـــفقـان گردنـد همچون والـده مســـلمون را گفـت نَفْسٌ واحـده	3697
Onlar Tanrı Resulü yüzünden tek bir nefis oldular, yoksa her biri, öbürüne tam bir düşmandı.	Onlar resul-i Hak'tan bir şahıs oldular yoksa her biri diğerine düşman-ı mutlak idiler.	نفسِ واحد از رســولِ حق شــدند ور نه هر یک دشــمنِ مطلق بُدند	3698
RESUL SALLÂLLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN YÜZÜNDEN ENSARIN ARASINDAKİ AYKIRILIK VE DÜŞMANLIĞIN KALMASI	**RESULULLAH EFENDİMİZİN BEREKETİYLE ENSAR ARASINDAN MUHALEFET VE ADAVETİN KALKMASI**	**برخاستنِ مخالفت و عداوت از میانِ انصار به برکتِ رسول صلی الله علیه و السلام**[462]	
Medine'lilerin iki kabîlesi vardı, birine Evs, öbürüne Hazrec denirdi. Âdeta bir kabile öbürünün kanına susamıştı.	Evs (ve) Hazrec adında iki kabile birbirinin kanını içecek halde idiler.	دو قبیله کاوْس و خَزرَج نام داشت یک ز دیگر جانِ خون آشام داشت	3699
Mustafa'nın yüzünden o eski kinleri İslâm ve sâflık nuruyla mahvoldu.	Onların eski adavetleri Hazreti Peygamber inayetiyle İslam nur ve safvetinde mahvoldu.	کینه هاي کهنه شــان از مصــطفی محو شــد در نورِ اســلام و صــفا	3700
Önce o düşmanlar, bağdaki üzümler gibi kardeş oldular.	Düşmanlar bostanda ki üzüm tanesi gibi hep kardeş oldular.	اوّلا اخوان شـــدند آن دشـــمنان همچو اَعدادِ عِنَب در بوســـتـان	3701
"Şüphe yok, söz bundan ibaret; Müminler kardeştir" nasihatiyle de, bu nefesle de kardeşliği bıraktılar, tek bir ten oldular.	(Müminler kardeştirler) nefes-i pakinden tevazu kesp edip bir vücut oldular.	و ز دَمِ اَلْمُؤمِنُون اِخْوَه بــه پنـد در شـــکســـتند و تنِ واحد شـــدند	3702

[462]به برکتِ رسول صلی الله علیه و السلام: به برکتِ رسول علیه و السلام K

Üzümlerin suretleri kardeştir. Fakat sıktın mı tek bir üzüm suyu olur.	Üzüm taneleri sureti kardeşleri gösterir sıkınca tek bir şıra olur.	صـــورتِ انـگورهـا اِخوان بوَد چون فشــردی شـیرهٔ واحد شـود	3703
Korukla üzüm birbirine zıttır ama koruk, olgunlaşınca güzelleşir, tatlılaşır, iyi bir dost olur.	Korukla üzüm zıttırlar ama koruk pişince güzel bir dost olur.	غوره و انگور ضِـــدّانند لیـک چونکه غوره پخته شـد شـد یارِ نیک	3704
Koruk halinde kalan üzüme Tanrı ezelden kâfir demiştir.	Koruk taş kesilir ham kalırsa Cenabıhak ezelde onu kafir ehli yadar eyledi.	غوره ای کو سنگ بست و خام ماند در ازل حق کافرِ اصــلیش خواند	3705
Değil kardeşim değil. Artık o tek bir nefis olamaz. Azgınlıkta menhus bir mülhitten ibarettir.	Artık o ne kardeş ne de nefs-i vahittir şekavet âleminde bir nefs-i mülhittir.	نی اخی نی نَفْسِ واحد باشــد او در شــقاوت نحسِ ملحد باشــد او	3706
Ondaki gizli şeyleri bir söylesem âlemde fikirler fitneye düşer, karmakarışık olur.	Onun gizli nesi olduğunu söylersem cihanda anlayış fitnesi zuhura gelir.	گر بـگویم آنچـه او دارد نهـان فـتـنـهٔ افـهـام خـیـزد در جـهـان	3707
Kör gâvurun sırrının anılmaması daha iyi. Cehennem dumanın İrem Bağından uzak oluşu daha hoş!	Kör gâvurun sırrı söylenmemesi daha iyidir cehennem dumanı bağ-ı İrem'den uzak olması daha iyidir.	سِــرَّ کبرِ کور نـامـذکور بِـه دودِ دوزخ از اِرَم مـهـجـور بِـه	3708
Ne de olsa üzüm olmaya kabiliyetli korukların gönülleri, ehli dilin nefesleriyle birdir.	-	غورهایِ نیـک کـایشـــان قـابلند از دَمِ اهـلِ دل آخـر یـک دلنـد	3709
Hepsi üzüm olmaya koşarsa, sonunda ikilik kalkar, kin ve savaş kalmaz.	İkilik, kin, kavga bertaraf olsun diye sür'atle üzümlük cihetine at koştururlar.	ســوي انگوری همی راننـد تیز تا دُوِی برخیزد و کین و ســتیز	3710
Hepsi de üzüm olup derilerini yırtarlar da birleşirler, vasıfları da birlik olur.	İmdi bir olmaları için iki üzüm dahi kabukları yırtarlar çünkü birlik onun vasfıdır.	پس در انگوری همی درّند پوست تا یکی گردند وحدت وصـفِ اوست	3711
Dost, düşman ikiliktedir. Fakat hiç, bir olan, kendisiyle savaşır mı?	Dost da düşman olur çünkü ikidirler hiçbir kimse kendisi ile cenge kalkışır mı.	دوست دشمن گردد ایرا هم دُو است هیچ یک با خویش جنگی در نبسـت	3712

Aferin, üstat Aklı Küll'e, yüz binlerce zerreye birlik bahşetti.	Aferin üstat olan Akl-ı külle ki yüz binlerce zerreye birlik bahşeyledi.	آفرین بر عقلِ[463] کلّ اوستاد صد هزاران ذرّه را داد اتّحاد	3713
Yerde topak topak dağınık topraklara benzerlerken testici, hepsini de birleştirdi, bir testi yaptı.	Güzergâhı dağınık toz gibi o tozları çömlekçi bir testi yaptı.	همچو خاکِ مفترِق در رهگذر یک سبوشان کرد دستِ کوزه گر	3714
Gerçi suyla toprağın birleşmesi, nakıstır; can, buna benzemez.	Su ile çamurun birleşmesi gibi ki canları nakıstır bu ona benzemez.	که اتّحادِ جسمهاي آب و طین هست ناقص جان نمی مانَد بدین	3715
Fakat burada apaçık bir misal getirsem korkarım aklın karışır.	Burada daha açık bir misal irat ederdim ama korkarım ki anlayışa bir ihtilal verir.	گر نظایر گویم اینجا در مثال فهم را ترسم که آرد اختلال	3716
Süleyman şimdi de var ama biz uzağı görme neşesiyle onu göremiyoruz.	Şimdi de Süleyman vardır ama biz uzağı görmek neşesinden körlüğe düşmüşüz.	هم سلیمان هست اکنون لیک ما از نشاطِ دوربینی در عَما	3717
Uzağa bakış, insanı kör eder. Sarayda uyuyanın sarayı görmediği gibi.	Uzağı görmek insanı kör eder mesela sarayda uyuyan sarayı görmez.	دوربینی کور دارد مرد را همچو خفته در سرا کور از سرا	3718
Biz ince sözlere dalmışız, onlarla uğraşıp duruyoruz. Düğümleri çözme sevdasına tutulmuşuz.	Dakik sözlerle meşgulüz biz düğümlerle oynamayı seviyoruz.	مُولَعیم اندر سخنهاي دقیق در گِرِهها باز کردن ما عشیق	3719
Düğümleri bağlayıp çözdükçe şüpheye düşmeyi, cevap vermeye kalkışmayı uzatıp gideriz.	İsteriz ki biz muttasıl düğümler yapıp açalım müşkül sual ve cevabı ile mübahase usulü icat ederiz.	تا گره بندیم و بگشائیم ما در شکال و در جواب آیین فزا	3720
Tuzağın bağını gâh çözüp bağlıyan, bu suretle: bu işte maharet kazanan kuş gibi…	(Tuzağa tutulan) kuş gibi geh tuzak bağını çözer güya işini bitirmek içinde bazen bağlar.	همچو مرغی کو گشاید بندِ دام گاه بندد تا شود در فن تمام	3721
Böyle kuş sahradan, çayırdan mahrumdur, ömrü düğüm açıp çözmede harcolur gider!	O sahradan, çayırlıktan mahrum olur onun ömrü düğümcülükle harc olur.	او بوَد محروم از صحرا و مرج عمرِ او اندر گره کاری است خَرْج	3722

[463] عقل: عشق N, K

Filvaki hiçbir tuzağa zebun olmaz ama günden güne kanadları tutulur, uçmaz olur.	Hiçbir vakit tuzak ona zebun olmaz ama muttasıl onun kanadı kırılır durur.	خود زبونِ او نگردد هیچ دام لیک پَرّش در شکست افتد مدام	3723
Bağ çözüp bağlamakla az uğraş da kanadların tutulmasın, uçmadan kalmıyasın.	Düğümle meşgul olma ki senin bu uğraşmandan vücudundan birer birer tüyün kanadın kopmasın.	با گره کم کوش تا بال و پرت نسْکلد یک یک از این کرّ و فرت	3724
Yüz binlerce kuşun kanadı kırıldı da yine o ârızalı yerlerdeki tuzakları gidermedi.	Yüz binlerce kuşların kanatları kırıldı da o ârızalar tuzağı yine kapanmadı.	صد هزاران مرغ پرهاشان[464] شکست و آن کمین گاهِ عوارض را نبست	3725
Kuran'da onların ahvalini oku haris adam: "Bütün şehirlerde gezip dolaştılar, her tarafı elde ettiler." Bak hele "Bir kurtuluş var mı?"	Ey haris sen onların halini Kur'an'dan oku ki (memleketler gezdiler azaptan kurtulamadılar) mealinde ki ayette mezkûrdur.	حالِ ایشان از نَبی خوان ای حریص نَقَّبُوا فِیهَا ببین هَلْ مِن مَحِیص	3726
Türk, Rum ve Arabın kavgasından engûr ve inep şüphelerine düşmekten başka bir şey çıkmaz.	Türk'ün Rum'un Arap'ın nizaindan (engur, ineb) şüpheleri hal olmadı.	از نزاعِ تُرک و رومی و عرب حل نشد اِشکالِ انگور و عنب	3727
Mânevi dilleri bilen Süleyman gelmedikçe bu ikilik kalkmaz.	Birçok dil bilir bir Süleyman-ı manevi olmadıkça bu ikilik kalkmağa makdur olmaz.	تا سلیمانِ لَسین معنوی در نیاید بر نخیزد این دُوِی	3728
Kavgacı kuşlar, hepiniz doğan gibi şehriyarın şu davulunu duyun!	Ey münaza'acı kuşlar güruhu, siz de şahin gibi padişahın hareket davulunu işitiniz.	جمله مرغانِ منازع باز وار بشْنوید این طبلِ بازِ شهریار	3729
Aranızdaki ihtilâfı bırakın da ruhunuzu her yandan şâdedin.	İhtilafınızdan ittihat cihetine haydi her cihetten neşeli surette koşunuz.	ز اختلافِ خویش سوي اتّحاد هین ز هر جانب روان گردید شاد	3730
Nerede olursanız olun, yüzünüzü o tarafa dönün. O Süleyman, sizi kendine teveccühten men etmedi ki.	Olduğunuz yerden sizi men eylemeyen canibe doğru yüz çeviriniz.	حَیْثُ مَا کُنْتُمْ فَوَلّوا وَجْهَکُم نَحْوَهُ ه‘ذَا الَّذِی لَمْ یَنْهَکُم	3731

[464] پرهاشان: پاهاشان N

Fakat kör kuşlarız, terbiyeden hayli uzağız. O Süleyman'ı bir an bile tanımadık gitti!	Kör kuşlarız, düzensiz o Süleyman peygamberi biran bile anlayamamışız.	کور مرغانیم و بس ناساختیم کآن سلیمان را دمی نشْناختیم	3732
Baykuşlar gibi doğanlara düşmanız, hulâsa viranelerde kalmışız.	Baykuşlar gibi şahine düşman olmuşuz o sebeple viranelere kalmışız.	همچو جُغدان دشمنِ بازان شدیم لاجرم واماندهٔ ویران شدیم	3733
Bilgisizliğimiz, körlüğümüz son derecede. Bu yüzden de Tanrı azizlerini incitmeye kastediyoruz.	Fevkalade cehaletimizden körlüğümüzden naşi o Tanrı azizlerine kastediyoruz.	می کنیم از غایتِ جهل و عَما قصدِ آزارِ عزیزانِ خدا	3734
Süleyman'dan aydınlanan kuşlar, nasıl olur da suçsuz, sebepsiz bir kuşun kanadını yolarlar?	Süleyman'dan tenevvür eden kuşlar güruhu günahsız suçsuz tüy ve kanatlarını niçin koparsınlar.	جمعِ مرغان کز سلیمان روش اند[465] پُر و بال بی گنه کی بر کَنند	3735
Kanadını yolmak şöyle dursun, onlar, âcizlere yem verirler. O kuşlarda aykırılık ve kin yoktur. Hoş kuştur onlar, hoş kuş!	Yine acizlere gıda taşırlar o kuşlar ihtilafsız kinsiz olarak hoşturlar.	بلکه سوي عاجزان چینه کشند بی خلاف و کینه آن مرغان خوشند	3736
Onların hüthüteleri kutlulamak üzere yüzlerce Belkıs'ın yolunu açar;	Onların çavuş kuşu Hakkı takdis ettirmek için yüz Belkıs'ın tevhit yolunu açar.	هدهدِ ایشان پیِ تقدیس را می گشاید راهِ صد بلقیس را	3737
Kargaları surette kargadır, hakikatte himmet doğanı "Mâzâga" sırrına mazhardır onlar.	Onların kargaları surette karga ama onlar himmet şahinidirler. (mazagal basar) sırrına mazhardırlar.	زاغِ ایشان گر به صورت زاغ بود بازِ همّت آمد و مازاغ بود	3738
Leylekleri "lek lek'' der ama şüpheye birlik ateşini salar;	Lek lek diyen onların leylekleri şek ve şüpheyi tevhit ateşine vururlar.	لکلکِ ایشان که لک لک می زند آتش توحید در شک می زند	3739
Güvercinleri, doğanlardan korkmaz. Hattâ doğan, o güvercinlerin önünde baş kor.	Onların güvercinleri şahinden heybetlenmezler şahin onların güvercinlerine baş koyar.	و آن کبوترْشان ز بازان نشْکُهَد باز سر پیشِ کبوترْشان نهد	3740

[465]روش اند: روشنند K

Bülbülleri, insana vecit ve halet verir; gülistanları, kendi gönüllerindedir.	-	بلبلِ ایشـــان کـه حـالـت آرد او در درونِ خویش گلشـــن دارد او	3741
Duduları, şeker kaydında değildir. Ebedî şekeri, kendi içlerinde bulurlar.	Onların hal ve neşe getiren bülbüllerinin gönüllerinde ebedi şeker yüz kondurmuştur.	طوطیِ ایشـــان ز قنـد آزاد بود کز درون قنـدِ ابـد رویش نمود	3742
Tavusların ayakları bile, bakılsa, öbür tavusların kanadlarından daha güzel görünür.	Onların tavuslarının ayağı bakılırsa uçan başka tavustan daha iyidir.	پاي طاوســانِ[466] ایشــان در نظر بـهـتـر از طــاوس پـرّانِ [467]دگـر	3743
Hakan kuşlarının kuru bir sesten ibaret kuş dilleri nerede, Süleyman kuşlarının söyledikleri kuşdili nerede?	Şair Hâkânî'nin (Mantıku't-tayr)ı bir sestir Süleyman'a ait mantıkutnü nerede.	مَنْطِقُ الطّیْرانِ خاقانی صــداسـت منطق الطّیرِ ســـلیمانی کجاســـت	3744
Sen ne bilirsin kuşların seslerini? Bir an olsun Süleyman'ı görmedin ki!	Sen bir demde bile Süleyman'ı görmemişsin sen kuşlar sesini ne bilirsin.	تو چه دانی بانگِ مرغان را همی چون ندیدســتی ســلیمان را دمی	3745
İnsana sesi neşe veren o kuşun kanadı meşrıktan da hariç, mağripten de.	Sesi neş'e- bahşâ olan kuşun kanadı şark ve garbın haricindedir.	پرَّ آن مرغی که بانگش مطرب است از برونِ مشرق است و مغرب است	3746
Her ahengi, Kürsi'den ta yere kadar bütün âlemi doldurur. Azameti yeryüzünden Arşa kadar bütün cihanı istilâ eder.	Ahenginin her birisi Süreyya'dan seraya kadardır seradan da arşa kadar kerr ü fer içindedir.	هر یک آهنگش ز کرسـی تا ثری است وز ثری تا عرش در کرّ و فری است	3747
Bu Süleyman'a uymıyan kuş, karanlığa âşıktır. Yarasaya benzer.	Bir kuş ki bu Süleyman-ı ma'niden hariçte gider baykuş gibi karanlığa âşıktır.	مرغ کو بی این ســلیمان میرود عاشــقِ ظلمت چو خفّاشــی بوَد	3748
Ey kötü yarasa, Süleyman'a alış da ebediyen zulmette kalma.	Ey merdud baykuş Süleyman'la olmayı itiyat eyle ki ebediyen zulmette kalmayasın.	با ســلیمان خو کن ای خفّاشِ رد تـا کـه در ظلمـت نمـانی تـا ابـد	3749

[466]طاوسان: طاووسان N, K

[467]طاوس پرّان: طاووس پرّان N, K

Oraya doğru bir arşın gitsen arşın gibi ölçü kutbu kesilir, her tarafı ölçer biçersin.	Eğer o tarafa doğru bir arşın gidersen sen gene ölçünün merkezi kesilirsin.	یک گزی ره که بدان سو می روی همچو گز قطبِ مساحت می شوی	3750
Irgalaya bocalaya topal topal bile olsa o tarafa sıçradın mı topallıktan da kurtulursun, sakatlıktan da!	Eğer kör topal o tarafa doğru sendelersen bütün kör topallıklardan kurtulursun.	وآنکه لنگ و لوک آن سو می جهی از همه لنگی و لوکی می رهی	3751
TAVUKTAN ÇIKAN KAZ PALAZLARI	**TAVUĞUN YETİŞTİRDİĞİ KAZ YAVRULARI KISSASI**	**قصّهٔ بط بچگان که مرغِ خانگی میپروردشان**	
Seni tavuk yetiştirdi, kanadının altında büyüttü. Sana dadılık etti ama sen yine kaz palazısın.	Seni tavuk dadı gibi her ne kadar kanadı altında beslediyse de sen kaz yavrususun.	تخمِ بطّی گرچه مرغِ خانه ات[468] کرد زیرِ پَر چو دایه تربیت[469]	3752
Anan o denizin kazıdır. Ancak dadın toprağa mensuptu, dadın bu kuruluğa tapardı.	Senin anan o denizin kazıdır dadın toprak halkındandır ve kuruluğa tapar.	مادرِ تو بطّ آن دریا بُدست دایه ات خاکی بُد و خشکی پرست	3753
Gönlündeki denize olan meyil yok mu. O tabiat, sana anandan mirastır.	Zaten senin gönlün içinde olan deniz meyli, o tabiat-ı canına anadan mirastır.	میلِ دریا که دلِ تو اندر است آن طبیعت جانْت را از مادر است	3754
Fakat kuruluğa olan meylin de dadından geçme. Bırak dadıyı, onun reyi kötü, isabetsiz!	Karaya meyl ise sana buradan gelmiştir dadıyı bırak çünkü o kötü gönüllüdür.	میلِ خشکی مر تو را زین دایه است دایه را بگذار کاو بد رایه است	3755
Dadıyı karada bırak, yürü, kazlar gibi mâna denizine koş, dal denize!	Dadıyı karada bırak ve kazlar gibi sür mana denizine gel.	دایه را بگذار بر خشک و بران اندرآ در بحرِ معنی چون بطان	3756
Anan seni sudan korkutursa sakın sen korkma, hemen denize koş!	Eğer anan seni sudan korkutursa sen korkma deniz cihetine koşarak sür.	گر ترا مادر بترساند از[470] آب تو مترس و سوي دریا ران شتاب	3757

[468]خانه ات: خانهنگی N

[469]کرد زیرِ پَر چو دایه تربیت: زیر پر خیپش کردت داگی N

[470]از: ز N, K

Sen kazsın, karada da yaşarsın, denizde de. Kümes hayvanları gibi kokuşuk kümesli bir hayvan değilsin ya.	Sen kazsın karada da denizde de yaşarsın ev kuşu gibi evini kokutanlardan değilsin.	تو بطی بر خشک و بر تر زنده ای نی چو مرغِ خانه خانه کنده ای	3758
Sen "Kerremnâ" hükmünce bir padişahsın ki hem karaya ayak atabilirsin, hem denize!	Sen (Âdemoğlunu kerim kıldık) ayet-i kerimesince sultansın hem karaya hem denize ayak basabilirsin.	تو ز کَرَّمْنَا بَنِی آدم شهی هم به خشکی هم به دریا پا نهی	3759
"Ve hamelnâhüm fil berri vel bahri" hükmüne mazharsın. Canını karadan kurtar, denize yürüt!	Sen candan (denize bindirdik) ayeti sırrına mazharsın (karada bindirdik) ayetine mensuplardan ileri sür.	که حَمَلْنَاهُمْ عَلَی الْبَحْرِ به جان از حَمَلْنَاهُمْ عَلَی الْبَرِ پیش ران	3760
Melekler için karaya yol yoktur. Hayvanların da denizden haberleri yok.	Meleklerin karaya yolları yoktur hayvan kısmı da denize vâkıf değildir.	مر ملایک را سوي بَر راه نیست جنسِ حیوان هم ز بحر آگاه نیست	3761
Sen, ten itibarıyla hayvansın, can bakımından melek. Bu suretle hem yerde yürürsün, hem gökte.	Sen hemen hayvan ruhen meleksin ta kim hem yerde hem gökte gezesin diye.	تو به تن حیوان به جانی از مَلَک تا رَوی هم بر زمین هم بر فلک	3762
Bu suretle, ben de zahiren sizin gibi insanım ama hakikatte gönlüm, vahye kabiliyetli.	Zahirde (sizin gibi) ayetince beşersin ama (kendisine vahy olunur) ayetiyle göze sahibisin.	تا به ظاهر مَثَلُکُمْ باشد بشر با دل یُوحی اِلَیْهِ دیده وَر	3763
Bu toprağa mensup kalıp, yer üstüne düşmüş ama bu çeşit adamın ruhu, o güzelim gökte çark urup durmakta.	Toprak kalıp yere düşmüştür onun ruhu ise yüksek göklerde gezer.	قالبِ خاکی فتاده بر زمین روحِ او گردان بر آن چرخِ برین	3764
Yavrum, biz umumiyetle su kuşlarıyız, dilimizden de ancak deniz anlar.	Ey o oğul, biz hep su kuşlarıyız tamamıyla bizim dilimizden deniz anlar.	ما همه مرغابیانیم ای غلام بحر می داند زبانِ ما تمام	3765
Hulasâ Süleyman denizdir, biz kuşlara benzeriz. Ebede kadar Süleyman'da seyredip duruyoruz.	İmdi Süleyman denizdir, biz kuşlarız ebede kadar Süleyman'la gezeriz.	پس سلیمان بحر آمد ما چو طَیْر در سلیمان تا ابد داریم سَیْر	3766

Süleyman'la gel, ayağını denize bas ki su, Davud'a olduğu gibi sana da yüzlerce zırh yapsın.	Süleyman'la beraber denize ayağını bas ki Davut gibi su yüzlerce zırh yapsın.	با سلیمان پای بر دریا بنه[471] تا چو داود آب سازد صد زره	3767
O Süleyman, meydanda, herkesin gözü önünde. Fakat haset kıskançlık göz bağıcı ve büyücü.	O Süleyman herkesin huzurunda hazırdır ama gayret göz bağıcıdır ve sihir yapıcıdır.	آن سلیمان پیشِ جمله حاضر است لیک غیلت چشم بند و ساحر است	3768
O bizim önümüzde… Bizse cahillikten, uykudan, herzevekillikten onu görmemekte, ondan meyus olmaktayız.	Cehlimizden, uykusuzluğumuzdan, fodulluğumuzdan dolayı o bizim önümüzde olduğu halde biz ondan bıkkınlık gösteririz.	تا ز جهل و خوابناکی و فضول او به پیش ما و ما از وی ملول	3769
Gök gürlemesi, susuzun başını ağrıtır. Bilmez ki kutlu bulutlardan rahmet yağdıracak!	Gök gürültüsü sesi susuza baş ağrısı verir mübarek bulutu getiren o olduğun nasıl düşünmez.	تشنه را دردِ سر آرد بانگِ رعد چون نداند کو گشاند ابرِ سعد	3770
Onun gözü akar suda… Gökten yağan rahmet suyunun zevkinden haberi bile yok!	Onun gözü akan suda kalmıştır gökteki suyun zevkinden bihaberdir.	چشمِ او ماندست در جویِ روان بی خبر از ذوقِ آبِ آسمان	3771
Himmet atını sebebe doğru sürdü de bu yüzden müsebbipten mahrum kaldı.	Himmet binitini esbab cihetine sürmüştür tabii sebebi yaratandan habersiz kalmıştır.	مرکبِ همّت سوي اسباب راند از مسبَّب لاجرم محجوب ماند	3772
Fakat müsebbibi apaçık gören cihan sebeplerine gönül kor mu?	Sebebi yaratanı ayanen gören dünya sebeplerine gönül verir mi?	آنکه بیند او مسبَّب را عیان کی نهد دل بر سببهاي جهان	3773
HACILARIN, ÇÖLDE TEK VE TENHA İBADET EDEN BİR ZÂHİDİN KERAMETİNE HAYRAN OLMALARI	**HACILARIN OVADA YAKICI KUM ÜZERİNDE TEK VE TENHA GÖRDÜKLERİ ZAHİDİN KERAMETİNE HACILARIN HAYRAN KALMALARI**	**حیران شدنِ حاجیان در کراماتِ آن زاهد که در بادیه تنهاش یافتند استادی ریگ سوزان**[472]	

[471] بر: در N, K

[472] حیران شدنِ حاجیان در کراماتِ آن زاهد که در بادیه تنهاش یافتند استادی ریگ سوزان: حیران شدنِ حاجیان در کراماتِ آن زاهد که در بادیه تنهاش یافتند N, K

Çöl ortasın da bir zâhit vardı. Abbadiye kabîlelerine mensup olanlar gibi ibadete de dalmış, kendisinden geçmişti.	Ova ortasında bir zat vardı Eshab-I ibadet misilli ibadetine müstağrak olmuştu.	زاهـدی بُـد در مـیـانِ بـادیـه در عبـادت غرق چون عبّـادیـه	3774
Hacılar civar şehirlerden gelip oraya ulaştılar, o kupkuru yerde bir zâhit gördüler.	Hacılar şehirlerden oraya eriştiler gözleri o zâhid-i huşka düştü.	حـاجیـان آنجـا رسـیـدند از بلاد دیده شـان بر زاهدِ خشـک اوفتاد	3775
Zâhidin yeri kaskatıydı. Fakat kendisinin mizacı yumuşak. Çölün samyeli, âdeta ona ilâç kesilmişti.	Zahidin olduğu yer kurak ve rutubetli idi ilacı ovanın sam yelinden ibaretti.	جاي زاهد خشـک بود او تر مزاج از سَـمومِ بـادیـه بـودش علاج	3776
Hacılar, onun yalnızlığına, o âfetler içinde selâmette oluşuna şaştılar.	Hacılar onun yalnızlığına ve afetler içinde selamet kalışlarına hayran kaldılar.	حاجیان حیران شـدند از وحدتش و آن سـلامـت در میـانِ آفتش	3777
Kum üstünde namaza durmuştu. Kum, öyle bir kumdu ki hararetinden tenceredeki su bile kaynar, coşardı.	Kum üzerinde namaza durmuştu öyle kum ki hararetinden tencere kaynardı.	در نماز اِسـتاده بُد بر روي ریگ ریگ کز تَفَّش بجوشـد آبِ دیگ	3778
Halbuki dersin ki o, sanki bir yeşillikte bir gülistanda; yahut Burak'a, Düldüle binmiş!	Sen dersin ki sebze ve gülistan içinde sarhoştur yahut da Burak'a Düldül binmiştir.	گفتیی سرمست در سبزه و گل است یا سـواره بر براق و دُلدُل اسـت	3779
Yahut da ayağının altında ipekli örtüler, kumaşlar var samyeli ona sabah rüzgârından daha hoş!	Yahut ki ayağı ipekler ve hulleler üzerindedir yahut ki sam yeli ona bad-ı sabadan daha iyidir.	یا که پایش بر حریر و حلّه هاست یا سَموم او را بِه از بادِ صباست	3780
O namaz kılarken hacılar beklediler. Zâhit, uzun bir fikre dalmış, kendisinden geçmişti.	O cemaat orada namazda kaldılar ta ki derviş namazdan farig oldu.	پس بماندند آن جماعت با نیاز[473] تا شـود درویش فارغ از نماز[474]	3781

[473]پس بماندند آن جماعت با نیاز: ایستادند انتضار او در نماز N
[474]تا شود درویش فارغ از نماز: مانده بُد اِستاده در فکر دراز N

Neden sonra istiğraktan ayıldı, kendisine geldi. Hacıların içinde gönül gözü açık birisi,	O fakir istiğraktan avdet edince o cemaat içinden münevver kalpli uyanık birisi.	چون ز اســـتغراق بـاز آمد فقیر زآن جماعت زنده ای روشـن ضـمیر	3782
Gördü ki, zâhidin elinden, yüzünden sular damlamakta, elbisesi aptes suyundan ıslak.	Gördü ki şeyhin elinden yüzünden sular damlıyordu elbisesi abdest asarıyla doluydu.	دید کآبش می چکید از دست و رو جامه اش تر بود ز آثارِ وضـــو	3783
"Bu su nereden?" diye sordu. Zâhit, elini kaldırıp "Gökten" diye cevap verdi.	Şeyhe sordu ki: Suyun neredendir elini kaldırıp gösterdi (göktendir) demek istedi.	پس بپرسـیدش که آبت از کجاسـت دست را بر داشت کز سویِ سماست	3784
Adam, "Kuyu" ip yokken ne vakit istesen su bulabilir misin? Hemen yağmur yağar mı?	Sordu ki: vakit istersen erişir mi kuyusuz, liften yapma ipsiz (su gelir mi).	گفت هر گاهی که خواهی می رسـد بی زچـاه و بی ز حَبْلٍ مِنْ مَسَـــد	3785
Ey din sultanı, müşkülümüzü hallet de yakine erelim.	-	مشـکلِ ما حل کن ای سـلطانِ دین تـا ببخشـــد حـالِ تو مـا را یقین	3786
Sırlarından bir sırrı bize de göster de bellerimizden zünnarları kesip atalım" dedi.	Esrarından bize bir sır göster de biz de belimizden zünnarları keselim.	وانما سِـــرّی ز اســـرارت به ما تـا بـبـرّیـم از مـیـان زنّـارهـا	3787
Zâhit, gözlerini göğe kaldırarak dedi ki: "Yarabbi, hacıların duasına icabet et.	Ya Rabbi hacıların duasını kabul eyle diye gözlerini göklere açıp dua eyledi.	چشـم را بگشـود سـوي آسـمان کـه اجـابـت کن دعـاي حـاجیـان	3788
Ben gökten rızık aramaya alışmışım, sen bana gökten kapı açtın.	Rızkımı istemegi çün asumandan itiyat etmişim çünkü benim rızık kapımı göklerden açtın.	رزق جویـی را ز بـالا خو گَرَم تو ز بالا بر گشـــودســـتی دَرَم	3789
Ey Lâmekân âleminden mekân izhar eden, ey "Rızkınız göktedir" sırrını ayan eyliyen!"	Ey lamekânda mekan gösteren (göklerdedir rızkınız) ayetine ayan eyleyen dedi.	ای نموده تو مکـان از لامکـان فِی الْسَّـــمَـاءِ رِزقُکُم کرده عیـان	3790

Zâhit, bu münacattayken hemen su sömüren fil gibi bir lâtif bulut peyda oldu.	Bu münacat arasında hoş bir bulut su çeken fil gibi hemen zuhur eyledi.	در میانِ این مناجات ابرِ خوش زود پیدا شد چو پیلِ آب کش	3791
Bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başladı, derelerde, mağaralarda gölcükler meydana geldi.	Tulumdan su boşalır gibi yağmaya başladı herkes kaya dibinden mağaralara gizlendi.	همچو آب از مَشک باریدن گرفت در گو و در غارها مسکن گرفت	3792
Bulut, tulumlar gibi gözyaşı döküyordu. Hacıların hepsi matralarını açtı.	Bulut tulum gibi gözyaşı döktü hacılar da mataraları açtılar.	ابر می بارید چون مشک اشکها حاجیان جمله گشاده مشکها	3793
İçlerinden bir bölük halk o şaşılacak şeyler yüzünden bellerindeki zünnarları kestiler.	Cemaatten bir kısmı bu acayip işlerden dolayı bellerinden zünnarı kestiler.	یک جماعت زآن عجایب کارها می بُریدند از میان زنّارها	3794
Bir bölüğünün de bu hayret edilecek şey yüzünden yakini arttı. Tanrı, doğru yolu daha iyi bilir.	Bu acibeden diğer bir kavmin de yakîni daha arttı doğru yolu Allah bilir.	قومِ دیگر را یقین در ازدیاد زین عجب وَاللهُ اَعْلَم بِالْرَّشَاد	3795
Bir bölüğüyse bu kerameti kabul etmeyip hamhalat bir halde ebedî nâkıs olarak kaldı, söz de burada bitti.	Diğer bir kavim de kabiliyetsiz, ekşi ve ham, ebedi nakıs kaldılar söz bitti.	قومِ دیگر ناپذیرا تُرش و خام ناقصانِ سرمدی تَمَّ الْکَلَام	3796
3. CİLT			
Ey Hak Ziyası Husâmeddin, şu üçüncü defteri de meydana çıkar. Bir şeyin üç kere yapılması sünnettir.	Ey ziya'ul- hak Hüsameddin getir şu üçünü defteri ki üç kere olmak sünnettir.	ای ضیاءالحق حسام الّدین بیار این سوم دفتر که سنّت شد سه بار	1
Üçüncü defterde sır hazinelerini aç, özürleri bir yana at.	Üçüncü defterde esrâr-ı İlâhi hazinesini aç. İtizarı bırak.	بر گشا گنجینهٔ اسرار را در سوم دفتر بهِل اَعذار را	2
Senin kuvvetin Tanrı kuvvetinden sızıp gelmekte… hararetle atan damarlardan değil.	Kuvvetin Tanrı kuvvetinden sızar. Hararetten dareban eden damarların değildir.	قوّتت از قوّتِ حق می زهد نز[475] عُروقی کز حرارت می جهد	3

[475]نز: نه از N

Şu aydın güneş çırağı, fitille, pamukla, yağla, aydınlanmıyor ya.	Bu güneş çerağı ki parlamaktadır fitilden pamuktan yağdan değildir.	این چراغِ شمس کو روشن بوَد نز[476] فتیل و پنبه و روغن بوَد	4
Böylece durup duran gök kubbenin ne ipi var, ne direği!	Böyle daim olan gök tavanı çadır ipiyle veya direkle durucu değildir.	سقفِ گردون کو چنین دایم بوَد نز[477] طناب و اُستنی قایم بوَد	5
Cebrail'in kuvveti mutfaktan değil, varlığı yaratanın cemalinden.	Cebrail'in kuvveti matbahtan değildir varlığı yaratan Tanrı didarındandır.	قوّتِ جبریل از مطبخ نبود بود از دیدارِ خلّاقِ وجود	6
Hak Abdâl'inin kuvveti de bil ki Hak'tandır; yemekten, tabaktan değil.	Böylece abdâlân İlâhnin kuvveti de haktandır, böyle bil teamdan, tabaktan değildir.	همچنان این قوّتِ ابدالِ حق هم ز حق دان نز[478] طعام و از طبق	7
Onların cisimlerini nurla da yuğurdular.. onlar bu yüzden ruhu da geçtiler, meleği de.	Onların cisimlerini nurdan yaratmışlar da onlar ruhtan ve melekten ileri gitmişlerdir.	جسمشان را هم ز نور اِسرشَته اند تا ز روح و از مَلَک بگذشته اند	8
Sen de Ulu Tanrı'nın sıfatlariyle sıfatlandın.. Halil'e olduğu gibi sana da ateş gül bahçesi haline geldi.	Sen o evsâf-ı İlâhi ile muttasıf olduğundan dolayı Hazret-i İbrahim Halil gibi sana da ateş gülistan olmuştur.	چونکه موصوفی به اوصافِ جلیل بر تو آتش شد گلستان چون خلیل[479]	9
Ey unsurlar, mizacına köle olan; beş duyguyla altı cihet râm oldu.	Ey Hüsameddin, ey anasır, mizacına köle olan zat! Beş his altı cihet sana esir olmuştur.	پنج حس و شش جهت گشت از تو رام[480] ای عناصر مر مزاجت را غلام	10
Her mizâcın mayası anasıdır. Fakat senin şu mizacın, her mertebeden üstün.	Anasır her mizacın mayasıdır bu senin mizacın da her mertebeden âlîdir.	هر مزاجی را عناصر مایه است وین مزاجت برتر از هر پایه است	11
Senin mizâcın, şu yayılmış, şu geniş âlemden birlik vasfını bir araya derleyip toplayıvermiştir.	Bu döşenmiş âlemden senin mizacın şimdi vahdet vasfını toplamıştır.	این مزاجت از جهانِ مُنبسط وصفِ وحدت را کنون شد مُلتقِط	12

[476]نز: نه از N
[477]نز: نه از N
[478]نز: نه از N
[479]بر تو آتش شد گلستان چون خلیل: ز آتشِ امراض بگذر چون خلیل N, K
[480]پنج حس و شش جهت گشت از تو رام: گردد آتش بر تو هم بَرْد و سلام N, K

Ne yazık, halkın anlayış sahası pek dar.. halkın havsalası yok!	Hayfa ki halkın anlama arsası gayet dardır halkın boğazı (havsalası) yoktur.	ای دریغـا عرصـــهٔ اَفهـامِ خلق ســخت تنگ آمد ندارد خلق حلق	13
Fakat ey Hak ziyası, reyindeki isabet ve kudret, o kadar büyüktür ki helvan, taşa bile boğaz verir.	Ey ziya'ul hak, hazâkat-i re'yinle senin helvan taşa boğaz bahşeder.	ای ضـــیاءالحق به حِذقِ راي تو حلق بخشــد ســنگ را حلواي تو	14
Tur dağı, tecelliye uğrayınca boğazlandı, şarap içti, hattâ o şaraba tahammül edemedi de	Tur dağı tecelli esnasında boğaza malik olmuştur ki şarap içmiş ve şaraba tahammül edememiştir.	کوهِ طور انـدر تجلّی حلق یـافت تا که مَیْ نوشید و مَیْ را بر نتافت	15
Yarıldı, zerre zerre oldu. Hiç dağın deve gibi oynadığını gördünüz mü?	(Dağ didik didik oldu dağ yarıldı.) Hiç siz dağda deve oynaması gördünüz mü?	صَـــارَ دَكّاً مِنْـهُ وَانْشَـــقَّ الْجَبَل هَلْ رَأَيْتُمْ مِنْ جَبَل رَقْصَ الْجَمَل	16
Herkese herkese lokma birşey verebilir ama, boğaz bağışlamak, ancak Tanrı işidir.	Herkesten herkese lokma bağışlamak olabilir ama boğaz ihsan etmek ancak Tanrı işidir.	لقمه بخشـی آید از هر کس به کس[481] حلق بخشـی کارِ یزدان است و بس	17
Tanrı, cisme de boğaz verir, ruha da. Her uzvuna ayrı ayrı boğaz bağışlar.	Tanrı cisme de, ruha da boğaz ihsan eder Tanrı her uzvun için boğaz ihsan eder.	حلق بخشـد جسـم را و روح را حلق بخشـد بهرِ هر عضـوت جدا	18
Fakat bu ihsanı, kendini ululuğa verdiğin, kötülükten ve hileden arındığın vakit yapar da	Bu boğazı ve ağzı bir vakitte bahşeyler ki onun emrini iclal edici olursun hile ve hud'adan hâlî olursun.	این گهی بخشـد که اجلالی شـوی از[482] دغا و از[483] دغل خالی شـوی	19
Sen de pâdişâhın sırrını kimseye söylemez, şekeri sineğe sunamazsın.	Ol sebeple sultan sırrını kimseye söylemeyesin şeker şerbetini de sinek önüne dökmeyesin.	تا نگویی سِـرَّ سـلطان را به کس تـا نریزی قنـد را پیشِ مـگس	20
Ululuk şarabını o adamın kulağı içer ki süsen gibi yüzlerce dili olduğu halde dilsizdir.	Esrar-ı Celali susam gibi yüz tane dili olduğu halde yine dilsiz olan anlar.	گوشِ آنکس نوشـد اسـرارِ جلال کو چو سوسن صدزبان افتاد و لال	21

[481]از هر کس به کس: از هر تبس N
[482]از: وز N, K
[483]از: وز N

Tanrı'nın lûtfu, su içsin de yüzlerce ot bitirsin diye toprağa boğaz ihsan eder.	Suyu içip de yüz türlü ot vücuda getiren toprağa lutf-ı İlahî boğaz ihsan eyler.	حلق بخشـــد خـاک را لطفِ خدا تـا خورَد آب و برُوىَد صـــد گيا	22
Sonra, topraktan yaratılan mahluklara boğaz verir, dudak verir.. onlar da arayıp topraktan biten otları otlarlar.	Yine topraktan yaratılan zî-ruha da boğaz ve dudak ihsan eder de talepkârlıkla arzın otunu yer.	باز خاکی را ببخشـــد حلق و لب تـا گيـاهش را خورَد انـدر طلـب	23
Hayvan, ot yedi de semirdi mi.. insana gıda olur, ortadan kalkar.	Hayvan arzın otunu yiyince beslenir o da insan gıdası olur gider.	چون گياهش خورد حيوان گشـت زفت گشـت حيوان لقمهٔ انسـان و رفت	24
Fakat toprak da, ruh çıktı, insan görüşten ayrıldı mı insanı yeyip sömürür.	İnsan da ruhtan ve görüşten ayrılıp ölünce be- tekrar toprak insan yeyici olur.	بـاز خـاک آمد شـــد اَکّالِ بشـــر چون جدا شد از بشر روح و بصر	25
Zerreler gördüm: Hepsi ağızlarını açmışlar. Gıdalarını söylesem söz uzar gider.	Ben hepsinin ağızları açık zerreler gördüm ki eğer onların yediklerini (yahut: ufaklıklarını) söylersem mesele uzar.	ذرّه ها ديدم دهانْشـــان جمله باز گر بگويم خوردشـــان گردد دراز	26
Yaprakların gıdası onun kereminden… dallara dadı, onun umumî ve şâmil lûtfu.	Yaprakların levazımı onun ihsanındandır dayelerin dayesi de onun umumi lütfudur.	بـرگـهـا را بـرگ از اِنـعـامِ او دايـگـان را دايـه لـطـفِ عـامِ او	27
Rızıkların rızkını o vermekte. Buğday, rızıksız nasıl baş gösterir, biter?	Rızıklara rızkı o verir çünkü buğday gıdasız nasıl yetişir.	رزقـهـا را رزقـهـا او مـی دهـد زآنکه گندم بی غذايی چون زهد	28
Bu sözün sonu gelmez. Ben, bir miktarını söyledim, öbürlerini sen anlayıver.	Bu sözün şerhinin sonu gelmez ben parçalardan bir parçasını söyledim.	نيسـت شـرحِ اين سـخن را منتها پـاره ای گفتم بدانی زآن[484] پـارها[485]	29
Bil ki bütün âlem yiyen ve yenenden ibarettir. Hak'la bâki olanları da Hakk'a yönelmiş ve Hakk'ın makbûlü olmuş bil.	Bütün alem yiyici ve yenicidir bakileri de erbab-ı ikbal ve merdan-ı makbulden ibarettir.	جملـه عـالم آكـل و مـأكول دان بـاقيـان را مُقبِـل و مقبول دان	30

[484] از آن: - N, K

[485] پارها: پاره ها K

Bu âlem de daima neşre uğrayıp durur, bu âlemdekiler de. O âlemle o âleme gidenlerse daimî ve ebedîdir.	Bu cihan ve sakinleri dağınık ve fanidir o âlemle onun sakinleri ebedi ve ber devamdır.	این جهان و ســـاکنانش مُنتشِـــر وآن جهان و ســـالکانش مُســـتمِر	31
Bu âlemin de sonu yoktur, bu âleme âşık olanların da. O âlem ehliyse ebedî ve bir aradadır.	Bu cihanla aşıkları sonsuzdur o âlemin ehli ebedî ve topludur.	این جهـان و عـاشـــقـانش مُنقطِع اهـلِ آن عـالـم مُـخلَّـد مُـجتـمِـع	32
Kerem ona derler ki insan, kendisini ebedî kılacak âbıhayatı kendisine versin.	İmdi kerem ve muvaffakiyet odur ki kendisine ab-ı hayat vere ki o sebeple imdi kala.	پس کریم آن است کو خود را دهد آب حیوانی کـه مـانَـد تـا ابـد	33
Kerem sahibi, "Bâkıyât-us sâlihât" ın ta kendisidir. Yüzlerce âfetten, tehlikeden korkudan kurtulmuştur.	Kerim ve muhterem zatlar (Bâkıyât-u's sâlihât) denilen güzidelerdir ki yüzlerce afetten, tehlikeden, korkudan halâs olmuştur.	بـاقیـاتُ الصّـــالحـات آمـد کریم رَسـته از صـد آفت و اَخطار و بیم	34
Onlar, binlerce kişi olsalar yine bir kişiden fazla değildirler. Hayallere kapılanlar gibi sayı düşünmezler ki.	Binlerce olsalar dahi bir kimseden fazla değillerdir, onlar sayısı mevzû-ı bahs olmayan hayâlât gibidirler.	گر هزارانند یک کس بیش نیسـت چون خیالات عدد اندیش نیســت	35
Yiyenle yenenin boğazı, gırtlağı var... galiple mağlûbun aklı, reyi.	Yiyenin ve yenilenin boğazı ve gırtlağı vardır galibin de mağlubun da aklı ve mulahazası vardır.	آکل و مأکول را حلق اسـت و نای غالب و مغلوب را عقل اسـت و رای	36
Tanrı adâlet asâsına boğaz Verdi de o kadar sopaları, o kadar ipleri yedi.	O Tanrı ma'delet asasına gırtlak ihsan eyledi de o, o kadar asayı urganları yedi.	حلق بخشـید او عصـــای عدل را خورد آن چندان عصـــا و حَبل را	37
Öyle olduğu hâlde o yemeden semirmedi, şişmedi. Yeyişi de hayvan yeyişi değildi, kendisi de hayvan değil.	O yediklerinin hepsi onda bir fazlalık hasıl etmedi çünkü onun yemesi ve kendi şekli hayvanca şeylerden değildi.	واندر او افزون نشـد ز آن جمله اکل زانکه حیوانی نبودش اکل و شـکل	38
Tanrı, her doğan hayali yesin diye yakına da, asâya verdiği gibi boğaz Verdi.	Asa gibi yakîn ilmine de boğaz verdi o da âlemde zuhur eden bütün hayalleri yedi.	مر یقین را چون عصا هم حلق داد تا بخورد او هر خیالی را که زاد	39

Ayan gibi maaninin de boğazı vardır.. maaniyi rızıklandıran da Tanrı'dır.	İmdi ayan ve mevcûdât gibi me'ânînin de boğazları vardır o me'ânî boğazına rızık veren de yine Allah'tır.	پس معانی را چو اَعیان حلقهاست رازقِ حلقِ معانی هم خداســـت	40
Balıktan aya kadar muhlûkattan hiçbiri yoktur ki gıdayı çekecek, yiyecek ağzı olmasın.	İmdi deniz dibindeki balıktan gökteki aya kadar hiçbir nesne yoktur ki gıdayı cezbedecek boğazları olmasın.	پس زتا ماهی هیچ از خلق نیسـت که به جذبِ مایه او را حلق نیسـت	41
Nefsin boğazı vesveseden boşaldı mı ululuk vahyine konuk olur.	Eğer nefsin boğazı vesvese gıdasından hali olursa ikram ve iclal vücuduna ait gıda mütemadi olur.	حلقِ نفس از وسوسه خالی شود[486] میهمــان وحی اجلالی شـــود[487]	42
Akılla gönlün boğazında fikir kalmadı mı midenin hazmına muhtaç olmayan bakir rızkı bulur.	Akıl, yoran boğazı noksani düşüncelerden hâlî olursa o mide hazmına muhtaç olmaksızın baki rızık bulur.	حلقِ عقل و دل چو خالی شـد ز فکر[488] یافتِ او بی هضـم معده رزق بکر[489]	43
Fakat bil ki bunun şartı mizâcı tebdil etmektir. Çünkü kötülerin ölümü kötü mizâçtandır.	Bil ki bunun şartı tebdil-i mizâc etmektir çünkü kötülerin ölümü kötü mizaçtan olur.	شـــرط تبـدیـلِ مزاج آمـد بِـدان کـز مـزاجِ بـد بـوَد مـرگِ بَـدان	44
İnsanın mizâcı toprak yemeğe alışırsa rengi sararır, kötüleşir. İnsan hastalanır, düşkün bir hale gelir.	İnsanın mizacı kil yemek olursa sapsarı çirkin renkli hasta ve düşkün olur.	چون مزاجِ آدمی گِل خوار شـــد زرد و بدرنگ و سقیم و خوار شد	45
Fakat kötü mizâcı değişirse kötülüğü gider; yüzü çırağ gibi parlar.	Bu kötü mizacı dahi değişince yüzünün çirkinliği gider, parlar.	چون مزاجِ زشـــتِ او تبدیل یافت رفت زشـتی از رخش چون شـمع تافت	46
Dadı süt emer çocuğunu türlü türlü nimetlerden gıdalandırır.	Mesela: Bir dadı gibi ki süt emen çocuğa türlü nimetlerden gıda verir.	دایه ای کو شیر خواره طفل را[490] تـا ز نعمتهـا کنـد او را غـذا[491]	47

[486]حلق نفس از وسوسه خالی شود: حلقِ جان از فکر تن خالی شود N, K

[487]میهمان وحی اجلالی شود: وآنگهان روزیش اجلالی شود N, K

[488]حلقِ عقل و دل چو خالی شد ز فکر: - N, K

[489]یافتِ او بی هضم معده رزق بکر: - N, K

[490]دایه ای کو شیر خواره طفل را: دایه ای کو طفلِ شیرآموز را N, K

[491]تا ز نعمتها کند او را غذا: تا به نعمت خوش کند پَدفوز را N, K

Ama çocuğu memeden kesti mi ona yüzlerce bahçelerin, bostanların yolunu açar.	O dolu bir memenin yolunu çocuğa kaparsa ona yüz bahçenin yolunu açar.	گر ببندد راهِ آن پســـتان بر او[492] بر گشـاید راه صـد بُسـتان بر او[493]	48
Çünkü meme, o zayıf çocuk için binlerce nimetlerin, binlerce yemeklerin, binlerce ekmeklerin hicabıdır.	Çünkü binlerce nimete, sofraya ekmeğe o bir meme çocuk için bir mani olmuştu.	زانکه پستان شد حجابِ آن ضعیف از هزاران نعمت و خوان و رَغیف	49
Hulâsa yaşamamız, sütten kesilmemize bağlıdır. Sen de yavaş yavaş kendini gıdadan kesmeye çalış vesselâm.	İmdi bizim yaşamamız sütten kesilmemize mevkuftur. Azar azar çalış söz bitti.	پس حیاتِ ماســـت موقوفِ فِطام انـدک انـدک جهـد کن تَمَّ ٱلکَلام	50
İnsan, ana karnındayken kan emer, varlığı kanladır, bedenin nesçi kanla vücut bulur.	İnsan henüz ana karnında iken kan içici idi, kan onun mecburiyetinin argacı ve arışı idi.	چون جنین بُـد آدمی خونخوار بود[494] بود او را بود از خون تـار و پود[495]	51
Kandan kesilince gıdâsı süt olur, sütten kesilince lokma yemeğe başlar.	Kandan kesilmekle gıdası süt oldu sütten kesilmekle lokma yiyici oldu.	از فِطامِ خون غذایش شــیر شــد و از[496] فطامِ شـیر لقمه گیر شـد	52
Lokmadan da kesildi mi Lokman kesilir, gizli matlûba talip olur.	Lokmadan kesilmekle de bir Lokman kesilir, gizli matlûbatın talibi olur.	وز فطـامِ لقمــه لقمـانی شـــود طـالبِ مطلوبِ[497] پنهـانی شـــود	53
Ana karnındaki çocuğa birisi dese ki: Dışarda pek düzgün, pek güzel bir âlem var..	Cenin rahimde iken birisi ona (hariçte gayet muntazam bir âlem var.)	گر جنین را کس بگفتی در رَحِم هســـت بیرون عالمی بس مُنتظِم	54
Boyuna, enine geniş bir yeryüzü.. orada nice nimetler var, nice sonsuz yiyecek şeyler.	Enine boyuna süslü bir yeryüzü, onda birçok nimet, hayli yiyiciler.	یک زمینی خرّمی با عرض و طول اندر او بس[498] نعمت و چندین اُکول	55
Dağlar, denizler, ovalar, bostanlar, bağlar, çayırlar..	Dağlar, denizler, ovalar, bostanlar, bağlar, ekinler.	کوهـها و بـحرهـا و دشـــتهـا بوســـتـان ها بـاغهـا و کَشـــتهـا	56

[492] بر او: برو N
[493] بر او: برو N
[494] خونخوار بود: بُد خون غذا N, K
[495] بود او را بود از خون تار و پود: از نجس پاکی بَرَد مؤمن کذا N, K
[496] و از: وز N
[497] مطلوب: اشکار N, K
[498] بس: صد N, K

Pek yüksek, ziyadar bir gökyüzü.. güneş, ay ışığı, yüzlerce süha yıldızı.	Gayet yüksek ve parlak bir gök. Güneş, mehtap nice yıldızlar.	آســـمانی بس بلند و پُر ضـــیا آفتاب و ماهتاب و صـــد سُـــها	57
Yıldızdan, poyrazdan doğudan, batıdan esen yeller.. bağlar, bahçeler gelin gibi süslenmekte, bezenmekte.	Kıbleden, batıdan, doğudan esen rüzgârlardan bağlar gelin gibi fığranırlar ve neşelenirler.	از جنوب و از شـــمال و از دَبور باغها دارد عروســـیها و ســـور	58
O âlemdeki şaşılacak şeyler anlatılamaz ki.. sen, neden bu kapkaranlık yerde mihnetler içindesin?	O dünyanın acayipleri vasfa sığmaz sen bu karanlıkta neye işkenceye katlanıyorsun.	در صـــفت نـاید عجـایبهـاي آن تو در این ظلمت چه ای[499] در امتحان	59
Bu daracık çarmıhta kan yemektesin; hapis içinde, pislikler içinde, sıkıntılar içindesin.	Daracık bir çarmıh içinde, mahpusluk, pislik ve meşakkat içinde kan yutuyorsun.	خون خوری در چـارمیخِ تنگنـا در میـانِ حبس و آنجـاس و عَنـا	60
Çocuk, kendi haline bakıp bunları inkâr eder, bu elçilikten yüz çevirir, kâfir olur.	O kendi hali muktezasınca münker olacaktı bu risaletten (ve hakka davetten) baş çevirmiş kâfir olacaktı.	او بـه حُکمِ حالِ خود مُنکر بُدی زین رسـالت مُعرِض و کافر شـدی	61
Olmıyacak şey, hileden, yalandan başka bir şey değil, der. Kör adamın vehmi, bunu anlamaktan ne kadar uzak!	Diyecekti: Bu muhaldir, kandırıştır. Aldanıştır, çünkü kör olan evhamı bu manadan uzaktadır.	کاین محال است و فریب است و غرور زانکه وهم کور از این معنیست دور[500]	62
Buna benzer bir şey görmediği için münkir idraki bunu da kavramaz.	Çünkü onun zihni böyle bir nesnenin cinsini görmedikçe onun münkîrane idraki dinlemez.	جنسِ چیزی چون ندید ادراکِ او نشْـــنود ادراکِ مُـنـکِرنـاکِ او	63
İşte cihandaki halk da buna benzer. Abdâl, onlara öbür âlemden bahsetti mi,	Mesela, bu âlemde bir abdâl-ı İlâhî avâm-ı nâsa o bir âlemden bahsetse.	همچنـان کـه خلقِ عام اندر جهان زآن جهـان اَبدال می گویندشـــان	64
“Bu dünyâ kapkaranlık, dapdaracık bir kuyudur.. bu kuyunun dışında renksiz,	Bu dünya gayet karanlık ve dar bir kuyudur, bunun haricinde kokudan renkten hariç azim bir âlem var.	کین جهان چاهی اسـت بس تاریک و تنگ هست بیرون عالمی بی بو و رنگ	65

[499] چه ای: چیی N

[500] زانکه وهم کور از این معنی است دور: زآنکه تصویری ندارد وهمِ کور N, K

kokusuz bir âlem var" dedi mi.			
Bu söz onların hiçbirinin kulağına girmez. Çünkü bu dünya tamahı, kuvvetli ve büyük yerdedir.	Bu ehl-i dünyadan hiçbirisinin kulağına girmez, çünkü bu dünya tamahı geniş ve kalın bir perdedir.	هیچ در گوشِ کسی زیشان نرفت کین طَمَع آمد حجابِ ژرف و زفت	66
Tamâh, kulağa birşey duyurmaz. Garez, gözü kapar, adama birşey anlatmaz.	Tamah kulağı işitmekten men eder garazın bir hakikate ermekten gözü bağlar.	گوش را بندد طمع از استماع چشم را بندد غرض از اطّلاع	67
Nitekim o ana karnındaki çocuk da kana tamah ettiğinden, o aşağılık yurtlara kan, onun gıdası olduğundan.	İşte onun gibi o cenini de adi vatan olan ana karnında gıdası bulunan kana olan tamahı.	همچنانکه آن جنین را طَمْعِ خون کآن غذاي اوست در اوطانِ دون	68
Tamah ona bu âleme ait sözü duyurmaz. Bedendeki kanı, gönlüne sevdirir.	Bu dünyaya müteallik nimetlerin senasından onu perde arkasında bıraktı.	از حدیثِ این جهان محجوب کرد خونِ تن را بر دلش محبوب کرد[501]	69
Sen de bu âlemin güzelliğine tamah etmektesin de but amah, o ebedî âlemin güzelliğine perde oluyor.	Ana vücudundaki kanı ona daha sevgili kıldı. Sana da bu dünyanın güzellikleri, tamahı o ebedî güzelliklere perde oldu.	بر تو هم طمع خوشی این جهان[502] شد حجابِ آن خوشی جاودان[503]	70
Gururla dopdolu olan bu hayatın zevki seni doğruluk hayatından uzaklaştırmakta.	Mağruriyetle dolu olan bu hayat zevkinin verdiği tama seni doğruluk hayatından uzak kıldı.	طمع دوق این حیات پر غرور[504] از حیات راستینت کرد دور[505]	71
İyi bil kit amah sni kör eder.. şüphe yok. Senden yakini örter.	İmdi iyi bil ki tama seni kör eder, hiç şüphesiz sana yakîn ve şuhudu kapanmış kalır.	پس طمع کورت کند نیکو بدان[506] بر تو پوشاند یقین را بی گمان[507]	72

[501]خونِ تن را بر دلش محبوب کرد: غیرِ خون او می نداند چاشت خورد N, K
[502]بر تو هم طمع خوشی این جهان: - N, K
[503]شد حجابِ آن خوشی جاودان: - N, K
[504]طمع دوق این حیات پر غرور: - N, K
[505]از حیات راستینت کرد دور: - N, K
[506]پس طمع کورت کند نیکو بدان: - N, K
[507]بر تو پوشاند یقین را بی گمان:- N, K

Tamah yüzünden hak, sana bâtıl görünür.. tamah yüzünden sende yüzlerce körlükler artar durur.	Tamahtan naşi hak sana batıl görünür tamahtan naşi sende yüz türlü körlükleri artırır.	حق تو را باطل نماید از طمع[508] در تو صـــد کوری فزاید از طمع[509]	73
Doğrular gibi tamahtan çekin de ayağını o eşiğin başına bas.	Doğru mertler gibi tamahtan nefret et ki o eşik üzerine basıp girebilesin.	از طمع بیزار شو چون راستان[510] تا نهی پا بر ســـر آن آســـتان[511]	74
O kapıdan girdin mi kurtulursun. Gamdan da dışarıya ayak atmış olursun, neşeden de.	Bu kapıdan girince kurtulursun ayağını görünüşte hariçte bırakırsın.	کندر آن در چون در آئی وارهی[512] از غم و شـــادی قدم بیرون نهی[513]	75
Can gözün aydınlanır, Hakk'I görür; küfür karanlığından kurtulur, din nuru kesilir.	Can gözün parlak ve hak görücü olur, küfür karanlığı olmaksızın din nuru olur.	چشم جانت روشن و حق بین شود[514] بی ظلام کفر نور دین شـــود[515]	76
Erlerin öğütünü canla, başla dinle de korkudan kurtulup emniyete eriş.	Erler nasihatini candan kabul et ki korkudan kurtulup emniyet dâhilinde kalasın.	پند مردان را پذیرا شـــو بجان [516] تا رهی از خوف و مانی در امان[517]	77
HIRSLARINDAN FİL YAVRULARINI YİYENLER VE YEMEYİN DİYENİN ÖĞÜDÜNÜ DİNLEMİYENLER	**HIRSTAN NAŞİ FİL YAVRUSUNU YİYENLERİN VE ONLARI BUNDAN MEN EDENLERİN NASİHATİNİ DİNLEMEYENLERİN KISASI**	**قصهٔ خورندگانِ پیل بچگان[518] از حرص و ترکِ نصیحتِ ناصح**	

[508]حق تو را باطل نماید از طمع: - N, K
[509]در تو صد کوری فزاید از طمع: - N, K
[510]از طمع بیزار شو چون راستان: - N, K
[511]تا نهی پا بر سر آن آستان: - N, K
[512]کندر آن در چون در آئی وارهی: - N, K
[513]از غم و شادی قدم بیرون نهی: - N, K
[514]چشم جانت روشن و حق بین شود: - N, K
[515]بی ظلام کفر نور دین شود:- N, K
[516]پند مردان را پذیرا شو بجان: - N, K
[517]تا رهی از خوف و مانی در امان: - N, K
[518]بچگان: بچه N, K

Bilmem işittin mi? Akıllı bir adam, Hindistan'da dostlarından iki üç kişinin	Onu sen işittin mi ki Hindistan'da bir âlim, dostlarından iki üç kimseyi gördü.	آن شـنیدی تو که در هندوسـتان دید دانایی دوسـد از دوسـتان[519]	78
Uzak bir seferden geldiklerini, aç ve çıplak bir halde bulunduklarını gördü.	Aç kalmış, zahiresiz çıplak kalmışlardı uzun yol seferinden gelmişlerdi.	گرسنه مانده شده بی برگ و عور می رسـیدند از سـفر از راهِ دور	79
Bilgiden doğma merhameti coşup, "Hoş geldiniz" dedi, güller gibi açıldı.	Âlimliğin deprettiği dostluğu coşarak onlara selam verdi ve gül fidanı gibi açıldı.	مِهرِ دانـائیش جوشـید و بگفت خوش سلامیشان و چون گلبن شکفت	80
"Biliyorum.. karnınız bomboş, pek açsınız. Açlıktan âdeta Kerbelâ'ya düşmüşsünüz, bu yüzden bütün mihnetlere uğramışsınız.	Dedi ki biliyorum açlıktan ve midede boşalmaktan dolayı bu Kerbela'sı yerde açlığınız toplanmıştır.	گـفـت دانـم کـز تـجـوّع وز خـلا جمع آمد جوعتان[520] زین کربلا	81
Fakat dostlar aman Allah için olsun sakın fil yavrusu yemeyin.	Fakat aman ha sakın ha ey muhterem halk fil yavrusunu yemeye kalkışmayasınız.	لـیـک الله الله ای قـومِ جـلـیـل تـا نبـاشـد خوردتـان فرزندِ پیل	82
Şimdi gideceğiniz yolda filler vardır.. Benim öğüdümü can-ü gönülden dinleyin.	Sizin gittiğiniz yerde fil çoktur nasihatimi candan gönülden dinleyiniz.	پیل هست این سو که اکنون می روید پند من از جان و از دل بشـنوید[521]	83
Yolunuzda ki fil yavrularını avlamak istersiniz. Bu gönlünüze pek hoş gelir.	Yolunuzda fil yavruları vardır onları avlamayı çok arzu edersiniz.	پیـل بـچـگـانـنـد انـدر راهتـان صـیدِ ایشـان هسـت بس دلخواهتان	84
Onlar pek kuvvetsizdir, pek lâtif ve semizdir. Fakat anaları pusudadır, onları korur.	Çok zarif ve latif ve bilhassa besilidirler ancak pusuda ana daima gözetleyicidir.	بس ضـعیفند و لطیف و سـمین[522] لیک مادر هسـت طالب در کمین	85
Yavrusunun ardından feryad-ü figan ederek yüz fersah yol yürür, evlâdını arar durur.	Yavrusu için feryat ederek ah u vah eyleyerek yüz fersah mesafeyi kat eder.	از پیِ فرزند صـد فرسـنگ راه او بـگـردد در حَـنـیـن و آه آه	86

[519]دوسد از دوستان: گروهی N, K
[520]جوعتان: رنجتان N, K
[521]پند من از جان و از دل بشنوید: پیلزاده مشکنید و بشنوید N, K
[522]سمین: بس سمین N, K

Hortumundan ateş saçar, dumanlar savurur. Yavrularına merhameti çoktur. Sakın ha yavrularını avlamayın" dedi.	Onun hortumundan ateşler, dumanlar çıkar sizi onun sevgili yavrusundan sakındırırım.	آتش و دود آید از خرطومِ او اَلْحَذَر زآن بچهٔ[523] مرحومِ او	87
Yavrum, veliler de Tanrı çocuklarıdır. Onlar ortada olsun, olmasın.. tanrı, mallarını, canlarını korur, onların ahvalinden haberdardır.	Ey oğul, evliya Tanrı çocuklarıdır onlar hazır iken de gaip iken de Tanrı bilir ve haberdardır.	اولیا اطفالِ حقّند ای پسر در حضور و غیبت آگه با خبر[524]	88
Sakın noksanlarını bulup aleyhlerine gıybet etme. Onlar için kin güden, onların öcünü alan Tanrı'dır.	Onların kusur ve noksanları üzerine gıybet ve mezemmet düşünme çünkü hak onların hayatı için düşmanlardan intikamı alır.	غائبی منْدیش از نقصانشان کو کَشَد کین از براي جانشان	89
Tanrı dedi ki: Bu veliler benim çocuklarımdır. Gariplik âlemindedirler, eşleri yoktur. Ne işleri vardır, ne güçleri.	Buyurdu ki: Bu evliya benim çocuklarımdır, gariplik âleminde ve işten güçten hâlîdirler.	گفت اطفالِ منند این اولیا در غریبی فرد از کار و کیا	90
Halkı imtihan için hor ve yetim görünürler. Fakat hakikatta dostları da benim, nedimleri de.	Halkın imtihanı için hor ve yetim görünürler fakat manen ben onların dostu ve arkadaşıyım.	از براي امتحان خوار و یتیم لیک اندر سِر منم یار و ندیم	91
Hepsi de benim korumama arka vermiştir. Sanki onlar, benim cüzülerimdir.	Benim ismet ve hıfz sıfatlarım hepsinin muhafızıdır sanki cümlesi benim vücudum eczasındandırlar.	پشت دارِ جمله عصمتهاي من گویا هستند خود اجزاي من	92
Sakın, sakın! Bunlar benim hırka giyenlerimdir. Binlerce kişi arasında yüz binlerce kişidirler, fakat yine de hepsi bir vücuttur."	Ama ha sakın ha bunlar benim hırka- pûşlarımdır binler içinde yüz binlerdir, hemde tek bir vücutturlar.	هان و هان این دلق پوشانِ منند صد هزار اندر هزار و یک تنند	93

[523]بجه: کودک N, K

[524]در حضور و غیبت آگه با خبر: غایبی و حاضری بس باخبر N, K

Öyle olmasaydı bir tek Mûsâ, bir tek sopa ile Firavun'un altını üstüne getirebilir miydi?	Böyle olmasaydı bir ağaç hüner gösterip de bir Musa Firavun'u alt üst eder miydi?	ورنه کی کردی به یک چوبی هنر موســـی فرعون را زیر و زبر	94
Öyle olmasaydı Nûh, bir beddua ile doğuyu batıyı sulara gark edebilir miydi?	Yoksa bir bedduayla Nuh Peygamber böyle şarkı garbı tufana ve hakarete gark eyler miydi?	ور نه کی کردی به یک نفرینِ چنان[525] نوح شرق و غرب را غرق و مهان[526]	95
İhsan ve kerem sahibi Lût, zalimlerin şehirlerini perişan eyleyebilir, yerlere batırabilir miydi?	Muhterem Lut peygamberin bir duası kâfirler şehrini cezaya erdirir miydi?	برنگندی یک دعای لوطِ راد شـــهرهای کافران را المراد[527]	96
Cennete benziyen şehirleri karasu Diclesi oldu. Git de gör.	Onların cennet gibi memleketleri kan diyarı oldu simsiyah kan akan Dicle'yi gör ki ondan nişan kalmıştır.	گشت شهرستان چون فردوسشان دجلهٔ آبِ ســـیه رَو بین نشـــان	97
Bu Karasu Şam tarafındadır. Kudüs'e giderken yolda görürsün.	Bu nişane ve bu haberi Kudüs yolunda güzergâhta Şam tarafında görürsün.	سوي شام است این نشان و این خبر در رهِ قُدســـش ببینی در گـذر	98
Hakk'a tapan yüz binlerce peygamber yüzünden her devirde nice azaplar oldu.	Hakka tapan Enbiyanın yüz binlerinden her asırda işte böyle siyasetler zuhura gelmiştir.	صد هزاران ز انبیایِ حق پرست خود به هر قرنی سیاستها بُدست	99
Söylesem uzun sürer. Ciğer de ne oluyor ki? Dağlar bile kan kesilir.	Söylersem bu beyanat uzar ciğer ne oluyor dağlar kan kesilir.	گر بگویم وین بیان افزون شـــود خود جگر چه بُوَد که کُهها خون شود	100
Dağlar kan kesilir de sonra gene donar, kalır. Sen bu kan oluşu görmezsin çünkü körsün, kötüsün… bu görüşten ne kadar uzaksın!	Dağlar kan olurda sonra (taş şeklinde) donar sen körsün ve merdutsun ondan dolayı görmezsin.	خون شـود کُهها[528] و باز آن بفْسـرد تو نبینی خون شـدن کوری و رد	101

[525]چنان: بد N, K

[526]غرق و مهان: غرقابِ خود N, K

[527]شهرهای کافران را المراد: جمله شهرستانشان را بی مراد N, K

[528]کُهها: که ها N

Bu kör, ne şaşılacak kördür; uzağı görür, gözü de keskin. Fakat yalnız devedeki yükü görür.	Acip bir kör, uzağı görür, keskin bakışlı ama devenin yalnız yükünü görür.	طَرفه کوری دوربینِ تیزچشم لیک از اشتر نبیند غیرِ پشم	102
İnsan, hırsından herşeyi kıldan kıla görür, bilir ama oynayıp salınmasında hayır yoktur, bu oynayış şerle doludur.	İnsanoğlu eşyayı kılcasına ayıra ayıra görür ama onun oynaması hayırdan hâlî şerle doludur.	مو به مو بیند ز حرصِ خود بشر[529] رقصِ او خالی ز خیر و پُر ز شر[530]	103
Benliğini kıracak yerde oyna, salın da şehvet yarasının üstündeki pamuğu çek, kopar.	Benliğini kıracak yerde oyna ki şehvet yarasından pamuğu çekip çıkarasın.	رقص آنجا کن که خود را بشْکنی پنبه را از ریشِ شهوت بَرکَنی	104
Erler, meydanda oynar, dolanır, kendi kanları içinde raksederler.	Herkes meydan yerinde oynar ve dolaşırlar ama mertlerdir ki kendi kanları içinde oynarlar.	رقص و جولان بر سرِ میدان کنند رقص اندر خونِ خود مردان کنند	105
Varlıklarından kurtuldular mı ellerini çarpar… noksanlarından ayrıldılar mı raksa girerler.	Kendileri elinden kendileri kurtulunca el çırparlar ayıp ve noksandan sıçrayıp kurtulunca oynamaya koyulurlar.	چون رهند از دست خود دستی زنند چون جهند از نقص بر[531] رقصی کنند	106
Çalgıcıları, içlerinden def çalar… denizler, onların coşkunluğunu görüp köpürür.	İçlerinde çalgıcılar def çalarlar denizler onların neşeleriyle el çırparlar.	مطربانْشان از درون دف می زنند بحرها در شورشان کف می زنند	107
Sen görmezsin ama onların gayretinden yapraklar bile dalların üstünde el çırpar.	Sen görmezsin ama onların neşe izhar ettiklerinin delili olarak yapraklar alenen dallar üzerinde el çırparlar.	تو نبینی لیک بهر گوشان برگها بر شاخها شد[532] کف زنان	108
Dalların el çırpışını görmüyorsun değil mi? Buna can kulağı gerek… ten kulağiyle duyulmaz ki.	Sen yaprakların el çırptıklarını görmezsin ama (onu duyman için) kalp kulağı olmalıdır.	تو نبینی برگها را کف زدن گوش دل باید نه این گوشِ بدن	109

[529]مو به مو بیند ز حرصِ خود بشر: مو به مو بیند ز صرف حرصِ انس N, K
[530]رقصِ او خالی ز خیر و پُر ز شر: رقصِ بی مقصود دارد همچو خرس N, K
[531]بر: خود N, K
[532]شد: هم N, K

Baş kulağını alaya, yalana dolana kapa da aydın da can şehrini gör.	Beden kulağı değil, baş kulağını şakaya yalana kapat o vakit nurani can şehrini görürsün.	گوشِ سَـر بر بند از هزل و دروغ تـا ببینی شـــهرِ جـانِ بـا فروغ[533]	110
Muhammed'in kulağı, sözlerin içyüzünü duyar... Tanrı, ona Kur'ân'da "Kulağın ta kendisi" der.	Hazret-i Muhammed'in kulağı sohbetin esrarını duyar Cenabıhak Kur'an'da o hususu (O peygamber kulak kesilmiştir) diye beyan eyler.	سِـر کَشَـد گوشِ محمّد در سـخُن کِش بگویـد در نُبی حق هُو اُذُن	111
Bu peygamber baştan başa kulaktır, gözdür. Onun merhameti sütninedir, bizde onun süt emer çocuklarıyız	O Peygamber baştanbaşa kulaktır, gözdür, onun merhameti dadıdır biz de çocuğuz.	سربه سر گوش است و چشم است این نَبی رحمتِ او مُرضـع اسـت او ما صـبی[534]	112
Bu sözün sonu gelmez. Sen yine o fil hikâyesine dön, yine o hikâyeye başla da onu anlat.	Bu sözün sonu gelmez ileri sür fil hikâyesine ve baş tarafa doğru kelamı sevk eyle.	این ســـخن پـایان ندارد باز ران ســـوي اهلِ پیل و بر آغاز ران	113
FİL YAVRULARINA DOKUNANLAR HİKÂYESİNİN SONU	**FİL YAVRUSUNA SATAŞANLAR KISSASININ KALANI**	**بقیهٔ قصهٔ متعرضان پیل بچگان**	
Fil onların her birinin ağızlarını koklamakta... hepsinin midelerinin etrafında dönüp dolaşmakta,	Fil her ağzı koklar her adamın midesi etrafında döner.	هر دهـان را پیـل بویی می کنـد گِردِ معدة هر بشـــر بر می تند	114
Yavrusunu kim kebabedip yemişse, bularak öc almağa, kuvvetini göstermeğe çalışmaktaydı.	Bakalım çocuğunun kebabı kokusunu nerede bulacak ta kim intikamını kuvvetini ona gösterecektir.	تـا کجـا یـابـد کبـابِ پورِ خویش تـا نمـایـد انتقـام و زورِ خویش	115
-	-	تـا کجـا بوي کبـاب بچـه را[535] یـابـد و زخمش زنـد انـدر جزا[536]	116

[533]تا ببینی شهرِ جانِ با فروغ: تا ببینی شهرِ جان را با فروغ N
[534]رحمتِ او مُرضع است او ما صبی: تازه زو ما مُرضِع است او ما صَبی N, K
[535]تا کجا بوي کباب بچه را: - N, K
[536]یابد و زخمش زند اندر جزا:- N, K

Sen de Tanrı kullarının etlerini yemekte, onların aleyhinde bulunup günâh kazanmaktasın.	Tanrı kullarının etini yersin onları çekiştirirsen elbet intikam görürsün.	لحمهـاي بنـدگـانِ حق خورى[537] غيبـتِ ايشـــان كنى كيفر برى	117
Kendinize gelin. sizin ağzınızı koklıyan Tanrı'dır. Doğrudan başka kim canını kurtarabilir?	Dikkat ediniz ki ağzınızı koklayan yaratandır doğrulardan başkası hakkın elinden canını nasıl kurtarır.	هان كه بوياي دهانتان خالق اسـت كى بَرَد جان غيرِ آن كو صـادق است	118
Bir adamın kabirde ağzını koklıyan Münker, yahut Nekir olursa yazıklar olsun o acınmağa değer kişiye!	Eyvah o acınacak kimseye ki ağzını koklayan Münker Nekir ola.	واى آن افسـوسـيى كِش بوى گير بـاشـــد انـدر گور مُنكَر يـا نكير	119
O ulu meleklerden ne ağzını gizlemeye imkan var, ne güzel kokularla iyi bir hale getirmeye çare.	O büyük meleklerden ne ağzı saklamak kâbil nede boş misvakla ağız kokusunu güzelleştirmek mümkündür.	نى دهان دزديدن[538] امكان ز آن مِهان نى توان خوش كردن از دارو دِهان	120
Mezara girene, onlara yaltaklanmak mümkün değil; akıl, fikir için hileye sapmaya yol yok!	Üstü örtülü hareket etmek için müdahene de kabil değil akla fikre de bir çare yolu yoktur.	آب و روغن نيسـت مر روپوش را راهِ حيلت نيسـت عقل و هوش را	121
Saçma sapan söyliyen adamın başına gürzleri iner, pençeleri batar.	Her hezeyan edenin başına ve kıçına birkaç kere gürzleri zahmını indirirler.	چنـد كوبـد زخمهـاي گرزشـــان بر ســرِ هر ژاژخا و مُرزشـــان	122
Azrail'in sopasını, demirini gözünle görmüyorsan gürzünün eserine bak.	Azrail'in değneğini demir topuzunu şeklen görmüyorsan eserine bak.	گـرزِ عـزرائيـل را بـنْـگـر اثـر گر نبينى چوب و آهن در صُـوَر	123
Bazı zamanlar suret bakımından da görünür de onun için yalnız hasta, bunu anlar, duyar.	Bazı bazı (işkence aleti) kendisi de görünür hasta ona vâkıf olur.	هم به صـورت مى نمايد گه گهى زآن همـان رنجور بـاشـــد آگهى	124

[537] لحمهاي بندگانِ حق خورى: گوشهاي بندگانِ حق خورى N, K

[538] دزديدن: دزديدى N

O hasta, dostlar der; bu tepenin üstünde duran kılıç nedir ki?	O hasta der ki: Ey efrâd-ı âilem şu başım üstündeki kılıç nedir.	گوید آن رنجور کای یار حرم[539] چیست این شمشیر بر فرقِ سرم[540]	125
Dinleyenler de " Biz öyle bir şey görmüyoruz. Bu, hayalden ibaret" derler. Halbuki ne hayali? Göçme zamanı bu!	Biz görmeyiz belki hayaldir deriz ne hayali? Bu tam irtihâl âlemidir.	ما نمی بینیم باشد این خیال چه خیال است این که هست این ارتحال[541]	126
Ne hayâli bu? Bu aşağılık felek bile bunun korkusiyle hayal haline geldi.	Bu ne hayaldir ki o ters aşağı felek bu hayalin heybetinden bu hale girmiştir.	چه خیال است این که آن[542] چرخ نگون از نهیبِ این خیالی شد کنون	127
Ölüm haline gelen hastanın önünde gürzlerle kılıçlar his âlemine girdiler.	Gürzler, kılıçlar hastanın önünde alenen görünmüş ve ondan dolayı baş aşağı olmuştur.	گرزها و تیغها محسوس شد پیش بیمار و سرش منکوس شد	128
O, bu kılıçların ona çekildiğini görür. Fakat ondan başka düşmanın gözü de bağlıdır, dostun gözü de.. bunları gören yoktur.	O görür ki onlar kendisi içindirler düşmanın dostun gözü ondan kapanmıştır.	او[543] همی بیند که آن از بهرِ اوست چشمِ دشمن بسته زآن و چشمِ دوست	129
Dünyâ hırsı gitti de o yüzden hastanın gözü kuvvetlendi; gözü, kan dökme zamanı aydınlandı.	Hastadan dünya hırsı gitti gözü keskinleşti kanı dökületeceği zamanda gözü parladı.	حرصِ دنیا رفت و چشمش تیز شد چشمِ او روشن گهِ چون خونریز شد	130
Kibrinin, hışmının yüzünden gözü, vakitsiz öten horoza döndü.	Onun gözü kibrinin hışmının neticesi olarak vakitsiz öten horoz gibi oldu.	مرغِ بی هنگام شد آن چشمِ او از نتیجهٔ کبرِ او و خشمِ او	131
Vakitsiz çan çalan, vakitsiz öten horozun başını kesmek vaciptir.	Vakitsiz çanı salladığından (öttüğünden) dolayı kuşun başını kesmek vacip oldu.	سر بریدن واجب آمد مرغ را کو به غیرِ وقت جنباند دَرا	132

[539]کای یار حرم: ای یارانِ من N, K
[540]بر فرقِ سرم: بر سارانِ من N, K
[541]هست این ارتحال:این هست ارتحال N, K
[542]آن: این N, K
[543]او: چو N

Her an, canının bir cüzü ölüm halindedir, her an can verme zamanındadır. Can verme ânında imanını gör, gözet!	Her zaman candan bir parçası nez' olunur (alınır) her hâlet-i nez'de imanını gözet.	هر زمان نزعی است جزوِ جانت را بنْگر اندر نزعِ جان ایمانت را	133
Ömrün, altın kesesine benzer, geceyle gündüz de para sayan adamdır.	Senin ömrün para kesesi gibidir. Geceyle gündüzde kesedeki paranın hesabını yapmaktır.	عمرِ تو مانندِ همیانِ زر است روز و شب مانندِ دینار اشمر است	134
Bilmeden, anlamadan sayar durur, nihayet kese boşalır, ay tutulur.	Sayar anlamadan parayı sarf eder ta ki o para hayal olur husufe erer batar.	می شمارد می دهد زر بی وقوف تا که خالی گردد و آید خُسوف	135
Dağdan alsan da yerine komasan dağ bile yerinde kalmaz, yok olur gider.	Dağdan bile yerine alıp da yerine koymaya can olursun sarf etmekten dolayı dağ ayakta duramaz olur düşer göçer.	گر ز کُه بستانی و ننْهی به جای اندر آید کوه ز آن دادن ز پای	136
Şu halde heran yerine karşılık koy ki "Secde et de yaklaş" âyetinin maksadı neyse bulasın.	İmdi her nefesinin karşılığını koy ta kim (secde et yakınlık kazan) ferman-ı İlâhisindeki maksada erişesin.	پس بنه بر جای هر دم را عوض تا ز وَاسْجُدْ وَاقْتَرِب یابی غرض	137
Bütün işlere böyle çalışma, dindeki işten başka iş için savaşma.	İşleri mükemmel yapmaya o kadar uğraşma ancak umûr-ı diniyyenin mâ'adâsı işlere çalışıp durma.	در کمالِ[544] کارها چندین مکوش جز به کاری که بوَد در دین مکوش	138
Sonra sonunda tamamlamadan geçip gidersin. İşlerin sona ermez, ekmeğin de ham kalır.	Sen akıbet natemam ve işlerin neticesiz ve ekmeğin çiğ olduğu halde gideceğin o mezarın,	عاقبت تو رفت خواهی ناتمام کارهایت ابتر و نانِ تو خام	139
O mezarını lâhdini yapma işi taşla, tahtayla, kilimle, keçeyle olmaz.	Lahtin tamiri taşla direkle, kerpiçle değildir.	وآن عمارت کردنِ گور و لَحَد نی به سنگ است و نه چوب و نی لُبَد	140
Kendine gönülde bir mezar kazman, onun benliğinin	Belki safâyı kalbi le âleminde kendine bir mezar kazasın ve	بلکه خود را در صفا گوری کَنی در منیِ او کُنی دفنِ منی	141

[544]کمال: تمامی N, K

önünde bu benliği görmen gerektir.	Tanrı benliğinde kendi benliğini göresin.		
Onun toprağı olman, gamına gömülmen lazım ki nefesin, kutlu ve tesirli bir hale gelsin.	Sen hem onun toprağı hem onun derdinin medfunu olasın ta kim senin nefesin onun nefesinden imdad bula.	خـاکِ او گردی و مـدفونِ غمش تـا دمـت یـابـد مـددهـا از دمش	142
Mezara türbe yapmak, üstüne kubbe kurmak, mâna sahiplerine makbul değildir.	Mezarlık binası ve kubbeler ve burçlar erbâb-ı ma'nâ tarafından makbul ve rayiç görülmez.	گـورخـانـه قبّـه هـا و کُـنـگره نبْود از اصـحابِ معنی آن سَـره	143
Bir bak da gör, diri iken atlaslara bürünen kişinin aklını o ipekler, o atlaslar hiç fazlalaştırır onun reyine isabet verir mi?	Şimdi sağ olduğu halde atlas giyene bak hiç atlas onun aklına yardım eder mi?	بنْگر اکنون زنـده اطلس پوش را هیچ اطلس دسـت گیرد هوش را	144
Canı, Münker ve Nekir'in azâbına uğramış, gamlı gönlünde de gam akrepleri yer tutmuştur.	Onun canı Münker Nekir azabında gam ve endişe akrepleri de gamla dolu olan gönlündedir.	در عذابِ مُنکَر اسـت آن جان او کـژدُمِ غـم در دل غـمـدانِ او	145
Zâhirini süslemiş, püslemiş ama içi düşüncelerden feryatlara düşmüş.	Hariçten dışı türlü türlü nakış ve zinetle süslenmiş içini de türlü türlü endişeler inil inil inletir.	از برون بر ظاهرش نقش و نگار وز درون ز اندیشـه ها او زار زار	146
Başka birini de görürsün ki eski elbiseler giyinmiş ama o köhne libaslar içinde kamışa benzer, sözü de şeker gibidir.	Öbürünü de görürsün eski hırka içinde endişesi nebat ve sözü ise şekerdir.	وآن یـکـی بینـی در آن دلقِ کهن چون نبات اندیشـه و شـکَر سـخن	147
FİL HİKÂYESİNE DÖNÜŞ, ÖĞÜTÇÜNÜN ÖĞÜDÜ	**FİL HİKÂYESİNE AVDET VE NASİHATÇİNİN NASİHATİ**	**بازگشتن بحکایتِ پیل و پندِ آن ناصح** [545]	
Öğütçü dedi ki: "Bu öğüdümü tutun da gönlünüz, canınız, belâlara düşmesin.	Nasihatçi: Benim bu nasihatimi dinleyiniz ki canınız gönlünüz mihnetlere giriftar olmasın.	گفت ناصـح بشْـنوید این پندِ من تـا دل و جـانْتـان نـفتد در مُـتحَن	148

[545] بازگشتن بحکایتِ پیل و پندِ آن ناصح: بازگشتن بحکایتِ پیل N, K

Otlara, yapraklara kaani olun, fil yavrularını avlamaya varmayın.	Otlarla yapraklarla kanaat ediniz fil yavrusu avlamaya gitmeyiniz.	بـا گیـاه و برگهـا قـانع شـــوید در شـــکارِ پیل بچگان کم رَوید	149
Ben, boynumdaki öğüt borcumu ödedim. Öğüdü tutanın sonu, ancak kutluluktur.	Ben boynumdan nasihat borcunu çıkardım nasihatin sonu saadetten başka ne olur.	من برون کردم ز گردن وامِ نُصـح جز سـعادت کی بوَد انجامِ نُصـح	150
Ben, sizi nedametlerden kurtarmak için elçiliğimi yaptım.	Ben elçiliğimi bildirmeye geldim ki sizi nedametten kurtarayım.	من بـه تبلیغِ رســـالـت آمـدم تـا رهـانم مر شـــمـا را از نَـدَم	151
Kendinize gelin, sakın tamah yolunuzu urmasın. Tamah, yapraklarınızı ta kökünden söker, çıkarır.”	Sakın olmaya ki tamah sizin yolunuzu vurup da yiyecek tamahı sizin kökünüzü sökmesin.	هین مبـادا کـه طَمَع رهْتـان زنـد طَمْعِ برگ از بـجهـاتـان برکَنَـد	152
Bunları söyleyip “Haydi, hayra karşı” diyerek onları uğurladı, selâmetledi, gitti. Onlar, yolda kıtlığa düştüler, susuzlukları arttıkça arttı.	Bu sözleri söyleyip (hoşça kalınız) dedi ve gitti. Yiyeceksizlik ve açlık yolda şevklendi.	این بگفت و خیربادی کرد و رفت گشـت قحط و جوعشـان در راه زفت	153
Ansızın yolda yeni doğmuş güzel bir fil yavrusu gördüler.	Ansızın cadde üzerinde yeni doğmuş hoş bir fil yavrusu gördüler.	نـاگهـان دیـدنـد برگ[546] جـاده ای بچـهٔ پیلی خوشـــی نوزادهـای[547]	154
Sarhoş kurtlar gibi başına üşüştüler. Onu tertemiz yeyip bu işten ellerini yıkadılar.	Sarhoş kurtlar gibi hücum edip mükemmel yediler ellerini de temizlediler.	انـدر افتادند چون گرگانِ مســـت پاک خوردندش فرو شـسـتند دسـت	155
Yoldaşlarından biri, onlara öğüt verdi, o adamın öğüdü hatırındaydı.	Yoldaşlarından biri yemedi o fakirin sözlerini hatırlatarak onlara nasihat etti.	آن یـکی همره نخورد و پنـد داد کـه حـدیـثِ آن فقیرش بود یـاد	156
Bu söz, adamın o fili kebapedip yemesine mâni oldu. Eski ve tecrübe görmüş akıl, sana yeni bir baht bağışlar.	O adamı o fakirin sözü kebaptan men etti eski aklı sana yeni baht ihsan eder.	از کبـابش مـانع آمـد آن ســـخن بخـتِ نو بخشـــد ترا عقـلِ کهن	157

[546] برگ: سوی N, K

[547] بچهٔ پیلی خوشی نوزادهای: پورِ پیلی فربهی نوزادهای N, K

Onlar fil yavrusunu yeyip yattılar, uyudular. O aç adamsa sürüyü bekliyen çoban gibi uyanıktı.	Onların hepsi yatıp uyudular o aç kimse sürü çobanı gibi duruyordu.	پس بیُفتـادنـد و خفتنـد آن همـه و آن گرسـنه چون شـبان اندر رمه	158
Birdenbire baktı ki kızgın bir fil çıkageldi. Önce o gözetliyene gelip çattı.	Baktı ki müthiş bir fil erişti evvel o bekçi tarafına koştu.	دید پیلی سـهمناکی می رسـید اولا آمـد سـوي حـارس دویـد	159
Ağzını üç kere kokladı. Fakat ondan hiçbir kötü koku gelmedi.	Üç kere ağzını kokladı ondan gayr-ı muvâfık hiçbir koku gelmedi.	بوی می کرد آن دهانش را سه بار هیچ بویی زو نیـامـد نـاگوار	160
Birkaç kere etrafında dönüp dolaşarak gitti. O iri fil, adama hiç dokunmadı.	Birkaç kere onun etrafını dolanıp gitti o filler padişahı olan iri hayvan onu incitmedi.	چند باری گِردِ او گشـت و برفت مر وَرا نازرد آن شـه پیلِ زفت	161
Uyuyanların hepsinin ağızlarını kokladı. Hepsinden de koku aldı.	Her uyuyanın ağzını kokladı, o uyuyan adamdan kebap rayihası geldi.	مر لـب هر خفتـهٔ را بوی کرد بوی می آمد ورا ز آن خفته مرد	162
Yavrusunu kebabedip yiyenleri hemencecik paraladı, öldürdü.	Fil yavrusu kebabını yiyen kimseyi fil parçalayıp hemen öldürdü.	از کبـابِ پیـل زاده خورده بود بر درانیـد و بکشـتش پیـل زود	163
O anda hepsini de birer birer paralıyor, onlardan hiç de ürkmüyordu.	Derhal birer birer o güruhu parçaladı onlardan hiç perva etmedi.	در زمان او یک به یک را زآن گروه می درانید و نبودش زآن شـکوه	164
Onların her birini havaya kaldırıp yere vurarak parçalamaktaydı.	Pervasızca onlardan her birini havaya attı sonra yere vurdu parçalandı.	بر هوا انداخت هر یک را گزاف تا همی زد بر زمین می شـد شـکاف	165
Ey halkın kanını emen, bu işten uzaklaş, halkın kanı, seni savaşa düşürmesin.	Ey halkın kanını emen yoldan çekil ki onların kanı seni husumete sürüklemesin.	ای خورندهٔ خونِ خلق از راه بَرْد تـا نـه آرد خونِ ایشـانـت نَبَرْد	166
Bil ki halkın malı kanı demektir. Çünkü mal güçle, kuvvetle, çalışmayla ele geçer.	Onların malı, yakınen bil ki onların kanıdır çünkü mal kuvvetle ele geçer.	مالِ ایشـان خونِ ایشـان دان یقین زآنکه مـال از زور آید در یمین	167
O fil yavrularının anaları kan güder, fil yavrusu yiyenden öç alır, öldürür.	O fil yavrularının annesi kin besler fil yavrusu yiyorsun	مـادرِ آن پیل بچگـان کین کَشَـد فیـل بچـه خواره را کیفر کُشَـد	168

	hasım olan fil dahi senden intikam alır.		
Ey rüşvet alan, sen fil yavrusu yemektesin. Sana düşman olan fil, kökünü kazır, seni mahveder.	-	پیل بچّه می خوری ای پاره خوار هم بر آرد خصمِ پیل از تو دَمار	169
Hilelere sapanı koku, rüsvay etti. Fil, yavrusunun kokusunu bilir.	Hayli düşüneni korku rüsva eyler fil yavrusunun kokusu bilir.	بوی رسوا کرد مکر اندیش را پیل داند بویِ بچهٔ[548] خویش را	170
Hak kokusunu Yemen'den duyan bendeki bâtıl kokuyu nasıl olur da duymaz?	Ta Yemen'den hak kokusunu duyan zat batıl kokuyu benden nasıl duymaz.	آنکه یابد بویِ حق را از یَمَن چون نیابد بوي باطل را ز من	171
Mustafa, ta uzak yoldan koku alır da ağzımızdaki güzel kokuyu nasıl almaz?	Hazreti Peygamber ta uzak yoldan koku alınca benim ağzımın kokusunu nasıl anlamaz.	مصطفی چون بوی بُرد[549] از راه دور چون نیابد از دهانِ ما بُخور	172
Duyar, duyar ama yüzümüze urmaz, örter. İyi koku da göklere çıkar, kötü koku da.	Anlar ama bizden gizler, iyi kokuda kökü kokuda göklere kadar çıkar.	هم بیابد لیک پوشانَد ز ما بوي نیک و بد بر آید بر سما	173
Sen uyuyup dursun, o haram koku ise şu yeşil gökyüzüne urup durur.	Sen uyuyorsun fakat o haramın kokusu yeşil renkli göğe aks eder.	تو همی خسپی و بوي آن حرام می زند بر آسمانِ سبزفام	174
Senin çirkin nefeslerine yoldaş olup felekte kokuları alanlara kadar gider.	Senin çirkin nefeslerine yoldaş olur. Göklerde ki koku alanlara kadar gider.	همرهِ انفاسِ زشتت می شود تا به بوگیرانِ گردون می رود	175
Kibir, hırs, şehvet kokusu, söz söylerken soğan gibi kokar.	Kibir kokusu, hiddet kokusu, hırs kokusu söz söylerken soğan kokusu gibi gelir.	بوي کبر و بوي حشم[550] و بوي آز در سخن گفتن بیاید چون پیاز	176
Yemin eder de " Ben onları ne zaman yedim? Soğandan da çekinmekteyim, sarımsaktan da" dersen	Eğer sen (ben ne vakit yedim ben soğandan, sarımsaktan perhiz eyledim) desende.	گر خوری سوگند من کی خورده ام از پیاز و سیر تقوی کرده ام	177

[548]بچه: طفل N, K
[549]بوی بُرد: بُرد بوی N, K
[550]حشم: حرص N, K

O yalan yemini ederken nefesin, kovuculuk eder. Kokusu seninle beraber oturanların dimağına vurur.	Senin o yemin ederken ağzından çıkan koku barışık verir o tür onların beynine aks eyler.	آن دمِ ســـوگنـد غمّـازی کنـد بـر دمـاغِ همنشـــینـان بر زنـد	178
O koku yüzünden duâlar reddedilir. O kötü kalb, sözde kendisini gösterir.	İmdi onların kokusundan dualar merdud olur ağızda oyalayıcı kalp görünür.	پس دعاها رد شـــود از بوي آن آن دلِ کژ می نمـایـد از زبـان	179
O duaya "sesinizi kesin" cevabı gelir. Her azgının cezâsı, onu kovan sopadır.	O duanın cevabı (defolunuz) der her kalpazanın cezası def edici ve kesindir.	اِخْسَـــــؤُا آیـد جـوابِ آن دعـا چوبِ رد بـاشـــد جزاي هر دغا	180
Fakat sözün eğri, özün doğru olursa o söz eğriliği, Tanrıya makbûldür.	Ama sözün ters olurda kalben doğru olursa o sözün eğriliği Tanrı'nın makbulüdür.	گر حدیثت کژ بوَد معنیت راسـت آن کژي لفظ مقبولِ خـداســـت	181
DOSTLARIN HATASI, YABANCILARIN DOĞRUSUNDAN DAHA İYİDİR	**DOSTLARIN HATASI YABANCILARIN DOĞRUSUNDAN DAHA İYİ OLDUĞUNA DAİR**	**بیانِ آن که خطایِ محبّان بهتر از صوابِ بیگانگان است**[552,551]	
O doğru sözlü Bilâl, ezân okurken "Hayyı alesselâ, Hayyı alelfelâh – Haydin namaza, Haydin felâha" cümlelerindeki "Hayyı – Haydin" kelimesini "Heyyi" diye okurdu.	O doğru Bilal ezan okurken ezan arasında (Hayye) yi (Heyye) söylerdi.	آن بلال صـــدق در بـانـگ نماز حَیَّ را هَیَّ همی کفت[553] از نیاز	182
Nihayet Peygamber'e dediler ki: "Ya Rasulâllâh, bina yeni kuruluyor. Bu hata, hiç de doğru değil.	Bazıları dediler ki: Ey Peygamber binayı İslam kurulduğu esnasında şimdi böyle hata doğru değildir.	تا بگفتند ای پیمبر اسـت نیسـت[554] این خطا اکنون که آغاز بناســت	183
Ey Tanrı habercisi, ey Tanrı rasulü, ey Tanrı meydanının	Ey Tanrı elçisi niceler yeni en güzel okuyan bir müezzin tayin et.	ای رسـول و شـهسـوار کردگار[555] یـک مؤذن کو بود افصـــح بیـآر	184

[551]بیانِ آن که خطایِ محبّان بهتر از صواب بیگانگان است: بیانِ آن که خطایِ محبّان بهتر از صوابِ بیگانگان است نزد هجویر N

[552]بیانِ آن که خطایِ محبّان بهتر از صوابِ بیگانگان است: - Bu hikaye Adnan Karaismailoğlu'nda yoktur.

[553]کفت: خواند N

[554]تا بگفتند ای پیمبر است نیست: تا بگفتند ای پیمبر نیست راست N

[555]ای رسول و شهسوار کردگار: ای نبی و ای رسول کردگار N

tek binicisi, daha fasih bir müezzin getir.			
Din daha yeni kurulur, doğruluk düzenlik daha yeni meydana gelirken "Hayyı alelfelâh''ı yanlış okumak ayıptır.	Dinin ve insanları yola getirmenin iptidasında (Hayye ale'l- felah) yı usulsüz okumak ayıp olur.	عیب باشـــد اول دین و صـــلاح لـحن خوانـدن لفظ حی علی الفلاح	185
Peygamber'in hiddeti coştu. Gizli inayetlerden bir iki remiz söyleyip dedi ki:	Hazreti Peygamberin hışmı coşup esrar-ı hofyeden bir iki işarette bulundu.	خشـــم پیغمبر بجوشـــید و بگفت یـک دو رمزی از عنـایـات نـهفت	186
"Ey aşağılık adamlar, Tanrı yanında Bilâl'in Heyyi'si yüzlerce hadan, hıdan, yüzlerce dedikodudan iyidir.	Ve dedi ki: Ey süprüntüler Tanrı katında Bilal'in (heyye) si, yüzlerce hey hey ve dedikodudan çok makbuldür.	کـای خســـان نزد خـدا هَیّ بلال بـهتر از صـد حیّ و حّی و قیل و قال	187
İşi çok karıştırmayın da sırrıınızı açmayayım, önünüzü, sonunuzu söylemiyeyim.	Çok karıştırmayınız ki bende sizin sonlarını, başlangıcınızı söylemeyeyim.	وامشـــورانـیـد تـا مـن رازتـان وانـــگـویـم آخـر و آغـازتـان	188
Eğer duada güzel bir nefese sahip değilsen yürü özü sözü doğru kardeşlerden dua iste!	Dua hususunda hoş bir nefese malik değilsen yürü ve ihvan sefadan dua niyaz eyle.	گر نـداری تو دم خوش در دعـا رو دعا می خواه ز اخوان صـــفا	189
MÛSÂ ALEYHİSSELAM'A, BENİ GÜNAH ETMEDİĞİN AĞIZLA ÇAĞIR DİYE VAHİY GELMESİ	**HAK TEÂLÂ'NIN HAZRETİ MUSA'YA (BANA GÜNAH İŞLEMEDİĞİN AĞZINLA DUA ET) DİYE EMRETMESİ**	**امر حق به موسی که مرا به دهانی خوان که بدان دهان گناه نکردهٔ**[556,557]	
Tanrı,	Bunun için Tanrı Hazreti Musa'nın dua esnasında hacet dilemesi üzerine buyuruldu ki:	بهر این فرمود بـا موســـی خدا[558] وقت حاجت خواســـتن اندر دعا[559]	190

[556]امر حق به موسی که مرا به دهانی خوان که بدان دهان گناه نکردهٔ: بیانِ آنکه خطایِ محبّان بهتر است از صوابِ بیگانگان بر محبوب امرِ حق به موسی علیه السلام که مرا به دهانی خوان که بدان دهان گناه نکرده ای K

[557]امر حق به موسی که مرا به دهانی خوان که بدان دهان گناه نکردهٔ: امر حق تعالی به موسی علیه السلام کی مرا به دهانی خوان که بدان دهان گناه نکردهٔ N

[558]بهر این فرمود با موسی خدا: .Nicholson ve Karaismailoğlu'nda bu beyit yoktur

[559]وقت حاجت خواستن اندر دعا: .Nicholson ve Karaismailoğlu'nda bu beyit yoktur

“Ey Mûsa, bana, suç etmediğin, kötü söylemediğin bir ağızla sığın, dua et” dedi.	Ey Kelimullah, günah işlemediğin bir ağızla benden imdat iste.	ای کلیم الله ز من می جو پنـاه[560] بـا دهـانی کـه نکردی تو گنـاه	191
Mûsa, “Bende o ağız yok deyince Tanrı, “Başkasının ağziyla dua et.”	Musa (bende o ağız yoktur) dedi buyurdu ki: Bana başkası ağzıyla dua et.	گفت موســـی من ندارم آن دهان گفت مـا را از دهـانِ غیر خوان	192
Başkasının ağziyle nasıl günah edebilirsin? Yarabbi diye başkasının ağziyle çağır” buyurdu.	Sen başkasının ağzıyla ne vakit günah işledin başkası ağzıyla dedi ki: Yarabbi.	از دهـانِ غیر کـی کردی گنـاه از دهـانِ غیر بر خوان کـای الـه	193
Sen de öyle muamelede bulun ki ağızlar, gece gündüz sana dua edip dursunlar.	Öyle yap ki gece gündüz ağızlar sana dua için açılır (vefacat eyler).	آنچنـان کن کـه دهـانهـا مر تو را در شـــب و در روزها آرد دعا	194
Günah etmediğim ağız, başkasının özürler dileyen ağzıdır.	Günah işlemediğin ağız Cenab-ı Hak özür dileyen başka kimse ağzıdır.	از دهـانی کـه نکردســـتی گنـاه و آن دهانِ غیر باشـــد عذرخواه	195
Yâhut da kendi ağzını temizle, ruhunu çevik bir hâle getir.	Yahut da kendi ağzını temizle, kendi ruhunu kıvrak eyle.	یـا دهـانِ خویشـــتن را پـاک کن روحِ خود را چابک و چالاک کن	196
Çünkü Tanrı adı temizdir, temizlik geldi mi pislik, pılısını pırtısını toplayıp gider.	Hakk’ın zikri temizdir temizlik geldiği yerde pislik yükünü bağlar çıkar gider.	ذکرِ حق پاک است چون پاکی رسید رخـت بر بنـدد برون آیـد پلیـد	197
Zıtlar, zıtlardan kaçar. Ziya parladı mı gece kalmaz.	Zıtlar zıtlardan kaçar aydınlık parlayınca gece firar eyler.	می گریزد ضـــدّها از ضـــدّها شـب گریزد چون بر افروزد ضـیا	198
Ağza temiz bir ad gelince de ne pislik kalır, ne gamlar, kederler.	Pak isim şerif ağza alınınca ne pislik kalır nede keder ve endişe kalır.	چون در آید نـامِ پـاک انـدر دهان نـی پلیـدی مـانَـد و نـی انـدُهـان	199
YALVARANIN ALLAH DEMESİ, HAKK'IN LEBBEYK DEMESİNİN TA KENDİSİDİR	**NİYAZ EDEN KİMSENİN ALLAH DEMESİ BAKİYE-Yİ HAKKIN LEBBEYKİDİR**	**در بیانِ آنکه الله گفتنِ نیازمند عینِ لبّیک گفتنِ حقّ است**	

[560] ای کلیم الله ز من می جو پناه: گفت ای موسی ز من می جو پناه N, K

Birisi her gece Allâh der durur, bu zikrinden ağzı tatlılaşır, zevk alırdı.	Bir kimse geceleri Allah derdi o halde ki onun zikir eylemesinden ağzı tatlanıyordu.	آن یکی الله می گفتی شبی تا که شیرین می شد از ذکرش لبی	200
Şeytan: "Ey çok söz söyliyen, bunca Allâh demene karşılık onun Lebbeyk demesi nerde?	Şeytan ona dedi ki: Ey katı suratlı senin bu kadar Allah demene hani lebbeyk.	گفت شیطانش خمش ای سخت رو[561] این همه الله را لبّیک کو	201
Tanrı tahtından bir cevap bile gelmiyor. Böyle utanmadan, sıkılmadan ne vaktedek Allâh deyip duracaksın" dedi.	Sen katı suratınla bu kadar Allah diyorsun tahtgah eli huzurundan bir cevap gelmiyor.	می نیاید یک جواب از پیشِ تخت چند الله می زنی با رویِ سخت	202
Adamın gönlü kırıldı, başını yere kodu, yattı. Rüyada, yeşiller giyinmiş Hızır'ı gördü.	O zatın gönlü mahzun olup başını yastığına bıraktı o rüyasında bir yeşillikte Hızır'ı gördü.	او شکسته دل شد و بنْهاد سر دید در خواب او خِضِر را در خُضَر	203
Hızır, "Kendine gel, niçin zikri bıraktın, çağırdığından, addan nasıl usandın, zikrinden nasıl pişman oldun?" dedi.	Dedi ki: Ayıl zikrinden niye geri kaldın o korunmayan şeylerden niye vazgeçtin.	گفت هین از ذکر چون وامانده ای چون پشیمانی از آن کِش خوانده ای	204
Adam cevâp olarak "Lebbeyk sesi gelmiyor. Kapıdan sürüleceğimden korkuyorum" deyince	Dedi ki: Bana (Lebbeyk) cevabı gelmiyor kovulmuşlardan oldum diye korkarım.	گفت لبّیکم نمی آید جواب زآن همی ترسم که باشم ردَّ باب	205
-	Hızır o adamadır yine Tanrı bana böyle buyurdu ki: Git ona deki ey tecrübeye uğramak kimse.	گفت او را که خدا گفت این به من[562] که برو با او بگو ای ممتحن[563]	206
Hızır "Senin o Allah demen, bizim Lebbeyk dememizdir. Senin o niyazın, derde	Senin o Allah demekliğin bizim lebbeykimiz değil midir senin o niyazın, derdin, yanlışın.	نی که آن الله تو لبیک ماست[564] آن نیاز و سوز و دردت پیک ماست[565]	207

[561]گفت شیطانش خمش ای سخت رو: گفت شیطان آخر ای بسیارگو N, K
[562]گفت او را که خدا گفت این به من: گفت آن اللهِ تو لبّیکِ ماست N, K
[563]که برو با او بگو ای ممتحن: وآن نیاز و درد و سوزت پیکِ ماست N, K
[564]نی که آن الله تو لبیک ماست: - N, K
[565]آن نیاز و سوز و دردت پیک ماست: - N, K

düşmen, yanıp yakılman, bizim haberci çavuşumuzdur.			
-	Sana bizim elçimiz vekilindir seni o eliyle meşgul eden ben değil miyim seni zikir ile meşgul eden ben değil miyim?	نی تو را در کـار من آورده ام[566] نی که من مشـغول ذکرت کرده ام[567]	208
Senin hilelere düşmen, çâreler araman, seni kendimize çekmemizden, ayağını çözmemizdendir.	Senin tedbirlerin ve çare aramaklığın senin bize cevap etmen ve senin şu ayağını çözmektir.	حیلـه هـا و چـاره جوییهـاي تو جذبِ ما بود و گشـــاد آن پاي تو	209
Korkun da bizim lûtfumuzun kemendidir, aşkın da. Her Yârabbi demende bizim, efendim, buyur dememiz gizli" dedi.	Senin korkun ve aşkın bizim lütufumuz kemendidir senin her (Ya Rab) ının altında netice (lebbeyk) ler vardır.	ترس و عشقِ تو کمندِ لطفِ ماست زیرِ هر یـا ربَّ تو لبّیکهاســـت	210
Bilgisiz adamın canı, bu duâdan uzaktır. Çünkü Yârabbi demesine izin yok ki.	Cahilin canı bu duadan uzak olanlar kısmındandır çünkü ona (Ya Rab) demene izin yoktur.	جانِ جاهل زین دعا جز دور نیسـت زآنکه یا رب گفتنش دسـتور نیسـت	211
Zarara, ziyana uğrayınca Tanrı'ya sızlanmasın diye, ağzında da kilit var, gönlünde de. Ağzı da bağlı, gönlü de.	Ağzında gönlünde kilit ve bağ vardır zarar ve felakete düştüğünde inleyip münacat etmesi içindir.	بر دهان و بر دلش قفل است و بند تـا ننـالـد بـا خـدا وقـتِ گزنـد	212
Firavun'a yüzlerce mal, mülk verdi, o da nihayet ululuk, büyüklük davasına girişti.	Firavun'a yüz türlü mülk ve mal verdi de oda izzet ve celalet ve iddiası etti.	داد مر فرعون را صد مُلک و مال تـا بـکرد او دعوي عزّ و جلال	213
O kötü yaratılışlı, Hakk'a sızlanmasın diye ömründe baş ağrısı bile görmedi.	O mayası murdar herif Hak canibine feryat etmesi için o bütün ömründe baş ağrısı görmedi.	در همه عمرش ندید او دردِ سـر تـا ننـالد ســـوي حق آن بـد گهر	214
Tanrı, ona bütün dünya mülkünü verdi de dert, elem, keder vermedi.	Cenab-ı Hak ona bütün âlem saltanatını verdi Hak ona dert, elem, keder vermedi.	داد او را جملـه مُلـکِ این جهـان حق ندادش درد و رنج و اندُهان	215

[566] نی تو را در کار من آورده ام: - N, K

[567] نی که من مشغول ذکرت کرده ام: - N, K

Dert Tanrı'yı gizlice çağırmana sebep olduğundan bütün dünya malından yeğdir.	Dert dünya mülkünden daha iyidir çünkü kendi âleminde Tanrı, münacat edersin.	درد آمد بهتر از مُلکِ جهان تا بخوانی مر خدا را در نهان	216
Dertsiz dua soğuktur, bir şeye yaramaz. Dertli dua ve niyaz, gönülden, aşktan gelir.	Dertsiz münacat soğuksudur dertli münacat âşıklık envağındandır.	خواندنِ بی درد از افسردگی است خواندنِ با درد از دل بُردگی است	217
O gizlice niyazın, o önü sonu anman yok mu?	O gizlice ah ve feryatlar, o başlangıcı ve muhabbetıllah evailini yâd edişler.	آن کشیدن زیرِ لب آواز را یاد کردن مبدأ و آغاز را	218
İşte sâf, halis ve hüzünlü dua odur, "Ey Tanrım ey feryâdıma erişen, ey yardımcım" demendir.	O saf ve hazin bir surette (Ya Rabbi, ey sayfınca gam, ey güvencem) deyişler.	آن شده آوازِ صافی و حزین ای خدا وی مُستغاث و ای امیر[568]	219
Tanrı yolunda köpeğin sesi bile Tanrı cezbesiyledir. Çünkü Tanrı'ya her yönelen, bir yol kesicinin esiridir.	Onun yolunda köpek feryadı bile cezbesiz değildir çünkü her talep kendini teshir edenin esiridir.	نالهٔ سگ در رهش بی جذبه نیست زآنکه هر راغب اسیرِ رهزنی است	220
Eshâb-ı Kehf'in köpeği… pis şeyden kurtulunca padişâhlar sofrasının başına oturdu.	Mesela Ashab-ı Kehf köpeği gibi murdar gıdalarından kurtulup makama şahınşahları sofrası başta geçti.	چون سگِ کهفی که از مردار رَست بر سرِ خوانِ شهنشاهان نشست	221
Mağaranın önünde kıyamete kadar dağarcıksız, heybesiz, ârifcesine rahmet lokmasını, rahmet suyunu yeyip içmekte.	Kıyamete kadar mağara kapısı önünde dağlara muhtaç olamayan rahmet suyunu arifane bir tarzda içer.	تا قیامت می خورد در[569] پیشِ غار آبِ رحمت عارفانه بی تَغار	222
Nice köpek postuna bürünmüş adsız sansız kişiler var ki perde ardında şarapsız kalmazlar.	Ey nice adı sanı belirsiz köpek postuna bürünmüşler vardır ki perde arkasında eli o kadehten hali değildir.	ای بسا سگ پوست کو را نام نیست لیک اندر پرده بی آن جام نیست	223
Oğul, bu şarap, için can ver. Savaşsız, sabırsız yenme olur mu hiç?	Ey oğul o kadeh için canını ver mücahedesiz, susuz zafer kazanılır mı?	جان بده از بهرِ این جام ای پسر بی جهاد و صبر کی باشد ظفر	224

[568] امیر: مُعین N, K

[569] در: او N, K

Bunun için sabır güç birşey değildir. Sabret, sabır, güçlüklerin, sıkıntıların anahtarıdır.	Bunun uğrunda sabretmek müşkülattan değildir sabret: sabır aydınlığın anahtarıdır.	صـــبر کردن بهرِ این نبْود حَرَج صـــبر کن کَالْصَّـــبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَج	225
Bu pusudan sabır ve ihtiyat etmeksizin kimse kurtulmadı. Sabır da ihtiyatın eli, ayağıdır.	İhtiyatsız sabırsız kimse bu pusudan kurtulmadı sabreyle ihtiyatın eli ayağı mesabesindedir.	زین کمین بی حزم و صـــبری[570] کس نـــــــــجســـــــــــت[571] حزم را خود صبر باشد پا و دست	226
İhtiyatta bulun, bu zehirli otu yeme. İhtiyata riayet, peygamberlerin kuvvetinden, nurundandır.	Yemek hususunda ihtiyat et çünkü bu bir zehirli ottur ihtiyat etmek enbiya kuvveti ve envarıdır.	صـبر[572] کن از خورد کین زهرین گیاسـت حزم کردن زور و نورِ انبیاســت	227
Her yelden oynayıp duran samandır. Dağ, hiç yele ehemmiyet verir mi?	Her rüzgârla sıçrayan yapraktır dağ hiç rüzgâra ehemmiyet verir mi?	کـاه بـاشـــد کو به هر بادی جهد کوه کی[573] مر بـاد را وزنـی نهد	228
Her yanda bir gulyabânî, seni çağırır. "Kardeş gel, yol istiyorsan işte buracıkta.	Her taraftan gulyabandan biri seni çağırır. Ey birader yolu arıyorsan haydi buraya gel der.	هر طرف غولی همی خواند تو را کـای برادر راه خواهی هین بیـا	229
Yoldaş, sana yol göstereyim, yoldaşın olayım. Bu ince yolda ben sana kılavuzum" der.	Yol gösteririm, yoldaşın arkadaşın olurum bu çok dikkat olunacak yolda kılavuzun olurum.	ره نمـایم همرهـت بـاشـــم رفیق مـن قـلاووزم در ایـن راهِ دقـیـق	230
Fakat ne kılavuzdur o, ne de yol bilir. Yûsuf, o kurt huylunun yanına az var!	Hâlbuki o ne kılavuz ne de yol bilir ey Yusuf sen o kurt huylu kimse tarafına gitme.	نـی قلاووز[574] اسـت و نـی ره داند او یوسـفا کم رَو سـوي این گرگ خو	231
İhtiyat ona derler ki seni bu dünyanın yağlı bağlı şeyleri, bu âlemin tuzakları, hileleri aldatmasın.	İhtiyat ona derler ki bu âlemin yağlı tatlı nesneleri tuzakları seni aldatmaya.	حزم آن[575] باشـــد که نفْریید ترا چرب و نوش و دامهاي این ســرا	232

[570]بی حزم و صبری: بی صبر و حزمی N, K
[571]نجست: نَرَست K
[572]صبر: حزم N, K
[573]کوه کی: کوده کی N
[574]قلاوز: قلاووز N, K
[575]آن: این K

Çünkü bu âlemin ne tadı vardı, ne tuzu. Sihir okur da kulağa üfler durur.	Çünkü o ne yağlıdır ne de tatlıdır sihir okuyup senin kulağına üfler.	که نه چَربش دارد و نی نوش او سِـحر خوانَد می دمد در گوش او	233
"Ey nur gibi apaydın adam, ev senin, sen de benimsin" der.	Der ki: Ey nurani kimse gel bize misafir ol ev senindir, sende bizimsin.	کـه بیـا مهمـانِ مـا ای روشـــنی خـانــه آنِ تســـت و تو آنِ منی	234
İhtiyat ona derler ki "Midem dolgun tokum" yahut "Hastayım, bu mezardan hastalandım."	İhtiyat ona derler ki sen onu baştan savmak için (türlü yemeklerden tokum) diyesin.	حزم آن بـاشـــد کـه بهرِ دفع را[576] تـخمــه ام گویی ز انواعِ ابــا[577]	235
Yâhut "Başım ağrıyor, sen bunu geçirmeye bak", yahutta beni dayımın oğlu çağırdı, davetliyim" deyip başından savasın.	-	یا سـرم درد اسـت دردِ سـر بَبر یا مرا خواندســت آن خالو پســر	236
Çünkü bir şerbeti bile zehirlerle sunar, tatlısı vücudünde yaralar, bereler meydana getirir.	Çünkü o sana içi zehirli bir tatlı verir. O tatlı nesnesi senin yaralarını döşer.	زآنکه یک نوشــت دهد با نیشــها که بکارد در تو نوشــش ریشــها	237
Sana elli, altmış altın bile verse ey balık, o verdiği şey, oltada eritir.	O sana elli ve atmış altın verirse ey balık (mesabene olan kimse) o sana ağ içinde et verir.	زر اگر پنجاه یا شــصــــتت دهد ماهیا او گوشـت در شـسـتت دهد	238
Verdi farzedelim fakat o hilebaz nerden verecek? Hilebazın sözü, çürümüş cevizdir.	Ey akılsız kimse o hilekâr altın verirse nereden verecek verdiği çürük ceviz ve hezeyan bir sözdür.	گر دهد خود کی دهد آن پُر حِیَل جوزِ پوســیدســت و گفتارِ دغل	239
Onun gürültüsü aklını alır, beynini alt üst eder. Yüz binlerce aklı bile bir pula saymaz.	Onun hışırtısı dimağını, aklını giderir yüz binlerce aklı bir akıl yerine ekersen	ژغژَغِ آن مغزت و عقلـت را بَرَد[578] صـد هزاران عقل را[579] یک نشْـمرد	240

[576]حزم آن باشد که بهرِ دفع را: حزم آن باشد که گویی تُخمه ام N, K
[577]تخمه ام گویی ز انواعِ ابا: یا سقیمم خستهٔ این دَخمه ام N, K
[578]ژَغژَغِ آن مغزت و عقلت را بَرَد: ژَغژَغِ آن عقلت و مغزت را بَرَد N, K
[579]را: ره N

Dostun, kesendir, hurcundur, Râmin'sen Vîse'den başkasını arama.	Ramin’sen Vise’nden başkasını arama.	یارِ تو خُورجین توست و کیسه ات گر تو رامینی مجو جز ویسه ات	241
Vise'n de sensin, maşukun da sen. Bu Zahiri şeylerin hepsi, sana âfettir.	Senin Vise’nde sevgilinin de senin zatındır bu hariçtekiler senin için afet mesabesindedir.	ویسه و معشوقِ تو هم ذاتِ تست وین برونیها همه آفاتِ تست	242
İhtiyat ona derler ki, seni davet ettiler mi bunlar, benim sarhoşum, bunlar benim dostum, beni seviyorlar, istiyorlar demiyesin.	İhtiyat ona derler ki seni davet edelerse onlar benim muhabbetimle sarhoşturlar ve bana taliptirler demeyesin.	حزم آن باشد که چون دعوت کنند تو نگویی مست و خواهانِ منند	243
Davetlerini, kuşlara çalınan ıslık bil. Avcı, pusuda gizlidir de kuş gibi öter durur.	Onların davetini sen avcının pusuda gizlice kuş taklidi edinmesi fırsat eyle.	دعوتِ ایشان صفیرِ مرغ دان کان[580] کند صیّاد در مَکمَن نهان	244
Önüne de seslenen, öten, çığıran budur zannını vermek için bir ölü kuş koymuş.	O giz yerde ölü kuş koyar ki name işte bu seslerindir. Ötüyor çağırıyor demek için.	مرغِ مرده پیش بنْهاده که این می کند آن[581] بانگ و آواز و[582] حَنین	245
Kuşlar.. onu kendi cinsinden sanıp toplanırlar; oda onların derilerini yüzer.	Kuş onu kendi cinsidir sanır oraya gelir avcı onların derisini yaralar.	مرغ پندارد که جنس اوست او جمع آید بر دردشان پوست او	246
Ancak Tanrı, hangi kuşa ihtiyat ve tedbir duygusu vermişse o kuş o taneye, o tuzağa aldanıp gelmez.	Ancak Cenab-ı Hak kendine ihtiyat ihsan edip de o daneye ve aldatmaya tutulmayan kuş aldanmaz.	جز مگر مرغی که حزمش داد حق تا نگردد گیجِ آن دانه و مَلَق	247
İhtiyatsızlık, tedbirsizlik, pişmanlıktan ibarettir. Bunu anlatan şu hikâyeyi de dinle:	İhtiyatsızlık mahsun pişmanlıktır bu noktanın şerhinde bu masalı dinle.	هست بی حزمی پشیمانی یقین بشْنو این افسانه را در شرحِ این	248
KÖYLÜNÜN, ŞEHİRLİYİ ALDATIP YALANCIKTAN VE BİRÇOK ISRARLA KÖYE ÇAĞIRMASI	**KÖYLÜ ŞEHİRLİYİ ALDATIP BİRÇOK YALVARIP YAKARMA VE ISRARLA KÖYE DAVET ETMESİ**	**فریفتنِ روستائی شهری را و به دعوت خواندن به لابه و الحاحِ بسیار**	

[580]کان: که N, K
[581]آن: این N, K
[582]و: - N

Kardeş, eskiden bir şehirliyle köylünün tanışıklığı vardı.	Ey birader eski zamanda bir şehirli bir köylü ile dost idi.	ای برادر بود اندر ما مضی شهری با روستایی آشنا	249
Köylü, şehire geldikçe şehirlinin mahallesine çadır kurar, evine kurulup otururdu.	Köylü şehir tarafına geldiğinde o şehirlinin evi yanında çadırını kurardı.	روستایی چون سوی شهر آمدی خرگه اندر کویِ آن شهری زدی	250
İki ay, üç ay ona konuk olur, dükkânına geçer oturur, onun sofrasına çökerdi.	İki ay üç ay misafir olurdu onun dükkânında onun sofrasında bulunurdu.	دو مهَ و سه ماه مهمانش بُدی بر دکانِ او و بر خوانش بُدی	251
Şehirli, köylünün ne ihtiyâcı varsa bedavaya yerine getirir, düzer koşardı.	O zamanda ne gibi bir ihtiyacı olursa o şehirli adam bad-ı heva tesviye ederdi.	هر حوایج را که بودش آن زمان راست کردی مردِ شهری رایگان	252
Köylü, bir gün yüzünü şehirliye döndü de dedi ki: "A efendim, sen hiç köye gelmez, hiç seyre seyrana çıkmaz mısın?	Şehirliye yüz çevirip dedi ki: Efendi sen niye tefrih kasıtıyla köye gelmezsin.	رو به شهری کرد و گفت ای خواجه تو هیچ می نایی سوي ده فُرجه جو	253
Allâh aşkına olsun, bütün oğullarını getir. Şimdi tam gül mevsimi, ilkbahar.	Allah aşkına olsun çoluk çocuğu alarak gel şimdi çiçekler açıldı ilkbahardır.	الله الله جمله فرزندان بیار کین زمانِ گلشن است و نو بهار	254
Yâhut da yazın, meyva zamanı gel de hizmetine kemer kuşanayım.	Yaza yemiş vaktine kadar gel otur ki bende senin hidmetinde gayret kemerini bağlanayım.	یا به تابستان بیا وقتِ ثمر تا ببندم خدمتت را من کمر	255
Soyunu sopunu, çoluk çocuğunu, akrabalarını getir, köyümüzde üç, dört ay kal.	Adamlarını çocuklarını komşularını da getir üç dört ay köyümüzde vakit geçir.	خیل و فرزندان و قومت را بیار در دهِ ما باش سه ماه و چهار	256
Bahar çağında köy pek hoş olur, çayırlık, çimenlik, gönle ferah veren gönül çeken lâlelik kesilir."	Bahar vakti köy tarafları hoş olur ekinlikler, sevimli lalelikler olur.	در[583] بهاران خطّهٔ دِه خوش بوَد کشت زار و لالهٔ دلکش بوَد	257

[583] در: که N, K

Şehirli, başından savmak için ona vaitte bulundu, va'dinin üstünden de sekiz yıl geçti.	O ısrarları def etmek için o efendi vaatlerde bulunurdu o vaatte üzerine sekiz sene geçti.	وعده دادي خواجه[584] او را دفع حال تا بر آمد بعدِ وعده هشـت سـال	258
Köylü, her yıl "Ne vâkit geleceksin. Kış gelip çattı" der.	Köylü her sene (ne vakit geleceksin güz vakti başladı) dedi.	او به هر سـالی همی گفتی که کی عزم خواهی کرد کـآمـد مـاهِ دی	259
Oda "Bu yıl filân yerden konuk geldi.	O bahaneler düzerdi: Bu sefer bize filan memleketten misafir geliyor.	او بهانه سـاختی کامسـال مان از فلان خطّـه بیـامـد میهمـان	260
Müsaade edin de gelecek yıl, işten, güçten kurtulursam gelirim" der.	Gelecek sene işlerden kurtulabilirsem o tarafa doğru koşacağım, derdi.	سـالِ دیـگر گر توانم وارهیـد از مهمّات آن طرف خواهم دوید	261
Köylü "Ailem, ey kerem sahibi çoluğunu çocuğunu bekleyip duruyor" diye karşılık verirdi.	Köylü (ey keremkar efendi ailem çocuklarınıza muntazırdır) derdi.	گفـت هسـتنـد آن عیـالم منتظِر بـهرِ فرزنـدانِ تـو ای اهـلِ بِر	262
Her yıl leylek gelince köylü de gelir, şehirlinin evine konardı.	Yine tama'karlığından dolayı o her sene gelir şehirlinin evi yanına çadırı kurardı.	باز هر سـال از طمع او آمدی[585] خیمـه انـدر خانهٔ شـهری زدی[586]	263
Şehirli, her yıl altınından, malından köylüye harceder, onun üstüne kanad gererdi.	Efendi de her sene altınını malını onun uğruna harç eder onun üzerine himayet kanadını açardı.	خواجه هر سـالی ز زرّ و مالِ خویش خرجِ او کردی گشـادی بالِ خویش	264
Nihayet son defâ o yiğit köylü, tam üç ay şehirliye misafir oldu. O da, ona sabah akşam sofra yaydı, yedirdi, içirdi.	Son defa o yiğit sabah akşam köylüye sofra döşedi.	آخرین کرّت سـه ماه آن پهلوان خوان نهـادش بـامدادان و شـبان	265
Köylü, utanıp yine "Efendim, kaç keredir vadettin beni kaç keredir aldattın bu, niceyedir?" dedi.	Köylü mahcubiyetinden efendiye (daha ne vakte kadar vaatlerle beni aldatacaksın) dedi.	از خجالت باز گفت او خواجه را چنـد وعـده چنـد بفْریبی مرا	266

[584]خواجه: شهری N, K

[585]باز هر سال از طمع او آمدی: باز هر سالی چو لکلک آمدی N, K

[586]خیمه اندر خانهٔ شهری زدی: تا مقیمِ قبّهٔ شهری شدی N, K

Şehirli dedi: "Canım da, bedenim de buluşmayı isteyip duruyor ama her hareket, onun takdiriyle.	Efendi dedi ki cismim canım görüşmek ister ama ahvalin değişmesi Tanrı hükmü altındadır.	گفت خواجه جسم و جانم وصل جوست لیک هر تحویل اندر حُکمِ اوســت[587]	267
İnsan, yelkenli gemiye benzer. Rüzgarı estiren bakalım onu ne yana sürecek?	İnsanlar gemi gibi oda gemicidir o rüzgâr sevk eden kim bilir rüzgârı nasıl estirir.	آدمی چون کشـتی اسـت و بادبان تـا کی آرد بـاد را آن بـاد ران	268
Köylü, yine şehirliye andlar vererek "Ey kerem sâhibi, çoluğunu çocuğunu al, gel de ikramı gör" deyip.	Köylü yine yeminler vererek ey kerim çocukları al gel de yiyecek içecekleri gör, derdi.	بـاز ســوگندان بدادش کای کریم گیر فرزنـدان بیـا بنْـگر نـعیم	269
Elini tutu, üç kere and verdi, "Allah için olsun gayret et, tez gel" dedi.	Mu'ahede tarikiyle şehirlinin elini tutup çabuk gel, gayret et, dedi ant verdi.	دستِ او بگرفت سـه کرّت به عهد کـالله الله زو بیـا بنْمـای جهـد	270
Bunun üstüne on yıl geçti. Her yıl böyle laflar eder, tatlı tatlı vaitlerde bulunurdu.	On sene ve her sene böyle olmak şartıyla yalvarırlar ve tatlı ve vaatlerden sonra	بعدِ ده سـال و به هر سـالی چنین لابـه هـا و وعده هـاي شـــکّرین	271
Şehirlinin çocukları "Baba ay da sefer eder, bulut da, gölge de.	Efendinin çocukları dediler ki: A baba ay bulut gölge bile yolculuk ederler.	کودکـانِ خواجـه گفتنـد ای پـدر ماه و ابر و سـایه هم دارد سـفر	272
Köylüye bunca hakkın geçti. Onun için nice zahmetler çektin.	Onun üstünde senin hakların sabit olmuştur onun işlerinde bu kadar zahmetler çektin.	حقّهـا بر وی تو ثـابـت کرده ای رنجهـا در کـارِ او بس بُرده ای	273
O da, sen konuk olasın da hiç olmazsa bu hakların bir kısmını ödemek ister.	O adamcağızda sen gibi misafirine geçmiş haklardan bazılarını ödemek ister.	او همی خواهد[588] که بعضـی حقّ آن واگزارد چون شـــوی تو میهمان	274
Bize, onu kandırın, köye getirin diye gizlice birçok ricalarda bulundu" dediler.	O bize gizlice tevhitte bulunarak ve yalvararak köy cihetine teşvik eyledi, dediler.	بس وصـــیّت کرد ما را او نهان که کشـــیدش ســـوي ده لابه کنان	275
Şehirli dedi ki: "Yavrcuğum, doğru söylüyorsun ama iyilik	Babaları dedi ki bu haktır ve lakin ey Sibeveyh (iyilik	گفت حقّ است این ولی ای سیبویه اِتَّقِ شَـــرَّ مَنْ اَحْسَـــنْـت اِلَیْـه[589]	276

[587]اوست: هوست N, K

[588]خواهد: خواند N

[589]اِتَّقِ شَرَّ مَنْ اَحْسَنْت اِلَیْه: اِتَّقِ مِنْ شَرَّ مَنْ اَحْسَنْت اِلَیْه N, K

ettiğin kişinin şerrinden sakın demişler.	ettiğinin kötülüğünden sakın) buyrulmuştur.)		
Dostluk, son demdedir. Korkarım ki bir şey olur da tohum bozulur.”	Dostluk son nefesin tohumudur (o zamana saklanır) o tohumu bozacak soğukluktan korkarım.	دوســـتـــی تـخـمِ دمِ آخـر بـوَد ترسم از وحشت کَه آن فاسد شود	277
Sohbet vardır; keskin bir kılıca benzer, bostanı, ekini kış gibi kesip biçer,	Sohbet vardır ki keskin kılıç gibidir bostanda ekinde güz faslı tesiri yapar.	صـحبتی باشـد چو شـمشـیرِ قَطوع همچو دی در بوستان و در زُروع	278
Sohbet vardır, ilkbahar gibidir. Her tarafı yapar sayısız meyvalar verir.	Sohbet vardır ki bahar faslı gibidir zenginlikler hesapsız heyreler ondan hâsıl olur.	صـحبتی باشـد چو فصـلِ نو بهار زو عمارتها و دخلِ بی شـــمار	279
İhtiyat ve tedbir ona derler ki kötü zânnı gideresin, kaçıp kötülükten kurtulasın.	İhtiyat odur ki suizan ederek kaçıp fenalıklardan kurtulasın.	حزم آن باشـــد کـه ظنَّ بد بَری تـا گریزی و شـــوی از بد بَری	280
Peygamber, "Tedbir sui zândır” dedi. A boş boğaz, her adımımı bir tuzak bil.	Peygamber efendimiz (ihtiyat suizandan) buyurmuştur ey fuzul kimse her adımda bir tuzak vardır fersan eyle.	حزم سوء الظّنّ فرمود[590] آن رسول هر قدم را دام می دان ای فضـول	281
Sahranın yüzü dümdüz ve geniştir ama her adımda bir tuzak var, küstahça koşmayı bırak.	Ovanın görüntüsü düz ve geniştir ama her adımda bir tuzak var küstahane koşma.	رویِ صحرا هست هموار و فراخ هر قدم دامی است کم ران اُوستاخ	282
Dağ keçisi “Nerde tuzak?” diye koşar, fakat yürüdü mü tuzağa düşer, boğazından yakalanır.	O dağ keçisi (tuzak ne gezer) der ve koşar koştuğu esnada tuzak boğazına geçer (hani) dediğin işte buradadır.	آن بُـزِ کـوهـی دَوَد کـه دام کـو چـون بتـازد دامش افتـد در گلو	283
Nerde tuzak diyorsun ya, işte buracıkta, bak da gör. Ovayı gördün ama tuzağı görmedin.	Gör sen ovayı gördün de tuzağı görmedin.	آنکه می گفتی که کو اینک ببین دشـــت می دیدی نمی دیدی کمین	284
A şaşkın, çayırlıkta tuzak, pusu ve avcı olmadıkça kuyruk mu olur?	Ey eyyar pususuz tuzaksız avcısız ekin ortasında bağlı kuyruk olur mu?	بی کمین و دام و صـیّاد ای عَیار دُنبه کی باشـــد میانِ کشـــت زار	285

[590]فرمود: گفتست N, K

Bu yere küstahça gelenlerin kemiklerin, kellelerini gör.	Yer âlemine küstah olarak gelenlerin kemiklerini kafalarını bir kere gör.	آنکه گستاخ آمدند اندر زمین استخوان و کلّه هاشان را ببین	286
Ey seçilmiş kişi, mezarlığa varda onların kemiklerine başlarından geçenleri sor.	Ey murteza mezarlığa uğradığında onların kemiklerinden mazilerini sor.	چون به گورستان روی ای مرتضی استخوانْشان را بپرس از مامضی	287
O kör sarhoşlara bak da aldanış kuyusuna baş aşağı nasıl düştüler açıkça gör.	O yalanlarla sarhoş edilmiş kimseleri görürsün ki aldatma kuyusuna nasıl yuvarlanmışlar.	تا ببینی ظاهر آن مستانِ زور[591] چون فرو رفتند در چاهِ غرور	288
Gözün varsa körcesine gelme, gözün yoksa eline bir sopa al.	Gözün varsa körü körüne gelme gözün yoksa eline bir asa al.	چشم اگر داری تو کورانه میا ور نداری چشم دست آور عصا	289
Tedbir ve ihtiyat sopan yoksa, bir gözlüyü kılavuz edin.	O ihtiyat ve muhakeme değneğin yoksa gözünü kendine reis yap.	آن عصای حزم و استدلال را چون نداری دید میکن پیشوا	290
Tedbir ve ihtiyat sopan yoksa kılavuzsuz her yolun başında durma.	Eğer ihtiyat ve muhakeme değneğinde yoksa yanında değnekçi olmadıkça yol üzerinde durma.	ور عصای حزم و استدلال نیست بی عصا کش بر سرِ هر ره مایست	291
Körün adım atması gibi ihtiyatla adım at da ayağın, kuyudan da kurtulsun, köpekten de.	Adımını âmâların attığı gibi at ki ayağın kuyudan ve şüpheden kurtulsun.	گام زآن سان نِهْ که نابینا نهد تا که پا از چاه و از سگ وا رهد	292
Kör, bir kazâya uğramayayım diye titreye titreye, korkar ve ihtiyatlı adım atar.	Âmâ titreye titreye, korkarak ihtiyatla adımını atarak bir kazaya duçar olmayayım diye.	لرز لرزان و به ترس و احتیاط می نهد پا تا نیُفتد در خُباط	293
Ey dumandan kaçıp ateşe düşen.. lokma ararken yılan'a lokma olan,	Nice dumandan kaçıp da ateşe düşenler lokma arayıp da ejderhaya lokma olanlar vardır.	ای زدودی جَسته در ناری شده لقمه جُسته لقمهٔ ماری شده	294
SEBÂ'LILAR VE NÎMETTEN AZMALARI	**EHL-İ SEBA KISASI VE ONLARIN NİMET ELİ AZGINI OLMALARI**	**قصّهٔ اهلِ سبا و طاغی کردنِ نعمت ایشان را**	

[591] تا ببینی ظاهر آن مستان زور: تا به ظاهر بینی آن مستانِ کور N, K

Sebâ halkının macerasını okumadın mı? Belki de okudun.. okudun ama sesten başka birşey duymadın.	Sen ehl-i Seba kısasını okumadın mı yahut okudun ancak ondan kulağına bir seda girdi.	تو نخواندی قصّـــهٔ اهلِ ســبا یا بخواندی و ندیدی جز صـــدا	295
O dağ, da sesi anlamaz ki.. dağın aklı mânaya gidemez ki.	Dağ zaten ses aksinden haberdar değildir dağın aklının mana cihetine gider yolu yoktur.	از صـدا آن کوه خود آگاه نیسـت سوی معنی هوشِ که را راه نیست	296
Dağ, akılsız, kulaksız ses verir durur. Fakat sen sustun mu, o da susar.	Akılsız ve kulaksız o yalnız bir ses çıkarır sen susarsan oda susar.	او همی بانگی کند بی هوش و گوش[592] چون خَمُش گردی تو او هم شـد خموش	297
Tanrı, Sebâ'lılara pek büyük bir genişlik ve rahatlık verdi, yüzbinlerce köşk; sayvan ve bağ ihsan etti.	Cenab-ı Hak Seba halkı gönlüne katıyla ferag verdi yüz binlerce köşk, konak, bağ verdi.	داد حق اهلِ ســبا را بس فراغ صد هزاران قصـر و ایوانها و باغ	298
O kötü yaratılışlı adamlar buna şükretmediler. Vefada köpekten de aşağı oldular.	O damarı kötü adamla onun şükrünü eda etmediler vefa hususunda köpekten aşağı idiler.	شُـــکرِ آن نگزاردند آن بدرگـان در وفـا بودنـد کمتر از ســـگـان	299
Köpeğe bir kapıdan bir bir lokma ekmek verilse o kapıya bağlanır, hizmetkâr olur.	Bir köpeğe bir kapıdan bir ekmek erişecek olursa kulluk kemerini bağlanır.	مر ســـگی را لقمـهٔ نـانی ز در چون رسـد بر در همی بندد کمر	300
Kapıya bekçi kesilir. Ona eziyet edilse, yiyeceği lâyıkiyle verilmese bile o kapıyı bırakmaz.	Eziyet ve katı muamele yapılsa bile o kapının bekçisi muhafızı olur.	پاســبان و حارسِ در می شـــود گرچه بر وی جور و سـختی می رود	301
Orada karar eder, başka bir kapıya gitmez.	Onun durup eklendiği yer orası olur başka bırakın ihtiyar etmeyi küfür sayar.	هم بر آن در باشـدش باش و قرار کفر دانـد[593] کرد غیری اختیـار	302
Oraya bir garip köpek gelse oradaki köpekler, gece gündüz tedibederler.	Geceleyin, gündüzün yabancı bir köpek gelirse o anda üstün köpekleri yabancıyı tedip ederler.	ور سـگی آید غریبی روز و شـب آن ســـگانش می کنند آن دم ادب	303

[592] بی هوش و گوش: بی گوش و هوش N, K

[593] داند: دارد N, K

İlk konağına git. Oradan nimetlendin, o nimetin hakkı, gönlünü oraya rehin etmendir derler.	İlk kapın hangisi ise oraya git o nimetin hakkı gönlün rehin olduğu bir merbutiyettir derler.	که بَرو آنجا که اوّل منزل اســت حقَّ آن نعمت گروگانِ دل اســت	304
Yerine git, o nimetin hakkını bundan fazla terketme diye onu ısırırlar.	Yerine git birinin nimeti hakkını o kadar ihmal eyleme, diye onu ısırırlar.	می گزندش که بَرو بر جاي خویش حقَّ آن نعمـت فرو مگـذار بیش	305
Sende gönül ve gönül ehlinin kapısından bir hayli Âb-ı Hayat içtin, gözlerin açıldı.	Sen gönül kapısından ve ehli dil elinden nice defa ab-ı hayat içip gözlerin açıldı.	از درِ دل وَ اهـلِ دل آبِ حیـات چند نوشـیدی و وا شـد چشـمهات	306
Canın, ehli diller gönlünde nice şükür, vecit ve kendinden geçiş gıdaları yedi.	Nice neşe, vecd, sermestlik gıdasını ehli diller gönlünden canına ziyafet çektin.	بس غذایِ سُـکر و وجد و بی خودی از درِ اهـلِ دلان بر جـان زدی	307
Sonra da yine hırs yüzünden bu kapıyı bıraktın, hırs yüzünden her dükkânın etrafında dönüp dolaşmadasın.	Hırsından dolayı yine bu kapıyı terk ettin hırsından ötürü nice dükkân dolaşarak,	باز این در را رها کردی ز حرص ســوی[594] هر دگان همی گردی ز حرس[595]	308
O çömleği yağlı ihsan sahiplerinin kapısına, arda kalasıca bir tirit için koşup duruyorsun.	O zenginler kapısında dolaşır durursun.	بر درِ آن مُنعِمـانِ چرب دیـگ می دوی بهرِ ثَریـدِ مرده ریـگ	309
Bil ki can, asıl burada yağlanır; ümitsiz bir hele düşenin işi burada düzelir.	O tenceresi yağlı efendilerin arda kalası tiritten ötürü bil ki can asıl buranın yağlı gıdasından beslenir ümit eyleyen işler burada daha iyi olur.	چربش آنجا دان که جان فربه شود کـارِ نـااومیـد آنجـا بِـهْ شـــود	310
HASTALARIN, DUASİYLE ŞİFA DİLEMEK,ŞİFA BULMAK İÇİN HER SABAH İSA ALEYHİSSELAM'IN İBADET ETTİĞİ YERİN	**HAZRETİ İSA'NIN DUASIYLA ŞİFA İSTEMEK İÇİN SOVME'ESİ KAPISINA HAZRETLERİN HER SABAH TOPLANDIĞINA DAİR**	**جمع آمدنِ اهلِ آفت هر صباحی بر درِ صومعهٔ عیسی علیه السّلام جهتِ طلبِ شفا به دعایِ او**	

[594] سوی: گِرد N, K

[595] ز حرس: چو حرس N

KAPISINA TOPLANMALARI			
İsâ'nın ibâdet yeri gönül ehlinin sofrasıdır. Kendine gel, kendine ey derde müptelâ, sakın bu kapıyı bırakma.	Ehli dil sofrası İsa Sovme'esidir ey alil aman sakın ha bu kapıyı bırakma.	صومعهٔ عیسی است خوانِ اهلِ دل هان و هان ای مبتلا این در مهل	311
Halk her taraftan toplanır, kör, çolak, kötürüm, topal… hepsi.	Alilden, çolaktan, topaldan, pelaspuştan etraf-ı âlim halkı toplanmıştı.	جمع گشـتندی ز هر اطراف خلق از ضـریر و شـل و لنگ و اهلِ دلق[596]	312
Sabahleyin İsâ'nın ibadet ettiği yerin kapısına gelir, onun nefesiyle illetten kurtulmayı umarak bekleşirdi.	Mübarek nefesiyle onları günahtan kurtarsın diye İsa sovme'esi kapısında idiler.	بر درِ آن صـومعهٔ عیسـی صـباح تا به دم اوشـــان رهاند از جُناح	313
İsa, o güzel gidişli, evradını bitirince kuşluk çağı dışarı çıkar.	Hazreti İsa kendi oradandan fariğ olup kuşluk vakti o güzel meslekli zat harice çıkınca	او چو گشـــتی فارغ از اورادِ خویش[597] چاشـتگه بیرون شـدی آن خوب کیش	314
Zayıf, perişan birçok dertlinin şifa ümidiyle kapıya oturup bekleştiğini görür.	öbek öbek zayıf hastalar görürdü ki ümit ve intizarla kapı önüne oturmuşlardı.	جـوق جـوق مـبـتـلا دیـدی نـزار شِـســته بر در در امید و انتظار	315
Dua eder de "Tanrı, hepinizin muradını verdi, maksatlarına eriştiniz.	Dua ederdi ve (herkesin maksudu ihsan olundu) diye herkese meserde eylerdi.	پس دعـا کردی و گفتی از خـدا[598] حاجت و مقصـود جمله شـد روا[599]	316
Şimdilik illetsiz, zahmetsiz yürüyün, Tanrı'nın yargılama ve kerem etmesine doğrulun" der.	Hastalıksız, yorgunluksuz kusur bağlayan Tanrı ihsan ve ikramına haydi gidiniz derdi.	هین روان گردید بی رنج و عنـا ســـویِ غـفّـاری و اکـرامِ خـدا	317
Hepsi ayakları bağlı develere benzerken himmet edip bağlalarını çözer.	Hepsi ayakları bağlı iken himmetle dizleri bağını çözdüğün develer gibi.	جملگان چون اشـترانِ بسـته پای که گشـایی زانویِ ایشـان به رای	318

[596]از ضریر و شل و لنگ و اهلِ دلق: از ضریر و لنگ و شل اهلِ دلق N, K
[597]او چو گشتی فارغ از اورادِ خویش: او چو فارغ گشتی از اورادِ خویش N, K
[598]پس دعا کردی و گفتی از خدا: گفتی ای اصحابِ آفت از خدا N, K
[599]حاجت و مقصود جمله شد روا: حاجتِ این جملگانْتان شد روا N, K

Onlarda hemencecik sıhhat bulup onun duâsıyla neşelenerek yürür giderlerdi.	Durmaksızın cümlesi âmânda oldukları halde onun duasıyla koşuyorlardı.	بی توقف جمله شـادان در امان[600] از دعـاي او شـــدنـدی پـا دوان	319
Sen de bunca âfetlere uğradın, hepsinden tecrübeler gördün.. padişah meşrepli erlerden sıhhat buldun.	Sen kendi afetlerini pek çok tecrübe ettin o sultan meşrebler duasından sohbet buldun.	آزمودی تو بســـی آفـاتِ خویش یافتی صـحّت از این شـاهانِ کیش	320
Topallığın kaç kere düzeldi; canın kaç defa gamdan, mihnetten kurtuldu.	Nice kere senin topallığın rahdan oldu nice defa canın gamsız ve eziyetsiz oldu.	چنـد آن لنگیِ تو رهوار شـــد چند جانت بی غم و آزار شـــد	321
Sense gafilcesine kendini de kaybetmemek için tutmuş, ayağına bir ip bağlamış durmaktasın be herif!	Sen ayağın iple bağlı gafil durursun ey yiğit bari kendini kaybetme.	تو[601] مُغفّل رشـته ای بر پای بند تا ز خود هم گم نگردی ای لوند	322
Şükretmiyorsun, nail olduğun nimetleri unutmuşsun. Bu unutuş, o bal yediğin zamanları hatırına bile getirmiyor.	Senin kulluk etmemekliğin ve unutkanlığın sana o bal yediklerini hatırlatmadı.	نـاســپـاســـی و فراموشـــیِ تو یاد[602] ناورد آن عسـل نوشـی تو	323
Hulâsa o yol, sana bağlandı. Çünkü gönül ehlinin gönlü, senden incindi sana darıldı.	Tabi o yol sana kapandı çünkü ehl-i dil gönlü senden mecruh oldu.	لاجرم آن راه بر تو بســته شـد چون دلِ اهلِ دل از تو خسـته شـد	324
Çabuk onları bul, kusur dile, tövbe et. Bulut gibi ağla, inle.	Çabuk onları tedarik et ve istiğfar et bulut gibi inleyerek ağla.	زودشـــان دریاب و اســتغفار کن همچو ابری گریـه هـایِ زار کن	325
De sana onların gül bahçeleri açılsın, sana olgun meyvalar saçılsın.	Nitekim onların gülistanları da senin cihetine açılsın olmuş meyveler kendi kendine yarılsın.	تا گلسـتانشـان سـویِ تو بشْـکفد میوه هـاي پختـه بر خود واکَفَـد	326
O kapıda dön dolaş. Eshâb-ı Kehf'in köpeğiyle kapı yoldaşıysan köpekten aşağı olma.	Hem o kapı etrafını dolasın köpekten aşağı olma eğer sende Ashab-ı Kehf köpeğiyle kapı yoldaşı isen.	هم بر آن در گرد کم از سـگ مباش با سـگِ کهف ار شدستی خواجه تاش	327

[600]بی توقف جمله شادان در امان: خوش دوان و شادمانه سویِ خان N, K
[601]تو: ای N, K
[602]یاد: یار N

Köpekler bile, gönlünü ilk eve bağla diye köpeklere nasihat ederler.	Nasıl ki köpekler birbirine (gönlünü ilk kapıya bağla) diye nasihat ederler.	چون سگان هم مر سگان را ناصحند کـه دل انـدر خـانـهٔ اوّل ببنـد	328
Kemik yediğin ilk kapıya sıkı bağlan, hakk gözetmeyi terketme derler.	Kemik bırakan ilk kapıya sağlam bağlan hakkı eda etmekten geri kalma derler.	اولین در را که خوردی استخوان[603] سخت گیر و حق گزاری را ممان[604]	329
Edeplensin de oraya gitsin, kurtuluşu o ilk kapıda bulsun diye onu ısırırlar.	Terbiye olup da oraya gitsin ilk kapısında felah bulsun diye ısırırlar.	می گزنـدش تـا ز ادب آنجـا رود وز مـقـام اولـیـن مـفـلـح شـــود	330
A azgın köpek, velinimetine isyan etme.	Ey asi köpek git veli nimetine isyan etme diye ısırırlar.	می گزندش کای سـگِ طاغی برو بـا ولـیَّ نـعمتـت یـاغی مشـــو	331
Halka gibi o kapıya bağlan. O kapıda bekçilik et, o kapıda çevik davran, o kapıda sıçra.	O kapıya merbut halka gibi ol bekçi ve eli çabuk ve sıçrayıcı ol.	بر همان در همچو حلقه بسته باش پاسـبان و چابک و برجَسـته باش	332
Vefâsızlığını apaçık gösterme, beyhude yere vefasızlığı faş etme.	Bizim vefakâr safımızı bozan bir nesne olma beyhude vefasızlığı faş etme.	صـــورتِ نقضِ وفـایِ مـا مبـاش بی وفـایی را مکن بیهوده فـاش	333
Köpeklerin adeti vefakârlıktır. Yürü be, bari köpeklerin adını kötüye çıkarma derler.	Köpeklerin huyu vefakârlıktır köpeklere ar ve kötü şart getirme derler.	مر سـگان را چون وفا آمد شـعار رَو سـگان را ننگ و بد نامی میار	334
Ulu Tanrı bile vefakârlıkla öğündü de “Bizden gayri ahdine kim vefa eder ki?” dedi.	Ey insan vefasızlık köpeklere bile ar oluyor sen nasıl vefasızlık göstermeyi reva görürsün.	بی وفایی چون سـگان را عار بود بـی وفـایی چون روا داری نمود	335
Hakları reddettikten, saymadıktan sonra istediğin kadar vefakâr ol. Bil ki bu vefa, vefasızlığın ta kendisidir.	Hak Teâlâ vefa ile iftihar etti (Allah’tan başka sözüne vefa eden kim var) buyurdu.	حـق تـعـالـی فـخـر آورد از وفـا گـفـت مَنْ اَوْفـی بِـعَـهْـدِ غَـیْـرُنَـا	336
Çünkü hiç kimse, Tanrı hakkından daha ziyade hak sahibi değildir ki.	Hakkın reddettiği bir vefayı sen vefasızlık bil kimse	بـی وفـایی دان وفـا بـا ردَّ حق بر حقوقِ حق نـدارد کس سَـــبَق	337

[603]اولین در را که خوردی استخوان: آن درِ اوّل که خوردی استخوان N, K

[604]سخت گیر و حق گزاری را ممان: سخت گیر و حق گزارآن را ممان N, K

	hakkın hukukundan ileri gidemez.		
Ana hakkı bile Tanrı hakkından sonra gelir. Çünkü Tanrı, anayı senin ana karnındaki şekline borçlu etmiştir.	Ondan sonrada ana hakkı gelir ki Kerimullah anayı sana şefkate borçlu kıldı.	حقّ مادر بعد از آن شد کان کریم کرد او را از جنینِ تو غریم	338
Tanrı, seni onun cisminde bir surete bürümüş, gebelik halinde ona seninle istirahat ve huzur vermis, onus ana alıştırmış,	Ana cisminde sana bir şekil verdi sana hamile olmaklığı onun için rahat ve havi kıldı.	صورتی کردت درونِ جسمِ او داد در حملش[605] وَرا آرام و خو	339
Oda seni kendisinin bir cüz'ü görmüştür. Tanrı'nın tedbiri Anaya ilişik olan o cüz'ü ayırmıştır.	Anasını kendine bitişik bir parçası gördü Hakkın tedbiri bitişiği ana cisminden ayırdı.	همچو جزوِ متّصل دید او ترا متّصل را کرد تدبیرش جدا	340
Tanrı binlerce sanat ve fen düzdü de ana, sana sevgi bağladı, şefkat gösterdi.	Hak Teâlâ binlerce sanat ve fen düzerek anada sana o şefkati hâsıl eyledi.	حق هزاران صنعت و فن ساختست تا که مادر بر تو مِهر انداختست	341
Şu halde Tanrı hakkı, ana hakkından öncedir. ana hakkından da ileri… Tanrı hakkını bilmeyen eşektir.	İmdi Allah'ın hakkı ana hakkından evvel oldu bu hakkı kim bilmez ise eşektir.	پس حقِ حق سابق از مادر بوَد هر که آن حق را نداند خر بوَد	342
Anayı, ananın memesini, sütünü yaratan, onu babayla çift eden o dur, ona serkeş olma.	Anayı, memeyi, sütü yaratan odur ey anayı baba ile çiftleştirmiştir sen onu muaheze etme.	آنکه مادر آفرید و ضَرع و شیر با پدر کردش قرین آن خود بگیر	343
Ey Tanrı, ey ihsanı kadim olan, bildiğim de senindir, bilmediğim de.	Ey Tanrı, ey ihsanı kadim Rabbim bildiğimde bilmediğimde hep senindir.	ای خداوند ای قدیم احسانِ تو آنکه دانم و آنکه نی هم آنِ تو	344
Sen, Tanrı'yı an; çünkü benim hakkım hiç eskimez.	Sen hakkı yâd eyle, çünkü benim hakkım hiç eskimez buyurdun.	تو بفرمودی که حق را یاد کن زانکه حقّ من نمی گردد کهُن	345

[605] حلمش: حلمت N

O sabah çağında, sizi Nûh'un gemisinde koruduğumuzu, bu suretle lûtuflardan bulunduğumu an.	O lütfu yâd eyle ki seher vakti sizi Nuh gemisinde muhafaza eylemekle ifa eyledim.	یاد کن لطفی که کردم آن صُبوح با شما از حفظ در کشتیِ نوح	346
O zaman sizin aslınızı, atalarınızı tufandan, tufan dalgasından korudum, onlara aman verdim.	O zaman sizin aslınıza, dedelerinize tufandan dalgalarından aman verdim.	اصل و اجداد شما را آن زمان[606] دادم از طوفان و از موجش امان	347
Ateş huylu su, yeryüzünü kaplamıştı. Dalgası, dağların tepelerine kadar çıkıyordu.	Ateş meşrebli su yeryüzünü tutmuştu dalgası gün yüzünden dağları kaplıyordu.	آبِ آتش خو زمین بگرفته بود موجِ او مر اوجِ کُه را می ربود	348
Sizi reddetmedim, atanızın atasının atasının varlığında size korudum.	Ben saklayıp size dedenizin dedesinin dedesi vücudunda iken reddetmedim.	حفظ کردم من نکردم ردّتان در وجودِ جَدَّ جَدَّ جَدّتان	349
Mâdemki baş oldun, sana nasıl ayağımla vururum, kendi iş yurdumu nasıl ziyan ederim?	Sen başlıca bir şahıs olunca sana nasıl tekme vururum kendi tezgâhımı nasıl ziyan ederim.	چون شدی سر پشتِ پایت چون زنم کارگاهِ خویش ضایع چون کنم	350
Vefasızlara kendini fedâ ediyor kötü bir zan yüzünden o tarafa doğru gidiyorsun?	Sen vefasızlara feda olunca suizanından taşı öbür cihete gidiyorsun.	چون فدایِ بی وفایان می شوی از گمانِ بد بدان سو می روی	351
Bense unutmadan, vefâsızlıktan beriyim. Benim yanıma gelsen bile kötü bir zânla gelirsin.	Ben unutmadan, vefasızlıktan münezzeh iken bana müteveccih olarak suizan ediyorsun.	من ز سهو و بی وفاییها بَری سوي من آی گمانِ بد بَری	352
Sen, hani kendine benziyenlerin önünde iki kat olursun ya.. işte onlar hakkında kötü zanda bulun.	Sen suizannı o tarafa kabil ki sen kendin gibilerin önünde iki kat oluyorsun.	این گمانِ بد بر آنجا بر که تو می شوی در پیشِ همچون خود دو تو	353
Nice ulu ulu dostlar, yoldaşlar edindin. Sana, nerde onlar diye sorsam gittiler dersin.	Birçok arkadaş ve yoldaş ittihaz ediliyorsun. Sana (hani onlar) dediğimde (gitti) diyorsun.	بس گرفتی یار و همراهانِ زفت گر ترا پرسم که کو گویی که رفت	354

[606] اصل و اجداد شما را آن زمان: پیله بابایانتان را آن زمان N, K

İyi dostun yüce göklere gitti, kötülük dostunsa yerin dibine geçti.	Ey dostların yüksek göklere gitti fasih ve fücur arkadaşlarında yerin dibine gitti.	یـارِ نیکـت رفـت بر چرخِ برین یارِ فســقت رفت در زیرِ زمین[607]	355
Ara yerde sen kalakaldın, yardımsız, yardımcısız kervandan arta kalan ve sönmeye mahkum ateşe döndün.	Sen arada öylece yardımcısız günahkâr ve onun yakıp da bırakıp kendini ateş gibi kalakaldın.	تـو بمـانـدی در میـانـه آنچنـان بی مدد چون آتشـــی از کاروان	356
Ey baba yiğit dost, yukardan, aşağıdan münezzeh olanın eteğini tut.	Ey kuvvetli arkadaş sen de yukarıdan aşağıdan münezzeh olan zatın eteğini tut.	دامـنِ او گـیـر ای یـارِ دلـیـر کو مُنزَّه بـاشـــد از بـالا و زیر	357
O, ne İsâ gibi göklere ağar, ne Karun gibi yerlere geçer.	Ne İsa gibi göklere çıkar, ne Karun gibi dibine geçer.	نی چو عیسی سوی گردون بر شود نی چو قارون در زمین اندر رود	358
Sen yerden, yurttan alımdan, satımdan kaldın mı o, mekân âleminde de seninle beraberdir, Lâmekân âleminde de.	Sen sarayından dükkânından da mahrum olduğun bir zamanda o mekânda da lâmekânda da.	با تو باشـد در مکان و لا مکان[608] چون بمانی از ســـرا و از دکان	359
Bulanıklıklardan duruluklar çıkarır, cefâlarını vefâ yerine tutar.	O kederlerden sefa yaratır (bulanıkları durultur) senin ettiğin cefaları vefa olarak kabul eder.	او بر آرد از کـدورتهـا صـــفـا مـر جـفـاهـاي تـرا گـیـرد وفـا	360
Cefakârlıkla bulunursan noksandan kurtulup kemale erişesin diye kulağını burar.	Sen kusur edince sana bir terbiye götürür kim sen o kusuru noksanından kemal cihetine gidersin.	چون جفا آری فرســتد گوشــمال تا ز نقصــان وا رَوی سـویِ کمال	361
Sülûkte virdini terk edersen zahmete, mihnete düşer, sıkıntıya uğrarsın ya.	Mesela virdini terk edersen o anda sana bir iç sıkıntısı kalp karanlığı çöker bunu iyice bil.	ترک وردی چون کنی تو در زمـان[609] قبض و تـاریکیت آید نیـک دان[610]	362

[607] در زیرِ زمین: در قعرِ زمین N, K
[608] لا مکان: بی مکان N, K
[609] ترک وردی چون کنی تو در زمان: چون تو وِردی تَرک کردی در رَوِش N, K
[610] قبض و تاریکیت آید نیک دان: بر تو قبضی آید از رنج و تَبِش N, K

İşte o tediptir. Yapma, o eski ahdı hiç değiştirme demektir.	İşte o seni te'dip etmektir, yani o verdiğin eski andından dönme değildir.	آن ادب کردن بوَد یعنی مکن هیچ تحویلی از آن عهدِ کهُن	363
Bu iç sıkıntısı, bir zincir şeklini almadan, bu gönlünü sıkan şey, ayağını bağlamadan önce.	Bu sıkıntının zincir olmazdan gönlü bağlayan ayağını bağlamadan evvel görünmez hastalığın görünür ve aşikâr olmazdan evvel,	پیش از آن کین قبض زنجیری شود این که دلگیری است پا گیری شود	364
Bu işareti, beyhude zan etmemen için uğradığın o mâkul zahmet, duyguna hitapeder bir hale gelir ve meydana çıkar.	Tedarik et bu işaret sana beyhude olmuştur.	رنجِ معقولت شود محسوس و فاش تا نگیری این اشارت را به لاش	365
Suç işlediğin zaman iç sıkıntıları gönlünü kaplar, bu sıkıntılar, ecelden sonra üst zincir şekline bürünür.	İsyanlarda evvel iç sıkıntıları yürek üzer bir müddet sonra o sıkıntı maddi zincirler olur.	در معاصی قبضها دلگیر شد قبضها بعد از اجل زنجیر شد	366
"Burada bizi anmaktan çekinen kişiye dar bir yaşayış verilir ve körlükle cezalanır."	Bizi yâd etmekten baş çevirenlere gayet bir ma'işet veririz körlükle mücazat ederiz buyrulmuştur.	نُعْطِ مَنْ اَعْرَض هُنَا عَنْ ذِکْرِنَا عِیشَهً ضَنْکاً وَ نَحْزِی بِالْعَمی	367
Hırsız, insanların mallarını çaldı mı, bir iç sıkıntı, bir darlık, gönlünü tırmalamaya başlar.	Habersiz insanların malını çalar bir darlık, bir iç sıkıntısı gönlü tırmalar.	دزد چون مالِ کسان را می بَرَد قبض و دل تنگی دلش را می خلد	368
O , bu sıkıntı, bu darlık nedir ki? der. Şerrinden ağlıyan mazlum yok mu? Işte onun sıkıntısı, onun darlığı.	O müttesil acaba bu sıkıntı neredendir der durur senin zaliminden gizli gizli ağlayan mazlum tarafından gelen sıkıntıdır.	او همی گوید عجب این قبض چیست قبضِ آن مظلوم کز شرّت گریست	369
Bu darlığa, bu sıkıntıya pek aldırış etmezse bu inadının rüzgârı ateşini üfler,	O bu sıkıntıya ehemmiyet vermezse onun ısrar rüzgârı sıkıntı ateşini körükler, üfler.	چون بدین قبض التفاتی کم کند بادِ اصرار آتشش را دم کند	370
Hulâsa gönül sıkıntısı, memurların sıkıştırması haline gelir, o mânalar,	Nihayet tabi'i gönül sıkıntısı polisin sıkıştırması olur o	قبضِ دل قبضِ عوان شد لاجرم گشت محسوس آن معانی زد عَلَم	371

duyulur, görülür bir hale gelip meydana çıkar.	görünmez şey görünür şekilde aşikâr olur.		
Dertler zindan ve çarmıh olur. Dert; köktür, kök; dal budak verir.	Kederleri zindan ve çarmıh olur keder bir köktür ki dal ve gül hâsıl eder.	غصّه ها[611] زندان شدست و چارمیخ غصّه[612] بیخ است و بُرویَد شاخ بیخ	372
Kök gizliydi, meydana çıktı... Sen de darlığını, ferahlığını bir kök bil.	Kök gizli idi şimdi aşikâr oldu kendi keder ve neşeni de kök farz eyle.	بیخ پنهان بود و شد هم آشکار[613] قبض و بسطِ خویش را بیخی شمار[614]	373
Kötü kökse hemencecik, çabucak onu sök ki çimenlikte çirkin bir diken çıkmasın.	Kötü kök ise heman sök kim çimenlikte kötü diken bitmesin.	چونکه بیخ بد بوَد زودش بزن تا نُرویَد زشت خاری در چمن	374
İç sıkıntısı görünce ona bir çare bul. Çünkü dallar, hep kökten meydana gelir.	Sıkıntı kurusun o sıkıntıya çare bul çünkü dallar hep kökten çıkar.	قبض دیدی چارهٔ آن قبض کن زآنکه سرها جمله می رُویَد ز بُن	375
Genişlik gördün mü de onu sula, yetişip meyva verince dostlara dağıt.	Neşe görürsen o neşeyi sula meyve verince ihvane dağıt.	بسط دیدی بسطِ خود را آب دِه چون بر آید میوه با اصحاب دِه	376

[611] غصّه ها: قبضها N

[612] غصّه: قبض N

[613] بیخ پنهان بود و شد هم آشکار: بیخ پنهان بود هم شد آشکار N, K

[614] قبض و بسطِ خویش را بیخی شمار: قبض و بسطِ اندرون بیخی شمار N, K

4.2. DEĞERLENDİRME

Bu karşılaştırma sonucundaki bulgulara örnek verecek olursak şu şekildedir:

Veled Çelebi İzbudak'ın tercümesini hazırladığı Farsça metinde, Abdülbaki Gölpınarlı'nın ve Adnan Karaismailoğlu'nun tercümelerinde bulunan fakat Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, Nr. 5223'teki tercümede bulunmayan beyit saptanmıştır:

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN GÖZDEN GEÇİRDİĞİ MEB TARAFINDAN BASILAN TERCÜME	KONYA MEVLÂNA MÜZESİ KTP., İHTİSAS, NR. 5223	FARSÇA METİN	NO
Ne de olsa üzüm olmaya kabiliyetli korukların gönülleri, ehli dilin nefesleriyle birdir.	-	غورهایِ نیک کایشـــان قابلند از دَمِ اهـلِ دل آخر یـک دلنـد	3709
Ey rüşvet alan, sen fil yavrusu yemektesin. Sana düşman olan fil, kökünü kazır, seni mahveder.	-	پیل بچّه می خوری ای پاره خوار هم بر آرد خصـمِ پیل از تو دَمار	169
Yâhut "Başım ağrıyor, sen bunu geçirmeye bak", yahutta beni dayımın oğlu çağırdı, davetliyim" deyip başından savasın.	-	یا سـرم درد اسـت دردِ سـر بَبر یا مرا خواندسـت آن خالو پسـر	236
Bülbülleri, insana vecit ve halet verir; gülistanları, kendi gönüllerindedir.	-	بلبلِ ایشـــان کـه حـالـت آرد او در درونِ خویش گلشـــن دارد او	3741

Abdülbaki Gölpınarlı'nın tercümesinde bazı beyitlere yorum katıldığı görülmüştür. Örneğin aşağıdaki beyitte, gerek olmadığı halde birinci mısranın başına *"Kanadını yolmak şöyle dursun."* şeklinde bir ekleme yapılmıştır:

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN GÖZDEN GEÇİRDİĞİ MEB TARAFINDAN BASILAN TERCÜME	KONYA MEVLÂNA MÜZESİ KTP., İHTİSAS, NR. 5223	FARSÇA METİN	NO
Kanadını yolmak şöyle dursun, onlar, âcizlere yem verirler. O kuşlarda aykırılık ve kin yoktur. Hoş kuştur onlar, hoş kuş!	Yine acizlere gıda taşırlar o kuşlar ahlaksız kinsiz olarak hoşturlar.	بلکه ســوي عاجزان چینه کشــند بی خلاف و کینه آن مرغان خوشــند	3736

Veled Çelebi İzbudak'ın ve Adnan Karaismailoğlu'nun tercümesinde bulunup Abdülbaki Gölpınarlı'nın tercümesinde bulunmayan beyitler vardır. Örnek verecek olursak:

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN GÖZDEN GEÇİRDİĞİ MEB TARAFINDAN BASILAN TERCÜME	KONYA MEVLÂNA MÜZESİ KTP., İHTİSAS, NR. 5223	FARSÇA METİN	NO
-	Büyük denizden her hadsiz hesapsız balıklar ki her birinin ağzında iri bir inci var idi.	ماهیانِ صـد هزار دریایِ ژرف[615] در دهانِ هر یکی دُرّی شـــگرف	3471
-	Hızır o adamadır yine Tanrı bana böyle buyurdu ki: Git ona deki ey tecrübeye uğramak kimse.	گفت او را که خدا گفت این به من[616] کـه برو بـا او بگو ای ممتحن[617]	206

[615]ماهیانِ صد هزار دریایِ ژرف: صد هزاران ماهی از دریایِ ژرف N, K
[616]گفت او را که خدا گفت این به من: گفت آن اللهِ تو لبّیکِ ماست N, K
[617]که برو با او بگو ای ممتحن: وآن نیاز و درد و سوزت پیکِ ماست N, K

-	Sana bizim elçimiz vekilindir seni o eliyle meşgul eden ben değil miyim seni zikir ile meşgul eden ben değil miyim?	نی تو را در کـار من آورده ام[618] نی که من مشــغول ذکرت کرده ام[619]	208

Farsça metinde bulunan bir beytin, Abdülbaki Gölpınarlı'nın tercümesinde, Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, Nr. 5223 tercümede ve Adnan Karaismailoğlu'nun tercümesinde bulunmadığı saptanmıştır:

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN GÖZDEN GEÇİRDİĞİ MEB TARAFINDAN BASILAN TERCÜME	KONYA MEVLÂNA MÜZESİ KTP., İHTİSAS, NR. 5223	FARSÇA METİN	NO
-	-	تـا کجـا بوي کبـاب بچـه را[620] یـابـد و زخمش زنـد انـدر جزا[621]	116

Aşağıdaki beytin tercümesinde, Abdülbaki Gölpınarlı'nın tercümesinde ki " Hakk'ın lûtfu " zamirinin, Farsça metinde de yer almasına rağmen Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, Nr. 5223 tercümede bulunmamaktadır:

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN GÖZDEN GEÇİRDİĞİ MEB TARAFINDAN BASILAN TERCÜME	KONYA MEVLÂNA MÜZESİ KTP., İHTİSAS, NR. 5223	FARSÇA METİN	NO
Hakk'ın lûtfu, bu yüzden secdegâhımı, ta yedinci kat göğe kadar arıttı" diye cevap verdi.	O sebepten lütuf ile benim seccadegahımı yedi kat göğe kadar pak eyledi.	سـجده گاهم را از آن رو لطفِ حق پـاک گـردانیـد تـا هفتـم طـبق	3414

[618]نی تو را در کار من آورده ام: - N, K
[619]نی که من مشغول ذکرت کرده ام: - N, K
[620]تا کجا بوي کباب بچه را: - N, K
[621]یابد و زخمش زند اندر جزا:- N, K

Abdülbaki Gölpınarlı'nın tercümesinde aşağıdaki beyitlerin bazı yerlerinde kişisel yorum eklenmiştir. Bire bir değil, yoruma dayalı tercüme yapılmıştır.

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN GÖZDEN GEÇİRDİĞİ MEB TARAFINDAN BASILAN TERCÜME	KONYA MEVLÂNA MÜZESİ KTP., İHTİSAS, NR. 5223	FARSÇA METİN	NO
Gönlünde is üstünde is, kurum üstünde kurum. Bu is ve kurum bir derecede ki nihayet gönlün, bütün sırlara karşı kör olmuş.	Gönlüne pas pas üstüne toplanıp esrarı görmekten kör olmuştur.	بر دلت زنگار بر زنگارها جمع شد تا کور شد ز اسرارها	3357
Bir hastalığım var, şarap içmek zaruretindeyim. Hastalıktan ölüm haline geldim, hatta bu halden de ileri bir hale düştüm.	Hastayım muztar kaldım hastalıktan bayılacak hale geldim) dedi.	که مرا رنجی است مُضطر گشته ام من ز رنج از مَخْمَصه بگذشته ام	3401
O, varlığını Tanrı varlığına tebdil etmiştir. İşi de eşyayı tebdil etmedir. O, lûtuftan ibaret bir hale gelmiştir, her türlü ateşi de nur olmuştur.	Çünkü o tebdil olunmuştur hep kalp ile iş görür letafet hamil etmiştir. Nârı nur olmuştur.	کو بَدَل گشت و بَدَل شد کارِ او لطف گشت و نور شد هر نارِ او	3417
Yattı mı, uyudu mu Eshabı Kehf'e benzer" dedi. Sofiler, bu üç huy, yol ehline yaraşmaz diye şeyhin huzurunda savaşa giriştiler.	Uyursa da Eshab-ı Kehf uykusuna yatar sufiler şeyh hazretine darılmışlardı.	ور بخسبد هست چون اصحابِ کهف صوفیان کردند پیشِ شیخ زَحْف[622]	3496
O fazlalık da Hızır'la arasının açılmasına sebep oldu. Musa'ya "Haydi, git… Sen çok söylüyorsun. Gayri ayrılık geldi, çattı!	O fazlalık Hızır'la ayrılığı intaç eyledi. Haydi sen çok sözlüsün ayrılıyoruz dedi.	آن فزونی با خِضِر آمد شِقاق گفت رَو تو مُکْثِری هذا فِراق	3502
Pek yüce, pek büyük ve etrafa yayılmış bir ağaçtır o! Hattâ ağaç da ne demek her tarafı	Çok büyük, çok geniş çok uzun ab-ı hayattır, bahrı muhitadır.	بس بلند و بس شگرف و بس بسیط آبِ حیوانی ز دریای محیط	3655

[622] زَحْف: زهف N

kaplıyan deniz gibi Âbıhayattır!			
Medine'lilerin iki kabîlesi vardı, birine Evs, öbürüne Hazrec denirdi. Âdeta bir kabile öbürünün kanına susamıştı.	Evs Hazrec adında iki kabile birbirinin kanını içecek halde idiler.	دو قبیله کاوْس و خَزرَج نام داشت یک ز دیگر جانِ خون آشام داشت	3699
Bu toprağa mensup kalıp, yer üstüne düşmüş ama bu çeşit adamın ruhu, o güzelim gökte çark urup durmakta.	Toprak kalıp yere düşmüştür onun ruhu ise bugün göklerde gezer.	قالبِ خاکی فتاده بر زمین روحِ او گردان بر آن چرخِ برین	3764

Abdülbaki Gölpınarlı'nın tercümesinde aşağıdaki üçüncü mısradaki " ecelden sonra " kelimesi, Farsça metinde olduğu halde Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, Nr. 5223 tercümede yoktur.

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN GÖZDEN GEÇİRDİĞİ MEB TARAFINDAN BASILAN TERCÜME	**KONYA MEVLÂNA MÜZESİ KTP., İHTİSAS, NR. 5223**	**FARSÇA METİN**	**NO**
Suç işlediğin zaman iç sıkıntıları gönlünü kaplar, bu sıkıntılar, ecelden sonra üst zincir şekline bürünür.	İsyanlarda evvel iç sıkıntıları yürek üzer bir müddet sonra o sıkıntı maddi zincirler olur.	در معاصی قبضها دلگیر شد قبضها بعد از اجل زنجیر شد	366

Abdülbaki Gölpınarlı'nın tercümesinde aşağıdaki beyitler Farsça metinle ve Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, Nr. 5223 tercümeyle kıyaslandığında yanlış tercüme edildiği görülmüştür.

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN GÖZDEN GEÇİRDİĞİ MEB TARAFINDAN BASILAN TERCÜME	KONYA MEVLÂNA MÜZESİ KTP., İHTİSAS, NR. 5223	FARSÇA METİN	NO
Fakat beyaz adam demirciliğe kalkışırsa yüzü yer yer kararır, kızarır.	Ama bir Rumi demircilik ederse dumanın tesiriyle yüzü allak bullak olur.	مرد رومی گو کند آهنگری رویش ابلق گردد از دودآوری	3362
Yazılı kâğıda bir yazı yazarsan okunur ama iyi anlaşılmaz, insan yanılabilir.	O yazı üzerine bir yazı daha yazarsan anlaşılmaz olur yanlış okunur.	چون نویسی بر سرِ بنْوشته خط فهم ناید خواندنش گردد غلط	3369
Bir bak hele… Buraya bir zerre bile sığar mı? Sen sözü yanlış anlamışsın, aldanmışsın.	Şuna bak bir zerre sığar mı aldanmasın. Kimse bu sözü ters işitmesin.	بنْگر اینجا هیچ گنجد ذرّه ای این سخن را کژ شنیده غرّه ای	3393
Fakat küplerin hiç birin de şarap bulamadı.	Küp dizili şaraphaneye o mürit kendi şeyh için her küpün tadına baktı.	گِردِ خُمخانه بر آمد آن مرید بهرِ شیخ از هر خُمی او[623] می چشید	3403
Hurma şarabiyla dolu olan küpler, balla dolmuştu.	Bütün küplüceli meyhanede şarap bulamadı şarap küpleri hep bal ile dolu idi.	در همه خُمخانه ها او مَی ندید گشته بُد پُر از عسل خُمَّ نبید	3404
Tanrı, ey Mûsa dedi:	Bunun için Tanrı Hazreti Musa'nın dua esnasında hacet dilemesi üzerine buyuruldu ki:	بهر این فرمود با موسی خدا[624] وقت حاجت خواستن اندر دعا[625]	190

[623]او: می N

[624]بهر این فرمود با موسی خدا: - N, K

[625]وقت حاجت خواستن اندر دعا: - N, K

Aşağıdaki beyitlerin, Abdülbaki Gölpınarlı'nın tercümesi ve Farsça metin göz önüne alındığında Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, Nr. 5223 tercümede eksik tercüme edildiği sanılmaktadır:

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN GÖZDEN GEÇİRDİĞİ MEB TARAFINDAN BASILAN TERCÜME	KONYA MEVLÂNA MÜZESİ KTP., İHTİSAS, NR. 5223	FARSÇA METİN	NO
Lokma, kimde ululuk nuru haline gelirse ne dilerse yesin… Ona helâl!	Ne isterse yesin ona helaldir.	هر که در وی لقمه شد نورِ جلال هر چه خواهد تا بخور او را حلال	3558
Ne de olsa üzüm olmaya kabiliyetli korukların gönülleri, ehli dilin nefesleriyle birdir.	-	غورهایِ نیک کایشان قابلند از دَمِ اهلِ دل آخر یک دلند	3709
Bülbülleri, insana vecit ve halet verir; gülistanları, kendi gönüllerindedir.	-	بلبلِ ایشان که حالت آرد او در درونِ خویش گلشن دارد او	3741
Ey din sultanı, müşkülümüzü hallet de yakine erelim.	-	مشکلِ ما حل کن ای سلطانِ دین تا ببخشد حالِ تو ما را یقین	3786
A rüşvet alan, sen fil yavrusu yiyorsun; düşmanın olan fil, kökünü kazır; yok eder seni.	-	پیل بچّه می خوری ای پاره خوار هم بر آرد خصمِ پیل از تو دَمار	169
Yâhut da başım ağrıyor, sen de ağrıtma başımı, geç git. Yada dayımın oğlu çağırdı, oraya gidiyorum diyesin	-	یا سرم درد است دردِ سر بَبر یا مرا خواندست آن خالو پسر	236
Senin dostun, senin kesendir, Râmin'sen Vîse'den başkasını arama.	Ramin'sen Vise'nden başkasını arama.	یارِ تو خُورجین توست و کیسه ات گر تو رامینی مجو جز ویسه ات	241
Hani nerde tuzak diyorsun ya, işte buracıkta; gel de gör. Sen ovavı görüyorsun da tuzağı, pusuyu görmüyorsun.	Gör sen ovayı gördün de tuzağı görmedin.	آنکه می گفتی که کو اینک ببین دشت می دیدی نمی دیدی کمین	284

O çömleği yağlı nîmet verenlerin kapılarına, bir arda kalası tirit için koşup durmadasın,	O zenginler kapısında dolaşır durursun.	بر درِ آن مُنعِمـانِ چرب دیـگ می دوی بهرِ ثَریـدِ مرده ریـگ	309

Farsça metinde *" hani "* kelimesi yer almamasına rağmen Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, Nr. 5223 tercümede bu kelime eklenmiştir.

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN GÖZDEN GEÇİRDİĞİ MEB TARAFINDAN BASILAN TERCÜME	KONYA MEVLÂNA MÜZESİ KTP., İHTİSAS, NR. 5223	FARSÇA METİN	NO
Dağ keçisi, tuzak da nerde der de koşar; koşar ama tuzağa düşer, boğazından yakalanır gider.	O dağ keçisi (tuzak ne gezer) der ve koşar koştuğu esnada tuzak boğazına geçer (hani) dediğin işte buradadır.	آن بُـزِ کـوهـی دَوَد کـه دام کـو چون بتـازد دامش افتـد در گلو	283

Bu beyitlerin anlamları kısmen yakın olsa da iki yazar da farklı cümlelerle ifade etmiştir.

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN GÖZDEN GEÇİRDİĞİ MEB TARAFINDAN BASILAN TERCÜME	KONYA MEVLÂNA MÜZESİ KTP., İHTİSAS, NR. 5223	FARSÇA METİN	NO
Şeytan dedi ki: A çok söyleyen, bütün bu Allâh demene karşılık buyur sesi nerde?	Şeytan ona dedi ki: Ey katı suratlı senin bu kadar Allah demene hani lebbeyk.	گفت شیطانش خمش ای سخت رو[626] ایـن هـمـه الله را لـبّـیـک کـو	201
Adamın gönlü kırıldı; başını yere kodu, yattı... Rüyasında, çayırlık, çimenlikte yeşil donlu Hızır'ı gördü.	O zatın gönlü mahzun olup başını yastığına bıraktı o rüyasında bir yeşillikte Hızır'ı gördü.	او شـکسـته دل شـد و بنْهاد سـر دید در خواب او خِضِـر را در خُضَـر	203

[626]گفت شیطانش خمش ای سخت رو: گفت شیطان آخر ای بسیارگو N, K

Hızır, kendine gel dedi; ne diye zikirden kaldın? Çağırdığından, nasıl oldu da usandın?	Dedi ki: Ayıl zikrinden niye geri kaldın o korunmayan şeylerden niye vazgeçtin.	گفت هین از ذکر چون وامانده ای چون پشـیمانی از آن کِش خوانده ای	204
Gizlice Tanrı'yı çağırmanı sağlayan dert, dünyâ saltanatından da daha iyidir.	Dert dünya mülkünden daha iyidir çünkü kendi âleminde Tanrı, münacat edersin.	درد آمـد بـهتر از مُلـکِ جهـان تـا بخوانی مر خـدا را در نهـان	216
Arı-duru ses, hüzünlü hüzünlü ey Tanrı, ey feryâda erişen, ey yardım eden demendir duâ.	O saf ve hazin bir surette (Ya Rabbi, ey sayfınca gam, ey güvencem) deyişler.	آن شـــده آوازِ صـــافی و حزین ای خدا وی مُستغاث و ای امیر[627]	219
Mağaranın önünde, kıyâmete dek, dağarcıksız, heybesiz, rahmet suyunu içer, merhamet yemeğini yer-durur.	Kıyamete kadar mağara kapısı önünde dağlara muhtaç olamayan rahmet suyunu arifane bir tarzda içer.	تا قیامت می خورد در[628] پیشِ غار آبِ رحمـت عـارفـانـه بی تَغـار	222
Çekinmek ona derler ki mide dolgunluğuna uğramışım, yahut hastayım, şu mağara hasta etti beni...	İhtiyat ona derler ki sen onu baştan savmak için (türlü yemeklerden tokum) diyesin.	حزم آن بـاشـــد کـه بهرِ دفع را[629] تـخمــه ام گویی ز انواعِ ابــا[630]	235
Çünkü bir şerbet bile sunsa sana, zehirle sunar; şerbetinden, gövdeni yaralar kaplar.	Çünkü o sana içi zehirli bir tatlı verir. O tatlı nesnesi senin yaralarını döşer.	زآنکه یک نوشـت دهد با نیشـها که بکارد در تو نوشـش ریشـها	237
Sana elli, altmış altın bile verse a balık, ettir o; seni tutmak için oltaya kor da sunar sana.	O sana elli ve atmış altın verirse ey balık (mesabene olan kimse) o sana ağ içinde et verir.	زر اگر پنجاه یا شـصـتت دهد ماهیا او گوشـت در شـسـتت دهد	238

[627]امیر: مُعین N, K
[628]در: او N, K
[629]حزم آن باشد که بهرِ دفع را: حزم آن باشد که گویی تُخمه ام N, K
[630]تخمه ام گویی ز انواعِ ابا: یا سقیمم خستهٔ این دَخمه ام N, K

Aşağıdaki hikâye başlığı olan bölümde Farsça metin göz önüne alınarak tercüme edildiğinde *"Dervişin Şeyhe İtirazı"* değil, *"Fakirin Şeyhe Özrünü Arz Etmesi"* şeklinde tercüme daha doğru olacaktır.

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN GÖZDEN GEÇİRDİĞİ MEB TARAFINDAN BASILAN TERCÜME	KONYA MEVLÂNA MÜZESİ KTP., İHTİSAS, NR. 5223	FARSÇA METİN	NO
FAKİRİN ŞEYHE ÖZRÜNÜ ARZ ETMESİ	**DERVİŞİN ŞEYHE İTİZARI**	**عذر گفتنِ فقیر به شیخ**	

Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, Nr. 5223 tercümede *"koşmak"* fiili yerine Farsça metinde geçmeyen *"gezmek"* fiilini kullanılmıştır.

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN GÖZDEN GEÇİRDİĞİ MEB TARAFINDAN BASILAN TERCÜME	KONYA MEVLÂNA MÜZESİ KTP., İHTİSAS, NR. 5223	FARSÇA METİN	NO
Seninle yeryüzünde oturup duruyorum ama Zuhal yıldızı gibi yedinci kat gökün üstünde koşup durmaktayım.	Yeryüzünde seninle beraber bir mahalde sakinim hâlbuki ben Zuhal gibi yedinci kat gökte gezerim.	در زمینم با تو ســـاکن در محل می دوم بر چرخِ هفتم چون زُحَل	3541

Abdülbaki Gölpınarlı'nın tercümesinde ki bazı beyitler, Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, Nr. 5223 tercümeye ve Farsça metine göre eksik tercüme edildiği görülmüştür.

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN GÖZDEN GEÇİRDİĞİ MEB TARAFINDAN BASILAN TERCÜME	KONYA MEVLÂNA MÜZESİ KTP., İHTİSAS, NR. 5223	FARSÇA METİN	NO
Paslar, demirini yemeğe, gevherini yok etmeğe başlar.	Aynasının demirini pas yemeğe başladı aynanın cilası pas tutmaktan dolayı zail oldu.	آهنش را زنگهـا خوردن گرفـت گوهرش را زنگ کم کردن گرفت	3367

Fakat küplerin hiç birin de şarap bulamadı.	Küp dizili şaraphaneye o mürit kendi şeyh için her küpün tadına baktı.	گِردِ خُمخـانــه بر آمـد آن مریـد بهرِ شـیخ از هر خُمی او[631] می چشـید	3403
Hurma şarabiyla dolu olan küpler, balla dolmuştu.	Bütün küplüceli meyhanede şarap bulamadı şarap küpleri hep bal ile dolu idi.	در همـه خُمخـانـه هـا او مَی ندید گشـــته بُد پُر از عســـل خُمَّ نبید	3404
Her birinin ağzında bir inci vardı. Ama ne inci?	O dopdolu denizde yüz binlerden fazla, her biri ağzında birer inci ama ne inci.	صـد هزاران پیش[632] از دریایِ پُر در دهـانِ هر یکی دُرّ و چـه دُر	3472
Tanrı,	Bunun için Tanrı Hazreti Musa'nın dua esnasında hacet dilemesi üzerine buyuruldu ki:	بهر این فرمود بـا موســـی خدا[633] وقت حاجت خواســـتن اندر دعا[634]	190

Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, Nr. 5223 tercümede ki aşağıdaki beyite parantez içerisinde yorum katılmıştır.

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN GÖZDEN GEÇİRDİĞİ MEB TARAFINDAN BASILAN TERCÜME	KONYA MEVLÂNA MÜZESİ KTP., İHTİSAS, NR. 5223	FARSÇA METİN	NO
Dostluk, son demdedir. Korkarım ki bir şey olur da tohum bozulur."	Dostluk son nefesin tohumudur (o zamana saklanır) o tohumu bozacak soğukluktan korkarım.	دوســـــتـــی تـــخـــم دم آخـــر بـــوَد ترسم از وحشت کـه آن فاسـد شـود	277

[631]او: می N
[632]پیش: ماهی N, K
[633]بهر این فرمود با موسی خدا: - N, K
[634]وقت حاجت خواستن اندر دعا: - N, K

SONUÇ

Bu çalışmada, öncelikle Veled Çelebi İzbudak tarafından Osmanlı Türkçesiyle Arap harfli olarak hazırlanmış olan ve Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, nr. 5223'de yer alan eserin 2. cilt 5. defter (3350-3796) ve 3. cilt 1. defter (1-376) hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Toplam 801 beyit çalışılmıştır. Ardından Veled Çelebi İzbudak'ın tercümesini hazırladığı Farsça el yazması orijinal metin, günümüz Farsçasıyla sunulmuştur.

Tarih içerisinde değişiklik gösteren ve her zaman kendini yenileyen dilde, kavramlar ve kelimelerin anlam ve yazılışları farklılık gösterebilmektedir. Bu değişiklikler göz önüne alınarak Farsça el yazması orijinal metinde gerekli yerlerde düzeltmeler ve açıklaması yapılmıştır.

Söz konusu metinde çalışırken Adnan Karaismailoğlu ve Reynold Alleyne Nicholson'nın tercümeleriyle karşılaştırma yapılmıştır ve beyitlerdeki farklı olan kelimeler, yazım değişiklikleri, eksik olan beyit ve hikayeler dipnotta ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. Adnan Karaismailoğlu ve Reynold Alleyne Nicholson'ın nüshalarında 13 beyit eksiktir. Ayrıca Adnan Karaismailoğlu'nun nüshasında 1 hikaye eksiktir.

Bazı yerlerde bulunan farklılıklar Muhammed Ali Muvahiddin'in hazırladığı (Celaleddin Muhammed Belh-i Mesnevi-i Mânevi, Tahran, 1396, 1-2 Cilt, Miladi 2017) çalışmasıyla da benzerlikler göstermektedir.

Abdülbâki Gölpınarlı'nın gözden geçirdiği MEB tarafından yayımlanan eserin birebir Türkçeye kazandırılmadığı, yorum katıldığı, anlam tercümesi yapıldığı ve farklı tercüme edildiği görülmüştür. Bu nedenle son olarak Abdülbâki Gölpınarlı'nın gözden geçirdiği MEB tarafından yayımlanan tercümenin edisyon kritiği ve Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, nr. 5223 tercümede hazırlanan Farsça metinle karşılaştırma yapılmıştır. Bu karşılaştırmanın da değerlendirmesi açıklamasıyla birlikte tablo halinde verilmiştir.

Yapılan çalışmanın, bundan sonraki yapılacak olan Mesnevî çalışmalarında yardımcı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akar, Metin (1999). *Veled Çelebi İzbudak* (1. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aksoy, Ömer Asım (1953). İki Dilcimizi Kaybettik. *Türk Dili Dergisi*, 2 (21), 596-598.

Akün, Ömer Faruk (1996). Abdülbaki Gölpınarlı. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 14, 146-149, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Alparslan, Ali (1996). *Abdülbaki Gölpınarlı* (1. Baskı). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Altunel, Aysun (2011). *Reynold Alleyne Nicholson'ın Studies in Islamic Mysticism Adlı Eserinde Sufilere Bakış Tarzı*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Aynur, Hatice (2013). *Abdülbâki Gölpınarlı Bibliyografyası*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Ceyhan, Semih (2004). Mesnevî. *Diyanet İslam Ansiklopedisi,* 29, 325-334, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Çelik, İsa (2002). Mevlana'nın Mesnevî'sinin Tercüme ve Şerhleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 9 (19), 71-93.

Demirel, Şener (2007). Mevlana'nın Mesnevî'si ve Şerhleri. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5(10), 469-504.

Derin, Süleyman (2006). *İngiliz Oryantalizmi ve Tasavvuf* (1. Baskı). İstanbul: Küre Yayınları, I. basım, İstanbul 2006.

Derin, Süleyman (2007). Reynold Alleyne Nicholson. *Diyanet İslam Ansiklopedisi,* 33, 76-77, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Efendioğlu, Süleyman (2000). *Veled Çelebi Türk Diline Medhal*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Gölpınarlı, Abdülbaki (1999). *Mevlâna Celâleddîn Hayatı, Felsefesi, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Güleç, İsmail (2004). *Mesnevî Şerhi Rûhu'l-Mesnevî.* İstanbul: İnsan Yayınları.

İzbudak, Veled Çelebi (1946). *Hatıralarım* (1. Baskı), İstanbul: Türkiye Yayınevi.

Kaplan, Mehmet (1976). *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I.* İstanbul: Dergâh Yayınları.

Karaismailoğlu, Adnan (2009). *Mevlânâ, Mesnevî, Türkçesi* (8. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.

Karaismailoğlu, Adnan (2020). *Prof. Dr. Adnan Karaismaiiloğlu Kişisel Web Sayfası Biyografi*. http://adnankaraismailoglu.com/2016/02/28/biyografi/, Erişim Tarihi: 03.03.2020.

Mevlâna. *Mesnevî Şerif*, Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas, nr. 5223.

Mevlâna, çeviren: Veled İzbudak, Gözden geçiren: Abdülbaki Gölpınarlı (1988). *Şark-İslâm Klasikleri Mesnevî II*, İstanbul: MEGSB Yayınları.

Muvahiddin, Ali (2017). *Celaleddin Muhammed Belh-i Mesnevi-i Mânevi*, Tahran.

Nicholson, Reynold Alleyne, Mystics of Islam, trc. Dağ, Mehmet, Işık, Kemal, Fığlalı, Ruhi, Şener, Abdülkadir, Kayaoğlu, İsmet (1978). *"İslâm Sufileri"*, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Öngören, Reşat (2004). Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî. *Diyanet İslam Ansiklopedisi,* 29, 441-448, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

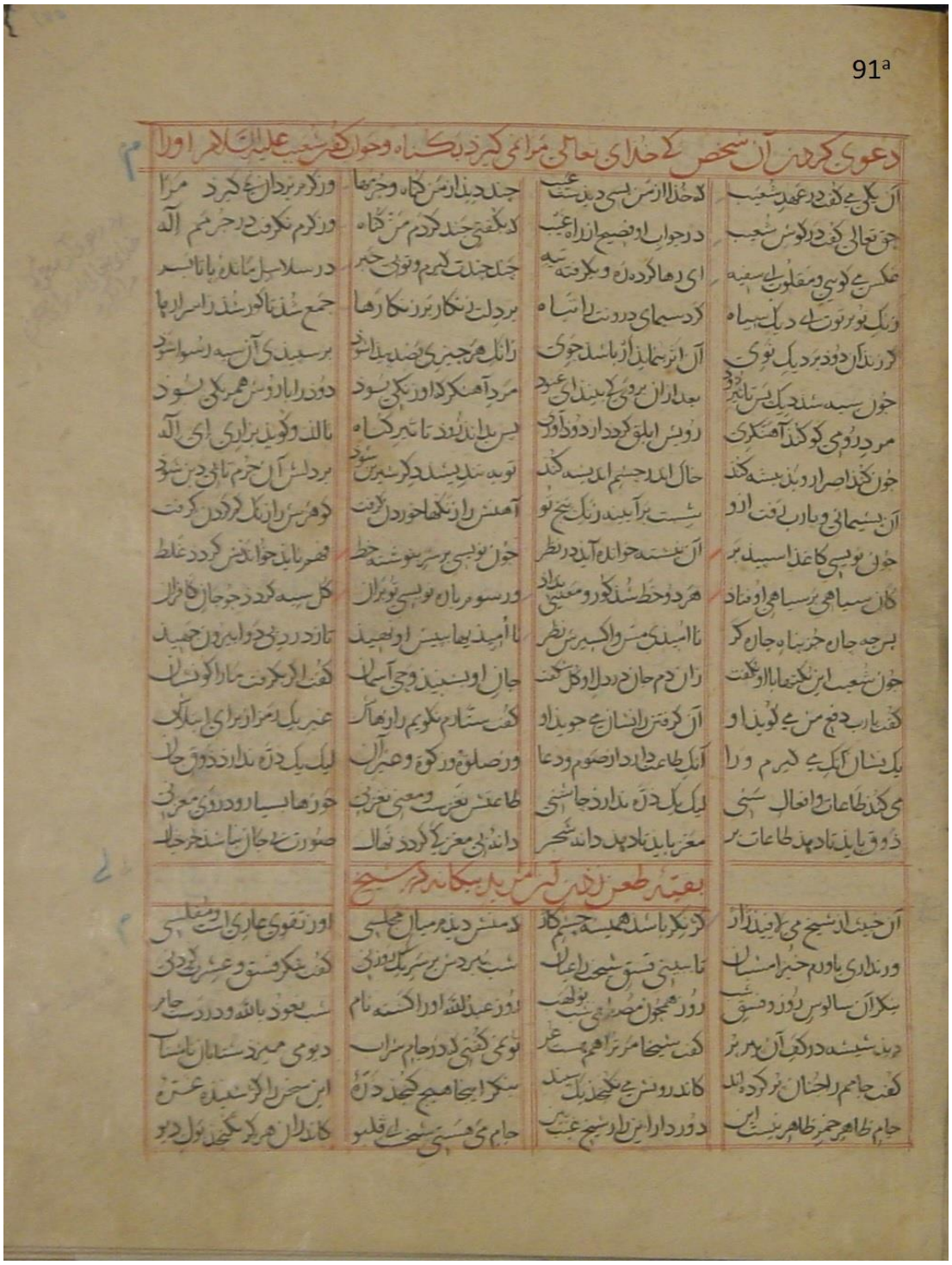
Temizel, Ali (2009). *Mevlana Çevresindekiler, Mevlevilik ve Eserleriyle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler* (1. Baskı), Konya: Selçuk Üniversitesi.

Topal, Ahmet (2007). Mesnevî'nin Türkçe Manzum Tercüme ve Şerhleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14 (32), 39-51.

Unat, Münevver (2014). *Abdülbaki Gölpınarlı, Hayatı, Kişiliği ve Eserleri*, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

EKLER

EK-1. MEVLÂNÂ MÜZESİ NR. 1177'DEKİ MESNEVÎNİN TASHİHİ (2. CİLT 3350-3796, 3. CİLT 1-376 BEYİTLER)

بر و مالا مال از نور حقست — جامه‌ش نک و نورِ مطلق است — نور حق دیدند بر رخسار او — اوهمان نورست بر دیوار او

شیخ گفت ار جمله جامست و مدی — آمد و دیدِ یکی خاص نبود — گر شدند از دیدِ حس گر و کبود

گفت پیر آن دم مرید خویش را — کو برای من بخوبی لے کیا — من ز بخ از محمصه یابم رها

دید در و در هست هر مردار پاک — بر سر هر کوی لعنت بار خاک — بهر شیخ از هر رحمی او می رسید

در همه رحم خانها او می رسید — گفت لے رندان چه حالست این چه کار — هیچ رحمی در دلم نیست عقار

جمله رندان بر دکان شیخ آمدند — جسم کریان دست سری می زدند — جمله میها از فتوح شد عسل

کرده مبدل نومی را از جدث — جان یاران هم بدل گل از خبث — کی خورد بنده خدا الا حلال

گفتن عایشه رضی الله عنها مصطفی را صلی الله علیه وسلم که تو نبی مصلی بهر جا نمازی کنی

عایشه روزی بپیغامبر بگفت — یا رسول الله پیدا و نهفت — هر کجا یابی نمازی بے کنی

گرچه می دانی که هر طفل بلید — گرد مستعمل بهر جاکه رسید — می دود در خانه ناپاک و دید

سجده کاهم را ازان رو لطف جو — پاک گرداند تا هفتم طبق — جمله خس را پاک گرداند بدان

گر اگر شهدی خوری شهدی شود — ور اگر شهدی جوی زهری بود — ور نه ابلیسی شوی اندر حجاب

قوت جوع تو خورد مر بابیل را — ور نه مرغی چون کند مر پیل را — لطف کن و نور شد هر بار او

گر ترا او سواس آید زین قبیل — لشکری را سر عَلَم چندی شکست — تا ببینی کان صلابت از حجب

لو بخوان در سوی اصحاب فیل — ور کنی یا اوبری و همبری — کافر مردان کز تو ازوی می بری

کشیدن موش مهار شتر را و محبب شدن هر دو بخود

موشکی در کف مهار اشتری — در ربود و شد دوان از راه بری — اشتر از جستی که با او شد بوال

بر شتر زد بر تو اندیشه ایش — گفت بنما پیر تر امن باش موش — موش غره شد که هستم پهلوان

موش آنجا ایستاد و خشک گشت — گفت اشتر کای رفیق لوده دُرُشت — کند رو کشتی زمین پیل سترگ

تو فلاوری و بیش آهنگ من — این توقف جستن ابرای چرا — پاسبند مرد اند اندر خود درآ

گفت اشتر تا ببینم جد آب — گفت این آب سکاف ست و عمیق — من همی ترسم ز غرقاب ای رفیق

گفت مودیست مارا از دها — گفت تا از انوثت آب لے کار موش — از چه جبرانی تو ای نیک اجوش

گفت کستاخی مکن یار دگر — تا نسوزد جسم و جانت از سقر — مر مرا اصل کار لذتست از فرق سر

گفت توبه کرد مر ان بهر خدا — گفت اشتر مر موش را نیک هین — باشتر مر موش را نبود سخن

این گذشتن شد مسلم مر مرا — گفت اشتر راکه هین بر جه و بر کو دبان من نشین

دور عیشت باش چون سلطان بلند ‌ ‌ ‌ تا نیرزد چون مرد کشتیبان بلند ‌ ‌ ‌ چون بلند کابل و کان تو بلند ‌ ‌ ‌ تو بخار دست تا کوی چمید

ور تصور اکوش کز حامون باش ‌ ‌ ‌ چون زبان چون کشتی کوش باش ‌ ‌ ‌ ور نکوئی شکل استفسار کو ‌ ‌ ‌ یا شهنشاهان نوشکر دار کو

ابتدای کار و کین از شهوت است ‌ ‌ ‌ انتهای او شهنشاهی درست ‌ ‌ ‌ چون ز عادت کشت محکم خوی بد ‌ ‌ ‌ خشم آید ترکی کرد اکشد

چون نوکل خوار کشی هر الم ‌ ‌ ‌ واکشد از دل نرا باشد غمی ‌ ‌ ‌ سر بسان چون کدبت تند ‌ ‌ ‌ مانجار را و خود را دشمنی

چون کدالبلیس خود را سروری ‌ ‌ ‌ دید آدم را بجمله برتری ‌ ‌ ‌ کدبد از سر سروری دیگر بود ‌ ‌ ‌ تا کدا و مسجود جون من کر شود

سروری نهرست خران زوج را ‌ ‌ ‌ کو نبود تریاق فانی ذا بدا ‌ ‌ ‌ کو اگر مار شد تا کی مدار ‌ ‌ ‌ کو نبود اند درون تریاق زار

سروری چون سلدماغت ابلیس ‌ ‌ ‌ هر لا شکست شود خصم لعین ‌ ‌ ‌ چون خلاف خوی تو کردی کسی ‌ ‌ ‌ کیتها خیزد ترا با او بسی

کامرا از خوی من بر می کند ‌ ‌ ‌ خویش بر من میرد و سر در کند ‌ ‌ ‌ چون بلند خوی بد سر کش دود ‌ ‌ ‌ کی فرود از خلق آنش در رود

با مخالف او مدارا می کند ‌ ‌ ‌ در دل او خویش را جا می کند ‌ ‌ ‌ زانک خوی زشت کشت استوار ‌ ‌ ‌ مور شهوت شد ز عادت مجو مار

مار شهوت را بکش در ابتلا ‌ ‌ ‌ ور نه اینک کشت مارت اژدها ‌ ‌ ‌ لیک هر کس مور بیند مار جوید ‌ ‌ ‌ تو ز صاحب دل کز استفسار جوی

تا نشد زر مس ندانند مس ستم ‌ ‌ ‌ تا نشد سد دل ندانند مفلسم ‌ ‌ ‌ حکمت اکسیر کن سر دار تو ‌ ‌ ‌ جوری کن لے دل ابدال تو

لیس دلدار اهل دل نیکو بدان ‌ ‌ ‌ کو جو روز دست جهال از جهان ‌ ‌ ‌ عیب کر کو سیئة الله را ‌ ‌ ‌ مشتهر کم کن بلندی شاه را

کرامات آن درویش کز کشتی بدریا بیش مشتهر گردید

تو دو درویشی درون کشتی ‌ ‌ ‌ ساختند از وحدت مردی نشستی ‌ ‌ ‌ یاوه شد همیان زر او حصه نبود ‌ ‌ ‌ جمله را جستند او را یک نمود

کین فقیر حصه را جوید همی ‌ ‌ ‌ کرد بیدار ش ز غم صاحب دمی ‌ ‌ ‌ کاندرین کشتی جز مردان نیست ‌ ‌ ‌ جمله را جستیم سوئی نور نیست

دلق بیرون کن بر هنه شو دلیر ‌ ‌ ‌ تا ز تو فارغ شود اهل خلوت ‌ ‌ ‌ گفت ما رب مر غلام را جواب ‌ ‌ ‌ مشتهر کردند مر زمان در رسان

چون بدر آمد ز دریا آن دو مرد ‌ ‌ ‌ سر برون کردند هر سو در زمان ‌ ‌ ‌ ماهیان چندان در دریای ژرف ‌ ‌ ‌ در دهان هر یکی دری شگرف

صد هزاران بیش از دریا بر ‌ ‌ ‌ در دهان هر یکی دُر در جهد دُر ‌ ‌ ‌ هر یکی دری چراغ ملکتی ‌ ‌ ‌ کز الهست این بلند سر کشی

دُر چندان لاحد در کشتی درست ‌ ‌ ‌ سر هوا را کرد کس پی نه شست ‌ ‌ ‌ خویش مرتع چون همان حوض شد ‌ ‌ ‌ او فراز اوج و کشتی اش چو سد

گفت و کشتی سار اجق مرا ‌ ‌ ‌ تا نیابند ما سمار در کدا ‌ ‌ ‌ تا کدا یابند حسان را نیاز ‌ ‌ ‌ مر چو شهر حق چو خلق خاز

نی مرا او تهمت ذری نهد ‌ ‌ ‌ نی مهارم را نعاری می دهد ‌ ‌ ‌ بانک کردند اهل کشتی کای عجب ‌ ‌ ‌ از چه دادند حمل عالی بعام

گفت از تهمت نهادن مر فقیر ‌ ‌ ‌ در چو آری حجتی بر چیز گیر ‌ ‌ ‌ جاسن الله بلی تعظیم شعار ‌ ‌ ‌ کی نبودم بر فقیران بد مدار

آن فقیران لطف جوش نفس ‌ ‌ ‌ کی بی تعظیم شان آید عبس ‌ ‌ ‌ آن فقیری بهر صانع نیست ‌ ‌ ‌ بلکه آلک بکر جو هم نیست

مشتهر چون دارم آنها الاجق ‌ ‌ ‌ کرد امین مخزن هفتم طبق ‌ ‌ ‌ مشتهر نفس است و عقل مشتهر ‌ ‌ ‌ مشتهر حس است و نور الطیف

نفس سوفسطائی سلمی دنش ‌ ‌ ‌ کرد دن سازد ندخیت کفنش ‌ ‌ ‌ مخبر بیند مزور دار مال ‌ ‌ ‌ بعد از آن کو بیند حالی بود آن

وز حقیقت بود آن دیدۂ عجب — چون مقیم چشمهٔ نیلی بود — آن مقیم چشمهٔ باکان بود — بی قرین چشمهٔ حیوان بود
کان عجب این چشمهٔ غار و سنگ — کی بود طاوس اید جاو سنگ — پس مجاوان بسیار کوم ای عمو — من ز صد یک گویم و آن هم بمو

تشنیع صوفیان بر شیخ بر آن صوفی که بسیار می‌خورد

صوفیان بر صوفی شد عربده زدند — پیش شیخ خانقاهی آمدند — شیخ را گفتند داد جان ما — تو این صوفی بخوای بیسوا
گفت آخر چه گله است ای صوفیان — گفت این صوفی سه خود دارد دران — در سخن بسیار گو هست حرص — در خورش افزون خورد دارد مگس
و ز حسد هست جوز اصحاب کهف — صوفیان گردند پیش شیخ صف — شیخ زد آورد سوی آن نفیر — کز یکی هر جا که هست او سط الگیر
در خبر خیر الامور اوساطها — نافع آمد راعیان الخلاط ما — کز یکی خلطی فزاید غرص — در تن مردم پدید آید مرض
بر قرین جویش مقرر داد صفت — کان فراق آرد یقین در آخرت — هم فزون آمد ز کفت یار سبک
آن فزونی یا حصر آمد شقاق — نطق موهی بود با الدان لبک — در ندا با من کبک یاس و کبور شو
و ز نرفتی جسک جبان می شوی — گفت رو تو سکتری هذا فراق — موسیا بسیار گویی چیز زو — کویدت سوی طهارت رو بتاز
تو معنی را فند یکسته — خون جدث کردی تو لا در عمار — عاشقان و تشنه گفت تو بند
خود عمار آفت بسی اعوی — رو بر آنها که هم جفت تو بند — جان عریان از خلی جامه جوست
شاهبان را پاسبان حاجت بود — جامه پوشان را نظر بر جامه توست — جامه کر گز تازه او سط لاذری
پاسبان بر خوابناکان بر فزود — و ز نه قادر که کل عریان سوی
یار عریانان بکسو باز رو — یا خوابیسان فارغ از جامه تو

عذر گفتن فقیر بشیخ

پس فقیر آن شیخ را احوال گفت — عذر را با آن عزایم گرد جفت — بر سؤال شیخ را داد او جواب — خون جوابات حصر خون صواب
آن جوابات سؤالات کلیم — کش خضر بنمود از رب کریم — کشف مشکلهاش خلوت فرد زاد — از پی هر مشکلی مفتاح داد
از خضر درویش هر میراث یافت — در جواب شیخ همت بر گماشت — لیک او سط نیز هم با نسبت
آن چو نسبت باشد هست کر — گفت راه او سط آمد جمله بر — دو خورد با سه خورد هست او سط آن
و ز خورد هر چار دو دارد او سط — هر کرا باشد وظیفه چار نان — شش خورد می داند او سط آید
او اسیر حرص مانند بط — هر که او را استهاد نان نبود — من بیا صد در سیاهم در بحار
مر ترا شش کرده هم دستیم نی — نوبه رکعت نماز آمی ملول — وین یکی تا مسجد از خود میشود
وین یکی نا مسجد از خود میشود — آن یکی در بال یاری جان بداد — این یکی جان کند تا بال بداد
آن یکی تا کعبه جانی بر دود — کر مر آن را اول و آخر بود — این تصور کن خذا اول یا میان
این وسط در بالغایت بر دود — اول و آخر نباید تا دران — گفت لو کان له الحر بداد
بی نهایت خون بدارد دو طرف — کی بود او را میانه منصرف — اول و آخر نشانش کن بداد
هفت دریا گر شود کلی مداد — نیست مر پایان شدن را هیچ امید — وین سخن هر گز نکردد هیچ کم
آن همه جبر و قلم فانی شود — وین حدیث بی عدد باقی بود — جالب مر جواب را ماند کهی — جواب بنداد مر آن را کم دهی

جشم من خفته دلبر بیدل اردان / مشکل نه کار مرا بر کاردان / گفت پیغامبر که عیسای سام / لا یضام قلبی عن رب الانام

جشم تو بیدار و دل خفته بخواب / جشم من خفته دلبر در فتح باب / مرد دلبر را بنج جشم دلبر است / جشم دلرا هر دو عالم منظر است

تو ز ضعف خود مکن در من نگاه / بر تو شب بر من همان جانسکاه / بر تو زندان بر من آن زندان چو باغ / عین مشغولی مرا گشته فراغ

پای تو در کل مرا کل گشته کل / مر ترا ماتم مرا سور و دهل / در زمینم با تو ساکن در محل / ای دو مر بر چرخ هفتم چون زحل

همنشینت من نیم سایه ات / بر ترا زاید بیشها مایه ات / زانک من زاید بیشها مالک شده ام / خارج از بیشه نویان گشته ام

جاکر اندیشه ام مجلوم نی / زانک بنا جاکر آمد بر بنا / جمله خلقان سخره اند بیشه اند / زان سبب خسته دل و غمگین شده اند

قاصد اخود را مباد بیشه دهم / چون خود خواهم از میانشان برجهم / من خود مرغ او هم از بیشه گریز / کی بود بر من مگس را دست بیز

قاصد از بر آیم از اوج بلند / تا شکسته پایکان بر من تند / چون تلاام کرد از سفر اصفات / بر بر من هیچون طیور اصفات

بر من پستیست هر از دان خویش / بر جغسانم دو بر من باز پیش / جعفر طیار را بر جاریست / جعفر طیار را بر عاریست

مرد اینک لمرید و دعویست این / نزد سکان افق معنیست این / دیگ دعوی باشد این بی عیار / او دعوی باشد این بی عار

چونک در نوی شود لقمه کهر / تن مزن چندانک نوانی بخور / بیخ دوری بخرد فی سوطها / در لگن قی کرد برد و شد لگن

کوهر معقول المحسوس کرد / پیر بینا هر کرا عقلی مرد / چونک دم معده شود پاک بلید / قفل نه بر جلق و بهان کن کلید

هر که در وی لقمه شد نور جلال / هر چه خواهد تا خورد او الجلال

بیان آنکه دعوی بی معنی بر دعوی گواه صدق خویش است

کز تو هستی آشنای جان من / نیست دعوی کف بی معنی ازین / گر کلوخ بر تست بیش تو مر / هین مترس از سب کس من خویش تو مر

این دو دعوی پیش تو معنی بود / چون شناسی بانگ خویشاوند خود / بیش و خویش دو دعوی تو لاک / هر دو معنی تو دیش تصدیق پاک

قرب آوازش گواهی می دهد / لیک دم از نزدیک یاری می جهد / شد گواه صدق آن خویش بر / لیک آواز خویشاوند تیز

بانگ الهام احمق کو ز جهل / می نداند بانگ یکاندر اهل / جهل او شد مایه انکار او / پیش او دعوی بود گفتار او

پیش زیرک کاندرون نور هاست / عین این آواز معنی بود راست / یا ساری گفت یا ساری ز بانگ / گه همی دانم زبان را ز بان

عین ناری گفتنش معنی بود / گر چه ناری گفتنش دعوی بود / کاتبی خط خوانم و من امی ام / یا نویسد کاتبی بر کاغذی

این نوشته گر چه خود دعوی بود / هم نوشته شاهد معنی بود / در میان جواب سجاد ملوس / یا نگوید صوفیی دیدی تو دوش

من ندانم آن الف گفتم جواب / یا نداند جواب در شرح نظر / آن سخن را بیسوای هوش کن / گوش کن چون جمله اند آن گوش کن

چون ترا باد آن جواب این سخن / مخبر تو باشد و زو کهن / جان صاحب واقعه گوید بلی / گر چه دعوی ست نماید این ولی

پر چو حکم صالة المؤمن بود / آن ز هر کس شنود موزون شود / چونک خود را پیش او یابد فقط / کی بود شک چون کند خود را غلط

قشر و اکر نکوی تو شناب / در فلاح آمد بسان زر ناب / هیچ گوید قشر کین دعوی تو لاف / از برم ای مدعی مهجور شو

یا کواه و حجتی بنما که این ... حنبر آمد در ازان ماء معین ... یا طفل شیر ما ذر یانک زد ... که بیا من ما ذرم هان ای ولد
طفل گوید ما ذر آمد آخت سال ... تا که با شیرت بگیرم من قرار ... در دل هر آنچی گوش من ست ... رو و آواز بیمبر معجز ست
خون بیمبر از برون یانکی زنک ... جان امت در درون سجده کند ... زانک حنبر یانک او اند جهان ... ار کسی نشنیده باشد گو بر حال
... آن عرب از دوق آواز عرب ... در نشاط آید بجوش کرد در

سجده کردن یحیی علیه السلام در شکم مادر عیسی را علیه السلام

مادر یحیی بمریم در نهفت ... پیش از وضع حمل حوتش گفت ... که یقین دیدم در رو تو سجیب ... گو اولوا العزم و رسول اکهیت
خون برابر او فتادم با توأمن ... کرد سجده حمل من ای دور الفطر ... این چنین من آن چنین را سجده کرد ... گر سجود من در شکم افتاد درد
گفت مریم من در رون حبلش هبر ... سجده دیدم از بن طفل شکم

اشکال آوردن بر بن قصه

البهان گوید کین افسانه را ... خط بکش زیرا در و عشوه و خطا ... زانک سر بر سر و قرص وضع حمل حوتش ... بود از سکانه دور و هم ز حوتش
از برون شهر آن شیر بس فسون ... تا نشد فارغ نیامد خود درون ... خون برابر الکهانش بر کنار ... بر گرفت و برد تا بیش نسار
مادر یحیی کجا دیدش که تا ... گوید او را این سخن در ماجرا

جواب اشکال

این بدانند کانک اهل خاطرست ... غایب آفاق او را حاضرست ... پیش سر بر حاضر آید در نظر ... مادر یحیی که دور است از بصر
دیدها بسته سیند دست را ... خون مشبک کرده باشد پوستها ... و رنه دیدش باز برون از درون ... از حکایت گیر معنی ای رفیق
بی حنان کافسانها شنیده بود ... هیچو شیر بر نقش آن چفسیده بود ... تا همی گفت آن کلیدی بی زبان ... خون سخن گوشش شنید مستمع
و ندانستند لحن هندکر ... قهر آن خون کرد بی طاقی بشر ... در میان شیر و کار آدمی خون ... شد رسول و خواند بر هر دو فسون
خون و بر سینه زدن کار دیست ... خون ز عکس ماه ترسان گشت نیل ... این کلید و دسته جمله افترات ... و ندکی باز اغ الکلک را مرنجان
ای برادر قصه چون بیمانه است ... اندرو معنی مثال دانه است ... دانه معنی بگیر ز مرد عقل ... سکر دیمانه را رکشت بقل
ماجرای بلبل و گل گوش دار ... گرچه گفتی نیست آنجا آشکار

سخن گفتن بر بان حال و مهمر کردن آن

ماجرای شمع با پروانه شو ... بشنو و معنی گزین را فسانه شو ... گرچه گفتی نیست بر گفت است ... هین بیا بر منبر خود خطبه خوان
گفت خانه سر از کجا آمد بدست ... گفت خانه را خرید بامیراث یافت ... فرخ آنکس کو سوی معنی شتافت
گفت نحوی زید عمرا قد ضرب ... گفت خود کرد بی خرد ادب ... عمر را جز مسخره بدکار زید ... بی گنه او را بزد همچون غلام
گفت این بیمانه معنی بود ... کز دو عشق آن تو با اعراب ساز ... زید و عمر از هر اعرابست رست

گفت نی من آن ندانم عمر را | زید چون زد بی‌گناه و بی‌خطا | گفت از ناجار و لاغی برگشود | عمر و یک دو او مزن در دیده بود

زید واقف گشت و دست او بزد | چون که از جد بُرد و او را جد سزد

پند بر آنکه سحر باطل در دل باطلان کند

گفت ایبک راست بنشین تا دمم | گر نماید راست در پیش کران | گر بگوئی احولی را مه یکیست | گوید این دو در دو چیز یکیست

ور بر و خندد کسی گوید دو ست | راست دارد این سرای پُر دروغ | بر در و عالم جمع می‌آید دروغ | للخبیثات الخبیثین و الدروغ

دل ز ایمان را بود دست و راغ | چشم کوران را عنار سنگ و راغ

حکایت آن درخت آبر که میوه آن را خورد نمیرد

گفت دانایی برای دوستان | که درختی هست در هندوستان | هر کسی کز میوه آن خورد و برد | در جهان نی پیر ماند و نی بمرد

باد سامی این شنید از صادقی | برد رخت و میوه‌اش پند عاشقی | فاصدی دانا رد دیوان ادب | سوی هندوستان رهی از بهر طلب

سالهای گشت آن فاصد ازو | کرد هندوستان برای جست و جو | شهر شهر از بهر این مطلوب گشت | بند جزو نماند کو و بند دشت

هر گدا را پرسید کز من را بر خبد | این کا خود چیز مگر مجنون بود | بر گدایان صعفی رو نداد مدرج | بر گدایان گفتندی صاحب فلاج

جست و جوی جان تو بر یک سینه صاف | کی تهی باشد گدا باشد گزاف | وین مُراعاتش یکی صعفی دگر | وین ز صعف آشکارا سخت تر

می ستودندش بسحر کاری بزرگ | در فلان اقلیم پر هول و سترگ | پس بلند و هول او هر ساختش کگر

قاصد شد بسته در جستن کمر | می شنید از هر کسی بوئی ز خبر | می فرستادش صنعه مالها

خون بسی دل اندران عزیت تعب | عاجز آمد آخر الامر از طلب | زان غرض غیر جریدان نشد

رنجه او عاقبت ناجسته ماند | کرد عزم بازگشتن سوی شاه | اشک بار بندی تر بند راه

شرح کردن سحر سر آن درخت با آن طالب مفلد

بود شیخی عالمی وقتی گزیر | اندران منزل که آبش بد بدیر | گفت من نومیدم پس او دوم

تا دعای او بود همراه من | چون که نومیدم من از دلجوئی | رفت پیش شیخ با چشم پر آب

گفت شیخا وقت رحم و رقت است | نا امیدم دست لطف این ساعت | گفت او گر جد نومید نیست

گفت شاها شاه کرم اختیار | از برای جستن یک شاخسار | که درختی هست نادر در جهان

سالها جستم بدیدم در زمان | جرعه لطف و سحر این سر جوشان | شیخ خندید و بگفتش ای سلیم

پس بلند و پس شکرف و پس بسیط | آب جیوانی ز دریای محیط | تو بصورت رفته‌ای در بحر بحر

که درختش نام شد گاه آفتاب | گاه بحرین نام گشت و گه سحاب | این یکی کس صد هزاران تا رخاست

گر چه فرسنگا اثر دارد هزار | آن یکی را نام سابق شمار | آن یکی شخصی بُرا باشد بدید

در جهان دیگر بود لطف و نکو | صد هزاران نام و او یک آدمی | صاحب هر وصف را وصفی عجب

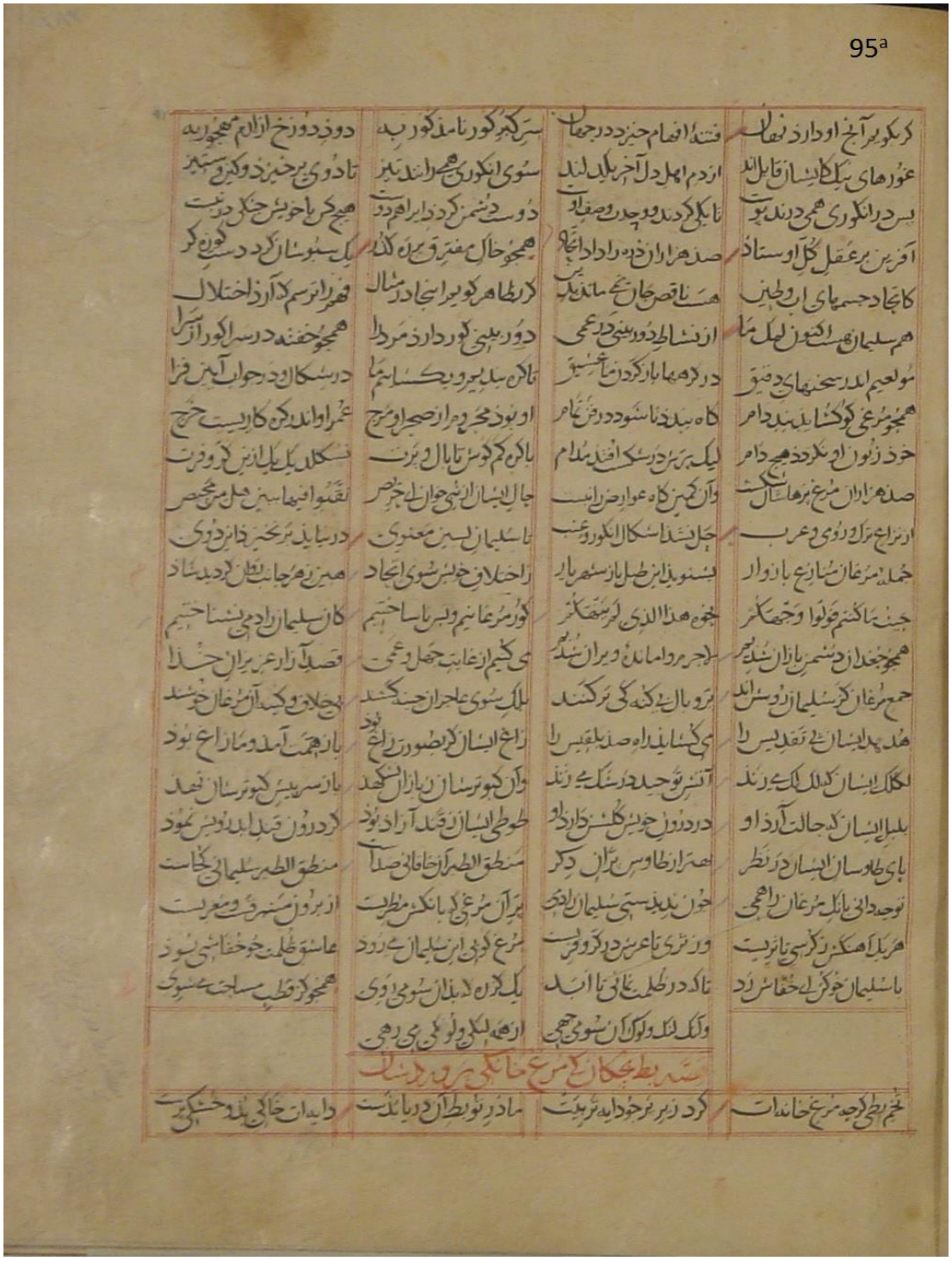
هر که جوید نام کو صاحب نقد است — همچو تو نوشید و اند تفرقد — توجه بر چشمی بر بن نام درخت — تا بمانی تلخ کام و سور بخت
در کند را از نام و بنگرد در صفات — تا صفات آن نماید سوی ذات — اختلاف خلق از نام او فتاد — چون بمعنی رفت آرام او فتاد

مثال عیب جهار کس جهت انکور کسی بنا مر دیگر فهم کردن بود آن را

چار کس را داد مردی یک درم — آن یکی گفت این بانگوری دهم — آن یکی عربی بد گفت لا — من عنب خواهم بد انگورای دغا
آن یکی ترکی بگفت این نیک نیست — من عنب خواهم عنب خواهم ازم — آن یکی رومی بگفت این قبل لا — ترک کن خواهیر استافیل را
در نزاع آن هر چهار کس شدند — کد زهیر نامها غافل بدند — مشت بر هم می زدند از لجهی — پر بدند از جهل و از دانش تهی
صاحب سری عربی صد زبان — گفت بهر آن عابد ادی صلحجان — پس بگفتی او که من زین یک درم — آرزوی جملتان را می خرم
جونک بسیارند در اقلیم دغل — این درمشان می کند چندین عمل — یک درمشان می شود چار المراد — چار دشمن می شود یک را اتحاد
گفت هر یکشان بد جنگ و نفاق — گفت من آرم شما را اتفاق — پس شما خاموش باشید انصتوا — تا زبانتان من شوم در گفتگو
در ثمر مایه نزاع است و سخط — کرمی عادتی بد هد اثر — کرمی حاصیتی دارد هنر
کرمخان می نماید صد نمط — وانک آن کرمی او دهد بی بدل — طبع اصلش سرد لیست و بیدلیست
سرکه را اگر کرم کردی درآش آن — چون خوری سرمی فزاید در دماغ — پس بپای سیخ بد اخلاص ما — کو بصیرت باشد آن او بیند از عمی
ور نبودی بسته دوکان آن بسر — چون خوری کرمی فزاید در دماغ — چون سلیمان کرد سوی حضرت سبا — او زبان جمله مرغان را شناخت
از حدیث شیخ جمعیت رسد — تفرقه آرد دم اهل حسد — شد کبوتر ایمن از چنگال باز — کو سفند از گرگ نادر داجر از
در زمان عدلش آهو با پلنگ — انس یابد و بر دل آید زجنگ — تو چو موری بهر دانه می دوی — همچو سلیمان چو همی یابی عنوی
او سبا بخی شد میان دشمنان — اتحادی شد میان هر زنان — مرغ جانها را در این آخر زمان — نیستان از همد گر یکدم امان
داند جو را دانه اش دامی شود — وآن سلیمان جوی را هدهد بود — قول ان من امید را یاد گیر — تا بالا وخلا فیها نذیر
هم سلیمان هست اندر دور ما — گوید صلح و نماند جور ما — مرغ جانها را حنان یکدل کند — کز صفاشان عرش و دل عاکند
کف خود خالی نبود دست امین — از خلیفه جو صاحب همچنین — نفس واحد از رسول حق شنید — ورنه هر یک دشمن مطلق بدید
مشفقان گردند همچون والده — مسلمون را کنفس واحده

بر خاستن مخالفت و عداوت در میان انصار بر کار رسول صلی الله علیه وسلم

دو قبیله کاوس و خزرج نام داد — یک ز دیگر حال خوی آشام داد — گینهای کهنه سنان از مصطفی — محو شد در نور اسلام و صفا
اوس و اخوان شد بدان آن دشمنان — محو اعداد عنب در رز سنان — در شکستند و بر واحد شدند
صورت انگورها اخوان بود — چون فشردی شیره واحد شود — جونک عنوه نحنه شد شد یار یک
عنوه کو سنگ است و خام مانند — در ازل حق کافر اصلیش خواند — در شقاوه بخس نجس باشد او

میل دریا که دل تو اندست — آن طبیعت جانور را از مادر است — میل خشکی مر ترا زین دایه است — دایه را بگذار کو بد دایه است

دایه را بگذار در خشک و بتر — اندر آ در بحر معنی چون نهنگ — گر ترا ماذر بتر داند از آب — تو مترس و سوی دریا ران شتاب

تو بطبعی بر خشک و بتر زنده — وی چو مرغ خانه خانه کنده — تو ز مسکانی آدم شهی — هم خشکی هم بدریا بهی

کرد جمله‌شان علی البحری عیال — از جمله‌شان علی البر بین ران — مر ملایک را سوی بر راه نیست — جز جوان هم ز بحر آگاه نیست

تو بین جو ان بحانی از ملک — تا ز وی هم بر زمین هم بر فلک — تا ظاهر مسلکی پا سد بسد — تا دل بوحی الیه دیده ور

قالب خاکی فتاده بر زمین — روح او گردان بر ین چرخ برین — ما همه مرغابیانیم ای غلام — بحر ما را دائذ بان ما تمام

پس سلیمان بحر آمد ما چو طیر — در سلیمان تا بد دار بر سریر — تا جود او آب را نصد زن — پا سلیمان پای بر دریا بنه

آن سلیمان بین جمله حاضرست — لیک عبرت جنس بند و ساجرست — تا ز جهل و خوابناکی در فضول — او سپیش ما و ما از وی ملول

تشنه را در دسر کرد بانگ رعد — خون بخواند کو کشاند ابر سعد — چشم او مالد ست در جوی روان — بی خبر از ذوق آب آسمان

مرکب همت سوی اسباب راند — از مسبب تا بحرم محجوب ماند — آنک بیند او مسبب را عیان — کی بغرد بر سببهای جهان

چون برسد ز جاجیان در کرامات ابن زاهد

کی در بادیه تنهائی یافتند ایستاده بر یک سو در نماز

مر زاهدی

زاهدی بود در میان بادیه — در عبادت غرق خون عبادیه — جاجیان آبخار سید از بلاد — دید شان آن خشک او فتاد

جای آن خشک بود او تر مزاج — از سموم بادیه بودش علاج — جاجیان چون آن شنید از وجد و شعف — وآن سلامت در میان آفتش

در عبادت ایستاده بد بروی یک — یک گز تفش بخشد آب دیگ — گفتش سر مست در سر وگلت — یا سوان بر تر او وذالست

یا که پایش بر جر بر و جلباست — یا سموم او را بد از باد صبا ست — پس بماند آن جماعت با نیاز — تا شود در وبش فارغ از نماز

جون ز استغراق باز آمد فقیر — وان جماعت دیده از دیدش ضریر — دید کابری چکید از دست و ریش — جامه تر بود از آن نار وضو

پس بپرسیدش ز آب دیگ است — دست را بر داشت کوسوی سماست — گفت هر گاهی که خواهی می رسد — بی بخاه و بی بحل بر مسد

مشکل ما حل کن ای سلطان دین — تا نخسبد بحال تو مارا یقین — وانما سری بر سرارت سما — تا نبرد بر سوار زمیان زنارها

جسم را بگذار سوی آسمان — لا اجابت کرد دعای جاجیان — ورق خوبی دار بالا خو لرم — جون ز بالا بر گشود دستی در

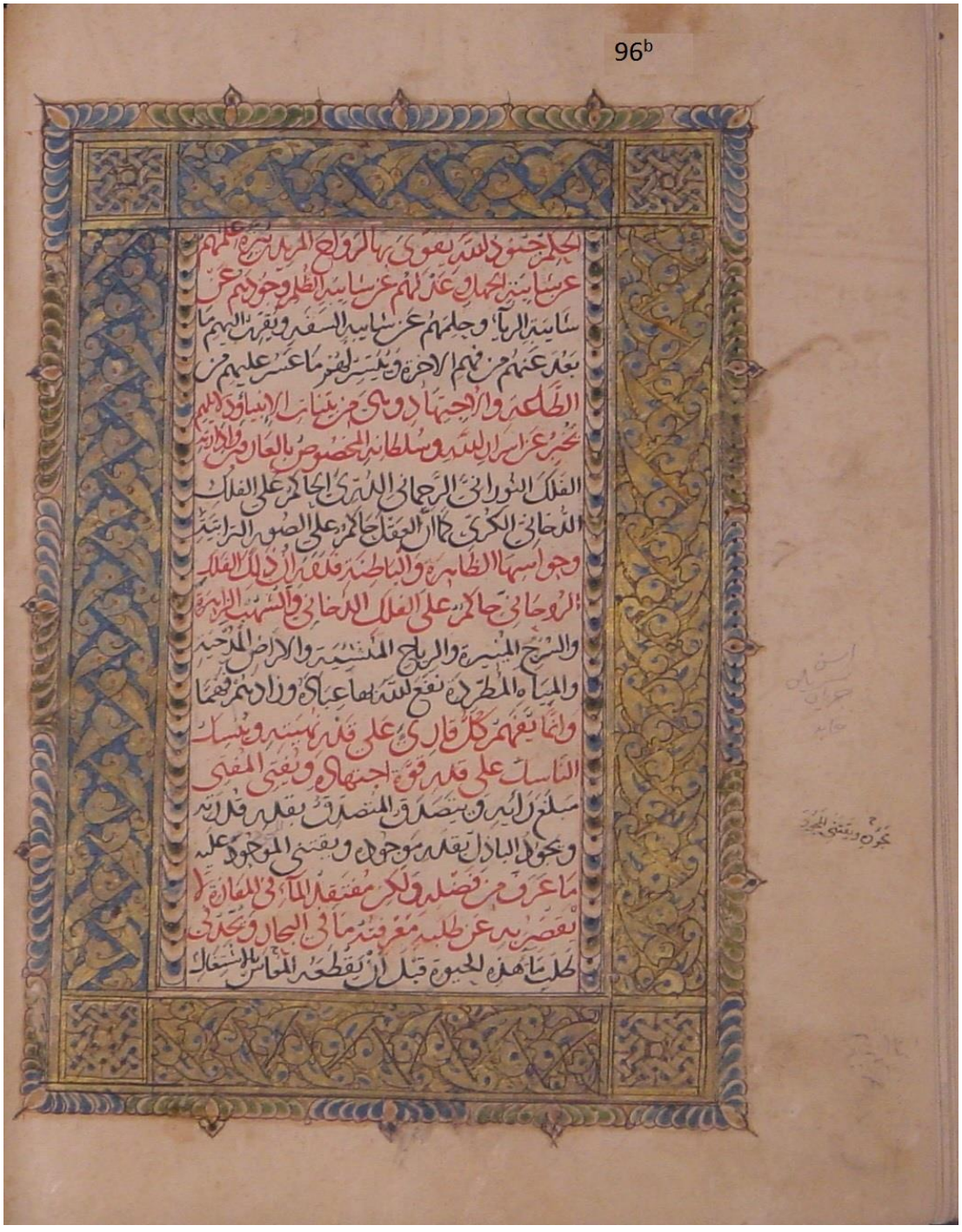
ای نموده تو مکان از لامکان — فی السماء و در فلک کرده عیان — در میان این مناجات ابر جوش — زود پیدا شد چو سیل آب کش

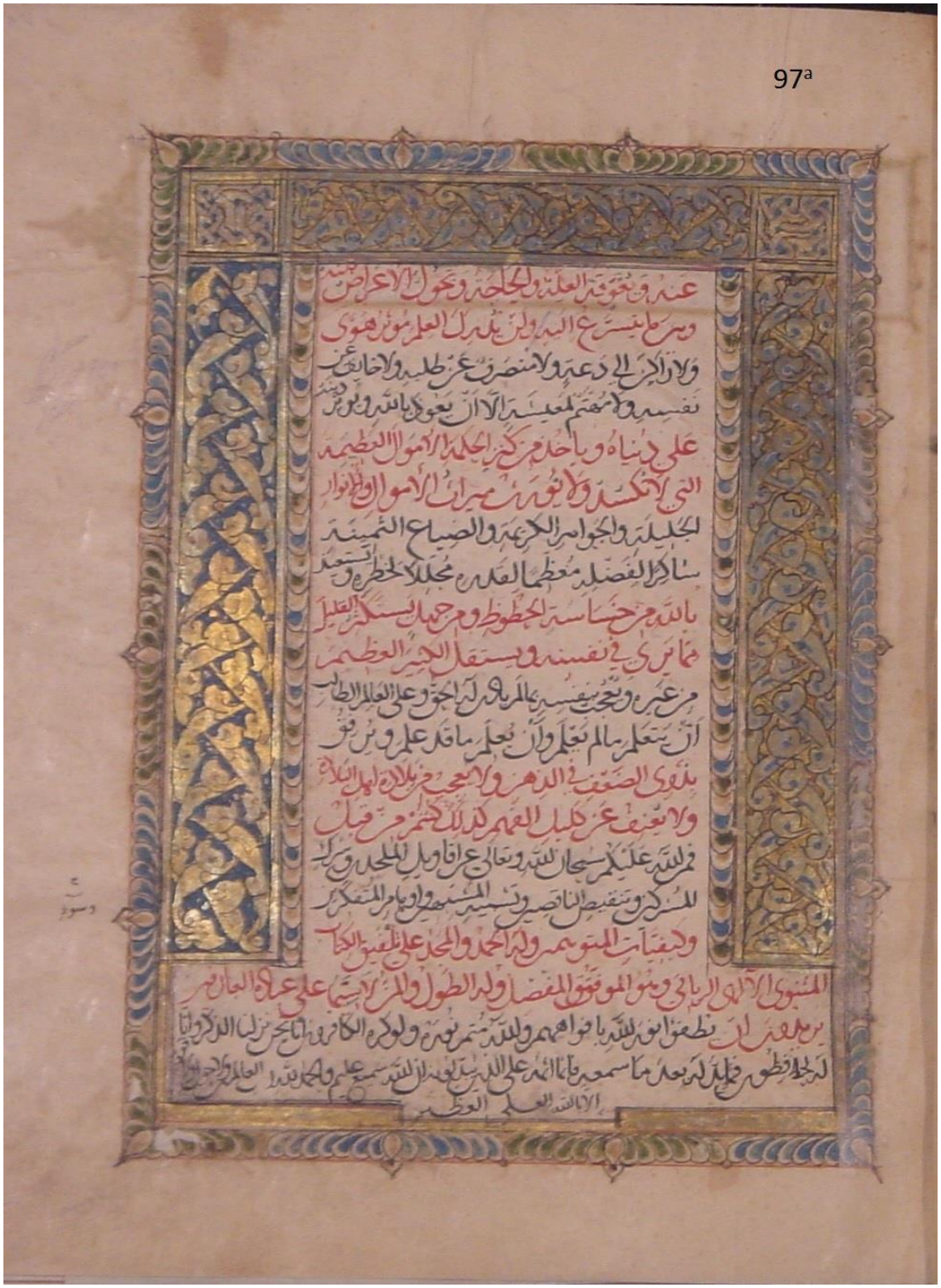
هم چو آب از مسک یا بد بگذرد — در کوه و در غارها مسکن کند — جاجیان خلد گشاده منکها — ابر می بارید چون مشک الکها

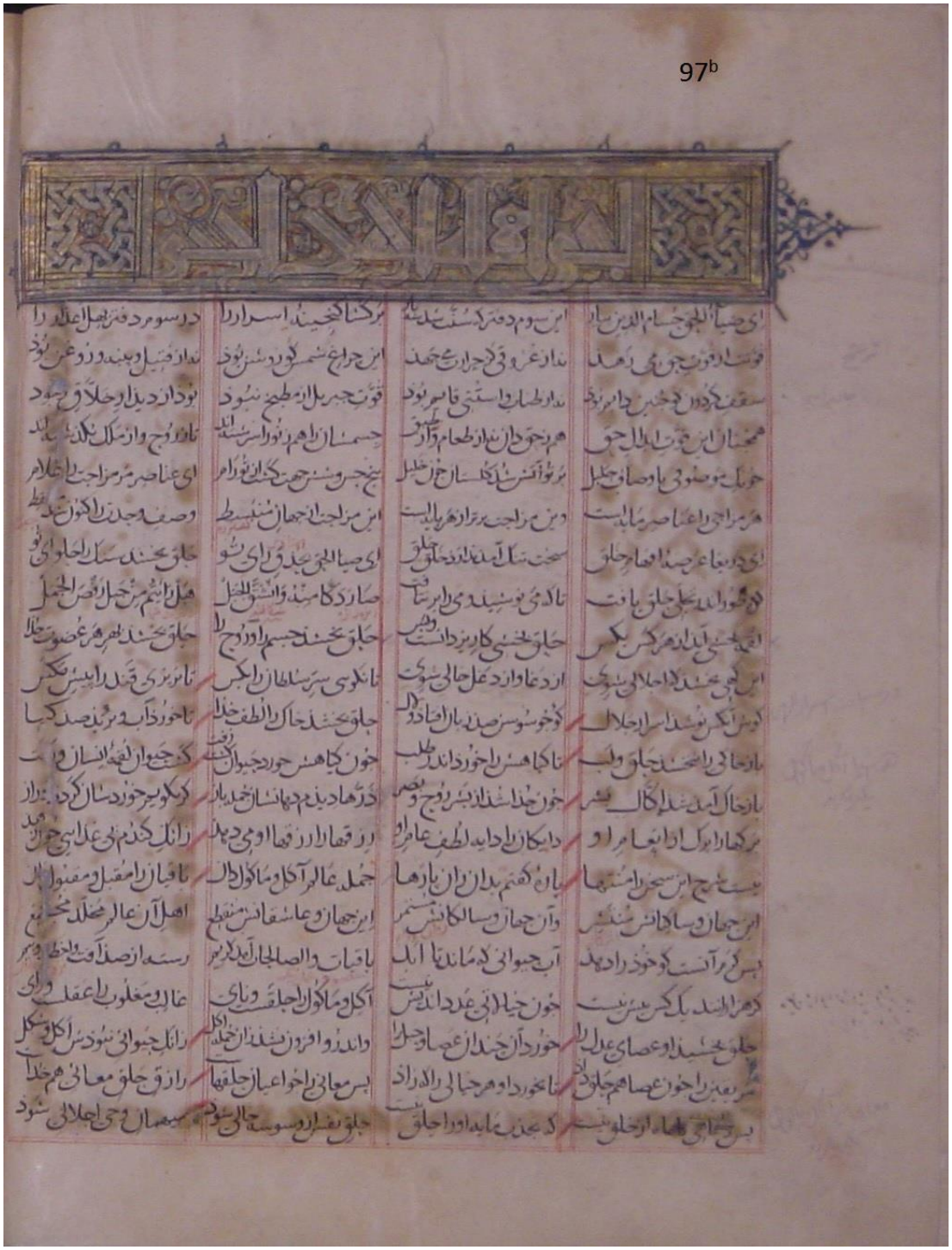
می بر بد از میان زنارها — قوم دیگر را یقین در دار دیاد — ابر بی عجب الله اعلم بالرشاد

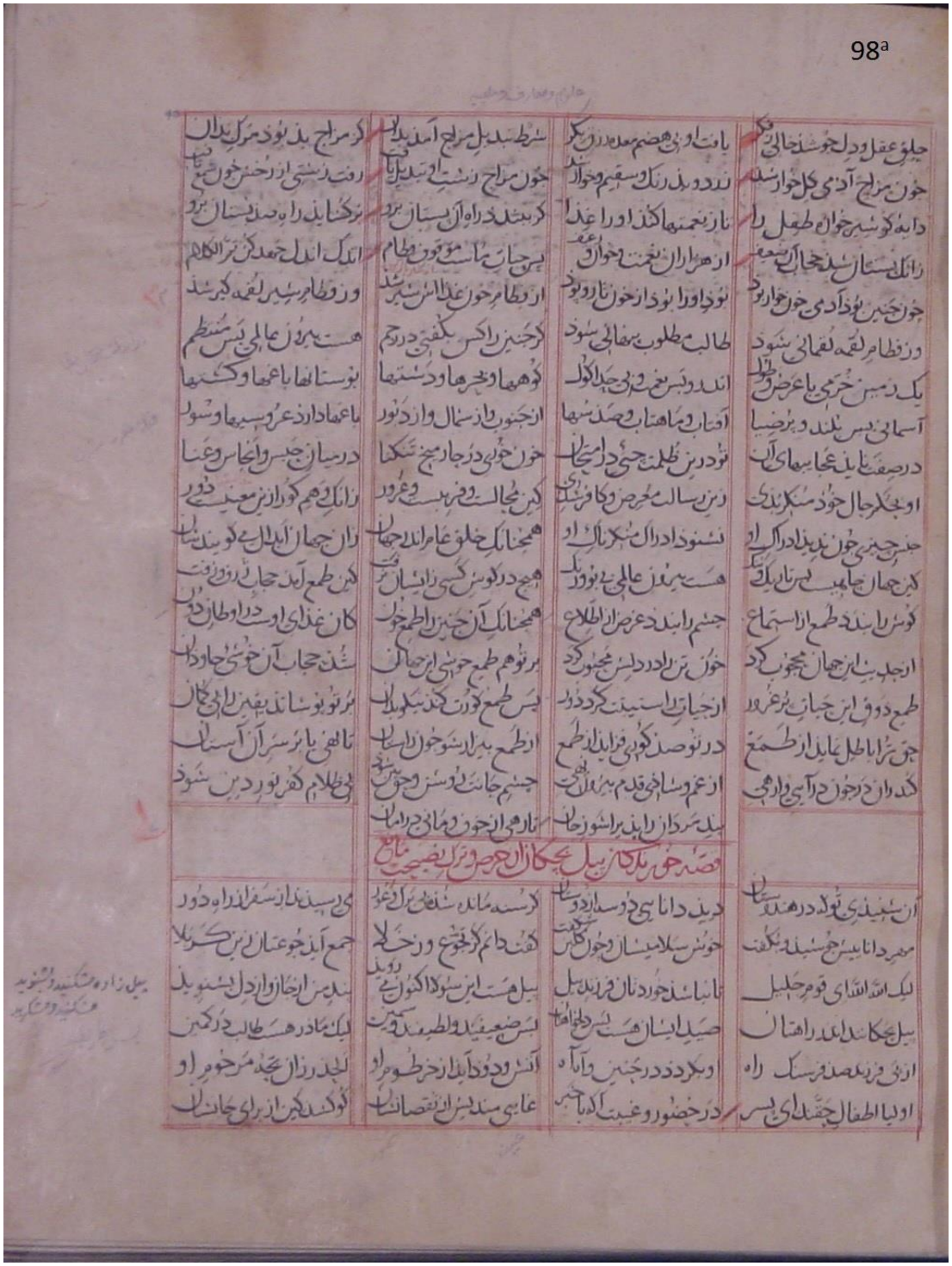
قوم دیگر نا بد بر ا ترس و حام — نا قصان بر بدی شر الکلام

عدد ابیات جلد دوم
۳۹۲۸

کهف اطفال مسند ابن اولیا — در عزیمی فرد از کار و کیا — از برای ایجان خوار و بیکسم — لیک اند رسر منم یار و ندیم
بشنو از جمله عصمتهای من — کو بیامیزند خود احرای من — همان وهمان این دلق پوشان آمدند — صد هزار اند دهزار اند یک بیند
ورنه کی کردی یک جوئی هنر — موسی فرعون را از بر و زبر — ورنه کی کردی یک مهر خیال — نوح شرق و غرب را غرق و مهال
بر لدنی یک دعای لوط راد — شهرهای کافران را المراد — کشت سی سال جوان فرد و سال — دجلهٔ آب سیه را دین زلال
سوی شام است این زمان ابن حمد — در دم قدس بینی بر گذرد — صد هزاران از ابنیای حی برتر — خود بهر قرنی سیاستها بدند
کیکو بروین بیان افزون شود — خود چگونه بود کاهها خون شود — خون شود کهها و باران نفرزد — توبینی خون شدن کوی و رد
طرفه کودک دور بین تیز چشم — لیک از اشتر بیند غیر پشم — مو بمو بیند اگر حرص خود نیش — رقص او خالی نخیزد بر زمین
رقص آحاکن که خود را بشکنی — بیند از ریش سبو بر گردنی — رقص اند رخون خود مردان کنند
خون اهند از دست خود دسته رسد — خون جهد از رقص و رقصی بند بند — مطربانشان از درون دف زنند — نعرهاد رشوریشان گم شنند
توبینی لیک بهر گوشتان — برگها بر شاخ شد فرزند عیال — توبینی برگهارا گاه زدن — گوش دل باید نه این گوش بدن
گوش بربند از هزل و دروغ — تا ببینی سرو جان با فروغ — سر کند گوش محمد در سخن — کن بگوید در نبی جوهر اذن
سر بسر گوش است و چشم است این نبی — رحم او مر ضعف و عاصی را بی — این سخن پایان ندارد هان و ان — سوی اهل سر و بر آغاز ران

بقیهٔ قصهٔ سعد جان بیل بجکان

هر دمان از اصل نوعی میکند — گرد بعد گرد هر بشری بر می تند — تا کجا بوی کباب بجد را — یابد و خشن نداند جز جزا
جمعهای سند کار جوخودی — عیب انسان کی کند بر وی — هان که بو یای دهانشان خالق است — کی بر دجان غیر ایک صادق است
وای آن افسوسی کس نوی کند — باشد اندر کور سنگر یا بکند — نی دهان دوختن امکان آن دهان — نی دهان خوش کردن از داود و بان
آب رو دعزت مرو رو نوش را — راه جیلت نیست عقل و هوش را — چند گوید جمعهای گرز شان — بر سر هر زاخا و مرز شان
گر ز عز ایل را بد کرا اثر — گر نبینی چون و آهن در صور — هم بصورت بی نماید گاهگهی — زان همان بخور باشد آگهی
گوید آن بخودکای یار جرم — چیست این شمشیر بر فرق سرم — مانی بینم باشد این خیال — چه خیالست این که هست این از خیال
چه خیالست این از آن ارجح نکون — از نهیب این خیالی شد کنون — پیش بیمار و سرش منکوس شد — گرزها و سبعها محبوس شد
او همی بیند از آن از بهر اوست — چشم دشمن بسته دان چشم دوست — حرص دنیا رفت و چشمش بند شد — چشم او روشن کجا خون در زند
مزرع بی هنگام شد آن چشم او — از نتیجه کبر او و خشم او — سر بریدن واجب آید مزرع را — کو بغیر وقت جنباند درا
هر دمان نو میرسد جان را نعاث — سنگ اند رنزع جان اعانت را — عمر تو مانند هیمان در دست — روز و شب ماننده بیمار اسقمت
ای سمارد ی دمد در نی دوف — تا جمالی کرد و آید خسوف — اند رآید کوه از داد ان زیای — گرزه بستانی و نهی بجای
بس بدند بجای هر دم را عوض — تا رواشجد و افترت یا عرض — در کمال کار هاجد بی بکوش — خز بکاری کان نبود درد بی بکوش

تا کجا یابد کباب بوجوشن — تا نیابد انتقام و زو خوشی — تا زند الله رجعت الصدر خرم و خوش

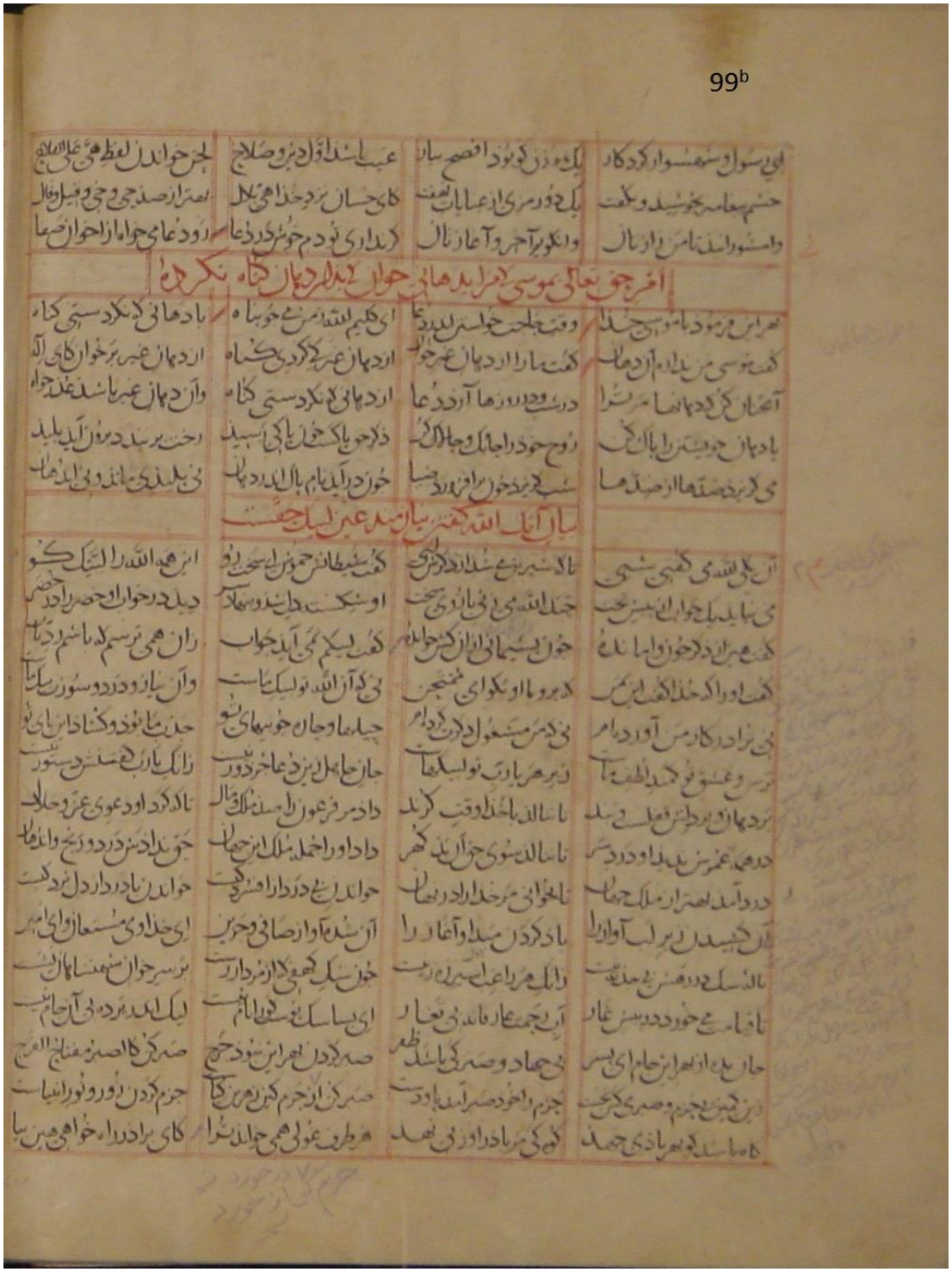
عاقبت تو رفت خواهی ناتمام | کارهایت اندرون ناتوخام | وآن عمارت کردن گور و لحد | نی بسنگ و خوب و نی لبد
ملک خود را داد صفا کوری کنج | در منی او کی دفن منج | حال او کادی و مدفون غمش | نادست یابند مدعیها از دمش
گور خانه و قبها و کنکره | منگر اکنون زینه اطلس نوش را | هیچ اطلس در سه گز پوشش را
در عذاب منکرست آن جان او | کز دم غم در دل عدان او | از برون بر ظاهرش نقش و نگار | واز درون زاندیشها او را آزار
وآن یکی پیغ دارد از دانش کهن | چون بیان آید بسد و سنگر شکن

باز گشتن بحکایت پیل و بد گمر ناصح ٥

گفت ناصح بشنو این پند مرا | تا دل و جانت نیفتد در عجز | با گناه و برگها قانع شوید | در شکار پیل بحکان کم روید
من بردن کردم ز کردن والسلام | جز سعادت کی بود انجام صبح | من تبلیغ رسالت آمدم | تا رهانم مر شما را از شدم
هین مبادا که طمعتان را زند | طمع برگ از بیجهانان بر کند | این یکی خبر باشی کز درخت | کشت قحط و جوعشان در دار فت
ناکهان دیدند بر یک جاده | پیل را افتادند خول کارگان | پای خود بدش فرو نشسته بود
آن یکی همره بخود دو بند داد | کز حدیث آن فقیر سر نود یاد | از کابش مانع آمد آن سخن | تخت تو خشت زد اعقل کهن
پس بساعدند و خفتند آن همه | وآن کز سه خول سال اندر مه | دید پیلی سهمناکی در رسید | اوّلا آمد سوی جارس دوید
بوی بگرفت و هاضم را سپرد | هیچ بوئی نیاید ناگوار | جند باری کرد او کشت و برفت | سر و را نا از تن آن سد پیل رفت
سر بهر خفته را بوی بگرد | بوی بآمد واز ان خفته مرد | بر دو اسپه و یکشش پیل زود
در زمان او یک یک از ان گروه | می دراند و سود سر زان سکوه | کرد باب پیل زاده خورد و نود | تا همی زد بر زمین شد سکاف
ای خورنده خول خلق از راه سرد | تا نیارد خول انسان پیش برد | مر انک مال از زور آید در یمین | مال ایشان خول انسان دان یقین
مادر آن پیل بحکان پیر گشت | پیل بچه خوان را کیفر گشت | هم بر آرد خصم پیل از تو دمار | پیل بچه می خوری بی باره خوار
بوی بسو اگر مکاید پیش را | پیل داند بوی بچه خویش را | آنک یابد بوی خون از تو بمن | خون بیابد بوی باطل از من
خط طمع خول بوی بردار راه خود | خون بیابد از دهان ما مخور | هم بیابد لیک نوشاند زما | بوی یک دم بر آید بر سما
تو همی خسی و بوی آن خرام | می رسد بر آسمان سر فام | همره انفاس زشت ما شود | تا سوی کران گردون بی رود
بوی کبر و بوی چشم و بوی آز | در سخن گفتن بیابد خول یار | گر خوری سوگند من گر خورده ام | از بیار و سر بقوی گردام
آن دم سوگند عمّاری کند | بر دماغ همنشین بر زند | سر دعا ها رد شود از نون آن | آن دل کژ می نیابد در زبان
لحنها آید جواب آن دعا | خوب باشد جای و هم دعا | گر حدیث کژ بود معنی راست | آن کژی لفظ مقبول خدا

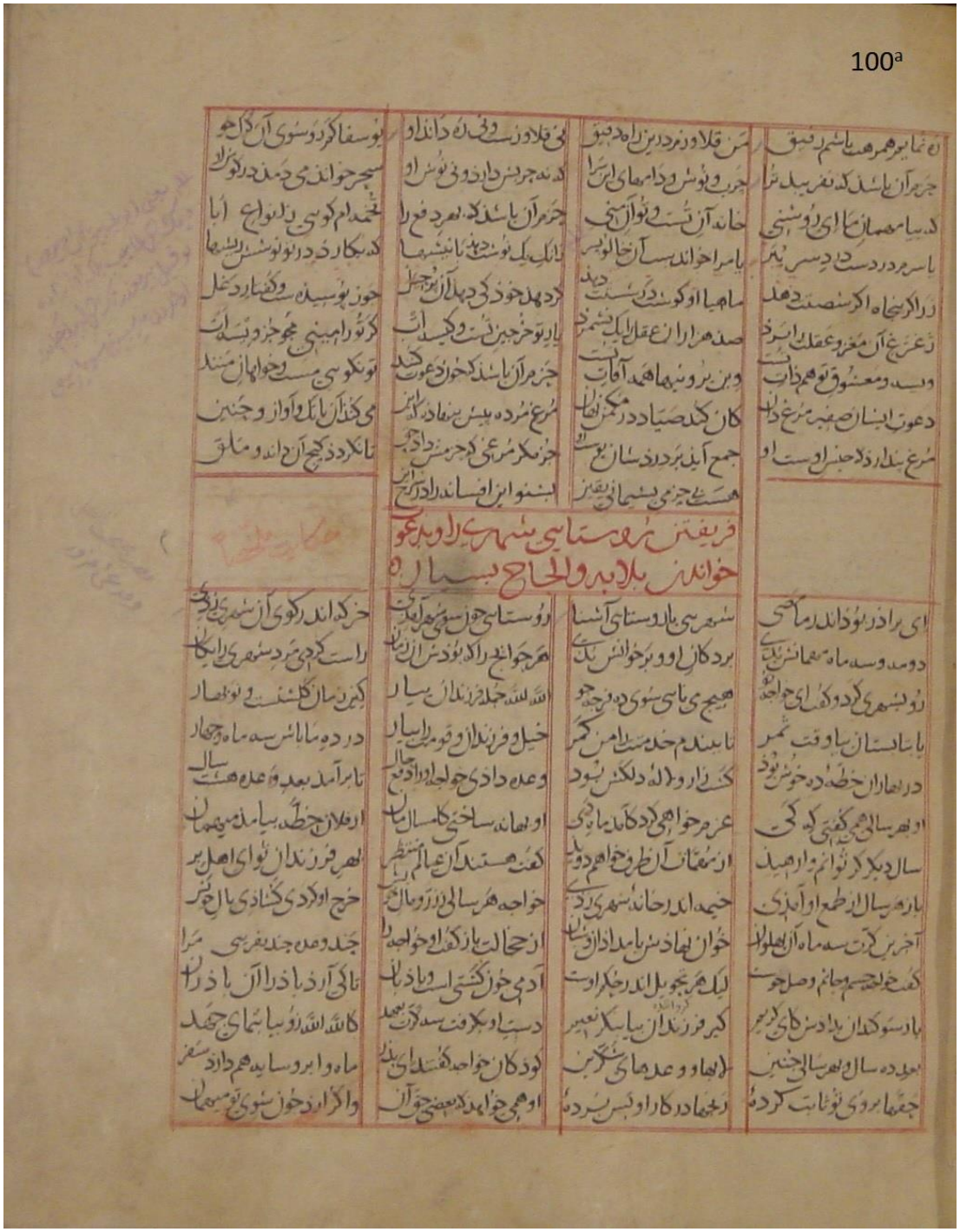
بیان آنک خطای مجتهد نه چون خطای مقلد است

آن بلال صدق در بانگ نماز | جبّی را هی همی کماز نماز | با لفندی سمر راست نیست | این خطا اکنون گناهی نیست

امر حق تعالی موسی را بدان که حق را بدان دعا کند که

یاد آنک الله کمتر یاد مده عیب است

فریفتن روستایی شهری را و بدعوت خواندن بلابد والحاج بسیار

بس وصیت کرد مارا اوتعال — کد کشد بس سوی دوزخ کاب — کد جفت این دال ایسبوح — انق شر من احسنت الیه

دو سبی فخم در آخر بود — ترسم از دست که آن فاسد شود — هجبتی باشد خوشمیس قطوع — همچو دی دد نوستان دد زرع

هجبتی باشد خو فضل بوتعار — زو عمار تعاد دخل بی شمار — جرم آن باشد که طرز بد بری — تا ازی دسوی ازبد بری

جرم سهو الطف فرمود آن رسول — هر قدم را دام می دان اصول — روی صحرا هست همواد و فراخ — هر قدم را بیست گردان او ستاخ

آن بزد همی دزد لا دام کنو — چون بیازد دامنش افشد دکلو — آنک ی گفتی دکو اینک ببین — دست ی دنبی همی دیدی نمین

ی نمین و دام و صیاد ای عیار — دنبه کی باشد بیان کشت زار — آنک گستاخ آمد نداند در نمش — استخوان و کله شان ابین

چون بکو بستان زدی اسی مرتضی — استخوانشان اندرس از ماضی — تا ببینی ظاهر آن مستان زور — خون فرو دفشد در جاه غرور

حشم اکداری تو کو راند مبا — دد بداری چشم دست او عصا — چون بداری دیدبی کز بسوا — آن عصای جرم واسند آن اله

دد عصای جرم واسند آن اله — بی عصا کش بر سر هر ده بست — تا کد با از چاه و از سگ دارهد — کام زان سان کد نیابد انتهد

آن بزد ان دبرس واجبیا ط — می بهد با نا نیفتد در خباط — ای زدودی حسته دناری شدن — لقمه خسته لقمه ماری شده

قصه اهل سبا و طاغی کردن بعمت ایشان را

تو بخواندی ی قصه اهل سبا — یا نخواندی دندبی حق خدا — از صدا آن کز خود آگاه نیست — سوی معنی هوش کو دادا بیست

او همی بانگ کند بی هوش و گوش — داد جز اهل سبا را بس فراخ — صد هزاران قصد و انواع فراخ

شکد آن بگزارد ند آن بد دکان — دد و فا بودند کمتد از سگان — مر سگی دا لقمه نانی زدد — خون سد بردد همی بندد کمر

باسبا از حد بسی دد می شود — از حد بروی خود و سختی بی دود — هم بران دد باشد بس باس و دداد — کفر داند کرد عبدی احتیاد

دو سگی آید عربی دود دو شب — آن سگان نشنی کند آن دم ادب — جز آن نعمت کرد و کان دد دست

می ندیس کد بود و بر جای خویش — کد بدد و آنجا که اول مر بست — چند نوشیدی و واشد چشمهات

بس غذای سگ و وحد و بحوی — از دد اهل دلان بجان دی — از دد اهل دلان بجان دی — سوی مردگان همی گردی بحر

بود آن مسمان حرب دیگ — می دوی بهر ثرید مرد دیگ — جز بس ایجا دان که جان فربه شود — کار نا او میذ ایجا به شود

جمع آمدن اهل آفت هر صباحی بر در صومعه عیسی علیه السلام جهت طلب شفا و دعای او

صومعه عیسی خوان اهل دل — هان و هان ای مبتلا این در بهل — جمع گشتندی ز هر اطراف خلق

بود آن صومعه عیسی صباح — تا بدم او سان دهاند از جناح — او چو گشتی فادغ از اوراد خویش

حق حق بی بلا دیدی نزاد — بس دعا کردی و گفتی از خدا — حاجت و مقصود حمله شد دوا

هین دوان گردید بی دنج و عنا — جملگان خون آشته از بس بلا — کد شایی دا لوی ایشان دای

بی توقف جمله بساداد در امان / از دعای او شد نبی یار و یار / آن موذی تو بسی آفات جوی / یافتی صحت از بن بیمار کش
چند آن لنگی تو رهوار شد / چند جانت بی غم و آزار شد / تو مغفل شدی بر پای بند / تا رخود هم گر نکردی بی لوند
تا سیاهی در ز اموشی بشو / یاد ناورد آن عسل نوشی تو / چون دل اهل دل از تو خسته شد
دود سان در یاد استغفار کن / همچو ابری کز هوای زار کن / تا گلستانشان سوی تو شکفد / سوهای نحسد بر خود و اکفد
هم بران در کرد گرد سنگ مباش / یا سگ کهف از شدی سنگ حواب / چون سگان هر سر سگان را مجو / کدبل اندر خاند اول بشد
اولین در راه خود بی استحوان / سخت گیر و جو گذاری ایمان / می کردندش تا ادب آنجا رود / وز مقام اولین مقلع شود
می کردندش گای سنگ طاعتی برد / بر هان در همچو جلقه بسته بند / پاسبان و جانگ و برجسته بگ
صورت بغض و فای تا سباک / بی وفایی اسگن بهفوده فاک / سر سگان را چون وفا آمد شعار / تو سگان را ابنک دندانها سیار
بی وفای خون سگان اعار نود / بی وفایی خون زدادی نمود / چون تعالی فخر آورد از وفا / گفت من اوفی بعهد عن زنا
بی وفایی دان و فا یاد چو / بر جفو ق چون بدادی کس سوق / چون ما ذ بعد ازان شد کان لبر / کرد او را از جنین تو عذر پر
صورتی کردند در رحم اوه / داد در جلس و را آرام و خو / همچو جزو متصل دید او ترا / متصل را کردند برش جدا
چون هزاران صنعت و فن ساخت / تا له ما در بر تو مهربان داخت / پس چو چوسا بوان ما ذ بود / هر کدآن چون باند حر نود
ابک ما ذر آفرید و صرع عوسپر / باید کردش قربز آن خود بکبر / ای خداوندای ذی بر احسان تو / آبذ دائم وابک بی هر آن تو
تو بفر موذی کز چون را یاد کن / زابک چون مرغی کرد دکس / یاد کن الطفی کردم آن صنوج / با سما از حفظ در کشتی نوح
اصل اجداد سما را آن زمان / دادم از طوفان از موزش امان / آب آنش خوزمین کردند نود / موج او مراج کدرای نود
حفظ کردم من بکردم رد نان / در وجود جد جد جد نان / چون شدی سرزنش بابت چون نم / کار کاه خود بش صابع خون کنم
خون بلای بی وفایان می سوی / از کمان بلبلان سوی روی / من ز سهو وی وفا بیعا بری / سوی من آی کان بذ بری
این کان بذ بر آنجا بر کلاه شو / می سوی در بیش همچو خود دو تو / بس کر فتی یار و همرا بان رفت / کر ترا بر سم دکو تو بی ادب رفت
یار بکت رفت رجرخ برین / یار فسقت رفت در زیر زمین / ثوغا لبی در میاند آنجا ن / بی مکد خون آنسی از کار دان
دامن او کبرای یار دلبر / کو منزه باشد از بالا و زیر / بی خو عیسی سوی کردون بر شود / بی خو قارون در زمین لد رود
یا تو باشد در مکان و امکان / خون خدای از سر او ارد کان / مر خدایای ترا کبرد وفا / او بر آرد از کدورتها صفا
خون خدا از ی فرستد کوس مال / تا ز نقصان وادوی سوی کمال / قبض و تاریکت آید بک دان / ترک ودی خون کنی اندر زمان
آن ادب کردن تو د یعنی مکن / هیچ نجویی از ان عهد کهن / این کدبن کرد قبض تحری شود / پس از ان کبر وجو کاری ایمان
زخ معقول شود مجسوس و پاک / تا بکبری این اساس از بلاس / قبضها بعد از اجل تحبر شد / در معاصی قبضها د لکبر شد
نعوط من اعرض عنا عن ذکرنا / عیشه ضنکا و نحشری یا عمی / در د خون مالک سان ای برد / قبض در لسکی دلس ای خلد

او همی گوید عجب این قبض چیست | قبض آن مظلوم کز سر رفت دست | خون بدین قبض انتقامی کو کند | یا ذ اصرار آتشش را دم کند
قبض دل قبض عوان سنه لاجرم | کشت محسوس آن معانی زد علم | عصفها زندان شد و حاجی سیخ | عصفه بخت و مراد شاخ سیخ
سیخ بهمان بود و شد هم آشکار | قبض و بسط حواس را بحی شمار | چون نیک سیخ بد بود زود بس رکن | نار و بد دست خاری در حسن
قبض دینی جان آن قبض کن | زانک سرها جمله بر وید ز بن | بسط دینی بسط خود را آب ده | چون برآید میوه با اصحاب ده

باقی قصهٔ اهل سبا

آن سبا را اهل صبا بودند و خام | کارشان کفران نعمت یا کرام | یا سلیمان کفران نعمت در مثال | کدکنی با مجلس خود تو جلال
که نمی یابد مرا این نیکوئی | من بر نجم زین چه زحمتها همی بینی | لطف کز این نیکوئی افزون کند | من بخواهم عافیت زیخور کند
پس سبا گفتند با عدل تنا | شد سبا خیر لنا خذ ز تنا | ما نمی خواهیم این ایوان و باغ | نی زنان خوب و نی انس و فراغ
شهرها نزدیک هم یکریدست | آن سبا با سبحن کان عادت دست | فاذا جاء البیان فی الصف السبا | فاذا جاء البیان کرد ادا
فهو لا یرضی بحال ابدا | لا یضیق العیش زعدا | قتل الانسان ما اکفره | کلما نال هدی انکره
نفس زین سان است ای سگ گشتی | اقتلوا انفسکم گفت آن نبی | خار سد سوست مر جوی نبی | در خلد وز جحیم او توئی رهی
آتش ترک هوا در خادزن | دست اندر یار سگو کار زن | چون رسید بود ند اصحاب سبا | که پیش ما دوبابه از صبا
ناصحانشان از نصیحت در ربودند | از فسوق و کفر مانع آمدند | قصد خون ناصحان بر داشتند | تخم فسق و کافری می کاشتند
چون قضا آید شود تنگ این مجال | از قضا جلوا سود رنج و ملال | گفت اذا جاء القضا ضاق الفضا | تجلی الابصار اذا جاء القضا
چشم بسته می شود وقت قضا | تا نبیند چشم کحل چشم را | مکر آن فارس خوانگیرید کرد | آن عبارت را استعانت دید کرد
سوی فارس رو مرو سوی غبار | وسد بر تو کو بداند مکر سوار | گفت چون آرد اگر این رو کژ رود | دید کرد رو کژ خون زاری بکرد
او نمی دانست کرد کژ را | با جنین دانش چرا کرد او چرا | کو سفیدان نبی کژ را کژ بد | می بداند و هر سوی دو بند
چون نوجیوان بداند سیر را | می گریزد ترک بی گو بید چرا | نوی چشم سیر دیدی بار کرد | با مناجات و جد را بسیار کرد
و انگشتند آن گروه ار کرد کژ | کژ کی محبت بعد کرد آمد سترک | بر در بدآن کو سفیدان را بخشم | کز جوابان خرد نشنید چشم
چند جوانان بخواند و نامدند | حال عم در چشم جوانی زد گزند | بد رو ما از تو خود جوان تر پیر | خون بیع کرد بر هر یک سر دو پیر
لطمه کز کیم وآن یا رهی | هیزم نار سر و آن غاری | جیتی بد جاهلیت در دماغ | با نگ شوی بر دمشان کرد داغ
هر ظلومان همی کشد جاه | در حجه افتادند و می کشد آه | نو بهر نو سفان بشکافند | آخ می کردند یک یک با فتند
کی آن یوسف دل جوی تو | خون اسیری بسته اند کوی تو | چیر بلی را بر استن بسته | بر و بالش را بصد جا خسته
بیش او لو ساله بریان آوری | کز گشی او را بگله دان آوری | نیست او را قوت خرد لاوقتوت | بخورانیش مارا چرب و چوت
زین شکنجه و امتحان آن مبتلا | می گذارد تو شکایت با خدا | گوید زین یک دو تن آمد صبر کن | کای خدا افعال این کژ کس مکن